T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ÇAĞDAŞ ANGLİKAN KİLİSESİNİN İDARİ VE DİNİ YAPISI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mehmet Aydın

HAZIRLAYAN

Vedat Şafak YAMI

KONYA - 2007

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ÖNSÖZ ……. 4

GİRİŞ …….. 5

1. A. Araştırmanın Amacı, Kapsamı, Yöntemi ……. 5

B. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar Ve Kaynaklar …. 8

2. A. Çalışmanın Yapıldığı Coğrafi Saha …… 12

B. İngiltere'nin Kısa Tarihi …… 12

BÖLÜM 1

İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİNİN TARİHÇESİ

A- Reform Öncesi İngiliz Kilisesi

1.1 Magna Carta ……. 20

1.2 John Wycliffe …….. 21

B- Kral VIII. Henry ve Anglikan Kilisesinin Doğuşu

2.1 VIII. Henry Dönemi (1509–1547) ……. 26

2.1.1 VIII. Henry'nin Evlilikleri ve Papa Tarafından Tekfir edilmesi … 30

2.2. VIII. Henry'nin Döneminde İngiliz Kilisesinin Durumu …….. 32

2.3. Cranmer, Thomas (1489–1556) …….. 35

C- Kraliçe I. Elizabeth ve Anglikan Kilisesinin Oluşumu

3.1 VIII. Henry'nin Ölümünden Sonra ……. 41

3.2 Kraliçe I. Mary (1553–1558) ……. 44

3.3 Kraliçe I. Elizabeth Dönemi (1558–1603) ……. 48

3.3.1 Kilise ve Puritenler ……. 56

D- Kraliçe I. Elizabeth Sonrası Günümüze Uzanan Süreçte Anglikan Kilisesi

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

4.1 Kral I. James dönemi (1603–1625) ……. 65

4.2 I. Charles Dönemi (1625–1649) ……. 70

4.3 Oliver Cromwell (1599–1658) ve Bağımsızlar …….. 76

4.4 Kral II. James ve Görkemli Devrim ……. 84

4.5 Kral I. George (1714–1727) ve Kilise-Devlet İlişkisi ……. 89

4.6 John Keble ve Risaleciler (Tractarians) ……. 96

4.7 XX. Yüzyıl ……. 98

BÖLÜM 2

İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİNİN TEMEL ÖĞRETİLERİ, DOKTRİNİ VE İBADET UYGULAMALARI

A- İngiliz Anglikan Kilisesinin Temel Öğretileri, Doktrini

1.1 Roma Kilisesi ile Ayrılığın Siyasi Temelleri ……. 103

1.2 Liturjik Yenilikler …….. 105

1.3 Westminster İnanç Açıklaması …….. 109

1.4 Anglikan Amentüsü …….. 110

B- İngiliz Anglikan Kilisesinin İbadet Uygulamaları

2.1 Genel Dua Kitabı ……. 112

2.2 I. Elizabeth Devri İbadet Şekilleri ……. 114

2.3 Anglikan Kilisesi Sakramentleri …….. 115

2.3.1 Komunyon Ayini ……. 116

2.3.2 Vaftiz ……. 119

BÖLÜM 3

İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİ TEŞKİLAT YAPISI

1.1 Antik Çağ İngiliz Kilisesi ……. 121

1.2 VIII. Henry Dönemi gelişmeleri ……. 123

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1.3 Orta Yol (The Via Media)…….. 135

1.4 Çağımız İngiliz Anglikan Kilisesinin Teşkilat Yapısı …….. 137

1.4.1 Canterbury Başpiskoposluğunun Resmi Görevleri ……. 141

1.4.2 Canterbury Başpiskoposunun Atanma Şekli ……. 143

1.5 İngiliz Anglikan Kilisesinde Farklı Sesler …….. 144

1.5.1 Yüksek Kilise ……. 144

1.5.2 Alt (Aşağı) Kilise ……. 146

1.5.3. Geniş Kilise ……. 147

SONUÇ …… 150

EKLER

Ek: 1 Coğrafi Saha ……. 153

Ek: 2 Magna Carta (İngilizce Metin)…….. 154

Magna Karta (Türkçe Metin) ……. 168

Ek: 3 The Litany / Dua ……. 177

Ek: 4 39 Madde ve Türkçe Metni (1571)…… 178

Ek: 5 Westminster İnanç Açıklaması (1643) ……. 202

Ek: 6 Amentü / Catechism ……. 214

Ek: 7 Canterbury Başpiskoposları …….. 216

Ek: 8 Piskoposluk Bölgeleri Haritası…….. 219

Ek: 9 Hiyerarşik Şema ……. 220

Bibliyoğrafya ……. 221

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ÖNSÖZ

Bugün dünya haritasına baktığımız zaman, İngilizce konuşan halkların ne kadar geniş bir coğrafyada yayılmış olduklarını kolayca görebiliriz. Bu bölgelerde yaşayan ve kendisini İngiliz Milletler Topluluğuna (*Commonwealth*) ait hisseden insanların nasıl bir kültürün mirasçısı oldukları ve ait oldukları kültür ile mensup bulundukları dini yapının hangi evrelerden sonra bugünkü halini aldığı hususu bugüne değin Türkçede kapsamlı bir çalışmanın konusu olmamıştır.

Avrupa Birliği'nin de önemli ortaklarından biri olması dolayısı ile ülkemizin müttefik olduğu ülkelerden biri olan İngiltere'nin kültürel dokusunu oluşturan Anglikan Kilisesini daha yakından tanımak, bugüne değin geçirdiği değişimleri anlamak, Türk bilim çevreleri için yararlı olacağı düşüncesi ile böyle bir konuyu doktora tez konusu olarak seçtim. Konu ile ilgili bilgileri toplamak amacıyla literatür taramasına başladığımda gördüm ki aslında Anglikan Kilisesini anlamak için önce, İngiltere'de bugün de varlığını sürdüren monarşik yapıyı anlamak ve incelemek gerekiyor. Monarşi ile dinin, içice girmiş iki kurum olduğu gerçeği beni biraz da monarşinin tarihini ve gelişim sürecini incelemeye mecbur bıraktı. Umarım okuyucular çalışmamı incelerken bu durumu göz önüne alırlar. Böylesine geniş bir tarihi süreci ve konu başlığını, her biri başlı başına bir tez olabilecek genişlikte inceleme yapmaya kalkışmak beraberinde konunun bütünlüğünü kaybetmek gibi bir riski de beraberinde getirmektedir. Yine de konumla ilgili başlıkları mümkün ölçüde ele almaya çalıştım. Aksi takdirde konu başlıkları arasında ki ilişki ve bütünlük sağlanamayacaktı.

Bu çalışmamızda, tez danışmanlığımı yapan ve değerli yardımlarını benden esirgemeyen sayın Prof. Dr. Mehmet Aydın hocama en derin şükranlarımı belirtmek isterim.

Vedat Şafak Yamı

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

GİRİŞ

1. A. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI, YÖNTEMİ

Anglikan Kilisesi gerek idari yapısı, gerekse de dini inanç ve ritüelleri açısından diğer hıristiyan mezheplerinden bir takım yönleri itibariyle farklılıklar göstermekte ve öneminden dolayı da ayrı ve kapsamlı çalışmada ele alınması gerekmektedir. Ayrıldığı noktalar olduğu kadar neden ayrıldığı sorusuna da çalışmamızda cevap aramaya çalışacağız. Tabii bunu yapabilmek için de bu mezhebin tarihsel köklerine ineceğiz ve ayrılış sürecindeki sebeplerin siyasal mı, sosyal mi yoksa dini mi temellere dayandığını anlamaya çalışacağız. Bunu yapmamızın sebebi ise bu sorunun oldukça tartışmalı bir konu olması ve değişik kaynaklarda farklı şekilde yanıtlanıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca İngiliz Anglikan Kilisesinin diğer büyük mezheplerden ayrılırken aldığı yeni şekil nedir sorusuna da cevap arayacağız. Protestan mezhepler içinde, Katolikliğe en yakın olan Anglikan Kilisesi, Roma ile Protestanlık arasında köprü teşkil eder[1] denirken acaba tam olarak ne kast olunmaktadır?

Konuyu tek başına ele alıp incelediğimizde çoğu zaman Protestanlığın bir kolu olarak gösterilen İngiliz Anglikan Kilisesinin, Protestan mezheplerinin aksine[2], "*Apostolik Silsile*"yi benimsediği[3] gerçeği ile karşılaşıp acaba bu mezhep Katolikliğe ve Ortodoksluğa, Protestanlığa olduğundan daha mı yakın sorusu ile kafamız iyice karışmaktadır. İbadet dili olarak Katolik mezhebinin Latinceyi kullanmaya devam ettiği, aksine İngiliz Anglikan Kilisesinin diğer Protestan mezhepleri gibi kendi dilinde ibadet ediyor olması ne ifade etmektedir? Gene aynı şekilde ruhban sınıfı bulunmayan Protestanlığın aksine İngiliz Anglikan Kilisesinde ruhban sınıfının olup olmadığı şayet var ise nasıl bir hiyerarşik yapıya sahip

1 SCHIMMEL Annamarie, Dinler Tarihine Giriş, Bahar Yayınları, Istanbul, 1999, s.199

2 SARIKÇIOĞLU Prof. Dr. Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Tuğra Ofset, III. Basım, Isparta, 2000, (s. 406), s.373

3 RAHNER Karl, Encylopedia of Theology "*apostolic succession*", Crossroad, New york ABD 1989, s.37

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

oldukları gibi çıkış noktalarımızı göz önünde bulunduracağız. Zira bildiğimiz gibi Katolik mezhebindeki ruhban sınıfı aşağıdan yukarıya rahip, piskopos, kardinal ve papa şeklinde hiyerarşik bir yapıya sahiptir.

"*Yanılmazlık*" ilkesi ile maruf papalık makamına sahip Katolik mezhebi gibi İngiliz Kilisesinde de "*Başpiskoposluk*" makamı "y*anılmaz*" mı kabul edilmektedir? Zaman zaman demokrasi'nin 'beşiği' olarak tanımlanan İngiltere'de bu makamın sahibini halk mı seçer yoksa siyaset adamları ve kraliçe tarafından mı atanır?

"*Alt Kilise*"[4] mensubu bir din adamının "Kilise şayet Roma'ya doğru yürümeye devam ederse, bu ülkede dini bir savaş çıkacaktır" demesi ve gene bu gruba mensup din adamlarının "*Bu ülkede (İngiltere'yi kasten) şayet piskopos atamaları, Anayasa ve 39 Maddelik Bildirge'ye uygun bir şekilde yapılmış olsaydı bir çok piskopos bugün görev yapıyor olmazdı, zira Onlar (Yüksek Kilise*[5] *mensubu din adamlarını kasten) Dua Kitabına (Anglikan Genel Dua Kitabını kasten) inanmıyorlar ve kabul de etmiyorlar*" demeleri acaba neyin göstergesidir?[6] 1992 yılında alınan bir karar neticesi kadınların da din adamı olarak bu Kilise içinde görev yapabileceklerinin açıklanmasından sonra, 16. ve 17. yy.larda meydana gelen acı hadiselere benzer bir takım küskünlüklerin tekrar yaşanıp yaşanmayacağı konusunun, zihinlerde ciddi bir soru işareti olarak durduğunun farkına vardım.

Bu ve benzeri tartışmalar bizzat "*Yüksek Kilise*" ve "*Alt Kilise"*nin müntesiplerince, geçmişe dönük hesapların kapanmadığının bir belirtisidir ve basın yayın organlarında da yerini almıştır. Konunun çıkış noktası her ne kadar dini bir meseleden kaynaklanıyor gibi görünse de bu ciddi sorunun arkasında, acaba sadece dini konularda uzlaşamayan din adamlarının yarattığı liturjik bir tartışması mı vardır yoksa arkasında siyasal ve sosyal bir

4 Anglikan Kilisesi içinde John Wycliffe'i (1330-1384) önder kabul eden din adamlarının oluşturduğu bir yapı.

5 Anglikan Kilisesi içinde Katolik öğretiye yakın olan din adamlarının oluşturduğu yapı.

6 FERRIS Paul, The Church of England, Pelican Books, England, 1964, s.224

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

takım etkenler mi yatmaktadır sorusunun yanıtını bu çalışmada vermeye çalışacağım.

İngiliz Anglikan Kilisesinin, bugün sadece piskoposluk hiyerarşisine bağlı Yüksek Kilise, Kalvinciliğe bağlı Alt Kilise ve XVIII yy.da itibaren doğup gelişen ve kişisel ahlakın önemini ön plana çıkaran, dinsel öğreti sorunlarını ikinci plana iten ve Protestan birliğini savunan Geniş Kiliseden ibaret olmadığı kesindir. Zira çalışmamızın çeşitli bölümlerinde ele alacağımız birçok dini hareketin günümüze yansıması söz konusudur ve bu eski inançlara bağlı din adamları varlıklarını İngiliz Anglikan Kilisesi içinde devam ettirmektedirler. Hatta İngiltere genelinde ilahiyat eğitimi veren okullarda, Durham ve Oxford Üniversiteleri hariç, -*zira bu okullarda Anglikan Kilisesinin belli miktarda öğretim üyesi kontenjanı vardır ve bu kadrolara kendine yakın din adamlarını göndermektedir*-[7] bütün eğitim kurumlarındaki öğretim elemanlarının ve ilahiyat öğrencilerinin büyük bir kısmının Anglikan öğreti dışında bir öğretiye mensup oldukları bilinmektedir. [8]

Bu görüş mensupları ile birebir röportaj tekniğini kullanarak yapılacak olan bir çalışmanın ilginç verileri ortaya koyacağına ve bu veriler ışığında "kendi" dini müesseslerimizle mukayese yapacağımız bir vasatın oluşacağına inanıyorum. Böyle bir çalışmanın zeminini hazırlamak ise bizim çalışmamızın ana amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Zaten çalışmanın kapsamının bu derece geniş tutulmasının ana gerekçelerinden birisi de, amaçlarımıza mümkün olduğunca ulaşabilmek ve yeterli bilgiye sahip olabilmektir. Bunun için çalışma üç ana bölüm altında ele alınmıştır. Birinci bölümde, İngiliz Kilisesinin tarihi, ikinci bölümde doktrin ve ibadet uygulamaları, son bölümde ise teşkilat yapısı ele alınmıştır.

---

7 Londra Üniversitesi açılmadan önce üniversite eğitimi ancak Anglikan Kilisesi üyelerine açıktı. Londra Üniversitesinin amaçlarından birisi de, üniversite eğitimini diğer kiliselerin mensuplarına ya da hiçbir dinî inanca sahip olmayanlara da genişletmek olmuştu. Bkz.: UZUN Ertuğrul, *İngiliz Analitik Hukuk Teorisi ve John Austin*, Anadolu Universitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2003, sayı:2 s.15

8 FORD David, The Modern Theologians, Blackwell Publication, Oxford, United Kingdom, s.4

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Zaman zaman aynı şeylerin farklı bölümlerde tekrar etmesi ise kaçınılmaz bir durum oluşturmaktadır, zira tekrardan kaçınmak adına konularda atlama yaptığımız takdirde bütünlük kaybolmakta ve kopukluklar meydana gelmektedir. Okuyucuların bu durumu anlayışla karşılayacaklarını temenni ederim.

Çalışmamızda bunu zaruri kılan durumlar haricinde, mümkün olduğunca tarihsel kişilere yönelik biyografik çalışmadan kaçınılmıştır. Zaruri kılan durumlar ise çalışma içinde bazı yerlerde (*örneğin; VIII. Henry, Cranmer ve diğerleri*) tezahür etmektedir. Bunun sebebi, tahmin edildiği gibi detaylardan hareketle konunun tümünü görebilme çabamızdır.

B. KONU İLE İGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR VE KAYNAKLAR

Özellikle 20. yüzyıla damgasını bir süper güç olarak vuran İngiliz devletinin resmi inanç olarak kabul ettiği ve hıristiyanlığın diğer büyük mezheplerinden bir takım yönleriyle ayrılan ve kendine has özellikleri olan Anglikan Kilisesinin, bugünkü durumu üzerine, yeterince Türkçe eser bulunmadığı[9] gerçeğinden yola çıkarak İngiliz Anglikan Kilisesi incelenmeye değer bulundu ve ele alındı. Ayrıca çalşmanın, bilime katkıda bulanabilmesi ve bilinmeyenlere çözüm getirici, bilinenleri ise geliştirici nitelikte olabilmesi için "*orjinallik*" ilkesi de dikkate alındı. Kaynak bulma işleminden önce yapılan saha araştırması safhasında Türkçe kaynak yetersizliği gerçeği ile karşılaştım ve bundan dolayı yabancı dilde yazılmış kaynaklara yönelmek zorunda kaldım. Bu kaynakların büyük bir bölümü dinî propaganda ile ilgili olduğundan, seçiminde akademik çevrelerce yazılmış ya da bu çevrelerce kabul görmüş yazarların kitapları olmasına dikkat ettim.

9 Konu ile ilgili bir bibliyoğrafya tarama çalışması S.Ü. Yrd. Doç. Dr. Galip Atasagun tarafından "*Dinler Tarihi Bibliyografya Denemesi*" adıyla yapılmıştır. Bu çalışmada sadece *ÇAV Ş, Şeyh Abdülaziz, Anglikan Kilisesine Cevap, Tercüme: Mehmet Akif, Sadeleştiren: Süleyman ATEŞ, Diyanet şleri Başkanlığı Yayınları, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1974* isimli eser konumuzla ilgili olarak yapılan bir eser olarak gösterilmiştir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Konu ile ilgili mümkün olan yerlerde birincil kaynaklar (örneğin; *A History of the English Church and People*, *Bede*[10] **ve** *The Prayer Book Dictionary*[11] gibi..) tercih edildi. Atıf yaptığımız ikincil kaynaklar ve yazarları[12], bilimsel yeterlilikleri incelendikten sonra kullanıldı. Konunun tarih incelemesi yapılması gereken yerlerinde yerli ve yabancı ansiklopediler de kullanıldı. Ancak yerli basım ansiklopedilerin bu konudaki eksiklikleri gayet açıktı. Diyanet İslam Ansiklopedisinde diğer mezhepler için geniş bir madde mevcut iken Anglikan Kilisesi için ayrı bir madde ayrılmamış sadece "*Hıristiyanlık*" maddesi altında iki cümle verilmiştir[13], Türkçe literatür için bu gibi örneklerden oluşan uzun bir liste vermek mümkündür.

Dünya literatürüne bakıldığı zaman yukarıda belirtilen soruların cevaplarının farklı çalışmalarda verildiğini görüyoruz. Ancak hepsini tek başına bir bütünlük içinde ele alan bir çalışma söz konusu değildir. Hatta İngiliz Kilisesinin gelecekte muhtemel bir bunalım içine girme olasılığını ele alan çok az sayıda yazılı eser vardır. Bu yazılı eserlerde de genellikle içinde bulunulan duruma nasıl gelindiğine dair incelemeler yapılmakta ancak bu durumun beraberinde bir dinamizmi getirdiğini ve bu dinamizmin de ileride bir bölünmeye yol açıp açamayacağı konusu ele alınmamaktadır. Acaba

---

10 İngiliz tarihinin babası olarak bilinen, 673-735 seneleri arasında yaşamış bir hıristiyan keşişdir. En önemli eseri "*Ecclesiastical History of the English People*'dır. Beş ciltten oluşan bu eserde Bede, Julius Caesar'ın İ.Ö. 55-54'deki kuşatmalarından, 597 yılında misyonerlik amaçlı gelen Aziz Augustine'a kadarki İngiliz tarihini anlatır. Bede'nin bu yazıları o zamanın tarihini anlatan en iyi eser olarak bilinir. Bazı tarihçiler tarafından Orta Çağ'ın en iyi tarihî eseri olarak adlandırılır.

11 Örneğin çalışmamızda sık sık atıf yapılan "*Prayer Book Dictionary*" isimli eser için Wisconsin, Marquette Üniversitesi Teoloji Fakültesinden Doç.Dr. Ralph Del COLLE şöyle söylemektedir: "*Prayer Book Dictionary, dinî araştırmalar esnasında sorulabilecek olan sorulara en ihtiyaç duyulabilecek olan cevapları, metodolojik bir biçimde veren temel bir eserdir*.." bkz.: http://books.google.com/books.

12 Gene çalışmamızda sık sık atıf yapılan "*A History of the Church in England*" isimli eserin yazarı *MOORMAN J.H.*'in bir başka ktabını, "*Sewanee: The Unıversıty of The South The School of Theology*" üniversitesi, yayımladığı "*Cathedrals, Abbeys, Churches, and Holy Places in Southern England and Wales, 2005*" isimli kitapta kaynakçada göstermiştir.

13 Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, Kısıklı Cd. Bağlarbaşı Üsküdar İstanbul, 17.cilt s.350

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Kilise bunun olmaması için bu tür neşriyata, üstü kapalı dahi olsa sansür uyguluyor olabilir mi? Tabii ki buna kesin cevap vermek mümkün gözükmemektedir. Ancak istikbalde muhtemel bir bunalım olacağı tezini savunmak için elimizde yeterli ipuçları var gibi gözüküyor.

Çalışmamızda bu mezhebin inanç yapısını ve ibadet şekillerini de ele alarak bir bütünlük içinde diğer mezhepler ile bu mezhebi mukayese yapma imkânına kavuşacağız. Bunları yaparken kaynaklarımızın seçimine de ilk baştan itibaren özen göstermeye gayret ettik ve propaganda amaçlı neşriyattan ziyade, konu ile alakalı birinci el bilimsel kaynaklara mümkün olduğunca indik. İnternet vasıtasıyla İngiliz Anglikan Kilisesi ile irtibat kurularak, kendilerinden bir takım eserler ile bize yardımcı olmaları istendi. Neticede tarafımıza bir koli eser gönderildi ve çoğu istatistikî bilgi ihtiva eden bu eserlerdeki bilgiler çalışmamıza dâhil edildi. Bu broşürler çalışma sahamla ilgili geniş bir ufuk açtı.

Dolayısıyla, literatürde "*Anglikanizm*" olarak bilinen ve diğer yaygın Hıristiyan mezheplerinden biri olup olmadığı hakkında da bazen şüphe duyduğumuz ve anlamakta güçlük çektiğimiz bu terimin bir cemaat mi, bir tarikat mı, Protestanlığın bir yorumu mu yoksa Katolik ya da Ortodoks Hıristiyanlığın bir kolu mu olduğu hakkındaki bilgimizi daha detaylı bir hale getirmek ve doğru kanaate sahip olabilmek açısından bu çalışma önem taşımakta idi. Zira tezin hazırlık aşamasında taranan Türkçe literatürde "*Anglikanizm*"in tasnifinde bir kesinlik yok idi ve farklı üst kategorilerde sınıflandırılmaya tabi tutuluyor idi. Ayrıca yapılan inceleme sonucu, kanaatime göre "*Anglikanizm*"in bir halk hareketi ve din adamlarının, dinde ihtiyaç duyulan "*din'in özüne dönme ve hakikati yakalama*" çabalarından ziyade, elit ve yönetici sınıfın, dini kendi ihtiyaçları ve günün şartları çerçevesinde şekillendirilmeleri çabaları sonucu ortaya çıktığı gibi bir tez de ortaya atılmıştır. Anglikan din adamlarının büyük bir iştiyakla müdafi oldukları bir inanç sisteminin, aslında kendilerine ait olmadığı, bugünkü yapısının oluşmasında "*müdahil*" olan İngiliz din adamlarının tarih boyunca

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

"*emir*" almaları gereken bir makamın var olduğu gerçeği, "*Anglikan*" inanç sistemini "*seçkinci*" bir yapıya büründürmüş ve emperyal İngiltere'nin tarihi boyunca kullandığı bir argüman haline getirmiştir.

Ancak bunun olabilmesi için "*feodal*" bir makamın var olması gerekiyordu. İşte bunu ortaya koyabilmek açısından, M.S. 43 yılından itibaren bin yıl boyunca önce Roma, sonra da sırasıyla Anglo-Saxon ve Danish istilasına tanık olan ve iç birliğini hâkim kılamayan ada halkının bunu sağladıktan beş yüz yıl sonra kıta Avrupa'sından ayrılması ya da ayrılmaya zorlanması ve hatta bir haçlı seferine maruz kalması gibi önemli tarihi olaylar, kronolojik takvim gözetilerek detaylandırılmış ve ilave olarak liturjileri de incelenmiştir.

Konu derinliğine incelendiği zaman belki şu soruyu kendimize sormamız da doğru olabilir. Acaba VIII. Henry'nin, Papa ile olan mücadelesi hiç yaşanmamış olsaydı bugün Anglikan Kilise'sinden söz edebiliyor olacak mıydık? Konu başlıkları altında anlatılan tarihsel gelişime bakıldığında, kanaatimizce bu soruya verilecek cevap menfi yönde olacaktır.[14]

Ada'nın Roma ile olan ayrılığına değin gelişen olaylar, ileride anlatılacak olan dini-siyasi olayların arka planının daha iyi kavranabilmesi açısından ele alınmış ve çalışmaya dâhil edilmiştir. Aksi takdirde tek başına "*Dinler Tarihi*" disiplini açısından öneme de haiz değildir. Zaten İngiliz feodalizminin başlangıcı olarak kabul edebileceğimiz 1066 tarihine dek olan kısım oldukça kısa ele alınmıştır.

Yukarıda dile getirilen feodalizmin Anglikan Kilisesi üzerindeki etkisini en iyi kanıtlayacak olan 1549 tarihinden itibaren parlamentodan çıkarılan ve İngiliz dini inanç sistemini büyük ölçüde şekillendiren *Birlik Kanunları* kanunları olacaktır. Bu kanunlar direkt olarak İngiliz Kilisesinin bugünkü halini almasında önemli bir rol oynamıştır ve sırasıyla 1549, 1552, 1559,

14 . WEBBER Christopher L, Welcome to the Episcopal Church, An Introduction to its History, Faith, and Worship, MoreHouse Publishing, P.O. Box 1321 Harrisburg PA USA, 2003, s.3,4,5.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1571, 1581, 1662, 1668, 1865, 1868 tarihlerinde çeşitli isimler altında çıkarılmış ve 1871 ve 1872 yıllarında da önceki kanunların tashihi şeklinde tezahür etmiştir. [15]

2. A. ÇALIŞMANIN YAPILDIĞI COĞRAFİ SAHA

İngiltere, Avrupa'nın kuzeybatı kıyısında yer alan Britanya adalar grubunun büyük bir bölümünü kapsar. Bu adalardan en büyüğü olan Büyük Britanya adası, en uzak noktalarında kuzeyden güneye yaklaşık 950 kilometredir ve doğudan batıya 450 km. genişliğindedir. Büyük Britanya adası üzerinde İngiltere, İskoçya ve Galler bölgeleri[16] bulunur. İngiltere Bölgesi üç bölge arasında en geniş yüzölçüme sahiptir.

Yönetim, Anayasal Krallık, Parlamento, Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'ndan oluşur. İngiltere Bölgesi'nin başkenti Londra, İskoçya'nın Edinburgh, Galler'in Cardiff, Kuzey İrlanda'nın başkenti ise Belfast'tır. İngiltere'nin toplam yüzölçümü 244.100 km^2 dir.

İngiltere'de yönetim üç ayrı düzeyde örgütlenmiştir. En üstte, aynı zamanda devlet başkanı olan kral ya da kraliçe bulunur. Ardından, Avam Kamarası ve Lordlar Kamarasında oluşan parlamento ile ülkenin merkezi hükümeti gelir. Avam Kamarası üyeleri seçimle işbaşına gelir. Lordlar Kamarası ise veraset ya da atama yoluyla oluşur. Lordlar Kamarasının yasaları geçici olarak erteleme hakkı vardır. Çalışmamız, başta, başkenti Londra olan İngiltere bölgesi olmak üzere dört bölgeyi kapsamaktadır.

B. İNGİLTERE'NİN KISA TARİHİ

15 The Prayer Book Dictionary, Editorler: George HARFORD, M.A. MORLEY, M.A. STEVENSON, J.W. TYRER M.A., Sir Isaac Pitman and Sons Ltd., London 1913 ., "*Acts of Uniformity*", s.3,4,5

16 Ek:1, Coğrafi Saha, s.153

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Britanya adasına, Roma güçlerinin M.S. 43 yılında ayak basmalarından itibaren, M.S. 350 yılı'na dek, Britanya Adası yaklaşık üç yüz yıl Roma egemenliği altında kaldı. Roma, İngiltere'de medeniyetin ilk izleri olarak tanımlayabileceğimiz, Londra'dan etrafa yayılan çifte bir yol şebekesi inşa etti.[17] Roma hâkimiyeti, İskoçya ve İrlanda menşeli Keltik halkının ve doğu ve güney bölgelerden adaya ayak basan Germanik kavimlerin tehdidi altında idi. Bu güçler adadaki Roma politik ve askeri varlığını tehdit etmekteydi. Hadrian Duvarı[18] da artık sınır olarak görevini ifa edemez hale gelmişti.

IX. yy.ın ilk yarısında Roma garnizonları barış ve huzur içinde idiler.[19] Ancak M.S. 360 – 367 yılları arasında Pikt'ler, Skot'lar ve 367 yılında adaya üç gemi ile ayak basan Sakson birlikleri, nerdeyse Roma hâkimiyetini nihayete erdirecekler idi. Fakat M.S. 369 yılında Theodisius ismindeki bir general idaresinde büyük bir Roma askeri birliği, adaya ayak basar ve Londra'yı bile tehdit eden isyancılara karşı zafer kazanır. Hadrian Duvarını tamir ettirir ve adanın kuzeyindeki bağımsız idareciler ile sulh anlaşmaları yapar.

Bu tarihi takip eden yıllarda ise Roma hâkimiyetinin temsilcisi olarak farklı generalleri tarih sahnesinde görmekteyiz. Ne var ki kuzey ve batıdan Keltik; doğu ve güneyden Germanik tehdit devam etmekte idi. Kuzeyden

---

17 PIRENNE Jacques, Büyük Dünya Tarihi, Çev.Nihat ÖNAL, Beslan CANKAT, Dünya Basın Yayın Ltd. Şt. Dört Cilt, İstanbul, s. 167

18 New Encyclopædia Britannica, "*United Kingdom*", ilk basımı 1768–1771, 15.basım, her yıl çıkar, 29.c., s.9..142

19 Roma hakimiyetinin, Ada'da bu derece kolay tutunması, muhtemelen Roma kültürünün başka kültürler karşısında "baskıcı" değil aksine "kabullenici" bir tutum sergilemesinden kaynaklandığını söyliyebiliriz. Zira 'Caerwent' mevkiinde bulunan taş heykelcikler hem Roma Tanrısı "Mars-Ocellus"a hem de Kelt Savaş Tanrılarına ait idi ve bunlar yan yana duruyorlardı. Bir başka kanıt olarak York şehrinde, Aziz Denis kilisesinin mahzeninde bulunan bir altar taşındaki kabartmalar, hem Roma İmparatoruna, hem de Arciacus (antik İngiliz Tanrısı) adanmıştı. Bu dönemde, İngiltere'nin "zorla" işgal edildiğini ancak "musamaha" ile yaklaşık dört asır boyunca elde tutulduğu söylenilebilir. Bkz.: ANDERSON, M.D.,Looking for History in British Churches, Butler & Tanner Ltd., John Murray 50 Albermarle St. W. London, 1951, s.40

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

gelen Kelt tehdidinin ana unsurları gene Pikt ve Skot halkları idi. Skot halkının ana vatanı ise İrlanda idi. [20]

Bede, istilacı olarak tanımladığı Germanik kavimlerin aslında Engıllar (*Angles*), Saksonlar (*Saxons*) ve Cütler (*Jutes*) olarak üç farklı ırk olduğuna inanmaktadır. [(21)]

Roma hâkimiyetine karşı savaşan istilacı kavimler henüz Hıristiyanlığı kabul etmiş değil idiler ve Pagan adetlerine sahiptiler. Buna dair bulgular arkeolojik kazılardan elde edilmiştir. Zira ölülerini derin olmayan, hafifçe kazılmış bir çukura, mezar taşı olmaksızın gömmüşlerdir.

Roma askeri varlığının çekilmesine dek süren ve adanın bol miktarda dış göç aldığı devreye Göç Dönemi denmektedir ve tarihi kaynaklarda Engıl, Sakson, Frisian ve nispeten daha az miktarda Cüt kavimlerinin adaya kıta Avrupa'sından gelmeleri ile şekillenmiştir. Zaman içerisinde bu kavimler birbirleri ile kaynaşmış ve ortak bir dili konuşur hale gelmişlerdir. [22]

Roma kendi iç politik dinamiklerinin zorunlu kılması neticesinde 401–402 yıllarında, Britanya'daki tüm güçlerini tahliye eder. 409 yılında Briton'ların himaye talebini bir mektupla cevap vererek artık İngiliz halkının kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiğini bildirir.

865 yy.ındaki Viking istilasına dek Britanya adasında farklı zamanlarda değişik site devletlerinin başı olan Güney kralları'nın adadaki hâkimiyetlerine tanık olmaktayız. Başlıcalarının hükümranlık devreleri;

Sussex'li Elle 477–514

Wessex'li Ceawlin 560–591

Kent'li Ethelbert 560–616

Doğu Anglia'lı Raedweld 560–616 şeklindedir.

---

20 Britannica, "*United Kingdom*", a.g.y.

21 BEDE, A History of the English Church and People, ?731, (Çeviri: Leo Sherloy), Penguin Boks Ltd., Harmondsworth. Middlesex, England 1955, s. 68

22 Britannica, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Yerli küçük krallıkların hâkimiyetinde geçen VII. yy.ın ortasından VIII. yy.ın sonuna dek olan dönem huzurlu görünmektedir. Viking saldırılarının engellendiği X.yy.da, Britanya, barışın ve refahın nimetlerinden bolca istifade etmiştir. Zira 865 yılında Britanya adası Danimarka Ordusu ve Viking kralının iki oğlunun liderlik yaptığı bir ordunun istilası ile karşı karşıya kalır.[23] Bu dönemde İngiliz halkının Papa'dan bu yeni dini anlama ve öğrenme yolunda talepleri vardır ve bu sebeple Aziz Augustine isimli bir rahip misyon göreviyle 597 yılında adaya gönderilir. Aziz Augustine tarih kitaplarında ada'nın Hıristiyanlaştırılmasının temel taşlarından birisi olarak görülür.[24]

865 yılından 886 yılına dek Viking istilası ülkeyi tahrip eder. Kral Alfred Viking'lere karşı kesin zaferini karada Ashdown ve Edington'da, denizdeki başarısını da Frisianların yardımı ile elde eder. Alfred, kara savaşlarında savunma mevzi olarak, Romalılardan kalan garnizon kalelerinden yararlanır.

Bu arada Alfred 886 yılında Londra'ya girer ve buradaki Viking varlığına da son verir. Bu aynı zamanda Alfred'in tüm ada üzerindeki hâkimiyetinin artması anlamına geliyordu.

899 yılında Alfred'in ölümü ile sırasıyla büyük oğlu Edward, torunları Athelstan, Edmund ve Eadred görevi devralırlar. Bu dönem 899 – 955 yılları arasındadır. Aynı aileden Eadwig (955–9) ve Edgar (959–75) taht'ta kalırlar. 975 tarihinde eceliyle ölen kralın yerine oğlu Edward geçer ancak 978 yılında Korfe'de bir saldırgan tarafından öldürülür. Bu olay İngiliz tarihinde Göç Dönemi'nden beri meydana gelen en acıklı olay olarak kabul edilir. [25]

Edward'ın yerine Ethelred the Unready taht'a geçer. Ancak yeni kralın taç töreninden iki yıl sonra Viking saldırıları tekrar başlar. Bu ikinci dalga

---

23 Britannica, a.g.y.

24 WALKER David , A Guide to the Church In Wales, Church in Wales Publications, Penarth, Glamorgan CF6 2EX,1991 A History of the Church in Wales, s.1,2

25 BEESON Trevor, Westminster Abbey, FISA Ltd, 22 B, Wolsey Road, London UK. 2002, s.2..5

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Viking saldırıları, birincisinden daha organizelidir ve bizzat Danimarka kralı Kanut tarafından yönlendirilmektedir. Birinci dalga saldırıların amacı kolonizasyon idiyse de bu sefer gelen istilacıların tek amacı savaşmak ve harbi kazanmak idi. [26]

Kral Alfred'in varislerinin etkili olamayan karşı koymaları neticesiz kalmış ve tarihte 1016 Danimarka İstilası olarak bilinen istila gerçekleşmiştir. Tarihler 1016'yı gösterdiğinde tüm adanın kontrolü Danimarkalı Kanut'un elindeydi. Fakat bu işgalden İngiliz Kilisesi hemen hemen hiç etkilenmemiştir, zira Kanut bir hıristiyan idi. Kral Kanut'un elinde bir haç ve kılıçla resmedildiği fresk bugün için Winchester Katedralinde görülebilir. Kanut'un kendi ülkesi olan Danimarka'da da hıristiyanlık henüz çok yeniydi ve yeni kral İngiliz Kilisesi ile daima işbirliği içinde olmuştur. Kilise yeni monarka ne yapması gerektiğini sık sık açıklıyor ve kral da kiliseye itaat ediyordu.[27] Kiliseyi koruyan birçok yasa kral Kanut zamanında çıkarılmıştır.

Kanut'un 1035'deki ölümünden sonra sekiz yıl boyunca tahtta kimseyi göremiyoruz. Ancak 1043'de Ethelred the Unready'nin oğlu Edward taç giyerek İngiltere kralı olur. Edward on yaşından beri Normandiya'da yaşamıştır ve şimdi kırk yaşındadır. Dindar bir kişiliğe sahip olduğundan dolayı kendisine "İtiraf Eden" (*Confessor*) lakabı takılmıştır. Yeni kralın arkadaş cevresi Normanlardan oluşmaktadır ve nadiren İngilizce lisanı ile konuşmaktadırlar. İngilizceyi de aşağılayan bir tutum sergilerler. İngiliz halkına da "*barbarlar*" gözüyle bakarlar. [28]

Edward ve çevresi Avrupa'dan beraberlerinde getirdikleri din adamlarını ilisenin önemli mevkilerine getirmek için çalışırken kendilerine muhalif olan yerli kontlar da mevcuttu. Bu muhalefetin başını da Kont Godwin ve Kont Harold çekiyorlardı. Kralın kendine karşı yapılan tüm

26 Britannica, a.g.y.

27 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.307

28 BLAIR Peter Hunter, An Introduction To Anglo-Saxon England, Cambridge University Pres, 1966, Bentley House 2000 Euston Road London. s.53,54,55

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

muhalefete rağmen kiliseye ait bölgelerdeki (*see*) din adamlarının çürümüş bir takım dünyevi işlerle haşır neşir olduklarını görüyoruz. Zira yeni din adamları kendilerine tanınan salahiyetlerle oldukça zenginleşmişler ve dünyevi ihtiraslar içine girmişlerdi. [29]

Yapılan uzun savaşların neticesinde Viking güçleri 1016 yılında Londra'yı ele geçirir ve Knut İngiltere kralı olur. Bu arada Ethelred ve oğlu Edmund ölmüşlerdir. Edmund'un ölümünü takip eden yirmi beş yıl boyunca Londra'da kral olarak Knut ve sonrasında iki oğlu Harold Harefoot ve Harthacnut idarede kalırlar. Eski kral Ethelred'in hayatta kalan tek oğlu Edward yirmi beş yıldır Normandiye'de sürgündedir. Ancak Harthacnut, Edward'ı saraya davet eder ve 1043 yılında Edward taç giyer.

1066 yılına gelindiğinde Edward çok yaşlanmıştır ve yerine geçecek bir oğul varise de sahip değildir. Taç için yapılan mücadeleyi soylu sınıfa mensup bir kişi olan Dük Harold kazanır, ancak ocak ayında sahip olduğu tacını 1066 Ekim ayına kadar giyebilir ve bu tarihte Normandiye kralı I. William ile giriştiği Hastings kara savaşında ağır yaralanır ve ölür. Harold'ın iki erkek kardeşi de öldürülür ve artık Britanyadaki Anglo-Sakson hâkimiyetinin sonu gelmiştir. [30]

Norman istilası ve I. William'in İngiltere kralı olması ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Zira 865 yılından beri Kral Alfred ile başlayıp 1066 Hastings savaşından önce, Ethelred the Unready'nin oğlu Kral Edward'a dek devam eden kraliyet hanedanı son bulmuştur. Artık tahtta Fransız Norman kanı taşıyan yeni bir hanedan silsilesi vardır. Bu yeni kraliyet silsilesinin Fransa ile olan ilişkileri devam etmektedir ve aynı zamanda Fransız baronluk unvanı taşımaktadırlar.[31]

---

29 MOORMAN J R H, A History of the Church in England, MoreHouse Publishing, P.O. Box 1321 Harrisburg PA USA, 1963, s. 54,55

30 Britannica, a.g.y.

31 Britannica, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

İngiltere'nin güney bölgeleri kuzeye nazaran sosyal ve içtimai alanlarda daha büyük gelişmeler göstermekte ve zenginleşmeye başlamaktadır.

1135 yılında ölen kralın yerine oğlu II. Henry geçer. Yeni kral döneminde Kilise ve hanedanlık arasında sert tartışmalar olur ve bunun neticesinde tarihler Thomas Becket'in[32] öldürülmesine tanık olur. II. Henry yasama alanında bir takım reformlar yapar ve 1171'de İrlanda'ya sefer düzenler. II. Henry'nin ailesinden kendisine miras olarak Fransa'daki Anjou, Normandy ve Aquitaine bölgeleri kalır. Bu bölgelerin İngiliz krallığına dâhil olması hanedan ve krallık üzerinde bir sinerji meydana getirmiş olsa da ilerleyen zamanlarda aynı bölgelerin savunulması ayrı bir problem olacaktır.[33]

II. Henry'nin 1189 yılındaki ölümünden sonra ardı ardına iki oğlu tahta geçer, I. Richard (1189–1199) ve John (1199–1216).

Ülkede yerleşik baronlar 1215 yılında kendilerine bazı haklar kazandıran Magna Karta anlaşmasını krala imzalatırlar. Böylece kralın mutlak otoritesi İngiliz tarihinde ilk defa kısıtlanmış olur.

1216 tarihinde ölen Kral John'un yerine oğlu III. Henry geçer. Yeni kral tahta geçtiğinde sadece dokuz yaşında idi ve ülke siyasi bir karışıklık içinde bulunuyordu. Yeni kral dini bütün bir hristiyan idi ve Westminister kilisesi'nin Gotik sitilde yeniden inşasını gerçekleştirmiştir.[34]

1272 tarihinde ölen kralın yerine aynı sülaleden I. Edward, 1307 yılında II. Edward, 1327 yılında III. Edward ve 1377 yılında II. Richard geçerler.

---

32 İngiliz Kilisesinin kırkıncı Başpiskoposu.

33 MOORMAN, A History of the Church in England ., s, 75,76

34 BLAIR, An Introduction To Anglo-Saxon England, s. 53,54,55

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

I. Edward zamanında Galler ve İskoçya'nın işgaline başlanmıştır ve kral, adli sistemde bir takım yeniliklere imza atmıştır.[35]

III. Edward zamanında ise Fransa ile İngiltere arasında başlayan ve 1337–1453 yılları arasında devam eden Yüz Yıl savaşlarına tarihler tanıklık etmektedir. Bu savaşların neticesinde İngilizler, Fransa'daki topraklarını kaybetmişler ve Tudor hanedanının başlamasına sebebiyet vermiştir.[36]

35 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.310

36 Britannica, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

BÖLÜM 1

İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİNİN TARİHÇESİ

A- REFORM ÖNCESİ İNGİLİZ KİLİSESİ

1.1. Magna Carta

Bu döneme ait en önemli tarihi olay 1215 yılında İngiliz Kilisesine bağımsızlığını kazandıran “Magna Carta” antlaşması olmuştur. Antlaşmanın İngiltere kralı John tarafından imzalanmış orijinali kaybolsa da dört kopyası bugüne kadar gelmiştir. Magna Karta (*Latince "Büyük Sözleşme*) veya Magna Karta Libertatum (*Latince "Büyük Özgürlükler Sözleşmesi*) anlamına gelir. Günümüzdeki anayasal düzene ulaşana kadar yaşanılan tarihi sürecin en önemli basamaklarından birisidir. Aslen, Papa III. Innocent, Kral John ve baronları arasında[37], kralın yetkileri hususunu karara bağlamak amacıyla imzalanmıştır. Kralın bazı yetkilerinden feragat etmesini, kanunlara uygun davranmasını ve feodal kuralların, kralın arzu ve isteklerinden daha üstün olduğunu kabul etmesini zorunlu kılıyordu.

Genellikle demokrasinin ve anayasa hukukunun başlangıcı olarak, İngiltere kralı I. John’un yetkilerini kısıtlayan bu belge gösterilir. Ancak belge, madde madde incelendiği zaman, kraliyet makamı tarafından, ellerinden alınan haklar manzumesi olarak algılanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Tabii ki bunun neticesi olarak krallık makamı tarafından feodalizmin tasfiyesi süreci de başlamış olmaktadır. Eğer İngiltere’de bugün feodalizm hâkim durumda değilse, bunu bu belgenin neticesi olarak yaşanan gelişmelere bağlıyabiliriz. Ancak bu tarihsel gelişim süreci konumuza dâhil olmadığı için kısa kesmek ve bunu başka bir çalışmanın konusu olarak bırakmak zorundayız.

Bildirgenin ilk maddesi doğrudan İngiliz Kilisesini ilgilendirmektedir. Bu maddeye göre İngiliz Kilisesinin yüksek düzeyli din adamlarının, kraliyet

37 Britannica, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

makamının herhangi bir inisiyatifi olmaksızın, Kilisenin kendi içinde yapacağı bir seçim yoluyla göreve getirilmeleri karara bağlanıyordu.

Bildirgenin taşıdığı öneme ve İngiliz Kilisesini de ilgilendiren bazı maddelerinin günümüzde halen kullanımda olması bakımından İngilizce tam metnine ve Türkçe çevirisine çalışmamızın ekler bölümünde yer verilmiştir. (+) işaretini taşıyan maddeler küçük değişikliklerle günümüzde kullanımda olan maddelerdir.[38] Antlaşma, referans niteliği taşıması açısından çalışmaya orijinal metninin tümü ve Türkçe tercümesi ile dâhil edilmiştir. [39]

1.2. John Wycliffe

Bazı kaynaklarda, Reformasyonun "Parlayan Yıldızı" olarak tanımlanan önder ve İngiliz Kilisesinin bugünkü halini almasında, bu döneme ait en önemli figür şüphesiz Wycliffe'dir. 1330–1384 yılları arasında yaşamış olan bu düşünür, icraatları ile ada'yı olduğu kadar tüm kıta Avrupasını da etkilemiş ve etkileri bugüne kadar gelmiş önemli bir ilahiyatçı ve reformisttir. Wycliff, öğrenimini Oxford'da, tamamladıktan sonra 1372 yılında ilahiyat doktoru unvanını aldı. 1374 yılında Avam kamarası tarafından teşkil edilen bir komisyonda görevli olarak papalığın Ada'daki vergileri ve kilise mülkleri görüşmek üzere Bruges'de yapılan toplantılara katıldı. Bu toplantılar neticesiz kalsa da, Wycliffe'in isminin Bangor piskoposu'ndan hemen sonra zikredilmesi ve toplantılar esnasında günlük yirmi şilin ücret almasından anlıyoruz ki, Wycliffe bu dönemde henüz Kilise mensubu olarak taç giymiş değildir. [40]

Wycliffee'in hayatını üç devrede özetlemek mümkündür. İlk devre 1358-1372 yılları arasını kapsar. Bu dönemde Wycliffe tam anlamıyla katolik bir akademisyen olarak çalışmakda ve mantık ve metafizik üzerine dersler vermektedir. İkinci devrede 1372-1378 yıllarını kapsar. Bu dönemde, kendi

38 ALBERT Beebe, White Source Problems in English History Harper and Brothers, New York, 1915, s.36…51

39 Ek:2, "*Magna Carta*", s.154; Magna Karta (Türkçe Metin), s.168.

40 Britannica, "*Wycliffe*" 23. Cilt .

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

orijinal fikirlerini ve felsefesini, kilise ve devlet kurumları üzerine uygulamaya başlar ve "Egemenlik" (*Dominion*) doktrinini geliştirir. Son devre 1378-1384 yılları arasındadır. Oluşturduğu fikirleri çok daha ileri noktalara taşıyarak Roma Kilisesine muhalif duruma gelir ve bunu açıkca savunmakdan kaçınmaz.[41]

Wycliffe'in bu toplantılarda sergilediği papalık karşıtı tutum onun, papa muhalifi olduğu şeklinde ülkede genel bir kanaat uyandırmıştır. Üstelik bu toplantıları takiben kaleme aldığı Üstünlüğü Tanıyan İnsan (*Determinitio quaedam de dominio*) ve Sivil Ellerde Hakimiyet (*De civili dominio*) isimli eserlerinde açıkça din adamlarının mal edinmelerinin ve din dışı konular ile uğraşmalarının günah olduğunu belirtiyor ve mal edinmenin sadece devlet adamlarının hakkı olduğunu söylüyordu. Devlet adamlarının bu hakkı günlük işlerle uğraşmalarından dolayı sahip olduğu ve Kilisenin mülklerinin iade edilmesi gerektiğini savunuyordu. Bundan ötürü günümüzdeki bazı kaynaklarda Wycliffee'in "*komünist*" bir düşünceye sahip olduğu bile söylenmektedir.

1378 yılında, kralın askerlerinin bir suçluyu yakalamak için kutsal mekâna girip giremeyecekleri konusunun Parlamento'da tartışılması üzerine Wycliffe'in düşüncesi sorulur ve Wycliffe olumlu bir rapor hazırlar ve raporunda kralın askerlerinin kutsal yerlere girebileceklerini söyler. Bu rapor daha sonra Wycliffe'in Din (*De ecclesia*) isimli kitabında yayınlanır. [42]

Wycliffe yayınladığı kitaplarda o derece papa karşıtı bir söylem kullanıyordu ki, Tanrı'nın İşi Kutsal Söz (*Opus Evangelicum*) adlı eserinde papadan, deccal (*Antichrist*) olarak bile bahsedebiliyordu. Bu eleştirilerini yazdığı kitaplar ile sınırlamıyor ve bizzat kendisinin bir araya getirdiği din adamları vasıtası ile muhalefetini Londra'nın caddelerine taşıyor ve buralarda kendi taraftarı din adamlarına öğretilerini vaaz ettiriyordu. Öte

41 EDWARDS Paul, The Encyclopedia of Philosphy, Macmillan Co., USA, 1967, 8.cilt, s.350

42 Britannica, agy.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

yandan arkadaşları Nicholas Hereford ve John Purrey ile İncil'in İngilizce tercümelerini yapıyordu. Tercümelerine temel olarak İncil'in 4. yy.da Latince olarak kaleme alınmış ve Papa Damasus tarafından yetkili (*authorised*) kılınmış versiyonu olan "*Vulgate*"yi[43] almışlardır. Tercümenin dili, İncil'i Tanrı'nın bir buyruğu ve kanunu olarak ele almaktan ziyade Tanrı'nın insan ruhuna hitap eden ve hayat ile iç içe bir çerçeve çizen tutuma sahipti. İncil'i, halktan insanların anlamalarını ve sahiplenmelerini ister bir tavır ile kaleme alınmış gibi idi.[44]

Bu çalışmaları dolayısı ile Wycliffe için İngiliz şiir ve edebiyatının öncüdür de diyebiliriz. Diğer yandan bir yüzyıl sonra ortaya çıkan "*Lollards*" akımının da temsilcisi olarak fikirleri benimsenecektir.

O'nun bu çalışmaları, Kilise tarafında kendisi aleyhine davaların açılmasına sebep olmuş ve defalarca mahkeme önüne çıkarılmıştır. Bu davaların neticesinde suçlu bulunmamış, ancak üniversite'deki görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. [45]

Hıristiyan teolojisini kendi inandığı biçimiyle "*Trialogus*" isimli eserde toplayan Wycliffe'e göre[46] Komünyon ayinindeki töz dönüşümü (*transubstantiation*) inancı, bugünkü Lutherci Kiliselerin inandığı şekle daha yakındır. Bu eser, Wycliffe'in en önemli eseridir ve ilk kez 1525 yılında yayımlanmıştır.

Wyclliffe'in görüşleri[47] ve cesur çalışmaları şüphesiz ki ada'daki reformasyonun hazırlanmasına olduğu kadar kıta Avrupa'sında da

---

43 MCKENZIE John, Dictionary of the Bible, McMillan Publishing Co. London, 1965, s.916, s.916

44 GRANT Robert, A Short Story of Interpretation, National Council of Churces, Chicago, ABD, 1946, s.63

45 CROSS F.L. The Oxford Dictionary of the Christian Church, England, 1957, s.:1502

46 ÖKTEN Kaan, Reformasyon Dönemi Siyasal ve Dinsel Düşünce, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003, s.107

47 Wycliffe'e göre:

1. Kilise sadece papa ve din adamlarından müteşekkil değildir.
2. Kilise, Tanrı tarafından seçilmiş inananlardan oluşan bir cemaattir. (Bu düşünce doğrultusunda mektepli olmuyan din adamlarınınbir araya geldiği Lollard cemaati teşkil olmuştur.)
3. Bu örgütlenme yapısından dolayı mevcut Kilise İsa Karşıtıdır (anti-Christ).

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

reformasyon öncülüğünde önemli bir rol oynamıştır. Zira Ada'da Lollards hareketinin öncüsü ve Kıta'da da Çek reformist John Huss'un en çok etkilendiği kişidir. Ancak John Huss maalesef O'nun kadar şanslı olmamış ve Kilise tarafından yakılarak öldürülmüştür. Wycliffe'in de ölü bedeni ölümünden yaklaşık kırk beş yıl sonra 1428 yılında, yattığı mezardan çıkarılarak lanetli olduğu düşüncesiyle yakılmıştır.[48] Ancak O'nun ölümünü müteakip düşünceleri "*Lollards*" diye isimlendirilen grubun öncülüğünde yaşamaya devam etmiştir.[49]

Wycliffe'i takip eden yıllar içinde önemli politik olaylar da meydana gelmiştir. III. Edward'ın çocuklarını soylu ailelerin çocukları ile evlendirmeleri, İngiltere tahtı üzerinde hak iddia eden rakip Lancestar ve York hanedanların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş ve güçlü monarkların da dâhil olduğu savaşlar patlak vermiştir.

Kral II. Richard'ı takiben Lancestar hanedanından IV. Henry tahta geçer ancak York hanedanının taht üzerindeki iddiaları sürer. 1399–1422 yılları arasında süren ve sırasıyla IV. Henry, V.Henry ve VI. Henry'nin

---

4. Komünyon ayininde İsa'nın varlığı savunulamaz.
5. Papanın ve ona bağlı din adamlarının Tanrı ile insan arasında anahtar görevi yoktur.
6. Günah çıkarma dışsal bir eylemdir. Asıl ve içsel olan kişinin, Tanrı lutfundan aldığı paydır.
7. Tanrı ile insanlar arasındaki gerçek bağı din adamları değil Kutsal Kitap temin eder.

Bkz.: ÖKTEN Kaan, a.g.e.

48 ACHTEMEIER Paul, Harper's Bible Dictionary Row Publishers, San Francisco 1985, s.263

49 Wycliffe'in düşmanları 1378 yılında onu mahkemeye çıkarmaya çalışmışlar ancak başarısız olmuşlardır. 1382 yılında bu teşebbüslerine tekrar kalkışırlar ve Aziz Mary katedrelinde bir Pazar ayini esnasında, Wycliffe'in takipçilerini "Lollards" *(bu terim Hollanda'da ortaya çıkan ve aynı isimle, heretik ilan edilen bir grubdan esinlenerek verildiğini sanılıyor)* olarak nitelendirerek yasa dışı ilan edereler. Bu anda büyük bir karışıklık çıkar ve hükümet ve başbakan, Wyclifee'i korumaya çalışsa da çıkan arbede de Wycliffee taraftarlarına saldırılar meydana gelir. Wycliffe, kendine yönelen baskılar neticesinde "Lutterworth" şehrine çekilmek zorunda kalır ve burada 18 ay sonra hayata veda eder. Lollards hareketi taraftarları 1395 yılında Parlamento'nun desteğini almaya çalışırlar ancak bunda da muvaffak olamazlar. Bunun üzerine "Oldcastle" liderliğinde ayaklanma teşebbüsüne girişirler ancak bu da 1414 yılında başarısızlığa uğrar. Oldcastle tutuklanır ve 1417 yılında hain ilan edilir. Lollards hareketi bununla sona ermiyecektir. Reformasyon dönemine dek İngiltere'nin çeşitli bölgelerinde yer yer varlığını sürdürecektir ve Bohemia bölgesinde tekrar hayata geçecektir. Bkz.: DEANESLEY Margaret, A History of Medieval Church, s.227

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Lancestar hâkimiyeti, VI. Henry'nin delilik nöbetleri geçirmesi ile York hanedanının tahta ilişkin isteklerini yükseltir. 1455 yılında iki hanedan arasında ilk savaş patlak verir ve bunu 1460 yılında yapılan ikinci bir savaş takip eder.

İkinci yapılan savaş neticesinde hanedanlık, zayıf ve yoksul kuzey bölgelerin desteklediği Lancestar hanedanlığından zengin ve gelişmiş güneyin desteklediği York tarafına geçti ve 1461'de York dükü IV. Edward taç giyerek İngiltere'nin yeni kralı oldu. 1483'de IV. Edward öldüğünde oğlu V. Edward tahta geçer. Ancak iki ay içinde amcası III. Richard henüz taç giymiş kralı tahttan indirir ve yeni kral olur. Bu olay üzerine rahatsız olan III. Richard muhalifi York hanedanlığı mensupları Lancaster hanedanlığı ile birleşerek sürgünde olan Henry Tudor'u kral yapmak üzere harekete geçerler ve 1485'de yapılan savaş neticesinde III. Richard yenilgiye uğratılır ve Henry Tudor, VII. Henry olarak kral olur. Böylece 1455 yılından beri devam eden Güller Savaşı neticelenir.[50]

VII. Henry kısa süre sonra IV. Edward'ın kızı ile evlenerek savaşan tarafları birleştirir ve birlik sağlanmış olur. Savaşan tarafların simgesi olan kırmızı ve beyaz güller de birleştirilerek İngiltere'nin yeni simgesi haline getirilir. VII. Henry döneminde sanayi ve ekonomik alanda hızlı gelişmeler kaydedilir ve İngiliz hazinesi sağlam bir yapıya kavuşturulur.[51]

50 Britannica, a.g.y.

51 Britannica, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

B- KRAL VIII. HENRY VE ANGLİKAN KİLİSESİNİN DOĞUŞU

2.1. VIII. Henry Dönemi (1509–1547)

VII. Henry'nin 1509 yılında ölümü üzerine oğlu Henry (1491–1547) yeni kral olarak henüz onsekiz yaşında iken taç giyer ve tarihde VIII. Henry olarak anılır. Genç kral tahtın tek varisidir, zira 1502 yılında erkek kardeşi Arthur ölmüştür. Yeni kral genç, yakışıklı ve iyi bir eğitim almış olmasından dolayı halk içerisinde de oldukça rağbet görür. Ayrıca birçok çevre tarafından da ideal bir Rönesans Prensi olarak telakki edilmektedir. Henry, Thomas Aquinas gibi teologların teorileri üzerinde yorum yapabilecek kadar da ilahiyat alt yapısına sahiptir. Kral olmadan önce, Walsingham mevkiindeki bir şapele (*muhtemelen haç maksatlı*) giderken son dört kilometreyi çıplak ayakla yürüyecek kadar inançlı bir hıristiyandır.[52] Atletik bir yapıya sahiptir ve hemen her spor dalında kendine meydan okuyanları alt edebilmektedir. Aynı zamanda sanatsal bir ruha sahiptir ve güzel şarkı söyleyip, müzik aletleri çalmakla yetinmeyip iyi bir şiir yazarıdır da.

Yarım yüzyıl önce Fransa'da kaybedilen topraklara artık yeni kral sahip değildir ancak zengin bir ekonomi, milli birlik ve canlanan kültür mevcuttur.

VIII. Henry kendisine kalan bu zenginlikler içinde kral olarak hükmederken kendi doğrularını uygulayan ve nadiren başkalarının işlere müdahale etmesine izin veren bir kişiliğe de kavuşmuştur. Hatta bazı tarih kitapları kendisinden "egoist" (*bencil*) olarak bahsederler.[53]

Henry 1503 yılında ağabeyi Arthur'un ölümü üzerine Galler Prensi olarak ilk tacını giyer. Aynı yıl papanın da onayıyla Aragon'lu Katharine (*Katharine of Aragón*) ile evlenir. Katharine Henry'nin ölen ağabeyinin dul

52 ANDERSON M.D., Looking for History in British Churches, s.190

53 BLAIR Peter Hunter, An Introduction To Anglo-Saxon England, s. 53,54,55

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kalan eşidir. Bu evlilik Henry'nin yaşıyacağı altı evliliğin ilk başlangıcıdır. Bu evlilikler zamanın politik ve dini durumu göz önüne alınarak yapılmıştır.[54]

Aragon'lu Katharine (1485–1536) , Aragon'lu II. Ferdinand ve Kastil'li Isabel'in kızlarıdır. 1501 yılında İngiltere'ye gelerek VII. Henry'nin büyük oğlu Arthur ile evlendirilir.1502 yılında Arthur'un ölümü üzerine Katharine'nın Arthur'un küçük kardeşi Henry ile evlendirilmesi gündeme gelir. Bunun üzerine papalıktan yeni evlilik için izin alınır ancak bu evlilik VII. Henry ve Ferdinand arasındaki diplomatik gerginlikten kaynaklanan bir gecikmeden dolayı VIII. Henry'in tahta çıktığı 1509 yılına dek tehir edilir. Henry'nin, kral olduktan sonra, 1513 yılında Avrupa'da yapmış olduğu askeri hareketler esnasında ülkesinden uzakta iken Katharine İngiltere'nin ve İngiliz ordusunun başındadır ve İskoç isyancılara karşı Flodden mevkiinde bir zafer kazanır. Katharine altı kez hamile kalır ancak doğan çocuklardan sadece birisi doğumdan sonra hayatta kalır, o da Mary'dir. VIII. Henry eşinin erkek çocuk verememesinden dolayı hayal kırıklığı içindedir. Tarihler 1525 yılını gösterdiğinde VIII. Henry'nin, Kutsal Roma imparatoru V.Charles ile olan politik müttefikliği bitme noktasına gelir. Kraliçe Katharine, imparatur'un halasıdır, dolayısıyla, kraliçe'nin de İngiliz siyasi hayatındaki etkisi ve önemi yok olma durumuna gelmiştir. [55]

Anne Boleyn, kraliçenin emrinde olan nedimelerden birisidir ve iyi gitmeyen evliliğininin neticesinde kral bu nedimeye gönül vermiştir. 1527 yılına gelindiğinde kral VIII. Henry, kardinal Thomas Wolsey'in de yardımıyla Katharine ile olan evliliğini bitirmeye karar verir. Bu karar sonucu ortaya çıkacak olan olaylar neticesinde İngiliz Reformasyonu yaşanacaktır. Katharine evliliğininin geçersiz sayılamasını ve neticesinde bir rahibe okulunda hayatını devam ettirmeyi reddeder. 1529 yılında iki kardinal, Wolsey ve Campeggio nezaretinde yapılan mahkemede Katharine, umutsuzca kocası Henry'ye seslenerek kararından vazgeçirmeye çalışır,

54 Britannica, a.g.y.

55 MOORMAN, "*Henry VIII*", s.161…180

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

netice alamayınca heyetin kralın etkisi altında kaldığı iddiasıyla reddi-i mahkemede bulunur ve mahkemeden çekilir. Kutsal Roma İmparatoru V.Charles'ın gözetiminde bir nevi mahkûmiyet hayatı yaşayan Papa VII. Clement, vaki olan boşanma hadisesini yok sayabilmek adına yürütülen görüşmelerin Roma'da devam etmesine karar verir ve heyeti Roma'ya çağırır. Bu gelişme üzerine, Henry kendi adımını atmaya karar verir ve 1533 yılının Ocak ayında hamile olduğunun da ortaya çıkmasıyla Anne Boleyn ile gizlice evlenir ve aynı yıl Haziran'ın birinci günü yeni kraliçe olarak taç giyer. Eylül ayında Elizabeth'i dünyaya getiren Anne Boleyn, VIII. Henry'e hayal kırıklığı yaşatır.1536 yılında bir erkek çocuk düşüğü yapan Boleyn, kral Henry tarafından zina yaptığı gerekçesiyle, kraliçenin öz dayısı Thomas Howard, Norfolk Dükü başkanlığında ve etki altında bırakılmış bir mahkeme sonucu İngiliz Kilisesi tarafından ilan edilen bir kararla boşanır ve iki gün sonra ölüm cezasına çarptırılır.[56]

Henry, Thomas Cranmer başkanlığındaki bir mahkemede Katharine ile olan evliliğini ilga ettirir. Katharine bu karara itiraz eder. Bu olay üzerine Papa'lıktan resmi bir açıklama beklemeye başlar, ne var ki bu açıklama ancak 1534 yılında adaya ulaşır. Katharine kızı Mary'den uzaklaştırılır, Henry tarafından asla ziyaret edilmez ve az miktardaki yardımcısıyla birlikte hiç de bir kraliçeye layık olmayan kötü meskenlerde yaşamaya mahkûm edilir. Tüm bu tehditler ve kötü hareketlere boyun eğmeyen eski kraliçe Tahta Geçme ve Üstünlük Kanunları (*the Act of Succession and the Act of Supremacy)* isimli kanunnameleri tanımayı reddeder.[57] İngiliz halkı tüm bu olup bitenleri seyretmektedir ve Katherine'nın halk içinde mevcut olan popülaritesi hiç eksilmemiştir. Uzun süren hastalığının neticesinde 1536 yılında gözlerini hayata sürgündeki eski kraliçe olarak kapatır.

1511 yılında Henry, Fransa'ya karşı oluşturulan askeri koalisyona (*Holy League*) dâhil olur ve 1513 yılında İngiliz askeri birlikleri kuzey

56 MOORMAN, a.g.y.

57 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.310

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Fransa'da Fransa'ya karşı galibiyet elde ederler. Ancak ilerleyen aylarda koalisyon (*Holy League*) tarafından terk edilen Henry, Fransa kralı XII. Louis ile düzelen ilişkilerini daha da ilerletmek için kız kardeşi Mary (1496–1533) ile 1514 yılında evlilik yapar.

1525 yılında Henry'nin artan askeri harcamalarını karşılamak için yükselttiği vergileri protesto eden halk ayaklanmalar başlatır ve netice olarak Henry, Avrupa'daki askeri varlığına son vermek zorunda kalır.[58]

1527 yılında Henry eşi Katharine ile evlenirken almış olduğu Papa'lık izninin geçerli olmadığını öne sürer. Aslında bu kararın arkasındaki gerçek nedenin eşi Katherina'dan bir erkek evlat sahibi olamamasının yattığını düşünmekteyiz. Zira eşi Katherina'dan, sadece ileride İngiliz tarihi içerisinde I. Mary olarak anılacak olan kızı vardır. Ancak boşanma ilamının önünde birçok da engel bulunmaktadır. Katharine, Kutsal Roma imparatoru V. Charles'ın halasıdır ve bu boşanma da V. Charles büyük bir engel olarak durmaktadır. Çünkü o zaman papa'lık makamında bulunan VII. Clement, aslında imparator V. Charles tarafından dikte edilen mahkûmiyet hayatı yaşamakta ve imparatorun izni olmaksızın, Henry tarafından ilan edilen boşanma kararına müsaade edebilecek gibi gözükmemektedir. 1528 yılına gelindiğinde Papa VII. Clement boşanma davasına bir İngiliz mahkemesinde bakılmasına isteksiz olarak rıza gösterir ve İngiliz kardinal ve devlet adamı Thomas Wolsey ile Papalık görevlisi Lorenzo Campeggio'yu (1474–1539) mahkeme yargıçları olarak tayin eder. İngiltere'de devam eden görüşmeler Papa'lığın direktifleri doğrultusunda 1529 yılında Roma'ya taşınır. Ancak görüşmelerde, aslında Henry'den yana tavır alması beklenen Thomas Wolsey tüm beklentilerin aksine boşanma ilamının geçerli olmadığını savunmaktadır. Bunun üzerine Henry, Wolsey'i görevden alır ve kraliyet konseyindeki yerine Thomas Cromwell görevlendirir.[59]

---

58 Britannica, a.g.y.

59 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

2.1.1. VIII. Henry'nin Evlilikleri ve Papa Tarafından Tekfir Edilmesi

1533 yılına gelindiğinde Papa, halen boşanma konusunda onay vermekte isteksizdir ancak Henry'nin papa'lıktan talebi olan Thomas Cranmer'in (1489–1556) Canterbury Başpiskoposu (*Archbishop of Canterbury*) olarak atanmasına onay verir. Göreve gelen Cranmer derhal bir açıklama yaparak Henry'nin Katharine ile olan evliliğini iptal eder ve Anne Boleyn'i yeni kraliçe olarak ilan eder. Bunun üzerine papa Clement, VIII. Henry'i tekfir ederek, hıristiyanlık dininden çıkardığını bildirir.

1534 yılında Roma Kilisesi ile olan bütün bağlar kopartılmış ve İngiltere kralı, İngiliz Kilisesinin başı olarak ilan edilmiştir. Aynı yıl Veraset Kanunu (*the Act of Succession*) ile kraliyet varisinin Anne Boleyn'in çocuğuna ait olduğunu söyleyen, ayrıca bu kanunu destekler mahiyette ve ağır yaptırımlar ihtiva eden "Vatan Hainliği" (*Act of Treason*) kanunları parlamentodan çıkartılır. Böylece meydana gelmesi olası muhalefetin de önü kesilmiş oluyordu. Böylesi gergin bir ortamda daha önce şansölye olarak görev yapan Sir Thomas More, kardinal John Fisher ve bazı kilise görevlileri İngiliz kraliyet monarşisini kabul etmediklerinden idama mahkûm edilirler. Sir Thomas More'un yazmış olduğu "*Utopia*" isimli eseri, bugün dünya klasikleri arasında yer almakta ve kendi türünün ilk örneği olarak tanımlanmaktadır. *Utopia*, içinde VIII. Henry aleyhine herhangi bir ifade yer almamasına rağmen, VIII. Henry devrinde basılamamış ancak 1515 tarihinde yayınlanabilmiştir.[60]

1535 yılında Thomas Cromwell'in gözetiminde adada bulunan muhtelif manastırlara yapılan ziyaretler sonrasında parlamento'dan bir başka kanun çıkartılarak nispeten küçük olan manastırların arazilerine kraliyet tarafından el konulur[61] ve bu araziler krala yakın kişilere ücretsiz olarak dağıtılır ve böylece Henry kendine bağlı olan bir zümre oluşturur.

60 MORE Sir Thomas, Utopia, İlk Basım:1515–1516, (Editor: Paul Negri), DoverThrift Editions, 31 East Street, Mineola, N.Y. 11501 USA, 1997, s.iii

61 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.310

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Ancak Henry'nin bu politik adımları ağır vergiler altında ezilen halkın kuzey İngiltere'de başlayıp tüm adaya sıçrayan ayaklanmalara engel olamaz ve bu ortamda 1536 yılında Nezaket Haccı adı verilen halk isyanı meydana gelir. İsyancıların Henry'e muhalif olmalarının bir sebebi de 1534 Veraset Kanunu ile 1536'da manastırların arazilerinin kraliyet mülkü haline getirilmesi olayıdır. Dolayısıyla VIII. Henry aldığı her kararda İngiliz halkı tarafından desteklenmiştir denemez.[62]

Çok geçmeden 1537 yılında Henry, Jane Seymour ile evlenir ve bu evlilikten oğlu Edward (*daha sonra VI. Edward 1537–1553*) dünyaya gelir. Ancak Jane Seymour doğum sonrası hayatını kaybeder.[63]

1540 yılında Henry ile Cleves'li Anne (*Anne of Cleves 1515–57*) arasında yeni bir evlilik gerçekleştirilir, bu evliliğin bir amacı da Alman Protestan prensi ile ilişkileri güçlendirmektir. Ancak iki sebepden dolayı bu evlilik uzun sürmez; birincisi, Anne fiziki olarak çekici değildir, ikincisi de Henry Alman prensi ile bağlarının artık kendi lehine gelişmediğini düşünmektedir.[64] Anne, ölümünden sonra Westminister katedralinin mezarlık bölümüne (*the Quire and Sanctuary*), Henry ile yan yana defnedilir.[65]

Aynı yıl VIII. Henry, Catherine Howard ile evlenir. Ancak iki yıl sonra 1542'de Howard'ı zina suçu ile idama mahkûm ettirir. [66]

1542 ve 1546 yılları arasında Henry İskoçya'da ve Fransa'da devam eden savaşlarda yerini alır. 1542'de İskoçlar "*Solway Moss*" da yapılan savaşta mağlup edilirler. 1546 yılında Fransa ile barış anlaşması yapılır.

---

62 The Prayer Book Dictionary a.g.y.

63 MOORMAN, a.g.y.

64 MOORMAN, a.g.y.

65 CARR Wesley, Westminster Abbey, Dean and Chapter of Westminster and Jarrold Publishing, London SW1P 3PA United Kingdom, 2004, s.20

66 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Henry 28 Ocak 1547 yılında hayata gözlerini kapatır. Öldüğünde, hep hayalini ettiği gibi bir oğul tarafından kendisine veraset edilir ancak tahta çıktığında henüz on yaşında olan yeni kralın bir danışmana ihtiyacı vardır ve bu kişi de Edward'ın dayısı Edward Seymour olacaktır. [67]

2.2. VIII. Henry'nin Döneminde İngiliz Kilisesinin Durumu

Bu tarihten, 1547 yılındaki ölümüne dek Henry için 'tiran' sıfatını kullanan tarihçiler çoğunluktadır. Haksız da sayılamazlardı zira ülkedeki hiç kimse bir dahaki meselenin nerede patlak vereceği ya da ne gibi yeni dini ve politik kararların alınacağı hakkında fikir yürütemiyordu. Ülkede temel olarak Cranmer ve Thomas Cromwell'in temsil ettiği iki ayrı akım var idi ve bunlardan Cranmer'in temsil ettiği akım, Avrupa'da devam eden reformasyon hareketini isteyen taraftı, diğeri ise Alman Protestan prens ve monarklar ile bir ittifakın gerektiğini savunan ve Cromwell'in öncülük ettiği akımdı.[68] Ancak Henry her zaman yaptığı gibi kendi yolunu seçti ve ne Cranmer'in savunduğu gibi tam bir Protestan öncü oldu, ne de Cromwell'in talep ettiği ittifakı seçti. Bunların yerine bir yandan ülkenin İman Savunucusu (*defender of Faith*) olarak kalıp Ortodoks çizgisinden ayrılmadı, öbür yandan ise entrikalarına devam ederek tek oğlu Edward'ı, Richard Cox gibi kendini tamamen Protestan doktrine adamış bir muallim'in ellerine teslim etti.

Henry, Kilisenin En Yüksek Başı (*Supreme Head of Church*) unvanı taşıdığından artık bu şekilde davranması gerektiğine de inanıyordu. 1536 yılında On Maddelik Bildiri (*Convocation of Ten Articles)*[69] olarak bilinen nizamnameyi neşrederek, kilise adamlarının yılda bir defa, birbirini takip eden onüç pazar ayininden sonra papa aleyhine ve "*gasp edilmiş haklarını papa'dan geri alan kral*" için dua etmelerini ister. Bu nizamname'yi bizzat

67 MOORMAN, a.g.y.

68 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*" s.310

69 The Prayer Book Dictionary, "*Convocation*", s.246.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kralın kendisinin kaleme aldığı sanılmaktadır. Tabii ki hıristiyan geleneklerinde belki de ilk defa görülen bu uygulamadan kafaları karışan din adamlarına "yol göstermek" için bir başka nizamname'ye ihtiyaç duyulur. Bunun için 1537 yılında Hıristiyan Enstitüsü (*the Institute of a Christian Ma*n) neşredilir. Bu kitap daha sonraları Piskoposun Kitabı (*Bishop's Book*) olarak namlanacaktır. Bu elkitabı tamamen Cranmer tarafından hazırlanmış ve küçük kiliselerdeki papazların kullanımına mahsus olarak düşünülmüştü. Bu elkitabında hıristiyan öğretinin ne olduğu hakkında bilgiler veriliyor ve papazlara vaazlarında rehberlik edeceği düşünülüyordu. Ancak bu elkitabının tesirli ve kalıcı olduğu söylenemez.

Roma ile yolların ayrılmasının öncüsü olmasına rağmen VIII. Henry, daima olmasa da genelde dini konularda Ortodoks bir yol izlemiş, Altı Maddelik Bildiri ve Kralın Kitabı gibi dokümanları yayımlatmıştır. Kral, Luther ve yanlısı fikirlerin ülkede egemen olmasını engellemiş ve taşıdığı İmanın Koruyucusu "*Defender of Faith*" ünvanından her zaman gurur duymuş bir kişilikti. Hükümranlığının son zamanlarında ülkeyi yönetmede kendisine yardımcı olacağını düşündüğü bir kurulu (*Council of Regency*) oluşturma niyetinde idi ve kurulun üyelerinin hepsinin Protestan fikriyata mensup kişiler olmalarını arzu ediyordu. Tüm bu sebeplerden ve ömrünün son yıllarında çocuğunu Protestanlığını açık açık ilan etmiş bir eğitmene teslim ettiğinden dolayı, Henry'nin doktrinel olarak Protestan mı yoksa tam bir Katolik mi olduğuna cevap vermek zor gibi gözükmektedir, dolayısıyla Henry için "enigma" (*muamma, sır*) diyen tarihçilere rastlamaktayız. Henry belki de bir kral olmanın vermiş olduğu içgüdü ile önce legal bir oğlan evlat sahibi olmak arzusuyla önünde engel olarak duran normları ortadan kaldırmayı tercih etmiş ve böylece papalığa karşı tavır almış olabilir. Ancak bildiğimiz bir şey var ki o da, VIII. Henry, oğlunun reformasyon taraftarları ile birlikte olması isteğidir; zira Edward, Richord Cox tarafından eğitim görmüş ve Cranmer da halen Canterbury başpiskoposu idi.[70]

70 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.307..315

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1539 yılında ülkede mevcut olan ve aslında Avrupa'dan da kaynaklanan görüşlerin çok çeşitlenmiş olması etkisiyle, Henry, doktrinel olarak hazırlamayı düşündüğü Altı Madde'yi (*Six Articles*) yayımlar ve bu nizamnameye o kadar önem verir ki, buna uymayı reddeden piskopos Latimer ve Shaxton gibi bazı din adamları vazifelerini bırakmak zorunda kalırlar, Cranmer'in eşi Almanya'ya dönmek zorunda kalır ve bazı tenkit eden kişiler ise idam edilirler. Altı Madde"de yer alan konu başlıkları şu şekilde idi; töz dönüşümü (*Transubstantiation*) (*Komünyon ayininde yenen ekmek ve şarabın gerçekten İsa'nın eti ve kanı olması durumu*), Komünyon *(Ekmek-Şarap Ayini*) ayini, papazların evlenmemeleri gerektiği (*celibacy*), papaz haricinde görevli olan din adamlarının ve daha önce rahibe olup da artık kilisede çalışmayan rahibelerin de evlenmeden cinsel ilişkiye girmemeleri konusu (*chastity*), Son Yemek (*Mass*) ayininin önemi, günah çıkarmanın önemi ve gerekliliği. Ülkede mevcut olan reformasyon yanlıları, bu nizamnameyi altı ipli kırbaç olarak tanımlarlar. [71]

1543 yılında Henry, daha sonraları Kralın Kitabı olarak meşhur olacak olan bir başka nizamnameyi "Bütün Hıristiyanlar İçin Gerekli Olan Doktrin ve Akademik Bilgi" (*A necessary Doctrine and Erudition for any Christian Man*) adı altında yayınlar. Bu kitap daha önce yayımlanan Altı Madde'nin bir yorumu ve aynı fikirlerin tekrarı şeklinde idi. Reformasyon yanlılarının artık seslerini çıkarabilecekleri bir ortam kalmamıştı ve *Anne Askew* gibi çıkarmaya teşebbüs edenler de derhal ölümle cezalandırılıyorlardı.

1545 yılına gelindiğinde hem İskoçya, hem de Fransa ile savaşta olan kral gene parasız kalmıştı ve aklına daha önce yaptığı gibi kilise kaynakları geldi.[72] Bunun için parlamentodan bir kanun çıkarır ve küçük kiliseler ile hastanelerin devletleştirilmesine karar verir.[73] Ancak çıkan bu kanunda yapılacak bu devletleştirme için kesin bir tarih verilmiyordu, dolayısıyla

71 MOORMAN, a.g.y.

72 Encylopedia.com "*Henry VIII*".

73 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Henry'den sonraki kralın da bunu yapabilmesinin önü açılmış oluyordu. Kralın, Cambridge ve Oxford'daki iki üniversitenin mallarına el koymak gibi bir niyetinin de olduğu ancak kralı bu kararından son eşi Catherine Parr'ın döndürdüğü yolunda bir takım deliller de vardır.

2.3. Cranmer, Thomas (1489–1556)

Thomas Cranmer, 1533–1556 yılları arasında Canterbury başpiskoposudur.[74]

İngiliz Kilisesinin reforme edilmesinde başta gelen figürlerden birisidir. 1511 yılında Lisans ve 1515 yılında Yüksek Lisans diplomasını almıştır. 1520 yılında kilise adamı olmuş (*ordination*) ve 1526 yılında teoloji alanında doktorasını tamamlamıştır. Cranmer, sık sık bir araya gelip Luther'in fikirlerini konuşan Cambridge üniversitesi öğretim üyeleri arasına katılmamış ancak, İncil ve eski Kilise babaları hakkında kendi kendini eğitmiştir.[75]

1532 yılında imparator V. Charles'ın elçisinin Londra'ya yaptığı bir ziyaret esnasında beraberinde gelen birçok Lutheryan liderlerle tanışma fırsatı bulur. Bunlar arasında Nurembergli Andreas Osiander ve yeğeni Margaret de vardır. Bir tanışma sonrası Cranmer, Margaret ile evlenir ve On'dan bir kız ve bir erkek çocuk sahibi olur. Yalnız bu evlilikten, VI. Edward 1547 yılında[76] tahta geçinceye dek pek az kişinin haberi olur.[77]

---

74 Encylopedia.com, "*Cranmer, Thomas*"

75 SHEPHERD M.H. Jr, "Cranmer, Thomas", Encyc. Of Religion, C.Ix, 137–138 (Ed.M. Eliade), Newyork, London, 1987, s.137,138

76 MOORMAN, a.g.y.

77 Başpiskopos William Warham 1532 yılında ölünce kral Henry, Cranmer'i bu makam için uygun olduğunu düşünür. Kralın bu kararında Cranmer'in teolojik alandaki liyakatından ziyade, onun kutsal metinin kralın yetkilerine riayet edilmesi gerektiğini vaaz ettiğini söylemesinin etkili olduğunu düşünmekteyiz. Ancak bu söylem Cranmer'in hayatında birçok taviz vermesine ve bir takım kararlarında bocalamasına sebeb olacaktır. Mamafih tüm bunlara rağmen bazen krala tavsiyelerde bulunmaktan geri kalmaz ve bazen de kralın kurbanları için af dileğinde bulunurdu ancak krala karşı asla açık olarak muhalafet yapmadı. www.anglicansonline.org

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1533 yılında Henry'nin Anne Boleyn ile olan gizli evliliğinin Boleyn'in hamileliği ile iyice ortaya çıkmış ve boşanma konusuna aciliyet kazandırmıştır. Papa VII. Clement, kralın niyetinden şüphe duymuş olsa dahi, Cranmer'in başpiskopos olarak atanmasını onaylar ve aynı yılın mart ayının otuzuncu günü Cranmer taç giyme töreninde bir konuşma yapar. Ne var ki Cranmer konuşması esnasında iki kez vurgulayarak, Papa'ya olan bağlılığının, şayet bu Tanrı'nın yasasına, kralın ayrıcalıklarına ve Kilise'nin reformasyonuna karşıysa kendisini bağlamayacağını belirtir.

Bir kaç hafta içerisinde Cranmer Centurbury başpiskoposu olarak kralın Aragon'lu Katharine ile olan evliliğinin kalmadığını belirtir ve ancak kralın Anne ile olan evliliğinin geçerli olduğunu ilan eder. Haziran ayında Papa Henry, Anne ve Cranmer'in dinden çıkarılmaları evraklarını hazırlar ancak bunları ilan etmeyerek beklemeye alır. Ne var ki 1534 yılında çıkartılan Üstünlük Kanununda (*Act of Supremacy*) kral ve haleflerinin bundan sonra "İngiliz Kilisesinin En Yüksek Başı" olarak belirtilmesinden sonra artık Roma ve İngiliz kiliselerinin barışma ihtimali kalmaz. 1536 ve 1539 yılları arasında, İngiltere'deki mevcut manastırların kapatılması sürecinde Cranmer en başta mücadele vermemekle birlikte kralın bu kararını desteklemiştir. [78] Tabi bu arada manastırların sahip oldukları tüm zenginliklerde kraliyet kasasına girmiştir. Ayrıca 1539 yılında tamamlanan İngilizce Büyük İncil (*the Great Bible)* için de bunu onayladığı anlamında bir önsöz yazmıştır. [79]

1539 yılında katı bir dille kaleme alınan Altı Maddelik Kanun (*Act of Six Articles*), doktrinde ve uygulamada yapılabilecek tüm muhtemel reform girişimlerine kapıları kapatmıştır. Cranmer bu kanun aleyhinde Lordlar kamarasında bir konuşma yapmış, fakat genede bu kanun lehinde oy kullanmıştır. Bu defa Cranmer'ın Lutherci olduğundan kimsenin şüphesi kalmamıştır. 1543 yılında Kraliyet Danışma Meclisi (*Privy Council*)

78 WALKER David, A History of the Church in Wales, s.57

79 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

tarafından Cranmer heretik[80] olarak ilan edilir, fakat kral Henry olaya karışır ve başpiskoposunu korur. 1547 yılında Henry'nin ölümüyle birlikte Cranmer, liturjik reformlar için çalışmalara başlar ancak sadece 1544 yılında "*English Litany"*nin[81] (*İngilizce olarak kaleme alınmış dua ve münacaat kitabı*) onaylanmasını sağlayabilir. Bu eserin giriş sayfası, eser referans özelliği taşıdığından dolayı çalışmamıza dâhil edilmiştir.[82] Henry'nin biricik sevdiği tek oğlu VI. Edward (yönetimi:1547–1553) hâkimiyeti altındaki İngiltere'de kraliyet danışma meclisinde (*Privy council*) Protestan reformistlerin egemenliğine şahit olmaktayız. Edward'ın kendisi de bizzat Protestan eğitmenler elinde büyümüştür. Konsil üyeleri arasında genç kralın amcası ve Koruyucu Lord (*Lord Protector*) unvanıyla Somerset dükü ve Cranmer vardır. Cranmer, bu arada genç Edward'ın vaftiz babasıdır (*godfather*). Cranmer tarafından daha sonra bir bölümü her pazar okunmak üzere Homili'ler Kitabı (*A Book of Homilies*) yayınlanır ve Justus Jonas'ın Lutheryan kateşizmini İngilizceye tercüme eder. Din adamlarının bekârlığı (*clerical celibacy*) konusundaki Katolik kural Onun desteğiyle kaldırılır. Komünyon ayininde hem ekmek hem de şarap kullanılması emredilirken, 1548 yılında bu ayinin yapılış düzeni ile ilgili olarak Cranmer tarafından İngiliz lisanında kaleme alınmış Komünyon Ayininin Şekli (*The Order of the Communion)* isimli neşriyat yapılır. [83]

1553 yılına gelindiğinde hüzünlü bir olaya tanıklık etmekteyiz. Kral Edward ölüm yatağında hasta yatmaktadır ve Somerset' in (VIII. Henry'nin kardeşi) güçten düşmesinden sonra Koruyucu Lord olarak yerinde

---

80 Dinde sapkınlık gösteren kişi. 1549 yılında Dua Kitabı'na eklenen ve Mattins (Sabah Duası) ile okunan Üçüncü İyi Cuma Kollek'tinde (duasında) (3rd Collect of Good Friday), Yahudiler ve Türkler'den, Tanrı'ya sığınılmakda ve bu milletler için heretik ve 'infidel' (aşağılayıcı bir tavırda, kafir) sıfatı kullanılmakta ve "Doğru Yol"u bulmaları için Tanrı'ya yakarılmaktadır. Bkz.: The Prayer Book Dictionary, "*Collects*", s.213

81 www.justus.anglican.org "*Litany 1544*"

82 Ek:3, Dua (*The Litany*), s.177

83 MOORMAN, "*Action and Reaction 1547-1558*", s.180…198

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Northumberland dükü John Dudley vardır. Bu şahıs kendisinin kuzeni ve VIII. Henry'nin torunu olan Lady Jane Grey'i bir takım entrikalarla sarayın başına kraliçe olarak getirir (10 Haziran 1553). Lady Jane o sırada henüz onyedi yaşındadır ve böylesi bir görevi hem istememekte, hem de hazır değildir. Taç giyme töreni Londra Kulesinde yapılır ve maalesef yedi ay sonra aynı yer kendisinin idamının yapıldığı yer olacaktır. Başından ayrılan gövdesi ise törensiz olarak Kraliyet Şapel'ine[84] gömülür. İdamın fermanı I. Mary tarafından imzalanmıştır. Ancak tek idam sadece bu olmaz. Onunla birlikte kocası ve babası da idam edilir.[85] Kilise, bu olayı ta başından beri hiç onaylamamış ve Ladynin taç giymesine razı olmamış ancak başpiskopos Cranmer henüz ölmemiş olan Edward'ın arzusu ile bunu kabullenmiştir. Aynı yıl I. Mary (*Henry'nin en büyük kızı*) taç giymiş ve beş yıl sürecek hükümranlığına başlamıştır.

Bu yeni kraliçe ise koyu bir katoliktir. Başpiskopos, ailesinin tehlikede olduğunu düşünerek onları Almanya'ya geri gönderir.

Yeni kraliçe Edward zamanında yapılmış olan tüm reformların kaldırılması yönünde Parlamento üzerinde baskı kurar. Başpiskopos Cranmer tutuklanır, yargılanır ve vatan haini olmakla suçlanır. Fakat Mary'nin Kilise üzerinde başka emelleri de vardır. 1554 yılında Papa tarafından gönderilen Kardinal Reginal Pole İngiltere'ye varır ve Centurbury başpiskoposu olarak krallığın 'günahlarından' arınmasını temin ederek Papa'lık otoritesini İngiliz Kilisesi üzerinde tekrar tesis eder. İşte bu andan itibaren heretik düşünceye sahip olanların yakılarak idamı işlemi de başlamış olur.[86]

---

84 Şapel'ler (Chapel), Kilise tarafından kutsanmış olmıyan (consecrated) ve daha büyük bir dini mekanın bölümü olan, nispeten küçük dini mekanlardır. Bu özellikleri dolayısı ile satılabilirler, yıkılabilirler ya da dini mekan olmaktan çıkarılıp başka bir amaç için kullanılabilirler. Bu mekanlar bireysel tapınma için gündüz-gece açık tutulurlar.

85 LOSCH Richard R., "*Henry's Heirs*", The Anglican Digest Vol.42, No.2 (Ed: C.F.Barbee); The Society of the Arts and Knowledge; Arkansas A.B.D. ; 2000., s. 24

86 Britannica, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Ne var ki kraliçenin bu yaptıkları İngiliz tarihi üzerinde çok derin izler bırakacak ve artık o tarihten itibaren Roma Katolikliği adına yapılacak hiç bir eylem bu ülkede başarıya ulaşamayacaktır.

Baskı altında olan başpiskopos birçok sözünden döndüğünü gösteren yazılar yazar ve demeçlerde bulunur. Fakat bunların hiç bir faydası dokunmaz. 21 Mart 1556 [87] tarihinde idam yerine getirilir ve burada tüm halkın karşısında daha önce yaptığı geri adımları, bu defa kendisine zorla yaptırıldığını haykırır ve bunların geçersizliğini beyan eder.

Cranmer'in birçok baskılara maruz kaldığı ve hapishanede geçirdiği ömrünün son iki buçuk yılını çağdaşı John Foxe kaleme almıştır. Burada belirtildiğine göre Cranmer yakın çalışma arkadaşlarının idama götürülüşünü izler, birçok eziyete maruz kalır ve ancak daha önceki eylemlerinden vazgeçtiğini beyan ederse kurtulabileceğine dair verilen sözlerin umuduyla hayatta kalır.

Cranmer'in yakın çalışma arkadaşı olup da yakılarak ölüme mahkûm edilenler arasında iki piskopos göze çarpmaktadır. Bunlar 1555 yılında yakılan Hugh Latimer ve Nicholas Ridley'dır.[88] Her ikisinin yakılması da Cranmer'e zorla seyrettirilmiştir. Cranmer tutuklanıp cezaevine götürüldüğü gün, gardiyanlardan birine bozuk para uzatır, Ondan kendisi için dua etmesini ister ve bu duanın bir papazınkinden daha evla olduğunu söyler.[89] Muhtemelen Cranmer'in bu tutumu gelecekte olacaklar hakkında oradakilere de bir fikir veriyordu.

Yakılırken bağlanacağı kazığa doğru ilerlerken ilk önce elini (*bazı kaynaklarda kolunu*) ateşe doğru uzatarak "*Elim, kalbimin aksine yazdığı için önce o cezasını çekecek*" diye haykırır ve çok geçmeden canını teslim eder. Şu anda Cranmer'in anısı, zaman içinde değiştirilerek daha zengin bir

87 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.307..315

88 Encylopedia.com, "*Hugh Latimer ve Nicholas Ridley*"

89 MOORMAN, "*Action and Reaction 1547-1558*", s.180..198

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

hal alan ve tüm Anglikan toplumundaki kiliselerde kullanılan Genel Dua Kitabı'nda (*The Book of Common Prayer*) yaşamaktadır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

C- KRALİÇE I. ELİZABETH VE ANGLİKAN KİLİSESİNİN OLUŞUMU

3.1 VIII. Henry'nin Ölümünden Sonra

VIII. Henry'nin ölümü ile birlikte tahta varis olarak, üçüncü eşi Jane Seymour'dan doğan ve kral öldüğünde dokuz yaşında olan oğlu VI. Edward oturdu. Edward'ın dayısı Edward Seymour, yeni kralın vasisi olarak hareket etmeye başladı.

VI. Edward dönemi İngiltere için reformasyon hareketinin hız kazandığı bir devre olmuştur ve yeni kralın vasisi Edward da bu yönde yapılan çalışmalara destek olmuştur. 1547 yılında tahta çıkar çıkmaz yeni kral derhal parlamento'dan bir kanun çıkartarak babası VIII. Henry'nin yaptığı Altı Maddelik Kanun yasasını iptal ettirdi. Bunu takiben aynı yıl, babasının yasal alt yapısını hazırlayıp parlamento'dan geçirdiği, ancak uygulamadığı, küçük kiliselerin (*chantries*) mal varlıklarına el konulması ile ilgili kanuna dayanılarak ülkedeki küçük kiliselerin taşınır ve taşınmazlarına el konuldu ve kraliyet hazinesine devredildi.[90]

1549 yılında başpiskopos Cranmer ülke çapında kullanılan ve orijinal olan, Latin'ce yazılmış Seremoni ve Dua Kitabının (*Roman Catholic, Service Book*) yerine kullanılmak üzere yeni bir kitap hazırlamıştır. Bu kitaba Birinci Genel Dua Kitap'ı (*the First Book of Common Prayer*) ya da Anglikan Genel Dua Kitabı (*Anglican Book of Common Prayer*) adı verilir ve artık bu yeni kitabın ayinlerde kullanılacağına dair bir kanun (*Act of Uniformity in 1549*) parlamento'dan geçirilir.[91] Aynı kanun ile birlikte İngiltere'de görevli olan din adamlarının evlenebilmelerine izin verildi. Bu kanundan istifade ederek ülkede birçok din adamı evlenir. Yeni yapılan değişikliklere ülkenin çeşitli yerlerinden tepkiler gelir ve bir takım ayaklanmalar olur. Özellikle Kett ayaklanması (*1549*) (*the rebellion of Robert Kett, R.Kett İsyanı*) olarak

90 Britannica, "*United Kingdom*", 29. Cilt,

91 The Prayer Book Dictionary, "*Acts of Uniformity*" s. 3..5

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bilinen isyan, genç krala oldukça zor anlar yaşatır.[92] Ancak Ket daha sonra tutuklanır ve idam edilir.[93]

Bu ayaklanmanın sebepleri arasında küçük kiliselerin mallarına el koyulması gösterilir. Ayrıca aynı yıl Cornish kentinde yaşanan ayaklanmanın sebebi ise Dua Kitabı ismi altında din adamlarına zorla kabul ettirilen dua kitabı gösterilmektedir. Bu aşamada, isyan edenleri Roma taraftarı Katolik'ler olarak tanımlamak mümkündür.

1552 yılına gelindiğinde İkinci Birlik Kanunu (*Second Act of Uniformity*) ile birlikte yeni bir Dua Kitabına (*Prayer Book of 1552*) tanıklık etmeyiz. Bu yeni dua kitabı bir öncekine nazaran çok daha fazla Protestan unsurlar[94] taşımakta ve tapınmanın eski usullerine yeni yorumlar katıyordu. Yeni Dua Kitabı, kasım ayında hizmete alındı ve yeni kanunla birlikte, din adamlarının önceden giydikleri uzun Katolik ayin kostümleri (*copes*) kaldırılıyor ve yeni bir giysi türü konuluyordu. 1549 Dua Kitabı ile 1552 Dua Kitabı arasında, Komünyon ayininin uygulanması esnasında din adamının ekmeği cemaate verirken söylediği sözler arasında da farklılıklar meydana geldiğini görmekteyiz. 1549 Dua Kitabında din adamı şöyle diyordu : "*The body of our Lord Jesus Christ which was given thee ...*" Türkçesi : "*Size vücudu verilen Efendimiz İsa Mesih...*" 1552 "*Prayer Book*" unda ise bu cümle şöyle değiştirilmişti : "*Take and eat this in remembrance that Christ died for thee ...*" Türkçesi : "*Sizin için ölen Mesih'in hatırasına onu al ve ye ...*" Bu ve benzeri örneklere baktığımız zaman, görmekteyiz ki, Katolik öğretisine uygun olarak yapılan "Komünyon" ayininde, İsa'nın kendini

92 Britannica, a.g.y.

93 TİMUÇİN Afşar, Düşünce Tarihi, 3 cilt, Bulut Yayın Dağıtım, İstanbul, 1994, 2.cilt, s.65

94 Örneğin; 1.Dua Kitabının yayımlandığı 1549 yılında, Reformasyon öncesi İngiliz Kilisesinin bir mirası olarak 'yağlama' (*unction*) sakramenti, kiliseye kabul (*Confirmation*) törenlerinde uygulanmakta idi. Ancak bu uygulama, 2.Dua Kitabının 1552 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte kaldırılmakda ve sadece piskoposluğa terfi, kralların taç giymesi ve tapınakların kutsanması törenleri için muhafaza edilmektedir. Ayrıca yağlanma için kullanılan bir takım baharatlarla zenginleştirilmiş zeytin yağı yerine, saf zeytin yağı kullanılmaya başlanmıştır. Kullanılan bu yağ'a, Latince '*chrisma'* kelimesinden İngilizceye geçen '*chrisom'* ya da '*chrism'* adı verilmektedir. Bkz.: COX J.C., The Parish Registers of England, Halliwell Publications, 1954, London, United Kingdom, s.59-60

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

insanlık uğruna feda edişi ve İsa'nın gerçekten mevcudiyeti fikrinden, "*commemoration*" yani "*anma, hatırlama, yâd etme*", fikrine doğru bir sapma olmuştur. Ayrıca eskiye ait birçok gelenek de uygulamadan tamamen kaldırılmıştır. Protestan unsurlar, bu dönemde hızla yaygınlaşmakta ve taraftarları bin yıldan uzun süredir uygulanan yerleşik dini uygulamaları ve normları istedikleri gibi değiştirmekteydi.[95]

Cranmer, bu arada doktrinel bir çalışma yapmaktadır ve kırk beş maddelik bir bildiri hazırlar. Ancak bu kırk beş maddelik çalışma kraliyet tarafından kırk iki maddeye düşürülür ve 1553 yılında kraliyet tarafından onaylanarak Kırk iki Madde (*Forty-two Articles)* adı altında yayımlanır. Bu kitap, Kilisenin eski Katolik öğretilerine olduğu kadar, aşırı ölçüde Protestan görüşlere sahip ve yeni yeni "*Anabaptist*"ler[96] olarak isimlendirilmeye başlanan grup aleyhine de hazırlanmıştı. Yapılan bu çalışmalar, VI. Edward'ın Temmuz 1553 yılında tüberkülozdan ölmesiyle birlikte inkitaya uğrar.[97]

Onaltı yaşında ölen kral VI. Edward'nin şayet yaşasaydı, adada ne gibi değişikliklerin olabileceğini kestirmek mümkün değildir. VI. Edward'ın çevresi reformistler tarafından sarılmıştı ve etkileri dini hayatta kuvvetli olarak görülmüştür. Genç kral'ın ölümüyle birlikte taht, VIII. Henry'nin büyük kızı yarı İspanyol ve fanatik bir Roman-Katolik olan Mary'e geçecektir. Mary tahta geçtiğinde otuz yedi yaşındadır, ancak son yirmi yıldır babasının kendini henüz onsekiz yaşında iken gayri-meşru ilan etmesi ve annesinden ayırmasından dolayı gözlerden uzak münzevi bir hayat yaşamış ve

95 MOORMAN, "*Edward VI*", s.181..184

96 Anabaptistler her ne kadar ilk ortaya çıktıklarında tek bir grub olsalar da, zaman içinde çeşitli Protestan Kiliselerin doğmasına sebep olmuştur. Bu gruplar, çocukların vaftiz edilmelerine karşı çıkarak, İsa'nın tek başına Kurtarıcı olarak yeterli olduğuna inanırlar. İbadetle ile Kutsal Ruh'un yardıma geleceğine itimat ederler ve basit bir hayat tarzı ile de debdebeden ve günahlardan uzak durmaya çalışırlar. Her ne kadar barışcıl bir yapıya da sahip olsalar hem sivil hem de dini otoriteye itaat etmezler. Bu grubdan çıkan Kiliseler: Kuveykırlar, Moravyalılar, Mennonitler, ve Baptistlerdir. Bkz:THOMAS Michel, H.Tanrıbilimine Giriş, Ohan Yayınevi, İstanbul, 1992, s.108

97 Britannica, "*United Kingdom*", 29.Cilt.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

muhtemeldir ki birçok acı tecrübeleri olmuştur. Karakteri bu şartlar altında şekillenmiş olan yeni kraliçe'nin İngiliz Kilisesi için yapacakları, o ana dek yapılanların eski haline döndürülmesi şeklinde olacaktır. Bu, Roma ile bağların tekrar tesis edilmesi, kraliçe'nin taşıdığı "İngiltere'deki Kilise'nin Başı" (*Supreme Head of the Church in England*) unvanını ret etmesi ve Edward zamanında görevlerinden alınan piskoposların görevlerine iade edilmesi ve Cranmer, Latimer ve Ridley gibi Protestan piskoposların da hapis edilmesi şeklinde tezahür edecektir. Mary, tahta geçtikten birkaç ay içinde Parlamento'dan, Edward zamanında çıkan kanunların iptali yönünde yeni kanunlar çıkartarak, İngiliz Kilise'sinin 1547 yılındaki haline dönmesini sağlayarak işe başlar. Dolayısıyla İngiltere sanki Edward dönemini hiç yaşamamış bir hale gelir, ancak Mary, babası VIII. Henry dönemi ve yapılan restorasyonlar için henüz harekete geçmemiştir.

3.2. Kraliçe I. Mary (1553–1558)

Tarihte Katolik Kraliçe (*Catholic Queen*) olarak anılan Mary'nin tahta geçmesinden hemen sonra 1554 yılında kraliyet tarafından yeni genelgeler yayımlanır ve evli olan din adamlarının (*priests*) görev yerlerini (*cures*) terk etmeleri, eski geleneğe (*the old order*), ayinlerde ve dini hayatta uymaları istenir. Ayrıca heretik düşüncelere sahip piskoposların da vazifelerini terk etmeleri isteniyordu.[98] Bu genelgeye piskoposların büyük bir bölümü olumlu yaklaşıyorlardı, ancak tabii bu yaptırımlardan etkilenip işini kaybeden din adamları da mevcuttu ve bu da genele bakıldığında nispi olarak dörtte birine tekabül ediyordu. Bunu takiben kilisenin restorasyonu başlar. Protestan görüşe uygun olarak konulan tahta masaların yerine tekrar taş altarlar[99] konulur, kiliseden kaldırılan süsler (*ornaments*) ve heykeller (*images*), altar

98 The Prayer Book Dictionary, "*Acts of Uniformity*", s.2..5

99 Kiliselerde dini törenlerde kullanılan kutsal masa.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kumaşları, temizlenerek eski yerlerini konulur. Daha önce kilisede bulunan Latince kitaplar da bulunarak ait oldukları yerlere konulur. [100]

İngiliz halkı son dört yıldır kendi dilinden olan Dua Kitapları ile muhataptır ancak daha önceden aşina olduğu Latince metinlerin geri gelmesini de müspet karşılamıştır. Zira onaltıncı yüzyıl insanı için ilahiyat reformu pek fazla bir şey ifade etmiyordu.

Kraliçe Mary, ülkesinin dinî yapısını eski haline getirmekle arzularını gerçekleştirmiş oluyordu. Ancak 12 Ocak 1554 tarihinde, belki kendi açısından doğru ancak ülkede yaşayan bazı kesimin insanları tedirginliğe itecek bir hata yapar ve tam bir Katolik olan, İspanya prensi Philip ile Westminister kilisesi'nde istikbalde evlenmek üzere anlaşma imzalar. İngiliz aristokrasisi bu durumdan hiç memnun olmaz. Zira Ada'nın Akdeniz politikasının bir oyuncağı durumuna düşeceğine inanmaktadırlar. Bu durumu bilen kraliçe Mary bir tamim yayınlar ve hiçbir tartışmayı dinlemek istemediğini bildirir. Herkes sessiz kalmanın en doğru kara olacağını bilmektedir ve öyle de yapar. Çok geçmeden Temmuz ayının 25 inde evlilikleri gerçekleştirilir. Zira Philip, Roma katolisizm'inden uzaklaşmış bir ülkenin başına geçmeyi sabırsızlıkla beklemektedir. Evlilik sonrası Ada'nın yüzünü tekrar Roma'ya dönmesi vetiresinde en önemli mesele, VIII. Henry zamanında manastır'ların ve Kilisenin elinden alınan ve toprak sahiplerine dağıtılan topraklar oluşturmuştur. Zira bu toprak sahipleri (*squirels ve laymen*) İngiliz Kilisesinin doktrinel transformasyonundan ziyade, kaybedecekleri topraklar ve araziler ile ilgilenir durumda idiler. İşte tüm bu maddi ve manevi meselelerin çözümü için, VIII. Henry devrinde ülkesinden kıtaya 1532 yılında sürgüne gönderilen ve o zamandan ülkesinden ayrı yaşayan Reginald Pole, Papa tarafından kardinal ve legimate (*papa temsilcisi*) unvanları ile ada'ya gönderilir. Reginald Pole, VIII. Henry devrinde kral aleyhine bir kitap yazmış ve bu yüzden annesi ve erkek kardeşi, idam edilmişlerdi. Ancak artık kraliyet koltuğunda Henry'nin kızı

100 MOORMAN, "*Edward VI*", s.181..184

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Mary ve eşi Philip vardır ve ülkeyi katolik öğretiye döndürme zamanı gelmiştir. Pole İngiltere'ye 1554 yılı Kasım ayının 24 ünde ayak basar ve aynı ay içinde Parlamento iki ayrı yasa çıkartarak, Roma ile tekrar uzlaşmanın (*reconciliation*) kanuni alt yapısını hazırlar. Çıkarılan ilk yasa ile heretik olanın tanımı yapılmakta ve eski yasalardaki Katolik öğretinin aleyhine olan her inanç biçimi illegal ilan edilmektedir.[101] İkinci yasanın ismi Yürürlükten Kaldırma Yasası (*Act of Repeal*) idi[102] ve 1528 yılından itibaren İngiliz Kilise'si için yapılan tüm dinî kanunların iptalini öngörüyordu. Ancak bunun bir tek istisnası vardı o da, Kilisenin el konulan taşınmazları ile ilgiliydi. 1528 yasası bu malları Kiliseye iade etmiyordu. Ancak bu bile Papa'yı memnun etmeye yetmiş idi ve altı gün sonra Westminister Kilisesi'nde kraliçe ve eşi, Reginald Pole'un önünde saygıyla eğilerek, geçmiş günahlardan arınma ve affedilme merasimi (*Absolution*) yapılmıştır.

Kraliçe Mary'nin, Kilise üzerinde emellerinin önündeki engel olarak duran birçok din adamı hapis edilmiştir. Görevlerinde kalmayı başaranların ise yasa gereği eşlerinden ya da işlerinden vazgeçmeleri istenir. Ancak bunların birçoğunun çocukları olmuştur ve bu oldukça sıkıntılı bir durum teşkil etmektedir. 1555 yılı Nisan ayından beri Cranmer, Hugh Latimer (1485?-1555) ve Nicholas Ridley (1500–1555) Oxford'da hapishanededir; Latimer ile Ridley aynı yılın Ekim ayının onaltıncı günü Balliol College yakınlarında bir yerde, heretik düşüncelerinden dolayı yakılarak idam edilirler. 1554 Kasım'ında Cranmer, Papa tarafından dinden çıkartılır. Altmış beş yaşındaki eski başpiskopos Cranmer'a maddi, manevi işkenceler yapılmakta ve eski, Protestan söylemlerinden vazgeçerek bunu kaleme alması istenmektedir. 21 Mart 1556 tarihinde Cranmer için de, yakılarak idam emri yerine getirilir. Cranmer'in yakılmasından bir gün önce Pole, ilk Mass ayinini Westminister kilisesi'nde idare etmiş ve idamdan bir gün sonra da Canterbury başpiskoposu olarak tayin edilmiştir. Mary'nin idaresi altında

101 ELIADE Mircae, (Ed.) M.H.Jr. Encyc. Of Religion, New York, London, United Kingdom, 1987, s.32

102 The Prayer Book Dictionary, "*Acts of Uniformity*", s.2..5

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

İngiltere'de üçyüz civarında din adamının idam edildiği bilinmektedir. Bu arada Westminister Abbey'de, Greenwich'de (*Observant Friars*), Syon'da (*Brigettine nuns*) ve Sheen'de (*Carthusians*)[103] yeniden manastırlar kurulmuştur. Ancak Mary, Pole ve Gardiner'in çabaları aşağıda bahsedeceğimiz sebeplerden dolayı akim ve yarım kalacaktır.[104]

Mary'nin son iki yıllık hanedanlığı kendisi açısından pek çok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. 1555 yılında Roma ile yapılan bütünleşme dini sebeplerden dolayı değil ancak politik sebeplerden dolayı bir felakete sürüklenir, zira 1555 yılında Papa olan IV. Paul, çok geçmeden İspanya kralı ile kavga eder. Ancak kraliçe Mary'nin eşinden dolayı, bu aynı zamanda Papa ile İngiltere'nin arasının açılması manasına gelmektedir, zira Mary'nin eşi Philip aynı zamanda İspanya kralıdır. Başpiskopos Pole hem Papa'ya hem de kendi kralına hizmet ettiği için oldukça zor durumda kalır. Öte yandan İngiliz halkının gözünde Papalık ile yapılabilecek bir ittifak, ülkenin itibar kaybına uğraması anlamına geliyordu ve zaten İspanyol bir kral aleyhine olan kamuoyu kanaatinin artması demekti.[105] Kraliçe Mary'nin 1558 yılı Kasım'ında ölmesi ile İngiliz Kilisesi için yeni bir sayfa başlayacaktır.

Kraliçe Mary'nin, İngiliz Kilisesi için yaptıklarının kalıcı olmamasının en önemli sebeplerinden birisi, VIII. Henry ve Edward devirlerinde yapılan reformların halkın kalbinde ve vicdanında iz bırakmış olmasıdır. Zira birçok insan için doktrinel meseleler artık halledilmişti ve tekrar başlanılan noktaya dönmek imkânsız hale gelmişti. Belki Mary, babası VIII. Henry'nin hemen akabinde, 1547 yılında taç giymiş olsaydı olaylar farklı yaşanabilirdi. Edward dönemi, dönülmesi imkânsız bir takım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Ayrıca kraliçe Mary'nin bir İspanyol ile evlilik yapmış olması da, kraliçenin popülaritesi üzerinde menfi tesir yapmış ve *Counter-Reform*

103 "Observant Friars", "Brigettine nuns", ve "Carthusian"ler farklı tarihsel süreçlere sahip hıristiyanlık tarikatlarıdır. Çalışmamıza bu tarikatların detaylı bilgileri dahil edilmemiştir.

104 MOORMAN, a.g.y.

105 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.307..315

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

(*Karşı Reform*) sürecini olumsuz etkilemiştir. Mary'nin Protestan görüşe sahip olanlara uyguladığı sert tedbirler de halkın vicdanında yerini almış, utanç ve felaketten başka bir etkisi olmamıştır. Edward zamanında çıkarılan yasalar ile evlenebilme özgürlüğüne sahip olan din adamlarının durumu, bunların çocuk sahibi olmaları ile farklı bir boyut kazanmış ve geri dönülmez bir duruma gelinmiştir.

3.3 Kraliçe I. Elizabeth Dönemi (1558–1603)[106]

Elizabeth 1558 yılında kraliyet makamına çıktığında İngiliz Kilisesinin kontrolü kız kardeşini destekleyen ve O'nun tarafından görevlendirilmiş din adamlarının elinde idi. Piskoposların hemen hepsi Mary, dolayısıyla Roma Katolikliği ve papa'lık taraftarı idi, geri kalan piskoposlar ya yurt dışına kaçmışlar ya da yakılarak idam edilmişlerdi.[107] Ülke dinsel bakımdan üç gruba bölünmüş durumda idi. Birinci grup, Mary'yi destekleyen ve kontrolü ve gücü ellerinde tutan pro-Roman parti (*pro-Roman party*) idi. Bu grubun karşıtlarını, kraliçe Mary devrinde yurt dışına kaçanlar oluşturuyordu ki bunlara reformist-party demek mümkündür ve şu anda yeni kraliçenin, ülkenin izleyeceği politikaları nasıl oluşturacağını anlamak için beklemektedirler. Üçüncü grup ise İngiliz Kilisesinin ne Roma'ya baş eğmesini, ne de Kalvinci öğretinin (*Ceneva ekolu*) ülkeye hâkim olmasını istemektedir. Bunların arzusu, Katolik öğreti içerisinde tam bağımsız ve Orta Çağ (*the Middle Ages*) boyunca birikmiş hurafelerden (*abuses*) temizlenmiş bir İngiliz Kilisesi'dir. Bu üç gruptan hangisinin yeni dönemde ön plana

106 Anglikanizmin özelliklerini anlamak için, Protestan ve Katolik elementleri arasında yaşanan gerginliklerin tarafsız bir dökümünü yapmak gerekir. Bu da bizi, aslında bir halk ivmelemesi olmıyan ancak devlet tarafından gerçekleştirilen İngiliz Reformasyonuna götürecektir. Devletin zorlayıcı gücü olmaksızın Anglikanizmin ölü doğacağı bir gercektir. Kraliçe Elizabeth'in kırk yıl süren uzun hükümranlığı, bunun gerçekleşmesini ve Anglikanizmin yaşamasını temin etmiştir. Bundan dolayı "İngiliz Yerleşik Kilisesi" terimini sık sık kullanıyoruz.

107 SOMERWELL D.C., A Short History of Our Religion, G.Bell Sons Ltd. London, United Kingdom, 1928, s.32

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

çıkacağı kesinlikle yeni kraliçenin yapacağı seçim ile belli olacaktır. Kraliçe Elizabeth, yapacağı seçimin hangi yönde olacağı hususunda ilk emareyi, bizzat sekreteri tayininde göstermiştir. Bu kişi Sir William Cecil'dir.[108] İkinci olarak Canterbury piskoposu olarak da Mathew Parker'ı tayin eder. Kardinal Pole, kraliçe Mary'nin ölümünden birkaç saat sonra ölmüştür, dolayısıyla Canterbury piskoposluk makamı boş kalmıştır. Her iki isim de reformasyon taraftarlarından idi ancak aşırılık yanlısı (*extrimist*) bir çizgiye sahip değil, tam tersine orta yolcu (*moderate reformer*,) bir tavır içinde idiler. Bu durum ne Cenevacıları (*Protestants*) ne de pro-Roman parti grubunu (*Romanist*) memnun etti. Her iki grup da mücadeleyi sürdürdü.

Elizabeth döneminde ilk parlamento oturumu, Ocak 1559 tarihinde yapılır ve iki önemli yasa çıkartılır, Üstünlük Kanunu "*the Act of Supremacy*" ve Birlik Kanunu "*the Act of Uniformity*".[109]

Bu iki yasa İngiliz tahinde Elizabeth Devri "*Elizabethan Settlement*" olarak bilinir. Üstünlük Kanunu "*the Act of Supremacy*" ile birlikte, İngiliz topraklarında yabancı herhangi bir temsilcinin ya da gücün (*foreign prince, person, prelate, state or potante, spiritual or temporal*) görev ifa etmesi yasaklanmaktadır. Ayrıca İngiliz hanedanına daha önce verilmiş olan En Yüksek Otorite (*Supreme Head*) unvanını, Kilise ve Devletin En Yüksek Başı (*Supreme Governor of both Church and State*) olarak değiştirmektedir.

Bu kanun ile birlikte, Mary devrinin reformist yasaları ilga edilmekte ve Roma ile yollar tekrar ayrılmaktadır.

Birlik Kanunu "*the Act of Uniformity*"[110] ile ise, o anda mevcut olan iki Dua Kitabı'ndan ikincisi 1552 Dua Kitabı, standart tapınma kitabı olarak

---

108 Britannica, a.g.y.

109 The Prayer Book Dictionary, "*Acts of Uniformity*", s.2..5

110 Kraliçenin 1552 tarihli yeni Dua Kitabının tamamen lehinde olduğunu söylemek de aslında doğru olmaz zira 1559 tarihine baktığımız zaman bir başka Dua Kitabının yürürlüğe girdiğini görmekteyiz. Bu kitabın, gücünün zirvesinde olan kraliçe tarafından bizzat desteklendiği bilinmektedir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

tercih edilmekte ve bu deklare edilmektedir[111]. Burada İlginç olan, Parlamento üyelerinin bu kitabı okumadan oylamaları ve kabul etmelerdir. Bu yasayı takiben Sir William Cecil tarafından hazırlanan ve temelde Edward döneminin kopyası olan genelgeler (*1547 Edwardine Injunctions*) yayımlanır. Bu genelgelere bir takım eklemeler de yapılmıştır. Bunların arasında, din adamlarının dua esnasında çökmesi ve İsa adına eğilmeleri ve dua (*preaching*) ve kateşizm'in (*catechizing*)[112] daha düzenli hale gelmesi istenmektedir. Ayrıca din adamlarının evlenecekleri kişi ile bağlı oldukları piskopos'un görüşme yapması ve gelinin piskopos tarafından onaylanması zorunlu hale getirilmektedir. [113]

Bütün bunlar yapılırken din adamlarından (*parochial clergy*) gelen muhalefet sesi pek az olmuştur (*sadece iki yüz civarında din adamı muhalefet ederek bir takım sıkıntılara sebep olmuştur*), esas problemi piskoposların bir kısmı oluşturmaktadır ki bunların bazıları önemli derecede muhalefet yapmışlardır, mesela piskopos Bonner ile birlikte onbir adet piskopos yemin ile bağlılık (*administration of the oath*) göstermeyi reddetmişler ve görevden alınmışlardır. Beş tanesi ki içlerinde Durham'lı Tunstall' da (*Tunstall of Durham*) vardır, önce tereddüt etmişler ve daha sonra da sürgüne gönderilmişlerdir. Sadece bir piskopos, Llandaff'lı Kitchin (*Kitchin of Llandaff*) yemin etmeyi kabul etmiş ve yeni rejime boyun eğerek makamını korumuştur. Din adamlarının (*priests*) bir kısmı bağlılık yemini etmekle birlikte kalplerindeki katolikliği saklamışlardır. Elizabeth dönemi ile birlikte yeni bir put kırıcılık da (*iconoclasm*) başlamıştır ve kraliçe Mary zamanında dinî mekânlara tekrar konulan Komünyon masaları, koroyu

111 Her iki Dua Kitabı da Protestan idiler. Ancak 1549 nushasında, Latince bir çok seramoniler ve ibadet unsurları mevcut olmasına rağmen bunların büyük bölümü tamamen olmasa da 1552 nushası ile birlikte ortadan kaybolmuştur. Kraliçenin bizzat desteğini alan 1559 tarihli Dua Kitabı piskoposlar kurulunca kaleme alınır. Bkz.: ELIADE Mircae, Encyc. Of Religion, s.32

112 Kateşizm, soru cevap yöntemi ile hırıstiyanlığın öğretilmesi.

113 SOMERWELL D.C., A Short History of Our Religion, s.32

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

cemaatten ayıran ahşap bölümler, tasvirler, süsler, kitaplar ve giysiler[114] (*altars, roods, images, ornaments, books and vestments*) halkın gözleri önünde buralardan alınarak caddelere ve sokaklara atılmış, yakılarak imha edilmiştir.[115]

Elizabeth Döneminin ilk devresinde, büyük bir muhalefet olmaksızın başarı ile ilerlemektedir. Ancak ufukta, Roma taraftarları ve Cenevelilerden (*Genevans*) gelmesi muhtemel bir karşı koyma tehdidi de mevcuttur. Öte yandan yeni rejim ile uyum içinde çalışacak üst düzey din adamlarının da bir an önce tayin edilmesi ve boş piskoposluk bölgelerinin (*see*) doldurulması gerekmektedir. Canterbury'da 1 Ağustos 1559 tarihinde göreve getirilen Matthew Parker, piskopos olarak tayin edildiği tarihde Christ Koleji Müdürü (*Master of Christi College*) ve Lincoln Okulu Dekanı (*Dean of Lincoln*) görevlerini ifa etmekte idi ve Mary döneminde fikirlerini açığa vurmayarak kendine gelebilecek herhangi bir zararı önlemeyi bilmişti. Kendi düşüncelerine sahip birçok din adamı ve düşünür ülkeyi terk ederek Ceneva'ya iltica etmişler ve Kalvin ile beraber olmuşlardı. Parker aynı zamanda Ridley, Bilney, Barnes, Latimer ve daha birçok diğer reformist din adamı ve düşünürün de arkadaşıydı ve onlardan birçok şey öğrenmişti. Parker hali hazırda çalıştığı görevlerden memnundu ve daha fazla politika ile birebir temasın yoğun olduğu bir başka görev istemiyordu. Buna rağmen 1 Ağustos'ta Canterbury başpiskoposu seçilir ve 17 Kasım'da Lambeth'de tertiplenen bir merasimle piskopos Barlow tarafından başpiskoposluk tacı giyer (*consecration*). Atılan bu adımı diğer bölgelere (*see*) yapılacak olan tayinler takip eder ve boş olan piskoposluk makamları doldurulur.[116]

Elizabeth hükümranlığının ilk safhasında kız kardeşi Mary'nin yaptığı hatayı görerek bunu tekrar etmeyerek baskı rejimi uygulamamış ancak zaman içerisinde ihtilaf gruplarından gelen baskı artmış ve bu da ilişkilerin

114 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.307..315

115 MOORMAN, "*Queen Elizabeth*", s.199..202

116 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bozulmasına sebebiyet vermiştir. Gelen baskılar, farklı boyutlar kazanmakta ve bunlara Cizvit Misyonu (*Jesut Mission*), İspanya devletinin İngiliz iç işlerine müdahale etmesi (*İspanya kralı Philip'in eski kraliçe Mary'nin eşi olması sebebiyle*), İskoçya kraliçesi Mary (*Mary Queen of Scots*) ki aynı zamanda kraliçe Elizabeth'in kuzenidir ve Papa'lığın tutumu gibi etmenler de eklenmektedir. Tüm bu etmenler aynı zamanda kraliçe Elizabeth'in tahtını da tehdit eden unsurlardı. Bu gerilim içinde, 1559 yılı içerisinde birçok Mary taraftarı piskopos işlerini bırakmak zorunda kalırlar. Mary zamanında Westminister Abbey'de, Londra'da (*two houses of Friars in London*), Syon'da Syon rahibeleri (*the nuns at Syon*) gibi tekrar ihdas olunan manastır müesseseleri ilga edilir. Bu müesseseler uzun bir süre kapalı kalmaya mahkûm edilirler. Bu arada Papa IV. Pius, İngiltere'ye kendi ağırlığını koyabilmek maksadıyla Katolik din adamları (*envoys*) göndermektedir ve İspanya kralı Philip'in desteğini almaya çalışmaktadır. Philip, İngilterede doğal muhafız (*natural Protector*) olarak görülmekte idi. Ne var ki Philip kendi ülkesinde birçok mesele ile uğraşmak zorundadır. 1556 yılında Papa'lık makamına V.Pius'ın gelmesi ile birlikte, Roma Kilise'si daha saldırgan, hatta militan bir tavır sergilemeye başlar.[117] 1563 yılı içinde Trent Konsili (*the Council of Trent*)[118] nihayete ermiştir ve yeni papa bu konsil kararlarının ada'da da tatbiki için her yolu denemeye hazırdır. Papa'nın önündeki tek engel genç bir kadın olan kraliçe Elizabeth'dir.

1568 yılında papa V.Pius, İngiltere'de kendi lehine hareket edecek güçlü bir taraftar bulur, bu kişi İskoçya kraliçesi Mary'dir. Mary, üvey kardeşi Moray Dükü James Stuart (*earl of Moray 1531?–70*)'e karşı yaptığı savaşta yenik düşmesi sonucu İskoçya'dan ayrılmak zorunda kalmış ve İngiltere'ye gelmiştir. Kendisinin İngiltere tahtına daha layık olduğunu düşünüyordu. Zira

117 Papa V. Pius'un emriyle, Katolik Din Adamları, iman, öğreti, ve Kilisenin reformu konularını tartışmak üzere 13 Aralık 1545 yılında Trient'de toplanırlar. 4 Aralık 1563 yılına dek süren toplantılarda Protestan öğreti reddedilir ve Protestanlığa karşı bir "Karşı Reform" hareketine başlanılır. Bkz.: AYDIN, Mehmet Prof.Dr. *Batı ve Doğu Hırıstiyanlığına Tarihi Bir Bakış*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi, Ankara, 1985, Cilt XXVII, s.131-136

118 The Prayer Book Dictionary, "*Trent, Council of*" s.785..788

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

annesi, VII. Henry'nin kızı Margaret idi. Annesinin, İskoçya kralı IV. James ile evliliği sonucu dünyaya gelmişti. Mary, İngiltere'ye gelir gelmez kendisini destekleyen Westmorland Dükü ve Northumberland Dükü ile "*gerçek Katolik din*"in tekrar ihdası ve Elizabeth'den İngiltere'yi kurtarmak için harekete geçerler ve Durham Katedralinde Katolik Komünyon (*Roman Mass*) ayini tertiplerler. Burada İngiliz Dua Kitapları ayaklar altında atılır ve çiğnenir. Ancak bu başkaldırı sert bir biçimde bastırılır ve Mary tutuklanarak hapis edilir.[119]

1569 yılında meydana gelen Mary'nin tutuklanması olayı Papa tarafından duyulur ve takip eden yıl (1570) Papa V.Pius, kardinaller heyetini toplayarak Elizabeth'i yargılayarak suçlu bulur ve dinden çıkarılmasına (*excommunication*) karar verir.[120]

Bu karar Büyük Yöneticiler (*Regnans in excelsis*) adı altında bir papalık fermanı olarak yayımlanır ve bir nüshası gizlice Ada'ya sokularak John Felton isminde bir şahıs tarafından Londra Piskopos Saray kapısına çivi ile asılır. Bu fermanda, İngiliz halkının, kraliçeye, adamlarına ve çıkardıkları yasalara itaat etmemeleri emr edilmekte, aksinin yargılamaya tabii olacağı belirtilmekte ve şöyle denmekte idi: *Soylu olsun olmasın tüm İngiliz halkından mevcut yasalara riayet etmemelerini ve karşı çıkmalarını talep ediyoruz* ". Bu durum Ada'da yeni bir durumun oluşmasına sebep vermiştir. Zira o ana dek vergisini vererek yaşayan ancak kiliseye gitmekten men edilen halkın bir kısmı, İngiliz devleti ve papa otoritesi arasında seçim yapmaya zorlanmış oluyorlardı. Her iki halde de sonuç ya dinden çıkarılmak ya da ölüm olacaktı. Elizabeth'in buna yanıtı gecikmez ve parlamentodan yeni bir kanun çıkartılarak papalık fermanının Ada'da bulundurulması ve

119 Elizabeth, VIII. Henry'nin Anne Boleyn ile olan evlliliğinden olan kızıdır ve bu evlilik Roma tarafından asla onaylanmamıştır. 1569 yılı Kasım ayında Mary ve taraftarlarının ayin sonrası tutuklanması olayı, Roma'yı harekete geçirmiş ve bir mahkeme kurularak bu olayın canlı şahitleri de (ki bu kişiler İngiltere'den kaçarak Roma'ya sığınanalardan oluşuyordu) hakimler huzurunda dinlendikten sonra kraliçe Elizabeth'in suçlu olduğuna karar verilmiştir. MOORMAN., a.g.y.

120 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.307..315

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

çoğaltılmasını yasaklar, aksine davrananların vatana ihanetten suçlu olacaklarını belirtir. **Bu, İngiliz Kilisesinin nihai olarak ve bir daha hiç dönmemek üzere Roma'dan ayrılması ve bağlarını koparması anlamına geliyordu.**[121]

Bunun üzerine papa V. Pius Avrupada'ki prenslere elçiler göndererek İngiltere'ye karşı bir "empresa" (*baskı uygulaması, yaptırım*) ya da haçlı seferi düzenlenmesi[122] için kulis yapmaya başlar, ancak muhtemeldir ki İngiliz deniz gücünün farkında olan prensler bu girişimi desteklemezler. Askeri açıdan bir sonuç alamayacağını anlayan Papa, bu defa misyonerler vasıtasıyla Ada'nın tekrar Katolik olması için çaba sarf etmeye karar verir ve bunu gerçekleştirmek için ilk misyoner okulunu İngiliz William Allen önderliğinde Douai şehrinde açar ve bunu daha sonra Roma'da ve diğer yerlerde açılan misyoner okulları takip eder. Bu okullarda şehitlik (*martyrdom*) mertebesini göze almış öğrenciler yetiştirilmeye başlanır. İngiltere'den de bu okullara katılmak için gidenlerin olduğunu biliyoruz. Bu öğrenciler, eğitimlerini tamamladıktan sonra ada'ya gelmekte ve misyonerlik görevlerini ifa etmeye başlamaktadır. Bunlar arasında İsa'nın Toplumu (*Society of Jesus*) kuruluşunun Edmund Campion ve Robert Parsons gibi üyeleri de vardır Parsons macera sever bir insan olmasına rağmen Campion, İngiliz halkı tarafından sevilen ve saygı gören bir insandır. Campion 1581 Kasım ayında tutuklanır ve idama mahkûm edilir. Bu dönemde İngiltere'de 120.000 civarında Katolik İngiliz olduğu tahmin edilmektedir. Ancak Ada'nın misyon vasıtasıyla katolikleştirilmesi uzun bir zaman alacağı malum olduğu için, Papa bir an önce kraliçe Elizabeth'den kurtulmak için misyonerlere, kraliçeye suikast yapmaları için zorlar ve şöyle söyleyerek bu işi yapacak olan kişinin günah işlemiş olmayacağını bilakis hayırlı olacağını söyler: O'ndan kurtulmak için başarılı bir girişimde bulunan kişi sadece iyi bir iş yapmış olmakla kalmaz aynı zamanda Tanrı'nın rızasını

121 The Prayer Book Dictionary, a.g.y.

122 The Prayer Book Dictionary, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kazanır,[123] Bunu, Papa'lık sekreterinin, Madrid papalık temsilcisine yazdığı mektupdan anlamaktayız.[124]

Bu gelişmeler ışığında Elizabeth'in daha sıkı yaptırımlar uygulamaktan başka çaresi kalmaz ve 1581 yılında bir kanun çıkartarak İngiliz kiliselerinde ayinlere katılmayanların ceza ödeyeceğini (*20 Shilling tutarında*) ve Roma Kilisesi üyesi olduğu tespit edilenlerin vatan haini muamelesi göreceğini hükme bağlar.[125]

1583 yılında bir başka yasa çıkartılarak bütün Cizvit ve Seminary din adamlarının (*Jesuit and Seminary priests*) ülkeyi terk etmeleri istenir. Beş yıl sonra da halen hapiste bulunan Marynin, ülkenin güvenliği açısından tehdit oluşturduğu gerekçesiyle idamına karar verilir ve 1587 yılının Şubat ayının 8'inde idam gerçekleştirilir.[126]

Ne var ki Elizabeth bu idamın yapılmasını hiç arzu etmiyordu, zira İngiltere 1585 yılından beri İspanya ile savaş halinde idi ve bu idam kendisi de bir Katolik olan İspanya kralı II. Philip için büyük bir donanma gücünün toplanması emrini vermesine sebep olmuştur. Bu donanmanın inşasına Papa da katkıda bulunur. Bu donanma tarihte İspanyol Armadası (*the Spanish Armada*) olarak bilinir ve amacı İngiliz deniz kuvvetlerini yok etmek ve Ada'yı işgal etmektir. 1588 yılında yapılan deniz savaşını İngiliz donanması kazanır ve böylece o tarihe dek tüm açık denizlerde söz sahibi olan İspanyol devleti, hâkimiyetini İngilizlere kaptırmış olur. İşte bu olay sonrası İngilizler, dünyada kolonizasyon hareketine girişmişler ve "*yenidünya"da* gittikleri her kara parçasına kendi akidelerini de beraberlerinde götürmeye başlamışlardır. Bu da belki dünyada ortaya

123 "whosoever sends her out of the world with the pious intention of doing God service not only does not sin but gains merit".

124 MOORMAN, a.g.y.

125 The Prayer Book Dictionary, a.g.y.

126 Britannica, "*United Kingdom*"

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

çıkmaya başlayan yeni yerleşim birimlerinin Katolik olmaktan ziyade Protestan olmasına sebebiyet vermiştir.

İngiliz askeri başarısı, ülkede bulunan Roma Taraftarı Katoliklerin kaderleri ile baş başa kalmaları manasına geliyordu ve bunlara devlet tarafından bir genelge[127] yayımlanarak evlerinden beş milden daha uzağa gitmemeleri gerektiği söylenir. Birçoğu tutuklanır ve hapis edilirler. Yaklaşık ikiyüzelli kadarı da idam edilir.

3.3.1. Kilise ve Püritenler

Katolik İngilizler gerek yerli gerekse de dış güç odakları ile işbirliği içinde, İngiliz Kilisesi'ni ortadan kaldırmaya ve Papa otoritesini tesis etmeye yönelik bir çalışma içinde iken, aynı şeyi Püriten İngiliz'lerin yaptığı söylenemezdi. Onların niyeti Kiliseyi ortadan kaldırmaktan ziyade, kendi görüşlerine uygun bir şekilde değiştirmek ya da transforme etmek idi. Birçoğu Ceneva'da kurulan devlet ile ilişki içinde idi ancak bir başka gücün hâkimiyetinde olmadıklarından, politikayı amaçlarına alet etmiyorlardı. Bu yüzden kraliçe Elizabeth'e karşı düşmanca bir tutum da sergilemiyorlardı. Bu tutumlarından dolayı İngiliz devleti tarafından mahkeme edilme ya da hapis edilme gibi bir tehdit ile de karşı karşıya değil idiler. Ne var ki değiştirmeye çalıştıkları Kilise içinde önemli görevler de gene bunların uhdesinde idi ve Elizabeth Devri'nden pek hoşnut değil idiler. Püritenlere[128] göre yeni rejim ile birlikte "İlahi Kaynak", Katolik unsurlar ile kaynaşma içinde bir bozulma yaşamakta idi. Püritenlerin mülhem oldukları model, Ceneva'da Kalvin[129] tarafından 1536 yılından beri cari olan Protestan devlet

127 The Prayer Book Dictionary, "*Acts of Uniformaty*", s.2..5
128 The Prayer Book Dictionary, "*Puritans*", s.585
129 Teolojide Kalvin, Augustine'den etkilenmiş ve hiçbir taviz vermeksizin "Predestination" (kaderin Tanrı tarafından tayin edildiği ve insanların bunu değiştiremiyeceği) inancına bağlanmıştı. Ona göre Tanrı, insanı hiçbir sebeb olmaksızın da kurtarabilirdi. İnsanın kendi kurtuluşunda direkt bir etkisi olamazdı. Tek yücelik ve büyüklük (the Divine Grace), Tanrı'ya ait idi. İdeal hayata varmak için dünyevi otorite'ye (kral ve imparator'a) ve uhrevi otorite'ye (Kilise ve Din Adamları) itaat etmek gerekirdi. Bu yönüyle Kalvin sistemi

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

rejimi ve teolojik inançları idi. Kraliçe Mary zamanında ülkeden kaçan İngiliz din adamlarının, politikacılarının ve akademisyenlerin birçoğu bu devlete sığınmıştı.

Püritenlerin İngiltere'de yerleştirmeye çalıştıkları Kilise ve devlet modeli ile John Knox'un[130] İskoçya'da yerleştirmeye çalıştığı Kilise ve devlet modeli bu idi. Bunun anlamı din adamları sınıfının tamamen kaldırılması, yerine protestan bir hükümetin göreve getirilmesi, tapınmanın Protestan şekillerde yapılmasının temini, cemaatin bir güç olarak tesis edilmesi ve geçmişe ait olan giysilerin, kilise süslerinin ve törenlerin yasak edilmesi idi. Püritenler 1559 tarihli Dua Kitabı'na şiddetle muhalefet ettiler ve bu kitabın Katolik olduğunu söyleyerek hakaret edici bir sıfat olan papacı (*popery*, *İngilizce lisanında Papa'ya hakaret etmek maksadıyla kullanılan bir sıfat*) kelimesiyle tanımladılar. Püritenlerin önemli liderlerinden birisi Thomas Cartwright idi. Cartwright, Cambridge üniversitesinde görevli bir akademisyen iken Yeni Ahit üzerine yaptığı çalışmalar ile tanınıyordu. Kilise'nin tamamen Yeni Ahit üzerine tesis edilmesi gerektiğini söylüyor ve bunun haricinde yapılacak olan tapınma formlarının ve Kilise organizasyonunun tolere edilemeyeceğini belirtiyordu. Cartwright'ın 1572 yılında kaleme aldığı Parlamento'ya Bir Uyarı (*An Admonition to Parliament*) isimli manifestosu ve 1574 yılında tercüme ettiği Walter Travers'in Din Adamlarının Disipilini (*Disciplina Ecclesiastica*) isimli eseri, İngiltere'deki Püritenlerin temel müracaat kaynakları idi ve muhalefet ettikleri kişi ve

---

cumhuriyetçi teokrasiye benzemektedir. Bu yönetimin despotisme dönüşmesi tehlikesi vardır. Bkz.: KELLET E.E., A Short History of Our Religion, s.323-324

130 Puritenismin bir mezhep olduğu söylenemez. Bu gruba dahil olduğunu söyleyenler Kraliçe Elizebeth devrinden beri vardır ve esas maksadları İngiliz Kilisesini "saf"laştırmak (purify) ve onu Roma Katolikliğinden arındırmaktır. Hareketin önderlerinden John Knox daha sonra, İngiltere'den kaçmak ve Kalvinci Geneva'ya sığınmak zorunda kalmıştır.Bu ülkede Kalvin ve öğretilerini daha iyi anlar ve İngiltere'ye döner ve Kalvinci bir kilise kurarak oldukça büyük bir popülerite kazanır. Bu yeni Kilisenin öğretisi "Presbiteryanizm" (Presbiterianism) olarak anılacaktır. Bkz.: SOMERWELL D.C., A Short History of Our Religion, s.238-239; ve GAER Joseph, How the Great Religions Began, s.223

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kuruluşlara yapacakları hücumlarda kullanabilecekleri iyi bir kaynak ve platform oluşturuyordu.[131]

Ancak Püritenler içinde sabırsızlanan ve fiili harekete geçmenin gerektiğine inananlar da (*Separists*) vardı. Bunlardan Robert Browne, 1580 yılında Norwich'de, Henry Barrow ise Londra'da konformist olmayanlardan[132] müteşekkil bir Kilise Kongregasyonu (*Congregation*) oluşturmuşlar ancak bu teşebbüsleri kraliyet makamlarınca 1593 yılında çıkarılan İsyankar Memurlara Karşı Kanun (*Act against Seditious Sectaries*) isimli yasa ile yasaklanmış ve birçok tutuklanma ve idam cezası gerçekleşmiştir. Ne var ki bu teşebbüs dışında kalan Püritenler güven içinde hayatlarına devam edebilmişlerdir. Kalvinin önerdiği düşünce ve devlet biçimi halkın içinde birçok insan için cazibesini muhafaza etmiştir. Ancak bu ilgi bir kuşak sonra azalmış ve yok olma noktasına gelmiştir.[133]

1563 yılında toplanan Canterbury ve York illerinin Kilise Meclisi (*Convocation*), 1553 tarihli 42 maddenin bir revizyonunu gerçekleştirmiş ve 42 maddeyi 39 maddeye düşürmüştür. Bu maddeler, İngiliz Kilisesi için o gün olduğu kadar bugün de geçerli olarak kalmıştır ve önemini kaybetmemiştir ve Avrupa'nın dini doktrinel tartışmalarla gergin olduğu bir dönemde İngiliz Kilisesinin kader [134] ve töz dönüşümü gibi konularda tavrını belirleyen metinler olmuştur. 1571 tarihinde İngiliz Parlamentosu tarafından kabul edilmiş ve bütün İngiliz mabetlerinde kullanıma alınmıştı. 1553 tarihli 42 madde Latin diliyle kaleme alınmıştı. 1571 tarihinde 39 madde haline getirilen metin, İngiliz lisanında yazılmıştı, çalışmamıza, okuyucuların anlayabilmesi açısından İngiliz lisanı ile yazılan metinler dâhil edilmiştir. Bu

131 MOORMAN, a.g.y
.

132 conformists: İngiliz Kilisesi doktrinlerini kabul edenler ve non-conformists: İngiliz Kilise'si doktrinlerini kabul etmiyenler

133 MOORMAN, a.g.y.

134 Predestination, kaderin Tanrı tarafından tayin edildiği ve insanların bunu değiştiremeyeceği inancı; Transubstantiation, Komünyon ayininde alınan şarap ve ekmeğin İsa'nın gerçek kanı ve eti olduğu inancı.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

metinler o tarihin lisanı ile yazılan orijinal metindir. Dolayısıyla modern İngilizce lisanına vakıf okuyucular metinleri anlamakta bir miktar zorluk çekebilirler. Bu metin çağımızın Anglikan Kilisesi'sinin temel doktrinini oluşturur.[135] Temel olarak Augsburg ve Wurttemberg (Confessions of Augsburg and Wurttemberg) bildirilerinden mülhemdir. 1–5 arası maddeler temel Hıristiyanlık gerçekliklerine, 6–8 arası maddeler iman kurallarına, 9–18 arası maddeler bireyin dinine, 19–36 arası maddeler hıristiyan kurumlarına ve ulusal dine matuf olarak kaleme alınmıştır. Bu maddeler ufak tefek değişikliklerle Amerika Birleşik Devletleri Protestan Episkopal Kilisesi de[136] dâhil olmak üzere, çağımız dünyasındaki bütün Anglikan Kiliselerinde kullanılmaktadır.[137]

Bu bildiride, Protestan öğretinin, Katolik öğreti nezdinde kınadığı bazı inançlar kabul görmemiş ve reddedilmiştir. Bu maddelere örnek olarak;

supererogation of merit (XIV),

(iyiliğin karşılığı) 14.madde

transubstantiation (XXVIII),

(Holy Communion ayininde yenen ekmek ve şarabın gerçekten İsa'nın eti ve kanı olması durumu) 28.madde

the sacrifice of the Mass (XXXI),

(Ekmek-Şarap Ayini'nin Kutsallığı) 31.madde

and implicitly the sinlessness of Mary (XV)

(Meryem'in Günahsızlığı) 15.madde

Maddeleri verilebilir.

Öte yandan bazı diğer maddelerde Avrupa reformistlerinin kabul ettiği görüşler de kabul görmüştür. Bu maddelere örnek olarak;

---

135 The Prayer Book Dictionary, "C*onvocation*", s. 247

136 The Protestant Episcopal Church of the United States

137 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Scripture is the final authority on salvation (VI),

(İncil'in Otoritesi) 6.madde

that Adam's fall compromised human free will (X),

(Adem'in Günahı ve İnsan'ın Karar Verme Özgürlüğü) 10.madde

that justification is by faith in Christ's merit (XI),

(Kurtuluş'un, İsa'nın İnayetiyle Mümkün Olması) 11.madde

that both bread and wine should be served to all in the Lord's Supper (XXX),

(Ekmek ve Şarab'ın Ayindeki Gerekliliği) 30.madde

and that ministers may marry (XXXII)

(Din Adamlarının Evlenebilmeleri) 32.madde

maddeleri verilebilir.

"39 Articles"da Lutheran görüşler de mevcuttur. Bu maddelere örnek olarak;

especially on the Trinity (I),

(Teslis) 1.madde

the church (XIX),

(Kilise) 19.madde

and the sacraments (XXV)

(Sakramentler) 25.madde

maddeleri verilebilir.

Fakat XXVII. maddede bahsedilen Vaftiz ve XXVIII. maddede bahsolunan Son Akşam Yemeği (*Lord's Supper, Evharistiye, Ekmek-Şarab ayini)* konuları, Lutherci olmaktan ziyade Kalvinci teolojiyi anımsatmaktadır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Ayrıca XVII.ci maddede bahsolunan "kader"[138] konusu oldukça tartışılmış ve Reforme Kilise'in görüş açısını yansıtmakla birlikte, lanetlenme (*damnation*) sonrası "*sonsuz cezanın*" (*reprobation*) var olup olmadığı konusuna hiç değinmemiştir.

"39 Articles" içinde yer alan

the propriety of creeds (VIII),

(Amentü'nün önemi) 8.madde

the necessity of clerical ordination (XXIII),

(Din Adamları için Göreve Atama Töreni'nin Gerekliliği) 23.madde

the right of the sovereign to influence religion (XXXVII),

(Kral'ın, Din'e Etkisi) 37.madde

the right of private property (XXXVIII),

(Şahsi Mülkiyet Hakkı) 38.madde

and the legitimacy of official oaths (XXXIX)

(Resmi Yeminler'in meşruiyeti) 39.madde

maddeleri, bazı radikal reformistler tarafından hoş karşılanmamış ve ihtilafe sebebiyet vermiştir.[139]

XX. ci maddede, Tanrı Sözü'nün (*Scripture),* nihaî kanun (*final, last word*) olduğu söylenmekte, tek kanun (*the only word*) olduğu bahsedilmemektedir. Bu beyan da bize Zwingli öğretisinden ziyade Luther öğretisini çağrıştırmaktadır.

---

138 kaderin Tanrı tarafından tayin edildiği ve insanların bunu değiştiremiyeceği inancı, predestination

139 Ayrıca, 1553 tarihli "42 Articles" da mevcut olan ve bu metinde bahsolunan ve kınanan *antinomianism* (kanun karşıtlığı), *soul sleep* (ruh uyuması, ruh'un tekrar dirilme gününe dek "yok"luk da duracağı inancı), *chiliasm* (Millennialism, Milenyumculuk, İsa'nın yeryüzüne kıyametten önce gelerek Altın Çağ'ın yaşanacağı inancı), ve *universalism* (evrensellik)" konularının kınandığına da "39 Articles" da rastlıyamıyoruz.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

XXXVII. maddede kral'ın hakkı (*sovereign's right*) olarak ülke üzerinde tek hükümran kişi olduğu belitilmekde ve hükümranlığın Kilise üzerinde de var olduğundan bahsolunmaktadır. Bu madde 1801 yılında Amerika Episkopal Kilisesi tarafından değiştirilmiş ve dolayısıyla Kilise ve Devlet ayrımı yapılmıştır.

"*39 Madde*" bildirisi, 16.cı yy.a ait bir metinde aranabilecek neredeyse bütün elementleri ihtiva etmektedir.[140] Zira bu maddeler o günün şartları altında hazırlanmış ve o günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir nitelik taşımaktadır. Tabii ki bu gün halen kullanımdadır ancak bunun sebebi bu metinlerin, mümin bir hıristiyan için belli derecede dini ihtiyaçlarını karşılıyabilmesi olduğu söylenebilir. Bu maddelerin İngilizce metni ve Türkçe tercümesi çalışmamızda gösterilmiştir.[141]

Bu maddelerin otoritesinin kabul edilmesiyle birlikte Protestan bir itiraf da yapılmış olmaktadır. Ayrıca Zwingli'nin, devletin kiliseyi idare edebilmesini savunan görüşüyle de benzer bir formattadır. Ayrıca bunların Katolik öğretiden tamamen uzak olduğu da söylenemez, zira dini merasimlerin ülke içinde her yerde aynı şekilde yapılmasını istemekle bu öğretinin bir tekrarı duruma düşmektedir. Ayrıca bünyesinde teologlar açısından tartışmalı birçok noktayı da barındırmaktadır ve bu tartışmalar geçmişte olduğu kadar bugün de devam etmektedir.

Bu dönemde İngiliz Kilisesi Dinî Yasaları (*Canon Law of the Church*) ile ilgili olarak da çalışmalar devam etmiştir. Zira VIII. Henry devrinde çıkartılan kiliseye ilişkin yasalar, ülkenin dini yapısında sıkıntılı bir vasat meydana getirmiş ve uygulamada birçok problemler meydana getirmiştir. Bunu düzeltmek için çeşitli teşebbüsler yapılmış, ancak hiç birisi neticelenmemiş ve nihayet 1571 tarihinde parlamentodan piskoposlar,

140 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.307..315

141 Ek:4, 39 Madde ve Türkçe Metni (1571), s.177

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

(*deans, papaz'ın bir üst rütbesi*), piskopos yardımcıları (*archdeacons*) ve diğer katedra görevlileri *(dignitaries)*, küçük kiliselerde görevli din adamları (*parish clergy)*, dua ve nasihatte bulunan vaizler (*preachers)*, din okulları müdürleri (*schoolmasters*), Kiliseye mali destek sağlayan zenginle*r* (*patronage)* sınıflarının konumlarını tanzim eden ve dinden çıkarma (*excommunication)* ile ilgili bir kanun çıkartılarak kraliyet makamına sunulmuştur. Ancak bu kanun kraliçe tarafından onaylanmaz. Burada yaşanan sıkıntı, Parker'ın İlan, Reklâm'ı (*Advertisement)*[142] onaydan geçirememesinde yaşadığı sıkıntıya benziyordu. 1597 tarihinde bu yasa toplam oniki madde altında tekrar kraliyet makamına gönderilir ve bu defa kraliçe tarafından imzalanıp onaylanarak yürürlüğe girer.

Elizabeth dönemi İngiliz dinî hayatı, çıkarılan iki yasa ile şekillenmiştir; bunlardan birisi daha önce de bahsedilen Birlik Kanunu "*Act of Uniformity*" idi. Yasa'nın adını aldığı Birlik sözcüğünün aksine İngiliz dini hayatı hiç de tek şekilli değildi, aksine büyük farklılıklar arz ediyordu. Şöyle ki, bir tarafta bu yasayı destekler gibi görünen kraliçe Mary taraftarı din adamları vardı ki, bunlar Komünyon ayinini zaman zaman eski Latince kitaplar ile yapmakta idiler.[143] Öte yandan İngiliz Dua Kitabını beğenmeyen ve tasvip etmeyen ve ruhbanlığı reddeden Püritenler vardı ki, bunlar adı geçen yasa'nın izin vermediği Protestan gelenek ve merasimlerini destekliyorlardı. Bu iki grup arasında da ortalama İngiliz insanları vardı ki bunlar dini ibadetlerini yerine getirmek için yerel kiliselere devam etmekte ve kendilerine ne verilirse bunu kabul etmekten başka çareleri yok idi. Elizabeth dönemi piskoposlarının büyük bir kısmı, kraliçenin tahta geçmesinden hemen sonra atanan görevlilerden oluşturulduğu için yeni politikalar ile çatışma içinde değil idiler ve nispeten sempati de duyuyorlardı .

142 GRUDEM Wayne, Systematic Theology, Inter-Varsity Press, 38 De Montfort Street, Leicester, England, 2000, s.1171…1178

143 The Prayer Book Dictionary, "*Lord's Supper*", s. 441

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Papa taraftarlarından (*Recusant*')[144] hiç birine görev verilmediği ve Püritenlerin ise din adamlığı sınıfını reddetmelerinden dolayı görev almak istemedikleri için yeni piskoposlar kraliyet ile sürtüşme içinde değil idiler. Kraliçenin desteklemese de, din adamlarının evlenmeleri artarak devam etmiş ve bu dönemde mevcut din adamlarının neredeyse yarısı evlilik yapmıştır. Ancak kraliçenin bu konudaki tavrı sebebiyle din adamlarının eşleri, katedral ve kilise binalarının müştemilatı içerisinde ikamet edememişlerdir. Kraliçenin hükümranlığının ilk zamanlarında, din adamlarının eğitim seviyelerinin oldukça düşük olması gibi bir takım sebeplerden dolayı ahlâki yozlaşma mevcut iken bu zamanla düzelmiş ve nispeten daha iyi bir seviyeye yükselmiştir. Piskoposlar genelgeler yayınlamışlar ve her bir din adamında bir adet İncil ve yanı sıra dini yorum metinleri (*Paraphrases*), ve defterler bulundurulmasını istemişler ve ayrıca kılık kıyafet konusunda da kendilerine çeki düzen vermeleri konusunda ikaz edilmişlerdir. Bunun muhtemel sebebi, din adamlarının içtimai hayat içinde yükselen konum ve mevkileri olmuştur.

VI. Edward zamanında yapılan dini mekânlara verilen maddi zararlar hadisesi sonucu meydana gelen yıkımdan muzdarip olan kurumlar, Elizabeth döneminde önemli ölçüde desteklenerek yeniden hayatiyet kazandırılmış ve bu kurumların yerine "*İlköğretim Dilbilgisi Okulları*" adı altında din eğitimine müfredatlarında ağırlık veren okullar açılmıştır. Rugby, Harrow, Merchant Taylors bu okulların açıldığı yerlerden bazılarıdır.[145] Bu okullarda eğitim, öğretim dili halen Latincedir. Ancak ders müfredatları Roger Ascham gibi birtakım akademisyenler tarafından genişletilmiş ve müzik, beden eğitimi gibi dersler ilave edilmiştir. Okullara gelen öğrencilerin ikametgâhına yönelik yurtlar yaptırılmış ve iaşeleri de temin edilmiştir. Eski Orta Çağ kilise duvar resimlerinin yerine Tanrı'ya Dualar (*the Lord's Prayer*)

144 The Prayer Book Dictionary, "P*apists, the*", s.525

145 The Prayer Book Dictionary, "*Schoolmen, the*", s.736

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ve On Emir (*Ten Commandments*) asılmış, artan sayılarda dinî vaaz kürsüleri (*pulpit*)[146] inşa edilmiştir.

D- KRALİÇE I.ELİZABETH SONRASI GÜNÜMÜZE UZANAN SÜREÇTE ANGLİKAN KİLİSESİ

4.1. Kral I. James Dönemi (1603–1625)

I. James'in (1566–1625) soyu, VII. Henry'nin kızı Margaret Tudor'a dayanır ve İskoç Lord Danley ve İskoç Kraliçesi Mary'nin oğludur. Annesi İngiltere tahtı üzerindeki hak iddiasından dolayı kraliçe Elizabeth tarafından idam edilen İskoç kraliçesi Mary'dir. 1567 yılında henüz yaşını doldurmadan İskoç kralı olarak taç giymiştir. 1603 yılında kraliçe Elizabeth'in ölümü üzerine Londra'ya davet edilmiş ve iki krallığı birleştirmesi istenmiştir. Aynı yılın yaz aylarında İngiltere'ye gelmiş ve dini açıdan bölünmüş bir ülke bulmuştur.[147]

Bir tarafta Armada donanmasının yenilgisinden sonra seslerini yükseltmeye cesaret edemeyen papa taraftarları (*recusant*),[148] diğer tarafta ise gayet aktif, kendilerine güvenleri tam ve saldırgan Püritenler vardı. Bu parti müntesipleri hem Dua Kitabına hem de din adamları hiyerarşisine muhaliftiler. Bu kesim Avam Kamarası'nda geniş bir şekilde temsil ediliyordu ve din adamlarının da desteğine sahipti. Öte yanda, İngiltere Yerleşik Kilisesi, Richard Bancroft, Richard Hooker ve Lancelot Andrewes gibi fikir önderlerinin eşliğinde kendi konumunu sağlamlaştırmaya devam ediyordu.

Richard Hooker'ın[149] fikirleri, onsekizinci yy.da İngiliz Kilisesi içinde Latuderyan hareketi[150] olarak yaygın şekilde temsil edilmiştir.

---

146 Kilise içinde din adamlarının vaaz esnasında kullandıkları, minber benzeri bir yapı.
147 Britannica, "*United Kingdom*".
148 The Prayer Book Dictionary, "*Papists, the*", s. 525
149 Richard Hooker (1554–1600), Thomas Cranmer ve Matthew Parker ile birlikte Anglikan teolojinin babası olarak kabul edilir. İlk ortaya çıktıtığında Aşağı Kilise (Low Church) olarak anılsa da zaman içinde Latitudinaryan'lar farklı bir teolojik çizgi takip

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Bu Kilise, her açıdan yeni kral için cazip geliyordu, zira kendisi İngiltere'ye gelmeden önce İskoç Presbiteryanizmi ile ciddi sıkıntılar yaşamıştı ve acı tecrübeleri vardı. Bu yüzden kraliyet tacını giyer giymez, Yerleşik Kilise ile güçlü ilişkiler tesis etti. Yeni kral'ın gözünde monarşi ve din adamları sınıfı yan yana duruyorlardı. James'in ülkeye geldiği tarihi takip eden günler içinde, ülkedeki Püritenler krala, yaklaşık bin imzadan oluşan toplu dilekçe verirler (*Binyıl Dilekçesi, the Millenary Petition*). Bu dilekçede Püritenler, kendilerinin Yerleşik Kilise içinde temsil edilmelerini istiyorlardı ve Dua Kitabı ile ilgili olarak itirazlarını belirtiyorlar, kiliselerde Havariler Duası'nın (*Apocrypha*) okunmasına, İsa adına eğilme geleneğine, surplis'in (*surplice)*[151] din adamlarınca giyilmesine karşı olduklarını belirtiyorlardı. Bu grubun talepleri arasında kiliselerde yapılan dua'ların iyileştirilmesi ve çoğaltılması da vardı.[152]

Bunun üzerine James 1604 yılında Hampton Konferansında (*the Hampton Court Conference*) yaptığı konuşmada anti-Püriten bir tutum içinde olduğunu gösterir ve bu Püritenler içinde büyük bir hoşnutsuzluk meydana getirir. Ancak bu toplantıdan İncil'in "*the Authorized, or King James Version*" diye bilinen tercümesi çıkar. Bu toplantıda yazılmasına karar alınan tercüme

---

etmişler ve Geniş Kilise (Broad Church) olarak anılmışlardır. 17.yy.'da "Cambridge Platonists" ismiyle İng. Ang.K.si içinde idiler. Temsilcileri arasında Ralph Cudworth (1617 - 1688), Nathaniel Culverwel (1619-1651), Henry More (1614 - 1687), John Smith (1618 - 1652), Peter Sterry (1613-1672), Benjamin Whichcote (1609 - 1683) sayılabilir. www.anglicanplanet.net

150 **Latuderyan hareketi**, İngiliz Kilisesine biat etmiştir, ancak Tanrı'nın, bireyi esas olarak ruhunun ahlaki durumuna bakarak değerlendirdiğine inanıyorlardı. İlk ortaya çıktığında Yüksek Kilise muhalif'i olarak ve Aşağı Kilise içinde değerlendirilse de zaman içinde 'Broad Church' (Geniş Kilise) olarak anılacaktır. Mensuplarının yeni kıta'ya göç etmesiyle yaygınlaşan hareket, geçirdiği aşamalar neticesi burada Episkopal Kilise olarak yerleşir. Bu Kilise, tüm dünyadaki Kiliseleri biraraya getirmeye çalışan 'ecumenical movements' (Evrensel Hareketler) ile karıştırılmamalıdır. Zamanımızdaki Latuderyan "Latitudinarian" Kilise ise, özellikle her fikire karşı gösterdiklerini iddia ettikleri tolerans ile bilinmektedir. Bkz.: MOORMAN, "*The Early Stuarts*", s.221…243

151 Entari biçiminde uzun ve yün kumaştan yapılan papaz giysisi, kelimenin aslı Latince "superpellicium"dan gelir. Bu giysi sadece vaftiz ayininde ve sabah ve akşam duaları esnasında giyiliyordu. Komunyon esnasında giyilmiyordu. Bkz.: The Prayer Book Dictionary, "*Surplice*", s.774

152 MOORMAN, "*The Early Stuarts*", s.221…243

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

çalışması yedi yıl sürecek, 1611 yılında tamamlanacak ve meydana gelen eser asırlar boyunca ülkede kullanımda kalacaktır. Aynı toplantıda James tarihe mal olmuş şu meşhur sözü söyler: “Piskopos yoksa Kral da yoktur “ (*No bishop, no King*). Bu sözüyle James adeta din adamları sınıfına karşı olmadığını beyan da ediyordu. Ancak aynı sözü tersten okuyacak olursak “Kral yoksa Piskopos da yoktur” (*No King, no bishop*), James'in akıllı bir hamle yapmış olduğunu da görürüz. James, gene buradaki konuşmasında, Roma Kilisesi'nin, İngiliz Kilisesinin *Ana Kilisesi* olduğunu söylemesi de dikkatlerden kaçmamıştır. James burada ileride izleyeceği politikaya ilişkin ilk ipuçlarını vermiş ve aslında Yerleşik Kilise'nin tarafında olduğunu göstermiştir. Toplantının bir diğer neticesi Dua Kitabının sonuna yapılan İlmihal (*Catechism, Soru-Cevap yöntemiyle yönetilen Hıristiyanlık*) eklentisi olmuştur. Bu toplantıdan kendi lehlerine bir karar çıkacağını ümit eden ve içlerinde sözcü olarak görev alan Lincoln piskoposu Reynolds'ın da bulunduğu dokuz püriten piskopos ve beş adet başpapaz (*dean*) hayal kırıklığına uğramıştır.[153]

Ancak Barut Komplosu[154] (*The Gunpowder Plo*t) (5 Kasım 1605) olarak bilinen ve Katolikliklerin tek bir patlama ile kralı, Lord'lar Kamarasını ve Avam Kamarası'nı ortadan kaldırmayı planladıkları suikast başarısızlıkla sonuçlanınca artık Katoliklik taraftarları ile James arasında ilişkiler bir daha düzelmemek üzere bozulmuş olur ve birçok Katolik papaz adadan sürgüne gönderilir. Bu olaydan sonra I. James Protestanlık taraftarı bir kral olarak İngiliz tarihindeki yerini alır. Aslında James'in İskoçya’da iken, Protestanlığın İskoçyada'ki tezahürü olan Presbiteryanism[155] ile iyi geçinemediği bilinmektedir.

153 MOORMAN, a.g.y.

154 Bu olayı anlatan ve tarihsel gerçeklere dayanmakla birlikte hayalüstü unsurları da taşıyan “V for Vendetta” isminde bir film Warner Bros Stüdyoları tarafından 2005 yılında DVD formatında gösterime sunulmuştur.

155 Presbiteryen = Presbiteros (ihtiyar) kelimesinden gelmektedir. Presbiteryen, lugat anlamı itibarıyla, yaşlılar tarafından yönetilen demektir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Bu arada James'in, oğlunu (*Charles*) önce İspanya tahtının varislerinden, daha sonra da Fransa prensesi Henrietta Maria ile evlendirmek istemesi ülkede huzursuzluğun oluşmasına sebep vermiştir, zira her iki hanedanlık da Katolik ve papa taraftarı olarak biliniyordu.[156]

Hampton konferansından memnun kalmayan Püriten din adamları, hâkim oldukları yerlerde kendi doktrinlerini uygulamaya devam etmişler ve bunun neticesi olarak bir takım kovuşturmalara da uğramışlardır. Bunun en bariz örneği Salisbury kentinde 1611 yılında yaşanan olay olmuştur.

Bu kentin ileri gelen ailelerinden olan ve bölgedeki kiliseyi maddi olarak destekleyen ailelerden olan Taylors'lar hapis edilmişlerdir. Bu kilisede geleneksel "*morris dansı*" pazar ayinlerinden hemen sonra cemaat tarafından yapılmakta idi. Bu dansta beyaz elbiseler giymiş İngiliz erkekleri, ellerinde küçük çanlar olduğu halde bir halka etrafında dans ediyordu. Bu gelişmeyi takiben James 1618 yılında Spor Oyunları Bildirgesi (*Declaration of Sports*) olarak bilinen kararnameyi yayınlar, Ülkedeki kiliselerde, Morris Dansı, Sırık Oyunu, Çuval Oyunu (*morris dancing, maypole, rush-bearing*) gibi etkinliklerin yapılmasını yasaklar. Bu karar üzerine Püritenler, kralın günah işlediğini düşünürler.

Püritenler için bu kadar olumsuz bir havanın ülkede esiyor olması üzerine birçok aile ülkeyi terk ederek, Hollanda'da kurulan Kalvin devletine iltica ederler. Ayrıca Yeni Dünya'ya göç edenler de vardır. Örneğin bir büyük kafile "*Mayflower*" isimli gemi ile 6 Eylül 1620 tarihinde Massachusetts'e doğru yola çıkarak Kasım'ın 11'inde Amerika'ya varırlar. Bu bölgeye yerleşen püritenler kendi inançlarını özgürce yaşama fırsatı da bulmuş olurlar.[157]

Bu arada James, kendi ülkesinde yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan ve Yüksek Kilise (*High Church*) ya da "*Arminian*"lar olarak bilinen bir grup ile

156 MOORMAN, "*The Early Stuarts*", s.221…243

157 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

uğraşmaya başlamıştır.Bu grubun[158] önderleri arasında Hooker ve Andrewes gibi isimler vardır ve İngiliz Kilisesi'nin hem Katolik hem de reforme edilmiş olarak şekillenmesini istemektedirler. Bu grup din adamları, "*Orta Çağ akademisyenler*inden ziyade "*Grek Kilise babaları*"nı okumakta ve Onların sözlerine, önem vermekte idiler. Ayrıca eski ibadet tarihi ile ilgilenmekte idiler ve Kilisenin görünüşlerini ve tapınmanın standartlarını daha iyi bir hale getirmek arzusunda idiler. İçinde bulundukları Kilise'nin dünya'ya örnek olmasını hedefliyorlardı.[159]

I. James'in hükümranlığının ilk devresinde 1604 yılında yayımlanan ve İngiliz Kilise'sindeki piskoposların özlük hakları ve yetkileri ile ilgili olan 141 maddelik 1604 tarihli Kanunlar Manzumesinde (*1604 Set of 141 Canons*), VI. Edward ve Elizabeth dönemlerinin statü ve yaptırımları tekrar edilmiş ancak bu durum püriten din adamlarının muhalefeti ile karşılaşmıştır. Zira bu kanunlarda Yerleşik Kilise piskoposlarının eline bir takım ek haklar da geçmekte idi.

Ancak resmi kaynaklara göre bu kanunların maksadı birliği sağlamaktı. Ayrıca Elizabeth zamanında kurulan ve sorgusal bir mahiyeti olan Yüksek Komisyon Mahkemeleri (*engizisyon*) oldukça önem kazanmış ve bunun başında bulunan piskoposların eline oldukça tehlikeli bir silah geçmiş idi. Zira bu mahkemelerde, ayinle ilgili ve seramonial düzensizlikler (*ceremonial and ayinle ilgili irregularities*), din adamlarının yanlış hareketleri (*clerical misdemeanour*), papa'lık tarafgirliği (*recusansi*), mezhepçilik (*sectarianism*), ahlaksızlık (*immorality*), ve boşanma (*divorce*) davalarına

158 "Arminianism" terimi Hollanda'lı teolog Arminus'dan alınmıştır. Armian'lar, I.Elizabeth döneminin Kalvinci teamüllerinden rahatsız olmuşlardır. Kalvinci görüş olan predestination'a karşı çıkıyorlardı. Wesley'ci Methodism ile, bu akımın devam ettiğini görüyoruz.

159 Encyclopedie du protestantisme, "*Anglicanisme*", c.1, s.34

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bakılır olmuştu. Kısaca Yüksek Komisyon "*High Commission*" olarak da bilinen bu mahkemeler, Püriten'ler tarafından hiç tasvip edilmiyordu. [160]

1604 yılında toplanan 141 maddelik bir set halinde Kilise Kanunları[161] (*Canons*) bir piskopos komitesi tarafından hazırlanarak yayınlanır. Bu ilk set dinî bildirge, ilk kez 1865 yılında, sonra da 1887, 1936 ve 1947 yıllarında "*the Canon Law of the Church of England*" adı altında toplam 134 madde olarak kanun haline getirilir. Yirmi iki yıl sonra 1969 yılında toplanan Genel Kurulda (*Convocation*) son kez değişikliğe uğrayan Kilise Kanunları (*Canons*) halen İngiliz Kilisesinde kullanımdadır.[162]

I. James'in ülkeye yönetirken takındığı tavır, bir parlamento oturumunda söylediği şu sözlerde de gizlidir:[163] *Kral'lar sadece Tanrı'nın subayları olmakla kalmayıp, aynı zamanda Tanrı tarafından da 'İlah'lar olarak tanımlanırlar.*

4.2. I. Charles Dönemi (1625–1649)

Charles, ağabeyi Henry'nin 1612 yılında ölümü üzerine tahtın tek varisi olarak yirmi beş yaşında tahta çıkar. Tahta çıkış merasimi esnasında halkın gözünde oldukça popüler olan Charles, çok geçmeden bunu hak etmediğini gösterir. Zira tıpkı babası gibi kendini kanun ve parlamento'nun üstünde görür ve bunu şu sözleriyle ispatlar: Ben eylemlerimin hesabını ancak ve sadece Tanrı'ya veririm (*I owe the account of my actions to God*

160 The Prayer Book Dictionary, "*Courts*", s.256

161 1604 tarihli kanunlardaki 141 madde toplam 14 ana başlık altında toplanmıştı ve ilk kez J.Norton tarafından aynı yıl, Latin dilinde neşredilmiştir ve bu kitabın orijinal nushalarına, büyük İngiliz kütüphanelerinde rastlanılabilmektedir. Kiliselerde bulunan bazı geniş hacimli "Dua Kitaplar'ına" bu tarihli kanunlar dahil edilmiştir. 1892 tarihinde ise, O tarihe dek yapılan tüm değişiklikleri içeren bir kitap, C.H. Davis editörlüğünde S.P.C.K. tarafından yayınlanmıştır.

162 The Prayer Book Dictionary, "C*anons*", s.125

163 The Prayer Book Dictionary, "*History of England*", s.383

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

alone). Charles'ın bir Katolik olan Henrietta Maria[164], ile evlenmesi de ülkedeki Protestanlarca hoş karşılanmaz. Charles, ülke idaresinde ne devlet ile ne de Kilise ile meşveret etme ihtiyacı hissetmiyor ve attığı bir adım şayet bir süre sonra kendine uymuyorsa hemen tersine bir karar almaktan çekinmiyordu.[165]

Charles'ın parlamento ile olan iyi gitmeyen ilişkileri 1629 yılındaki parlamento oturumundan sonra bir daha onbir yıl boyunca hiç yaşanmayacaktır, zira Charles bu 1629 yılı ile 1640 yılı arasında onbir yıl parlamentonun toplanmasına müsaade etmeyecektir. Bu dönem boyunca dünyevi işler Earl Kontu Thomas Wentworth'ün (*Earl of Strafford*) himayesinde, dinî konular ise tamamen Londra piskoposu olan William Laud'un ellerinde ve yetkisinde olacaktır. Bu dönem İngiltere tarihinde despotizm kelimesi ile birlikte anılır, zira yetkilerini bu iki arasında paylaştıran kral şöyle diyordu: "*Kral Asla Yanlış Yapmaz*". Bu despotik rejime karşı el ilanlarını dağıtarak seslerini duyurmaya çalışan ve kendilerine ilancılar, broşürcüler (*pamphleteers*) denilen Prynne, Burton, Bastwick gibi muhalifler tutuklanmış ve Laud'un başkanlığındaki Yüksek Komisyon mahkemelerinde (*High Commission and Star Chamber*) yargılanarak kulak kesilmesi cezasına çarptırılmışlardır. Laud; Kalvencilik ve Puritenizm ile dost değil idi[166] ve yapmak istediği şey Yerleşik İngiliz Kilisesinin temellerini güçlendirmek ve Onu daha Katolik ve reforme olmuş bir hale getirmek idi. Yaptığı bu iş Jewel ve Hooker ile aynı ruhu taşıyordu ve kendisi bir "*Arminian*" olarak tanımlanacaktır ancak Laud'un emeli Kilise'nin ritüel ve seremoni açısından biraz daha "*iyileştirmek*ti. Zira o günün İngiltere'sinde kilisede "*horoz dövüşü*" yaptırmak ve cemaatin bunları seyretmesi hiç de

164 Zamanın Fransa kralı XIII. Louis'in kız kardeşi.

165 MOORMAN, "*The Early Stuarts*", s.221…243

166 1630 yılında, William Laud kumandası altındaki Anglikan birlikleri, Puriten siperlerine baskın düzenleyerek yerle bir ederler. 1640 yılında bu defa Puriten birliklerinin aynı şeyi karşı tarafa yaptıklarını görüyoruz. Başlarında da Oliver Cromwell adındaki general vardır. Ancak bu iç çekişmeler bir sulh anlaşması ile çözüme kavuşacaktır. Bkz.: JONES R.Tudur, Anglicans and Dissenters, s.79

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

yadırganacak bir durum değil idi. Kral Charles ile oldukça iyi anlaşan Laud, kralın despotizmini onun kadar kendisi de uygulamaktan kaçınmıyordu. Laud, kendisinden hemen önce kral I. James zamanında ortaya çıkan Yüksek Kilise'nin (*High Church*) İngiliz Kilisesinde tek hâkim güç olabilmesi için güç kullanmaktan çekinmemiş ve "*Anglikanizm*" adına ne yapması gerektiğine inanıyorsa onu yapmış ve bizzat kendisi de bu durumu, Oxford Univeritesi idari heyetinde iken aleyhine çalışan hocaların bulunması ve yargılanmasını istediğindeki şu sözleri ile açıklamıştır: "*Şayet Onları üniversite'den uzaklaştırmazsanız, gücümün nereye kadar uzandığını görmek zorunda kalacaksınız* ".[167]

Bu despotik rejimin baskılarına dayanamayan hem Katolik İngilizler hem de Protestan İngilizler çareyi ülkeyi terk etmekte görüyorlardı ve halk gruplar halinde Amerika yolculuğuna çıkıyordu.

Charles, episkopik kilise yapılanmasını İskoçya'da da[168] gerçekleştirebilmek maksadıyla bu ülke ile yaptığı mücadelenin finansmanı için parlamentoyu göreve çağırmak zorunda kalır. Bu çağrı iki kez gerçekleşir ve birinci toplantı İngiliz tarihinde Kısa Parlamento "*Short Parliament*" (Mayıs 1640) ve ikinci toplantı da Uzun Parlamento "*Long Parliament*" (Kasım 1640) adıyla meşhurdur. Charles'ın İskoç'lar ile yaptığı bu savaşların çok masraflı olması ve vergi toplamadaki başarısızlığı bu iki parlamento toplantısını yapmaya kendisini mecbur kılmıştır. İskoçlar ile çıkan savaşın sebebi de, Charles'ın İskoçya'da Episkopal bir Kilise yapısı oluşturmak istemesi olmasından dolayı bu savaş tarihde Piskoposlar Savaşı (*Bishop's War*) olarak bilinir. Sahnede görünen sebebi her ne kadar dini gibi gözükse de asıl sebep, Charles'ın İskoç Kilisesini, kendi hegemonyasını bu ülkede tesis edebilmek için bir araç olarak görmesidir. Ancak İskoç direnişçileri (*the Scottish Covenanters*), Charles'ın bu emelini gerçekleştirmesine engel olurlar. İkinci Parlamento oturumu olan Uzun

167 MOORMAN, a.g.y.

168 The Prayer Book Dictionary, "*Scotland, the History of*", s.739

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Parlamentodan Charles'ın hiç ummadığı bir karar çıkar ve parlamento kralın sağ kolu olan Strafford'un mahkûm edilmesine ve kulede (*the Tower*) idamına karar verir ve bu karar uygulanır. Strafford kralın adına, o ana dek tarihte Baştanbaşa "*Thorough*" olarak bilinen meşhur politik uygulamaları yapmakta idi ve ondan sonra sıranın Laud'a geldiği apaçık ortada idi. Laud da Uzun Parlamento tarafından suçlu bulunur ve dört yıl boyunca gözaltında tutulur.[169]

1641 yılı Kasım ayına gelindiğinde, Charles eşi kraliçenin de kışkırtmasıyla parlamentoya gelerek bir darbe teşebbüsünde bulunmak ve beş parlamento Avam Kamarası (*House of Commons*) üyesini tutuklamaya teşebbüs etmek ister ancak girişimi [170] başarısız olur ve 1642 yılı Ocak ayında Charles, Londra'yı terk etmek zorunda kalır ve aynı yılın Ağustos ayında kendine sadık askeri birlikleri "Nottingham" şehrinin yakınlarında mevzilendirir. Bu iç savaşın bir tarafında krala sadık kalan askeri birlikler vardı. Bu birlikler aslında Yerleşik İngiliz Anglikan Kilisesini, Din Adamları sınıfını ve Dua Kitabını temsil ediyorlardı. Ancak aynı zamanda, otokrasinin[171] ve despotizmin temsilcisi idiler. Karşı tarafta ise Parlamento ve Puritenism saf almıştı ve bu saf karşı taraftan bakıldığında anarşi (*anarchy*), antinomianism (*antinomianism*) [(172)] ve protestan ayaklanmayı (*Protestan insurrection*) temsil ediyorlardı. Ancak kendi inançlarına göre İncil bu grup ile idi ve karşı tarafta yer alan piskoposların aslında papa taraftarı bir tutumla ülkede şu ana dek gerçekleştirilen reformları geriye çevirmek çabasında idiler. Diğer yönden bakıldığında İngiliz Parlamentosu, İngiliz Kilisesine karşı savaşıyordu. Bundan dolayı ülkedeki kilise bir kez daha yağma ve talana maruz kalacaklar ve buralardaki birçok kitap yakılacaktır.

169 Britannica, "*United Kingdom*".

170 Bu olay tarihî kaynaklarda '*Coup'* olarak geçer.

171 Autocracy, devlet gücünün bir kişi elinde bulunması

172 The Prayer Book Dictionary, "*Antinomion*", s.33

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Bu arada Londra'da Üst Yönetici konumundaki baş piskopos yapısı ilga edilir ve Püriten liderler başkanlığında "*Westminister Assembly*" olarak bilinen toplantı yapılır. İskoçya'da 1638 yılında verilen kararların bir benzeri burada alınır (1643) ve bu bildiri tarihte Olgunluk Çağı Mutabakatı olarak bilinir. Bu bildiride "onsekiz yaşını doldurmuş bütün İngilizlerin Olgunluk Çağı Mutabakatına girdikleri ve bundan dolayı asıl vazifelerinin papa tarafgirliğini, din adamları hiyerarşisini, hurafeyi, sapkınlığı kaldırmak olduğu ve bunun için mücadele etmeleri gerektiği ilan edilmekte idi. Bu bildiri 1644 yılı Şubat ayında kanun haline getirilir ve bu kanunla İngiliz Anglikan Kilisesi'nin sonu getiriliyordu.[173] Püriten din adamları bunu sevinçle karşılarlar ve kendi sorumluluk bölgelerinde (*benefice*), Presbiteryen Din Adamı (*Presbyterian Minister*) olarak görevlerine devam ederler. Mutabakat (*Covenant)* ile mutabık olmayanlar içinse, hayatlarında birçok sıkıntılar başlamıştır ve yüzyıl önce kendi başlarına gelen aynı hadiseleri bu defa kendileri bizzat karşı taraf üzerinde uygulamaktadırlar. Görevlerinden alınan din adamlarına düşük mevkilerde vazifelere tayin edilir bir kısmının ailesine önceki maaşlarının ellide biri kadar maaş bağlanır. Ancak bu maaşlar çoğu zaman ödenmez.[174]

Din adamları hiyerarşisinin düşmesi ile birlikte Genel Dua Kitabı, 1644 yılında illegal, yasadışı ilan edilir.

Bunun yerine Kamu Tapınması Düzenlemesi (*Directory of Public Worship*) getirilir.[175]

Bu kitabın tam adı şu şekilde idi: İngiltere, İskoçya, ve İrlanda'da Tanrı'ya ibadet İçin Halk Rehberi; (*A Directory for the Public Worship of GOD, throughout the Three Kingdoms of England, Scotland, and Ireland)*

---

173 Eliade, bu durumu, Kalvinist Puritenler tarafından iktidarın, dinsel çatışmalar sonucu ele geçirilişi olarak nitelendirmektedir. Bkz.: ELIADE Mircae, Dinler Tarihi Sözlüğü, s.135

174 MOORMAN, a.g.y.

175 The Prayer Book Dictionary, "*Directory for Public Worship*", s.283

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ve hem Avam Kamarası hem de Lordlar Kamarasının parlamentolarından geçirdiği yasa ile 13 Mart 1644 tarihinde basımı yapılarak yürürlüğe girer.

Rehberi (*Directory)* hemen takiben, İngiliz Kilisesinde Presbyterian bir organizasyon yapılanması hareketi başlatılır. Bu arada İskoçya ile sürdürülen askeri mücadelede inisiyatifi Parlamento eline almış ve çözümsüz gibi görünen meselelerin halledilmesi için görüşmeler hız kazanmıştı. İngiliz kamuoyunun gözünde ise hem bir teoloji hem de hükümet etme biçimi olarak görülen Presbyterianism popülerliğini yitirmeye başlamıştı bile. Daha önce kral ve Onun despotizmine karşı ayaklananlar bu defa Kalvinci Presbyterianismin tiranlaşmasına ve zulmüne şahit oluyorlardı. Milton bu durumu şöyle açıklıyordu: *Yeni Presbiteryen, fakat eski papaz hali hiç değişmemiş (New Presbyter is but old Priests writ large*).[176]

Rehbere ait başlıklar, tarihsel gelişim içinde bir kırılma noktasını gösterdiğinden ve taşıdığı simgesel önem dolayısıyla çalışmamıza dâhil edilmiştir.[177]

---

176 MOORMAN, a.g.y.

177 1644 yılında yayımlanan "*The Contents Of The Directory*" / *Rehber*'in İçeriği
The Ordinance. Nizanname
The Preface. Önsöz
Of the Assembling of the Congregation. Büyük Kongre'nin Toplanması
Of Public Reading of the Holy Scripture. Kutsal Metnin Halk tarafından okunması
Of Public Prayer before Sermon. Ayinden önce yapılan Dua
Of the Preaching of the Word. Vaaz Verme
Of Prayer after the Sermon. Ayin sonrası Dua
Of the Sacrament of Baptism. Vaftiz Sakramenti
Of the Sacrament of the Lord's Supper. Tanrı'nın Akşam Yemeği Sakramenti
Of the Sanctification of the Lord's Day. Tanrı Günü'nün Kutsanması
Of the Solemnisation of Marriage. Evliliğin Kutsallığı
Of the Visitation of the Sick. Hasta Ziyareti
Of Burial of the Dead. Ölülerin Gömülmesi
Of Public Solemn Fasting. Oruç
Of the Observation of days of Public Thanksgiving. Şükran Günü
Of singing of Psalms. İlahiler'in Okunması
An Appendix touching Days and Places of Public Worship. Önemli Günler ve Toplu Dua Yerleri ve Zamanları

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

4.3. Oliver Cromwell (1599–1658) ve Bağımsızlar

Bu politik vasat içinde kendilerini Bağımsızlar (*Independents*) diye isimlendiren bir grup çıkar. Bu grubun en önde gelen lideri ise Oliver Cromwelldir. Cromwell'in Temmuz 1644 yılında *Marston Moor* bölgesinde kazandığı savaş ile İngiltere'deki gücü doruk noktasına ulaşmıştı ve "*Independent*" grubuna saygınlık kazandırmıştı. Bu grup kendilerini Katı Erastianizmden[178] ziyade *özgürlük* ve *müsamaha*ya adamışlardı. Özgürlük istiyorlardı zira parlamentonun İskoç'larla işbirliği yaparak ülkede, presbiteryen güçlerin hâkimiyet kazandıklarına inanıyorlardı. Güçleri artan Bağımsızlar grubu 1644 yılının ikinci yarısından itibaren ülkede inisiyatifi eline almış ve Yeni Tip Ordu denilen askeri birlikler hazırlayarak ve başlarında kumandan Thomas Fairfax (*daha sonra 3üncü Baron Fairfax of Cameron*) olduğu halde 1645 yılında "*Naseby*" zaferini kazanır ve Birinci İç Savaşı (*the First Civil War*) kesin bir galibiyetle nihayete erdirirler. Düşmanlıkların sona erdirilmesi ile birlikte kral, ordu, Parlamento ve İskoç'lar arasında entrikalarla dolu bir dönemin başlamasına yol açar.[179] Parlamento halen daha Presbyterianism'e inanıyordu ve bunun haricindeki herhangi bir gelişmeye tahammülü yok idi. Bu arada kral Charles, şayet kendisine karşı ittifak içinde olan bütün bu güç odaklarına karşı akıllı davranabilse idi ve ittifak yapmalarına göz yummasa idi belki de o gün için barış ve huzurun tesisi yönünde başarılı olabilirdi.

Yavaş giden görüşmeler sonucu Charles, çareyi İngiltere'ye yakın küçük bir ada olan Wayt Adası'na (*the Isle of Wight*) kaçmakta bulur ve burada İskoçlar ile anlaşarak verecekleri askeri güç karşılığında ülkede Presbiteryanizmi yerleştireceğine söz verir (*'Engagement' olarak bilinen antlaşma*) ve bu kuvvet ile 1648 yılında Wales, Kent ve Essex bölgelerinde ayaklanmalar çıkarırlar, ancak bunlar Parlamento güçleri tarafından bastırılır

178 Erastianism, kurucusu: Thomas Erastus,1524 – 1583 İsveçli Teolog, hıristiyanların işledikleri günahların Kilise tarafından değil de Devlet tarafndan bağışlanması gerektiğini savunur. Bkz.The Prayer Book Dictionary, "*Erastians*", s. 317

179 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ve nihayetinde Prestonda (*Ağustos. 17, 1648*) Cromwell'in ordusuna mağlup olurlar. Kral Charles 30 Ocak 1649 tarihinde yakalanır ve Beyaz Sarayda (*Whitehall*) kafası kesilerek idam edilir.[180] Kraliyet taraftarları tarafından "şehit kral" , muhalifleri tarafından da "ikili oynayan tiran" olarak anılır. 1662 tarihinden 1859 tarihine dek kullanımda olan Genel Dua Kitabında kral Charles Stuart'ın (*I.Charles*) adı Önemli Gün ve Haftalarda (*Calendar)*[181] yer alır ve her yılın Ocak ayının otuzuncu günü kendisi için dua edilir ve ayin yapılır.

Öte yandan, İngiliz Kilise tarihinde peygamber olarak nitelenen ve tam bir dava adamı olan William Laud (1573–1645) hapistedir. 1644 yılında yargılanır ve "*gerçek Protestan dini, papa tarafgirliğine teslim etmekle ve değiştirmeye çalışmak ile*" suçlanır, ancak mahkemede kendisini çok iyi savunan Laud, iddiaları boşa çıkarır, ne var ki idamı için kararlı olan parlamento tarafından (*The House of Commons, 1 Kasım 1644*) yasa çıkartılır, bu yasa Lordlar Kamarası tarafından 4 Ocak 1645 yılında onanarak yürürlüğe girer ve böylece Laud'un idamının önünde bir engel kalmaz. Bir hafta içinde idam kararı uygulanır. Laud da ölmüştür. [182]

Bu döneme ait satırbaşlarından birisi de kendilerine Karolayn Azizleri (*Caroline Divines*) ismi verilen ve Anglikanizm üzerine inançlarını kalemleri ile savunan akademisyen ve yazarlardan oluşmuş grupdur. Bu grubun temellerinde Jewel ve Hookerın çalışmaları vardır ve İngiliz Yerleşik Kilisesini, Roma'ya karşı ve Puritanizme[183] karşı savunmuşlardır. Bu grubun onaltıncı yüzyıldaki halefleri Dünya'nın Harikası, (*stupor mondi, the wonder of the world*) ismiyle bilineceklerdir. Bu "*seçkin*" grubun mensupları arasında Laud'un haricinde Lancelot Andrewes, Richard Montague, John Cosin,

180 1649 yılından 1660 yılına dek sürecek bu döneme İktidar Boşluğu "*the Interregnum*" adı verilir.

181 The Prayer Book Dictionary, "*Calendar*", s.116..123

182 MOORMAN, "*The Early Stuarts*". s.221…243

183 Kalvin ve Luther'in düşüncelerini kendilerine ideal olarak benimseyen akım.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Thomas Fuller, Jeremy Taylor, George Herbert, Nicholas Ferrar, Thomas Ken vardır. Bu gruba dâhil yazarlar Anglikanizm üzerine olduğu kadar şiir sanatı, nesir ve edebiyatın diğer dallarında da eserler vermişlerdir. Bu yazarlar, kalemleri ile bir yandan papalığın ülkedeki uzantıları olan Katolikler ile bir yandan da Kalvin ve Luther'in düşüncelerini kendilerine ideal olarak benimseyen Püritenler ile mücadele etmişlerdir. Bundan dolayı Karolayn Azizleri (*Caroline Divines*) mensuplarının takip ettiği yol Orta Yol (*Via Media*) olarak da adlandırılmıştır.[184] Bu hareketin öncüsü olan Lancelot Andrewes (1555–1626) Pembroke Collega'da görevli bir hoca iken Westminister Abbey'de dekan olarak görev alır ve sonrasında Chichester piskoposu, Ely piskoposu ve nihai olarak da Winchester piskoposu olarak görev yapar. Andrewes kendisinin Latin ve Grek lisanı ile kaleme aldığı Bireyin Gelişimi (*Preces Privatae*) kitabı ile meşhurdur.[185]

Kral I. Charles'ın 1649 yılı Ocak ayındaki idamından sonra ülkede siyasi olarak Cromwell ve mahiyetinin, dini olarak da Kalvinci doktrine bağlı Puritenlerin söz sahibi olduğu ve Ortak Zenginlik (*Commonwealth*) olarak bilinen dönem başlar. Bu hükümetin kanun olarak yaptığı fazla bir icraat olmaz, zira tek yaptıkları kanun 1650 yılında parlamentodan çıkarttıkları bir emirdir ve bunda ülkedeki herkesin dini ayinlerin yapıldığı yerlere devam etmeleri istenmektedir. 1653 yılında Hükümetin Yönetsel Aygıt'ları (*Instrument of Government*) ismiyle çıkarttıkları bir başka kanun ile ise "*halkın, hangi dini motiflere bağlı oldukları bakılmaksızın, ne şekilde kendilerine uygun görüyorlarsa o şekilde dini hayatlarını yaşayabilecekleri*" belirtiliyordu. Ancak bu kanun şu şekilde hatim buluyordu: "*Ne var ki bu özgürlük içinde papa tarafgirliği mevcut değildir*". Cromwell, halkın inançlarını tahakküm altına almayacağını söylüyordu ancak halka sunduğu bu özgürlük dairesi içinde Anglikanizm ve Papa tarafgirliği yok idi. Cromwell,

184 MOORMAN, a.g.y.

185 Bu dönem yazarlarının dua örnekleri için bkz.: DAVIES Horton, The Communion of Saints, Prayers of the most Famous, Wm. B. Eerdmans Publishing Co. PO Box: 163 CB3 9PU U.K., 1996

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kendisinin İngiliz Anglikan Kilisesine karşı savaştığını biliyordu ve iktidarda olmasına rağmen bu Kilisenin halen kendinin en büyük düşmanı olduğunun farkında idi. Artık bu Kiliseye mensup olanlar Laudiyenler (*Laudians*) olarak da anılmaya başlanılmıştı ve birçoğu yeni rejim tarafından tahkikata tabii tutuluyorlardı. Laudiyenler Dua Kitabını gözlerden uzak yerlerde okuyor ve ibadetlerini yapıyorlardı. Yüksek Kilise olarak da anılan bu grup hiçbir zaman ümitlerini yitirmediler ve birbirleri ile olan münasebetlerini kesmeyerek bir gün gene otoritenin kendilerine geçeceğini umarak bir nevi yeraltına indiler. Bu gurup ileride bir gün kraliyet rejiminin geri geleceğini ve İngiliz Kilisesinin tekrar hayatiyet kazanacağına (*restoration*) inanmakta idiler. Ancak Geçiş (*interregnum*) olarak da isimlendirilen bu dönemin ne kadar süreceği konusunda hiç birinin kesin bir bilgisi yoktu.[186]

Geçiş dönemindeki yöneticilerin karşılaştığı en büyük problem piskoposların nasıl atanacağı hususunda olmuştur. Zira o güne dek başta bir kral olmuştu ve piskoposların atanması Onun seçimiyle (*nominations*) yapılıyor ve böylece piskoposlar taç giyebiliyordu (*consecration*).[187] Bu problemin çözülmesi için bir takım öneriler yapılır ancak hiç biri uygulanmaz. Bu problem Restorasyon dönemine dek çözülemez.

Bu geçiş dönemi ülkede birçok farklı gurubun (*sects*) ortaya çıkması içinde müsait bir ortam sunmuştur. Bazılarının uzantıları bugün dahi faal olarak çalışmalarına devam etmektedir. Bu bağımsız cemaatler, Presbiteryenler tarafından hakir görülürler ve bir kısmı mercek altına alınarak bastırılmaya çalışılır. Bu grupların en önemlisi temelde *Brownist*lere"[188] dayanan Kongregasyoncularıdır (*Congregationalists*). Bu hareket İç Savaş esnasında doğmuş ve giderek halk içinde ve orduda

186 MOORMAN, "*Restoration*", s.243…265

187 The Prayer Book Dictionary, "*Ordinal*", s.503...509

188 Fikir babası Robert Browne olan, 1580 yılında Norwich kentinde non-conformist'lerden (uyuşmayanlar) oluşan bir Bağımsız Kongregasyon ile kendi Kilisesini kuran, Ayrılıkçı (Separist, İngiliz Kilise'sinden ayrılan) kişi.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kuvvet kazanmış, özellikle Londra Doğu Anglia'da (*East Anglia*) ve güney-batı şehir ve köylerinde yaygın hale gelmiştir.[189]

Onyedinci yy.da mistisizmin ön planda olduğu bir takım grupların da ortaya çıktığına şahit olmaktayız. Bu gruplar "Görülen Kiliseye" (*visible Church*) inanmakta ve hayatlarının rehberi olarak maneviyatı almakta idiler. Kutsal Ruhun kendilerine verdiği ilham ile ibadetlerini istedikleri an ve saatte ve Tanrı ile baş başa kalarak yapmakta ve temel olarak ilham anlarını beklemekte idiler. Nispeten küçük gruplar halinde bir araya gelen insanlar kendilerine Aşkın Ailesi, Aşkı Arayanlar (*Family of Love*" ya da "*Seekers*) ismini koymuşlar idi. Bu grupların önderlerinden olan kişi George Fox idi. Kendisini peygamber olarak tanımlayan bu kişi oldukça cesur idi ve ülkeyi her an gezmekle ve Gerçek Tanrı Sözünü (*Pure Gospel*) yaymakla meşgul idi. Birçok düşman da kazanan bu kişi, kovuşturmalara maruz kalmış ve sık sık gözaltına alınmakta idi. Fox'un takipçilerine Işığın Çocukları (*Children of Light*) ya da Doğruluk İçindeki Arkadaşlar (*Friends in the Truth*) isimleri veriliyordu. Bu isimler zaman ile değişime uğrar ve nihai olarak bu cemaat Kuveyk'ler (*Quakes*) ismiyle tanınır.[190]

Bu sayıca nispeten küçük cemaatlerin içinde ortaya çıkan başkaları da olmuştur. Elli Monarşi Adamı (*The Fifth-Monarchy Men*) bunlardan biri idi. Bu grup Bin Yılcı (*millenarian*) bir inanca sahip idi ve İsa'nın dönüşünü beklemekte idi. Ayrıca Sabataryanlar (*Sabbatarians*) isimli grup Sebt Günü (*the Sabbath*) olarak Yahudi Sebt Günü olan Cumartesi'yi almakta idiler. Hıristiyan Pazar'ı (*Christian Sunday*) onlar için bir şey ifade etmemekte idi. Adamitler (*Adamites*) isimli grup insanoğlu'nun ilk haline (*innocency*) dönmek arzusunda idiler ve bu yüzden tapınmalarını çıplak olarak yapmakta idiler. Ayrıca "*Ranters*" (*Ranter'ler*), "*Muggletonians*" (*Mugelatonyan'lar*), "*Socinians*" (*Sosiniyan'lar*), "*Philadelphians*" (*Filedalfiyalı'lar*), "*Sweet Singers of Israel*" (*İsrail'in Tatlı Şarkıcıları*) gibi daha birçok cemaat

189 The Prayer Book Dictionary, "*Congregationalists*", s.241

190 The Prayer Book Dictionary, "*History, the Church of*", s.194..206

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

faaliyetlerine bu dönemde başlamışlardır. Bu guruplar kendilerini diğerlerinden ayıran temel faktör olarak inançlarını göstermekte idiler. Ne var ki ayrılanlar içinde temel sebebin inanç olmadığı ancak politika gereği ayrılan bazıları da var idi. Tesviyeciler (*Levellers*) bu gruplardan biri idi ve sınıf ayırımının yanlış olduğunu savunuyor ve İngiliz aristokrasisini ve yeryüzünde o anda varit olan diğer tüm aristokratik ve monarşik yapıları eleştiriyorlardı. Arzuları sınıfsız bir tolum meydana getirmek idi. Kazıcılar (*Diggers*) ismini alan bir başka grup ise dinin anlamının, başkalarına ait toprakların ekilmesi ve alınan ürünün yoksullara dağıtılması olduğunu düşünüyordu. İngiliz Kilisesinin sessizliğe büründüğü bir dönemde bu grupların sesi daha çok çıkıyormuş gibi görünüyordu.[191]

Oliver Cromwell 1658 yılında hayata veda eder ve yerine oğlu Richard Cromwell İngilterenin Koruyucusu (*Protector*) olarak görevi devralır.

Ancak idareye geldikten sonra başarısız olur ve 1660 yılında görevinden istifa eder. Bu ortamda yurt dışında bulunan I. Charles'ın oğlu II. Charles ülkeye çağrılır ve 1660 yılı Mayıs ayında adaya ulaşır. Kraliyet rejimine dönülmesi ile birlikte ülkedeki Püritenler, güç kaybettiklerinin farkındadırlar. Centurbury başpiskoposu Ussher'in de önayak olması ve 1641 tarihli Din Adamları Zümresi'nin Hükümet İçinde Yeniden Şekillendirilmesi, (*Reduction of Episcopacy unto the Form of Synodical Government*) kitabında da belirttiği gibi orta yollu din adamları zümresi (*moderate Episcopacy*) önerilir.[192]

Ancak son onbeş yıldır büyük sıkıntılar içinde olan Laudiyenler grubun böylesi bir taviz ile anlaşmaya varacağını sanmakla hata ederler. Edward Hyde'ın (*Lord Clarendon*) önderliğinde İngiliz Kilisesinde restorasyon çalışmaları başlamıştır ve kral da artık yanlarında yer almaktadır. Ortak Dua Kitabı tekrar kralın şapelinde kullanılmaktadır ve Anglikan din adamları eski

191 MOORMAN, a.g.y.

192 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

görevlerine dönmeye başlamışlardır. Püritenlerin tek umudu olarak Parlamento kalmıştır, ancak buradaki koltukların birçoğu Yüksek Kilise taraftarları ile dolacaktır. Kısa süre içinde yaklaşık yedi yüz püriten din adamı görevlerinden alınır. İngiltere'de kilisede tekrar din adamları (*episkopasi*)"[193] hâkimiyeti kurulmuştur. Öte yandan Püritenler kolayca vaz geçecek gibi değildirler ve krala sürekli elçiler göndererek görüşme talebinde bulunmaktadırlar. Sonunda kral II. Charles, iki tarafın bir toplantıda sorunlarını halletmelerine karar verir ve 1661 yılı Nisan ayının onbeşinde Savoy Hastenesinde konferans başlar. Toplantıda oniki Anglikan piskopos ve oniki de Püriten din adamı önderi (*divine*) mevcuttur. Ayrıca her iki tarafın da dokuzar kişiden oluşan sekretaryası mevcuttur. Püriten Divine Richard Baxter, Talepname (*gravamina*) ismi ile bilinen uzun bir talepler listesi getirir.[194]

Talepler içinde "doktrinel" konulardan ziyade ikincil önceliğe sahip; piskoposluk bölgelerinin kaldırılması, vaftiz ayinindeki haç, komünyon ayininde diz ile çömelme, yazılı olmayan bir dua metni, "*priest*" (*papaz*) kelimesinin "*minister*"[195] kelimesi ile değiştirilmesi,[196] Pazar (*Sunday*) kelimesinin Tanrı'nın Günü (*Lord's Day*) ile değiştirilmesi gibi..) detaylar listelenmekte idi ve tüm bunlar Anglikan taraf içinde hoş karşılanmadı. Bu konferansta güçlü olan ve kral'ın desteğine sahip olan Anglikan tarafın muhalefeti sonucu, Ortak Dua Kitabında yapılmasına karar alınan küçük değişiklikler harici ciddi bir netice çıkmadı ve 1662 tarihinde parlamento'dan

193 Episcopal; Piskoposlara ait, Onlar tarafından idare edilen.

194 MOORMAN, agy

195 Protestan mezhebi Jargonunda papaz anlamında kullanılan yenilikçi bir tanım

196 "*Minister*" makamı ya da derecesinin tam karşılığı papaz (*priest*) makamıdır. Ancak "*priest*" kelimesi için tek bir derece ya da makam var olmasına rağmen "*minister*" kelimesi daha geniş bir anlam ile papaz ve daha aşağıdaki din adamlarının tümüne verilen isim manası yüklenmektedir. Bu kelimenin kapsamının bu kadar geniş tutulmasının biraz da kasti olarak yapıldığı düşüncesindeyim. Genel Dua Kitabında da bu kelime kullanılmakta ancak papaz anlamı ile değil de "*officient*" yani Kilise Görevlisi anlamı kast edilmektedir. Ancak bu Kilise Görevlisinin ayinin yönetebilmesi için papaz rütbesinden aşağı olmaması gerektiği de bir başka gerçekliktir. Bkz.: The Prayer Book Dictionary, "*Minister*", s.466

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

çıkarılan Birlik Kanunu (*the Act of Uniformity*) ile 1662 tarihli Ortak Dua Kitabı kullanıma girdi. Bu kanun ile krala karşı ayaklanma teşebbüsü de yasaklanıyordu. Bunu takiben Anglikan piskoposlar, Lordlar Kamarası kabinesinde boş bulunan sandalyelere kabul edilirler. Atılan bu adımlar ile birlikte ülkede Kilise ve Devlet beraberliği tesis edilmiş olur ve artık Konformist'ler "*conformists*" ve Konformist Olmayanılar "*non-conformists*" kavgasının bir daha yaşanmaması için ikinci zikredilenin önü tamamen kapanmış olur ve bunu daha sağlam temellere oturtabilmek adına Kılerındın Kod (*Clarendon Code*) ismiyle bilinen kanunlar silsilesi parlamentodan çıkarılmaya başlanır.[197]

Kılerındın Kod isimli kanunlar silsilesi 1661 yılından 1673 yılına dek sürecek olan tamamı İngiliz Kilisesini ve muhaliflerini yakından ilgilendiren bir manzumedir. İlki 1661 yılında Bütünlük Kanunu (*the Corporation Act*) ismiyle çıkar. Bu kanunda devlete bağlı olarak çalışan bütün memurların Görkemli Grup (*the Solemn League*) ve Sözleşme (*Covenant)*[198] gruplarına dâhil olmadıklarını ve İngiliz Kilisesine tabii olduklarını beyan etmelerini istemekte idi.

1662 yılında Birlik Kanunu (*the Act of Uniformity*) parlamentodan geçirilir. 1664 yılında "*the Convecticle Act*" ile ülkede Onaltı yaşın üzerinde olan herkesin İngiliz Kilisesi haricindeki herhangi bir tapınakta ya da dini yerde ibadet etmeleri yasaklanmakta, tek doğru İnançın ve Tapınmanın adresinin İngiliz Kilisesi olduğu bildirilmektedir. İki yıl sonra 1664 tarihinde Beş Mil Kanunu (*the Five Mile Act*) ile konformist-olmuyan görüşe sahip din adamlarının yaşadıkları bölgeden beş milden daha uzağa seyahat etmeleri yasaklanmaktadır. 1673 yılında Test Kanunu (*the Test Act*) ile sivil askeri bütün personelin Kutsal Komünyon ayinini İngiliz Kilisesi esaslarına göre yerine getirmeleri gereği dikte edilmektedir. Ayrıca aynı kanun ile bu

197 MOORMAN, a.g.y.

198 "*Covenant*" sözlük manası itibariyle sözleşme, mukavele demektir. Genel Dua Kitabında kullanışı itibari ile "evlilik sözü, yemini" anlamında kullanılır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

personelin Töz dönüşüm Doktrini iddiasının yanlış olduğunu söylemeleri ve kraliyete olan bağlılıklarını yemin ile ifade etmeleri istenmektedir. Klerondın Kod'u içinde üçüncü sırayı alan 1664 tarihli Beş Mil Kanunu etkisini bugüne değin sürdürmüş ve İngiliz Kilisesi içinde onarılmaz yaralar açmış olan bir metindir ve hedefinde Protestan püritenler vardır. Ülkeyi konformist olanlar ve olmuyanlar olarak ve İngiliz Kilisesi doktrinlerini kabul edenler ve etmeyenler olarak kesin çizgiler ile ikiye bölmüştür ve politikayı, sosyal münasebetleri etkilemiştir. Kabul etmeyenler kendilerini bağımsızlar olarak da tanımlamışlar ve genellikle yoksul halktan, ekmeğini çalışarak kazanan insanlardan ve tüccar kesimden taraftar bulmuştur. Kabul edenler içinde de aristokrasiye mensup olanlar ve zengin ve yüksek kesim yer almıştır. Son kanun olan 1673 tarihli Test Kanunu ise püritenlerden ziyade Roman Katolik gruba karşı alınmış bir önlem olarak ön plana çıkmakta idi. Zira o tarihlerde tahtın varisi olarak görülen ve kralın kardeşi olan York Şehri Dükü James, bir Katolik dönmesi (*convert)*[199] olarak görülmekte idi. Hatta bizzat kralın kendisi II. Charles'den bile böyle olduğu yönde şüpheler oluşmaya başlamıştı. Söz konusu tehdit Roma'dan geliyorsa hem Anglikan kesim hem de Püriten kesim için birlikte hareket etmelerinin fazla bir sakıncası yokmuş gibi görülüyordu, zira buraya duyulan öfke her iki kesimin de ortak paydasında yer alıyordu. Bu tehdit altında II. Charles 1685 yılı Şubat ayında öldüğünde durum oldukça ciddi görünüyordu. Yerine tahta geçen James'in papa taraftarı olduğundan kimsenin şüphesi yoktu.[200]

4.4. Kral II. James (1633-1701) ve Görkemli Devrim

1685 yılında II. Charles'ın ölümünden sonra yerine kardeşi II. James geçer. Yeni kral kendisinin bir Katolik olduğunu gizlemiyordu ve bu yüzden

199 Her nekadar "*convert*" kelimesi "*dönme*" anlamında kullanılmış olsa bu kelimenin hırıstiyan ilahiyatı açısından bir başka anlamı daha vardır. Vaftiz edilen bir kişinin ruhunun kurtulması ve günahlarından arınarak "Tanrı'nın evine girmesi" olarak kullanılması durumu daha sıklıkla karşımıza çıkar. Dolayısıyla kelime'nin anlamı, duruma hangi tarafdan bakıldığı ile oldukça ilintilidir.

200 MOORMAN, "*Restoration*", s.243…265

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

taç giyme töreninde, İngiliz Kilisesi ritüeline uygun olarak yapılması gereken Komünyon ayinini reddeder. Kralın bu tutumu yüzünden birkaç ay sonra, ülkede oluşan rahatsızlık patlak verir ve ülkenin batısında bir Protestan ayaklanma (*Monmouth Rising, Monmouth Ayaklanması*) meydana gelir. Bu olayı, hakim Jefrry'nin Kanlı el koyma (*Bloody Assize*) olarak bilinen ayaklanması takip eder. Bu arada boş durmaya niyeti olmayan yeni kral, kendi dini görüşüne uygun sivil ve askeri kişileri yüksek makamlara atamaya çalışmakla meşguldür. Ayrıca kral, aslında dinî davalara bakan ancak faal olmayan Yüksek Komisyon mahkemesini de aktif hale getirmek için başına Başpiskopos William Sancroft'u getirmek ister. Ancak neler olup bittiğinin farkında olan Sancroft bu teklifi iyi olmayan sağlığını bahane ederek reddeder. James eğitim alanında da kendi görüşlerine uygun akademisyenlerin gelmesi yönünde hamleler yapmaktadır.[201]

Bunun için özellikle Oxford ve Cambridge'de ve buraya Üniversite Dekanı olarak Obadiah Walker atanır. "*Magdalen*"e de katolik akademisyenler tayin edilir. Londra'da Cizvit, Fransiskan, ve Dominikanlara ait yeni rahibe evleri (*convents*) kurulur. Tabii bu gelişmeler ışığında birdenbire ortaya, kendini Katolik olduğunu söyleyen, muhtemelen de yüksek bir mevki özlemi içinde olan bir takım insanlar çıkar. II.James karakter itibariyle, her ne kadar aksi de savunulabilir olsa da, kendisinin müsamahakar bir insan olduğunu söylemekten hoşlanan bir tabiata sahip idi. 1687 yılına gelindiğinde kral, Müsamaha Bildirgesi (*Declaration of Indulgence*) olarak bilinen bildirgeyi yayınlar.[202] Bunun esas maksadı ticareti geliştirmek ve göçmenleri cesaretlendirmektir. Aynı yasa ile Yerleşik Kilisenin kendi himayesi altında olduğunu belirtmekte ve konformist olmayanlara ve Katoliklere karşı çıkarılan bütün yasaların askıya alındığını ilan ediyordu. Alınan bu karar Başpiskopos William Sancroft ve içlerinde Thomas Ken'in de bulunduğu diğer altı piskopos arasında öylesine bir

201 MOORMAN, a.g.y.

202 The Prayer Book Dictionary, "*Church, The History of* ".

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

rahatsızlık meydana getirir ki, bunlar toplu olarak krala bir dilekçe vererek bu kararın uygulanmamasını isterler. Kralın kararında ısrarcı olması üzerine bu kararı okumayı reddederler. Bunun üzerine kralın adamları tarafından kulede gözaltına alınırlar ve mahkeme edilmelerine karar alınır. Kurulan mahkemede jüri huzurunda yargılan yedi piskopos suçsuz bulunur ve halkında katıldığı gösteriler eşliğinde mahkemeden çıkarlar.[203]

Mahkeme devam ederken kraliçe'nin bir erkek evlat dünyaya getirdiği ilan edilir ve bu da ülkede var olan hoşnutsuzluğun doruk noktasına ulaşmasına sebep olur. Bir çok insan ileride Katolik olarak hükümran sürecek olan bir prens istememektedir. Bunun için kralın, bir Protestan olan Orange Şehri Dükü (*sonradan III.William*) William ile evli olan kızı Mary (*sonradan II.Mary*)'nin göreve gelmesi için yapılan çalışmalar, II.James'in ülkeden kaçması ile neticelenir. Tori (*Tory*) ve Wig (*Whig*) parti liderleri, Orange Şehrinden William (*William of Orange*) ve eşi Mary'i ülkeye davet ederler. Eski kral, Fransa'ya kaçmıştır ve 1688 yılında ülke, sonradan Görkemli Devrim (*the Glorious Revolution*) olarak anılacak olan gelişmelere şahit olmaktadır. Parlamento, kralın ülkeyi terk etmesini tacı bırakma (*abdication*) olarak değerlendirmeyi uygun bulur ve Mary ve eşi William'a bazı şartlar dâhilinde tacı ortak olarak Ortak Hükümranlık (*joint sovereigns*) teklif ederler(*Temmuz 1688*). Bu şartları kabul eden ikili aynı yıl taç giyerek tahta geçerler (*Şubat 1689*). Aynı yıl Parlamentodan çıkarılan Hakların İlanı (*the Declaration of Rights and the Bill of Rights*) kanunu ile artık İngiliz monarkı olan kral ülkede vergi koyma ve barış zamanında parlamentonun izni olmaksızın asker toplama yetkisi olmayacaktır. Bu İngiliz tarihinde ilk kez gerçekleşen bir durumdur ve bundan sonra Parlamento ile kralın ilişkileri tam anlamıyla kesinleşmiş ve pratik güç kraldan parlamentoya geçmiş olur. Aynı kanuna bir diğer madde eklenerek, bundan İngiliz kraliyet makamına bir Katolik monarkın geçmesinin önü tamamen kapanmış olur.[204]

---

203 The Prayer Book Dictionary, "*the church*", s.198

204 The Prayer Book Dictionary, "*The History of the PB*", s. 385

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

İngiliz Kilisesi, bir Anglikan olan Mary'nin kraliçe olmasını memnuniyetle karşılamış ancak kalvinci bir Protestan olan William'dan oldukça hoşnutsuzdur. Zira otorite Roma Katolikleri için papa, Protestanlar için halk, Anglikanlar için ise kral anlamına geliyordu ve Kilise o ana dek elde ettiği kazanımlardan vaz geçmek istemiyordu. Bunun için direnmenin doğru olacağını düşünen küçük bir grup Anglikan din adamı[205] krala olan bağlılık yeminini etmeyi reddeter (1 Ağustos 1689) ve altı ay sonra görevden alınırlar. Ancak bu arada otoritesini tahkim etmiş olan parlamento boş durmamaktadır ve Hoşgörü Kanunu (*Toleration Act*) ismi ile bir kanun çıkarır. Bu kanun ile Yerleşik İngiliz Kilisesi içinde temsil edilmeyen konformist-olmuyan din adamlarının ve cemaatlerinin kapılarını açık tutmak ve bulundukları bölgedeki piskoposu haberdar etmek şartı ile kendi dini ayinlerini düzenleyebilme izni verilir. Ancak aynı izin içinde Katolikler dahil değildir. Gene de bu kanun ile o ana dek pek görülmeyen bir müsamaha sergilenmekte ve küçük dini gruplara hayat hakkı tanınmakta idi. Bu politik ortamda 1678 tarihinden itibaren genellikle genç insanlardan oluşan Dinî Topluluklar (*Religious Societies*) ortaya çıkmaya başlar. Bunlara bir bakıma Klüb de denebilir, zira başlarında bir papaz olmak üzere bu gruplar haftalık ya da aylık olarak bir araya gelmekte ve Komünyon ayini yapmakta idiler. Ayrıca bu gruplardan bazıları, ülke dışına özellikle Amerika kıtasına yayılmış olan İngilizlerin dini gereksinmelerini karşılamak ve burada yapılan kolonizasyon çalışmaları esnasında yerli halkın da hıristiyanlaştırılması sürecine katkıda bulunmak için hazırlık yaparlar. [206]

William'ın 1702 yılındaki ölümü üzerine tahta II. James'in kızı Anne geçer. Anne, eski kraliçe II. Mary'nin kız kardeşidir. Kraliçe Anne, onbeş çocuk dünyaya getirmiş ancak onbir yaşına dek yaşayabilen biri hariç, hiç

---

205 Tarihde "*Non-Jurors*" denmektedir ve içlerinde Başpiskopos William Sancroft, Thomas Ken (Bath ve Wells şehirleri piskoposu), ve Thomas White (Peterborough piskoposu) bulunmaktadır.

206 MOORMAN. a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

biri yaşamamıştır. Bu haleti ruhiye içinde olan kraliçe hassas bir yapıya sahipti ve tüm kalbiyle Yüksek Kilise Din Adamları kesimini destekliyordu. Hatta piskoposlar Burnet ve Sharp'ın telkinleri neticesi, bütün parasını kendi adına kurduğu Kraliçe Anne Vakfı (*Queen Anne's Bounty)* isimli vakıfa bağışlar ve bu fonun fakir din adamlarına taksim edilmesini ister. Ancak yine de, İngiliz Kilisesinde bir takım problemler devam etmektedir. En son restorasyon döneminde toplanan Canterbury ve York illeri Dinî İstişare Toplantısı (*Convocation of Canterbury and York*) 1700 yılına dek toplanmamış ancak o yıl yapılan toplantıda bir takım tartışmalar yaşanmış ve bu toplantıların yapılmamasının yapılmasından daha faydalı olacağına karar verilmişti. İstişare Toplantısı[207] tekrar 1741 yılında toplanacak ancak burada alınan bir karar gereği bu toplantılara yüzyıldan daha uzun bir süre ara verilecektir. Bu toplantıların yapılamıyor olması aslında beraberinde bir çok problemi de getirmekte idi. Zira o gün için İngiliz Kilisesinin yükselen Methodizme karşı tavrını belirlemesi gerekiyordu, deniz aşırı ülkelerdeki izlenecek olan politikanın tayin edilmesi gerekiyordu ve bunun gibi daha bir çok konuda alınması ve uygulanması gereken kararlar sırada bekliyordu. Bu arada İngiliz parlamentosunda güç, 5 Kasım 1709 tarihinde whigs partisinin eline geçer ve kendilerini, konformist olmuyan haricileri ve Latudineryenleri yazdığı makalelerle eleştiren Dr.Sacheverell parlamento tarafından tutuklanır ve Westminister Hall'de Lordlar Kamarası'nı üyeleri tarafından yargılanır. Mahkeme sonucunda Dr.Sacheverell, üç yıl boyunca toplantılara katılmaktan ve makale yazmaktan men edilir. Ayrıca kendisi de konformist olmuyan Daniel Defoe, haricilere En Yakın Yol "*The Shortest way with Dissenters*" isimli bir kitap yazarak Tori Partisini ve Yüksek Kilise kesimini alaya alır. Ancak büyük ölçüde, bu yargılama sonucu oluşan hoşnutsuzluğun neticesi olarak güç kaybeden Wigs partisi 1710 yılında iktidarı kaybeder ve yerine Tori partisi gelir. Bu parti Yüksek Kilise ile yakın ilişki içindedir ve büyük ölçüde bu anlayışa sahip din adamları tarafından

207 The Prayer Book Dictionary, "*Convocation*", s.247

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

temsil edilmektedir. 1711 yılında bu partinin kontrolu altındaki parlamentodan Kısmî Uygunluk (*Occasional Conformity Act*) ismindeki kanun çıkarılır.[208]

Bu kanun ile, küçük gruplar halinde kiliselerde toplanarak ayin yapan konformist-olmuyanlar hedef alınmakta ve bu uygulamalarına devam etmeleri halinde, ayin yaparken yakalananların kırk pound ceza ödeyecekleri ilan edilmekte idi. Kraliçe Anne'nin bu kanun karşısındaki tutumu kanunu desteklemek olmuştur. İşte bu andan itibaren ülkede, Yüksek Kilise Torry Parti'si ve Aşağı Kilise Wig Parti'si arasında sürecek olan bir çatışma ortamı oluşmuş oluyordu.[209]

4.5. Kral I. George (1714–1727) ve Kilise-Devlet İlişkisi

Kraliçe Anne'nin 1714 yılında ölümünü müteakip I. George kraliyet tacını giyer.[210] Kral I. George'un tahta çıkması ile birlikte parlamentonun Whigs kanadı da güç kazanmış ve ülkedeki yegâne otorite haline gelmiş oluyordu. Ayrıca I. George'un tahta çıkışı 1901 yılında kraliçe Victoria'nın ölümüne dek sürecek olan Hanover hanedanlığının da başlangıcıdır. I.George ile birlikte parlamenter yapı daha da güç kazanacak ve belki de İngiliz Parlamentosunun Tüm Parlamentoların Anası unvanını kazanmasının

208 The Prayer Book Dictionary, "*Acts*" s.13

209 MOORMAN, "*the Early 18th Century*", s.269…292

210 I. James, George'un büyük dedesidir. Kral olarak halk içinde popüleritesi olmuyan bir kişidir zira ömrünün büyük bir kısmını Almanya'da geçirdiği için İngilizce lisanını konuşamamaktadır ve Alman gelenek ve göreneklerine göre davranmaktadır. Aynı zamanda Hanover kenti yöneticisi (*Elector*) olarak yaptığı görev de kral olduktan sonra devam etmektedir. Bu yüzden vaktinin çoğunu İngiltere'de değil Hanover'de geçirmektedir dolayısıyla kraliyet görevlerine karşı kayıtsız kalmaktadır. Ne varki 1715 tarihli "*Jacobites*" ayaklanmasını saymazsak tacı hiç tehlike altında kalmamıştır. Kralın bu tutumu ülkede devam eden Devrimin Yerleşmesi "*revolution settlement*" sürecinin Roman Katolik Stuartların (*I.James ile başlayan ve kraliçe Anne ile nihayet bulan 1603–1714 yılları arasındaki hanedan*) tacı almasını engellemesi açısından hoş karşılanıyordu. www.anglican.org

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bir diğer basamağını oluşturacaktır.[211] ***Kraliyet makamının maruz kaldığı bu güç kaybı sebebiyle olayların akışındaki inisiyatif yoksunluğu ve Parlamentonun, İngiltere'nin yönetiminde elde ettiği bu öncelikli konumu dolayısıyla çalışmamızın bundan sonraki bölümleri, kraliyet makamının silsilesi ile incelenmeyecek öncelik, Kilisenin ve Parlamentonun geçirdiği safhalara verilecektir.***

Zira bildiğimiz üzere İngiliz Lordlar Kamarasının doğal üyeleri İngiliz piskoposları olmuştur ve yakın bir zamana kadar da İngiliz Avam Kamarasında alınan kararlar Lordlar kamarasında onanmak durumunda idi.[212]

1714–1760 tarihleri arasında ülke Whigs partisi tarafından idare edilmiştir. Bu parti göreve gelir gelmez, kendisinden önce Yüksek Kilise "*High Church*" legislasyonu tarafından alınan kararların geri döndürülmesi ile işe başlamıştır. 1715 tarihli "*Jacobites*" ayaklanmasında konformist-olmuyanlar ülkenin yanında yer almışlar ve ayaklanmanın bastırılmasında devlet güçlerine yardımcı olmuşlardı. Bu da ayrıca Whigs partisinin popülaritesini arttırmakta idi. Tüm bunların sonucu olarak 1718 tarihinde parlamento'dan Kısmi Uygunluk (*Occasional Conformity*) ve sapkınlık (*Schism*) yasaları çıkarılır. Whigs partisi daha da ileri gidip Klerendon Kodu yasalarını kaldırmayı arzulamaktadır. Ancak Kilise ve iktidardaki yandaşları buna müsaade edecek gibi gözükmemektedirler. [213]

Bundan dolayı Sakinleme ve Kurumları Tesis Etme (*Act for Quieting and Establishing Corporations*) isimli bir yasa çıkartarak altı aylık bir

---

211 The Prayer Book Dictionary, "*The Parliament*", s.528

212 Ayrıca, çalışmamızın temel konusu, İngiliz devlet yapısı ve onun unsurları olan kraliyet makamı ve parlamenter yapısı değildir. Ancak bu ikilinin, çalışmamızın konusu olan İngiliz Anglikan Kilisesi ile ve onun, çağlar içindeki gelişimi ve formasyonu ile yakın ilişkisinden dolayı zorunlu olarak bunlardan da söz ediyor ve onların da çağlar içindeki gelişimini anlatıyorduk. Belki bir diğer çalışmada ki bu daha çok siyaset bilimi disipilininde yer alıyor olsa da, olaya ters açıdan bakarak İngiliz Anglikan Kilisesinin, İngiliz monarşisi ve parlamenter yapısını nasıl etkilediğini ve onların formasyonundaki tesirleri incelenebilir.

213 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.314

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

deneme sürecindeki stajyerlik sonucu non-conformist din adamlarının Kilise'deki görevlere asaleten atanabilmelerinin önü açılmış olur. Öte yandan Klerendon Kodu yasaları halen duruyor olsa da pratikte uygulanmıyordu. Bu devirde İngiltere'de yaşayan Katolikler, özellikle 1715 ve 1745 ayaklanmalarının neticesinde ve Kuveykır (*Quakers*) toplumu, silah tutmayı ve vergi ödemeyi reddetmeleri neticesi devlet tarafından tehdit olarak görülürler. Bu döneme ait bir başka gelişme ise, o ana dek Aşağı Kilise Din Adamları olarak anılan Konformist olmayan püritenlerin yoğunluklu olarak bulunduğu ve parlamentoda Whigs partisi tarafından temsil edilen kesim, artık Geniş Kilise Din Adamları (*Broad Churchmen*) olarak da anılmaya başlar. Ancak İngiltere'de her şey bıçakla kesilmiş gibi belli sınırlar içersinde ayrışmış değil idi. Zira aynı tarihlerde Avrupa'daki Protestan kesime, İngiliz Yüksek Kilise mensupları hiç de düşman gözlüklerle bakıyor değil idiler, tam aksine kendi görüşlerindeki Protestan unsurların farkında olduklarından kendilerini onlara yakın sayıyorlar ve ortak Roma katolisizmi korkusunun her iki tarafta da mevcut olduğunu biliyorlardı. Ayrıca Avrupa'da İngiliz Kilisesine, Protestan Kiliseler arasında önder, bilgili ve münevver olanı gözüyle bakılıyordu.[214]

Onsekizinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren İngiltere hızlı bant tipi üretimi mümkün kılan buhar gücü ile tanışır. Endüstri Çağı başlamıştır. Fransa'da, Fransız Devrimi ile birlikte, Kilise artık halk tarafından düşman olarak görülmeye başlanmış ve Kiise Vergisi[215] kaldırılmıştır.[216] Kilise arazileri yağmalanmış, piskoposlar ve din adamları bağımsızlıklarını kaybetmişler ve seküler halk kontrolü altına girmişlerdir. Bu durumun tesirinin İngiltere'de görülmeye başlaması gecikmemiş ve İngiltere, Fransız Devrimine negatif bakanlar ve pozitif bakanlar olmak üzere iki kampa

214 MOORMAN,a.g.y.

215 *Tithe*, Vatandaşların yıllık gelirleri'nin onda birini kiliseye vergi olarak ödemesi, kilise vergisi.

216 ACHTEMEIER Paul, Harper's Bible Dictionary, "*tithe*".

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ayrılmıştır.[217] Bu durumdan hoşnut olmayan entelektüeller ülkede vardı ve bunların başında John Wesley (1703–1791) geliyordu. Wesley, Oxford'da eğitim görmüş ve aynı yerde yardımcı eğitmen olarak görev yapmakta iken, kendilerine methodist[218] diyen küçük bir grup din adamı (*bu grup'a mensup din adamları bugün ada'da mevcudiyetlerine devam etmektedirler*)[219] ile de birlikte olur. Bu grup kendilerini ibadete vermiş, iştiyaklı gençlerden oluşuyordu ve hayatlarını sıkı disiplin ve dini kurallara bağlı olarak idame ediyorlardı. Wesley 1736 tarihinde bir İngiliz kolonisi olan Georgia'ya hıristiyanlığı yaymak maksadıyla seyahat yapar. Ancak burada yapabileceklerinden hoşnut olmuyarak1738 yılında İngiltere'ye geri döner. 24 Mayıs 1738 yılında İsa'nın kendisine göründüğünü ve ruhunun aydınlandığını söyleyerek ülkeyi bir baştan bir başa gezmeye ve dini propaganda yapmaya başlar. Yerel din adamlarından birçok engellemelerle karşılaşsa da yılmaz ve kendisine bağlı büyük bir cemaat oluşur. Gittiği yerlerde oluşan bu cemaati Toplum (*Society*) ya da Methodist Toplum (*methodist Society*) adı altında organize etmeye karar verir ve hatta bu grupların başına piskopos yetkisine haiz üç kişiyi 1785 yılında tayin eder.

Ayrıca Amerika'da da yaygınlaşan cemaat için 1784 yılında Dr.Coke ve Francis Asbury piskopos yetkileri ile gönderilir. Gelinen bu noktada İngiliz Kilise'sinden kopuş süreci başlamış olur. Wesley 1791 yılında öldüğünde

---

217 Bu dönemde, ülkede sayıları gittikçe artan fabrikalarda çalışmak için kentlere göç eden insanların eğitimi ve dini ihtiyaçlarının karşılanmasında İngiliz Kilisesi oldukça yetersiz kalmaya başlamış ve bu durum zaten sayı olarak yetersiz olan din adamlarını kalite açısından da etkilemiş ve ortaya kötü bir tablo çıkmıştır. britishhistory.com

218 Methodist grub, Oxford Üniversitesi içerisindeki İngiliz Kilisesi Din Adamlarının öncülüğünde çıkmış olmasına rağmen zaman ile kendi içlerinde de bir çok görüş farklılıları husule gelmiş ve "Methodists, Holy Club, Sacramentarians, Bible Moths, Enthusiasts" gibi alt inanç grublarına bölünmüşlerdir. Bugün Methodism ayrı bir mezhep olarak kabul edilmekde ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de varlığını sürdürmektedir. 1784 yılında Wesley kardeşlerden John Wesley A.B.Devletlerine kendi insiyatifi ile papaz tayin eder ve gerçek anlamda ilk kopuş yaşanır. Wesley kardeşler 1746 yılında Londra'da bir hastane ve okul açarlar. Methodist mezhep, doktrin olarak İngiliz Kilisesi ile aynı olsa da, İngiliz Anglikan Kilisesinin bu grublara yönelik görüşü hiç de olumlu değildir ve bu grubları tenkid etmektedir. Bkz.: SOMERWELL D.C., A Short History of Our Religion, s.22..50

219 ADIVAR Adnan, Tarih Boyunca İlim ve Din, s.234

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

İngiltere'de yaklaşık 70.000 kişinin kendisine bağlı olduğu tahmin edilmektedir. Wesleyciler (*Wesleyans*) olarak da anılan bu gruba bağlı kilise bugün dahi özellikle Amerika'da dini hayatlarını devam ettirmektedirler. Wesley'in bu çıkışları Yerleşik İngiliz Kilisesi üzerinde etkili olmuş ve bu hareket Kilise tarafından Evangelik Uyanış (*Evangelical Revival)*"[220] olarak tanımlanmıştır. O ana dek İngiliz kolonilerine karşı kayıtsız kalan İngiliz Kilisesi artık tavrını değiştirmek zorunda kalmış ve dünyanın dört bir tarafında kurulan İngiliz yerleşim birimlerine piskopos tayin etmeye[221] başlamıştır. Wesley'in evangelistik hareketi yalnız kalmamış ve kendisi gibi aynı yöntemleri benimseyen din adamları ortaya çıkmıştır.[222]

Daha önce parlamento tarafından çıkarılan Klarendon Kodu kanunları halen yürürlükte olması Whigs partisi için kabul edilemez bir durum idi ve bunun için 1773 tarihinde Whigs partisi mensupları Protestan Haricileri Rahatlatma Kanunu (*a Bill for the Relief of Protestan Dissenters*) isminde ve Protestan püritenleri rahatlatacak bir kanun teklifi hazırlar ancak parlamentodan geçiremezler. Beş yıl sonra aynı yönde bir kanun teklifi Katolikler için hazırlanır, ancak bu girişimde başarısızlığa uğrar. Ülkede henüz katolikliğe hoş görü gösterecek bir olgunluk hazır değildir. Ancak 1779 tarihinde Haricileri Rahatlatma Kanunu (*Act for the Relief of Dissenters*) isimli kanun teklifi Test ve Bütünleşme Kanunları (*the Test and Corporation*) kaldırılmamış olmasına rağmen parlamentodan geçirilir. Bu kanunun geçirilmesinden sonra Fransız Devrimi meydana gelir ve bu defa haricilerr potansiyel devrim taraftarları olarak görülmeye başlar. 1791 yılında ülkedeki bu havanın da etkisiyle Joseph Priestly gibi bazı harici din

220 HILTON Boyd, Evangelicalism on Social and Economic Thought, Clarendon Press, Oxford, England, 1988, s.49.

221 The Prayer Book Dictionary, "*Ordinal*", s.506

222 Bunlara örnek olarak William Romaine(1714–1795) ve John Berridge (1716–1793), Henry Venn (1724–1797) verilebilir. Bunların yaptıkları çalışmalar ülkede etkili olmuş ve ülkede fakir insanların durumları sorgulanmaya başlamış, vahşi sporlar bırakılmış, kiliseye devam eden insanların sayısı artmıştır. www.anglicandigest.org

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

adamlarının evleri yakılır ve yağmalanır. Fransa'daki devrimden kaçıp İngiltere'ye iltica eden Fransız Katoliklerinin ülkede barınmaları ve yaşamaları neticesi ve biraz da acıma duygusuyla 1791 tarihinde 'Roma Taraftarı Katolikleri Rahatlatma' (*Act for the Relief of Roman Catholics*) kanunu çıkartılır ve böylece bu grup insanların çocuklarını okula gönderebilmelerinin, dini ibadethanelere gidebilmelerinin ve resmi görev yapabilmelerinin önü açılmış olur. Bu kanunu takiben 1829 yılında Katoliklere Özgürlük Verme Kanunu (*Catholic Emancipation Bill*) ile Katolik İngilizlerin parlamentoya seçilebilmelerinin de önü açılır.[223]

Ondokuzuncu yüzyılın başına dek ülkedeki okullarda eğitim tamamen din adamlarının eliyle verilmekte idi. 1807 tarihinde Samuel Whitbread Avam Kamarasından bir kanun çıkartarak eğitimin devlet eliyle yapılmasını kanun haline getirir anca bu kanun Lordlar Kamarası kabinesinde iptal edilir ve uygulamaya konulmaz. 1833[224] yılında benzer bir kanun her iki parlamento tarafından da kabul edilir ve İlköğretim Okullarına devlet finansal destek sağlamaya başlayarak ilk seküler eğitim çalışmaları din adamları zümresi yerine ilkokul öğretmenleri gözetiminde başlamış olur. Oxford ve Cambridge üniversitelerinde de durum pek farklı değildir.[225] Bu üniversitelerde, eğitim alan öğrencilerin Otuz dokuz Maddeye (*Thirty-Nine Articles*) bağlılık yemini etmek zorunluluğu ve mezuniyet esnasında alınması gereken dini imtihanlar dolayısıyla, özgür düşüncenin var olmasının mümkün olamadığı bir eğitim yapısı mevcut idi. Bu durum 1871 tarihinde W.E. Gladstone tarafından

223 The Prayer Book Dictionary, "*Acts of Uniformity*", s.2..5

224 O tarihde yaygın olarak yapılan köle ticaretine Yerleşik İngiliz Kilisesinin kayıtsız kalması, bunu engellemeye çalışan tek dini grup olarak Evangelistler, Methodistler ve Quakersların çıkmış olması o döneme ait ilginç satırbaşlarından birisidir. Bu insanlık dışı ticaret, 1833 yılında, bir *Evangelik* gruba mensup olan Willberforce tarafından verilen bir kanun teklifinin yasalaşmasına değin devam edecektir. www.victorianweb.org

225 İngiltere'nin en köklü iki üniversitesi Oxford ve Cambridge, İskoçya'nın en köklü üniversiteleri Glasgow, St. Andrew's ve Aberdeen kuruluşlarında hep skolastik din adamları vardır. Bu din adamları bu kurumların aynı zamanda ilk hocaları da olmuşlardır ve yüzyıllar boyunca bu şekilde devam etmişlerdir. İlk reformistler Kalvin, Luther, Cranmer, Knox işte bu skolastik eğitimi alarak yetişmişlerdir. www.encylopedia.com

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

parlamentoya verilen bir kanun teklifinin kabul edilmesi ile birlikte son bulur.[226]

İngiliz Kilisesinin ülkedeki faaliyetlerinin finansmanı için Kilise vergisi toplama yetkisinin kaldırılmasına yönelik ilk adım 1833 yılı Şubat ayında Lord Althorp tarafından parlamentoya verdiği bir kanun teklifi ile yapılır. Bu teklif temel olarak İrlanda'da yerleşik olan İngiliz Kilisesi piskoposluklarının sayısının yirmi ikiden oniki ye düşürmek ve yıllık 60.000 poundluk bir harcama tasarrufu yapılmasına dayanıyordu. Ancak bu teklif bile birçok muhalif sesin yükselmesine ve kanunun çıkmamasına sebep oldu. Kanun özü itibariyle mantıklı idi, zira o gün için bir piskoposun yıllık geliri 50.000 pounda kadar yükseldiği oluyordu. Piskoposların bir çoğu da fabrikatör ailelerin arasına karışmış ya da onların arasından seçilen din adamlarından oluşuyordu. Böylesine çürümüş bir din adamları yapısı beraberinde mutlak bir reformun ihtiyacını doğuruyordu. Ancak reformun olabilmesi için kamuoyunun oluşması ve belli bir altyapı çalışması da mecburi idi. 1832 yılına gelindiğinde, mensupları din adamlarından oluşan ve ilk olarak 1534 yılında kurulan Kilise mahkemelerini kaldıran kanun teklifi incelenmek üzere bir komite teşkil edilir. Bu komitenin yaptığı çalışmalar neticesi 1876 yılında çıkarılan kanun ile kamu davaları tamamen din adamı harici tarafından bakılmaya başlar.[227]

İngiliz Kilisesi içinde çürümüş olarak nitelendirilen ve içerisinde din adamlarının maddi gelirleri açısından büyük haksızlıklar barındıran bir yapının ortadan kaldırılmasına yönelik ciddi bir adım 1840 tarihli Kilise Disiplin Kanunu (*the Church Discipline Act*) ile birlikte gelir. Bu kanun İngiliz Kilisesi içerisinde görev yapan bütün din adamlarını Genel Dua Kitabı ve Otuz dokuz Maddeye bağlı olmaya davet ediyor ve aksi davrananlar hakkında dava açılacağını hükme bağlıyordu.[228]

---

226 MOORMAN, "*from Wesley to Keble*", s.393…415

227 MOORMAN, "*the Oxford Movement and After*", s. 416…435

228 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

4.6. John Keble ve Risaleciler (Tractarians) [229]

Tüm bunlar olup biterken Oxford üniversitesinde 14 Temmuz 1833 yılında John Keble'in sesi duyulur. Keble, Kilise tarafından tayin edilen yargıçlar (*Judges of Assiz*e) topluluğu önünde Milli İnanç (*National Apostasy*) ismiyle verdiği bir seminerde İngiliz Kilisenin dinî görevlerini ifa ederken dikkate almadığı Katolik mirasından söz eder. O gün için bu vaaz ülkede fazla duyulmamış olabilir, ancak aslında bu vaaz ile birlikte Oxford Hareketi (*Oxford Movement*) olarak tarihde bilinecek olan yeni bir hareket başlamaktadır. Bu hareketin önderliğini John Keble, Archdeacon Henry Edward Manning, John Henry Newman, Richard Hurrell Froude, Gerard Manley Hopkins, Robert Wilberforce ve Sir William Palmer yapmaktadır. Çalışma yöntemleri ise yazdıkları risaleleri (*tracts*) matbaada çoğaltıp yayınlamaktan ibarettir. Risalelerde, Yerleşik İngiliz Kilisesi kurumlarının kaldırılmasının yanlış olduğunu söylemekte ve İngiliz Kilisesinin, bağlarını tamamen kopardığı Roma Katolikliği ile olan ilişkisinin tekrar gözden geçirilmesini ve Reformasyon sürecinden beri İngiliz Kilisesinin terk ettiği alışkanlıklarına geri dönmesini istemektedirler. Yazılan toplam doksan adet Risalenin sonuncusunda John Henry Newman (1801–1890) 39 Maddelik Bildirinin, Roma Katolik Kilisesinin doktrini olan Trent Konsili kararları ile paralellik arz ettiğini söylemekte ve liberalizm karşıtı olduğunu belirtmektedir. Risaleciler ismini de alan bu grup yaptığı çalışmalarda Protestan inancın düşmanı olduklarını açıkça göstermişlerdir.[230]

Bu hareket etkisini İngiliz Kilisesi üzerinde kalıcı bir biçimde bırakmıştır ve o tarihten itibaren Komünyon ayini zaman içinde İngiliz Kilisesi ibadet şeklinin merkezi konumuna gelmiş ve Katolik normlarına uygun "*vestments*" adı verilen giysi din adamlarının giysisi olarak

---

229 "*Tract*" kelimesi günümüz İngilizcesinde her ne kadar Risale anlamında kullanılsa da kelimenin bir de teolojik anlamı vardır. Latince "*cantus tractus*" kelimesi, Katolik Hırıstiyanlıkta, İncil'den yapılan alıntıların, bazı özel günlerde müzikal bir tonla söylenmesi anlamına gelmektedir.

230 WALKER David, A Histroy Of the Church in Wales, s.xıv

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

benimsenmiştir. Yapılan bu çalışmalar medya'da da etkisini göstermiş ve bugün de yayın hayatına devam eden "*the Guardian*" gazetesi 1846 tarihinde Risaleciler hareketinin[231] mensupları tarafından kurulmuştur.[232]

Oxford Uyanışı (*Oxford Revival*) devam ederken bu arada Parlamento da boş durmamakta ve Kilisede reform hareketlerini girişmektedir. Bunun sonucu olarak, iki başpiskopos, üç piskopos ve dört papaz'dan müteşekkil Din İşleri Yüksek Kurulu (*the Ecclesiastical Commissioners*) 1837 tarihinde geniş yetkilerle donatılarak kurulur. Bu kurumun yetkileri arasında İngiliz Kilisesinin finansal hareketlerini kontrol etmek de bulunuyordu. 1836 yılında parlamento Kilise Vergisi Kanunu (*the Tithe Act*) isimli kanunu çıkartarak halkın Kiliseye ödediği vergiyi mısır fiyatına endeksler. Ancak İngiliz Kilisesine devam etmeyen Konformist Olmayanlar, bu vergiyi ödemek istememeleri neticesi 1868 yılında bir diğer kanun çıkartılarak kilise vergisi tamamen kaldırılır. 1851 yılında yapılan bir nüfus sayımı ülkede yaşayan halkın %21'nin Anglikan Kilisesine devam ettiğini (dört milyon kişi) , %8,7'sinin Methodist (bir buçuk milyon kişi) ve

231 İncil'in öğretilerine bağlılığın geliştirilmesi maksadı ile ***Risaleci***'ler akımın öncüleri "Sisterhood" (Kardeşlikler) adı altında manastır yemini etmiş, kendilerini hayır hasenat işlerine vakfetmiş kadınlar topluluğu kurdu. Buralar toplumsal yardımlar için önemli birer merkez haline gelir. Erkeklerin devam ettirdikleri çalışmalar nispeten daha azdı ve yavaş işliyordu. Kilise ayinlerinde bir takım değişiklikler yapılır. Ayinlerdeki ilahilerin söylenme ritimleri ve ses vurguları, papaz cübbeleri değiştirilir, kiliselerin dekorasyonu ve teşrifatı için özel bir çaba harcanır, ve yapılan bu değişiklikler cemaatte heyecan yaratır. Oxford Hareketi mensubları bu yüzden zaman içinde "Ritüelciler" (Rituelists) diye anılmaya başlandı. Bu harekete verilen diğer bir isim "Anglo-Katoliklerdir". Zira taraftarları katolik liturjisini benimsiyorlar ve bunun, Kilise içinde yerleşmesini istiyorlardı. Ritüelcilerin yapmak istedikleri değişikler 19.yy.'ın son yarısında toplum içinde bir çok karışıklığa sebebiyet vermiş ve sonu mahkeme ile biten tartışmalar çıkmıştır. 1874 yılında Parlamento Kamunun Tapınmasını Düzenleyen Kanun (Public Worship Regulation Act) ismi ile bir yasa çıkararak Ritüelcileri bastırmayı hedefler ve neticede 1887 yılında Rituelcilerin bir kısmı tutuklanır. Takip eden yıllarda hareket taraftarları, hırıstiyanlar'ın daha sorumluluk sahibi olarak yaşamaları yönünde çağrılar yaparak varlıklarına devam ettirirler. Bu hareket 20.yy'ın başlarında Brooke Fass Wescott ve Henry Scott Holand önderliğinde Hırıstiyan Sosyal Cemiyeti (Christian Social Union)'ni kurarlar. Bkz.: Columbia Encyc., 6.Basım, 2000

232 MOORMAN, "*the Oxford Movement and After*", s.416…435

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

%1,7'sinin de Katolik (üç yüz bin) olduğunu göstermektedir. Ayrıca altı yüz bin kişilik bir "Baptist" nüfus da söz konusudur.[233]

4.7. XX. Yüzyıl

1837–1901 yılları arasında altmış beş yıl kraliyet tacını taşıyan kraliçe Viktorya döneminde İngilizce lisanına yeni bir kelime girer. Bu kelime "Ecclesiology"dir ve kilise binalarının yeni bir tarzda inşası ve dekorasyonu manasına gelmektedir. Komünyon Ayini ve Töz dönüşümü (*Real Presence*) verilen önem sonucu kilisenin ayin yapılan bölümü (*sanctuaries*) ve Ayin Masaları (*altars*) sanat harikası el işlemelerle süslenmiş ve sembolizme ayrı bir önem verilmiştir. Ayrıca dinî motifli mobilya işçiliğinin en güzel örneklerine koro sandalyelerinde, dua dolaplarında ve vaiz kürsülerinde bu dönemde rastlamak mümkündür. Kilise pencereleri renkli camlarla kaplanmış, duvarlar çeşitli dini desenlerle süslenmiş ve yer döşemelerinde özel mermerler kullanılmıştır. Bu arada Ritüelciler (*the Ritualists*) isminde yeni bir akım doğmuş ve bu akıma mensup din adamları, dış görünüşlerini Roma Katolikliğinden ilham alarak şekillendirmeye başlamışlardır. Rituelistlerin ve Risalecilerin, Katolik teolojiden ilham alarak bunu yaptıkları söylenebilir. Ritüelci din adamlarının, 1840 tarihli Kilise Disiplini Kanunu (*the Church Discipline Act)*[234] çıkmış olmasına rağmen sayıca artmaya devam etmeleri, Lord Shaftesbury ve diğer bir takım parlamenterleri daha sıkı tedbirler almaya zorlar ve bunun neticesinde 1874 tarihinde Halkın İbatini Düzenleme Kanunu (*Public Worship Regulation Act*) ismindeki kanun parlamentodan çıkarılır. Bu kanun din adamlarının sadece dinî uygunsuzluklarını ele almakta idi. 1892 yılında çıkartılan Din Adamları Disiplin Kanunu (*Clergy Discipline Act*) ise, İngiliz Kilisesine bağlı din adamlarının adi bir suç işlemesi halinde hangi suça karşılık ne ceza alacağını hükme bağlamaktadır. Bu kanunu takiben parlamento her yıl yeni bir kanun çıkartarak kilise hayatını yasa ile şekillendirir. Bu kanunların

233 MOORMAN, a.g.y.

234 The Prayer Book Dictionary, "*Acts of Uniformity*", s.2..5

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

isimleri şu şekildedir: Kilise Vergisi Kanunu (*Tithe Acts*), Ölü Defin Kanunu (*Burial Acts*), Kilise Binaları Kanunu (*Church Building Acts*), Evlenme Kanunu[235] (*Marriage Acts*), Piskoposluk Bölgeleri Kanunu (*Benefices Acts*), Piskoposluk Kanunu (*Bishopric Acts*), Yeni Kilise Bölgeleri Kanunu (*New Parishes Acts*) [236] ve daha birçok diğerleri.[237]

1867 yılında çıkarılan Yenilenme Kanunu (*the Reform Act*) ile ülkede bulunan okullar Devletçe İdame Edilenler ve Devletçe İdame Edilmeyenler olmak üzere iki kesime ayrılır. İkinci tip okulların büyük kısmı İngiliz Kilisesine ait olmakla birlikte içlerinde konformist-olmuyanlara ve Katholiklere ait olanlar da vardı. Bu okullarda velinin aksini belirten yazılı dilekçesi olmadığı sürece öğrencilere dini eğitim verilmeye devam edilmiştir. 1882 yılına gelindiğinde birinci tip okullarda okuyan öğrenci sayısı bir milyon, ikinci tip, dini eğitimin de verildiği okullarda okuyan öğrenci sayısı ise iki milyon civarında idi. Ülkedeki konformist-olmuyan okullarda belirli bir dini cemaate ait dinî bilgilerin okutulmasına karşı çıkıyorlar ve basit hıristiyanlık formüllerinin haricinde eğitim verilmemesi gerektiğini savunuyorlardı. 1891 yılından itibaren ilköğretim her isteyen öğrenci için ücretsiz hale getirilir ve

---

235 Evlilik müessesesi, İngiliz Kilisenin yakından ilgilendiği bir konu olmuştur. 1753 tarihinde Lord Hardwicke kanunu olarak parlamentodan çıkan yasada, İngiliz topraklarında geçerli olan "Hıristiyan Evliliğin", ancak taraflardan ikisinin de hıristiyan olmaları durumunda geçerli olacağını söylüyordu. İngiliz Kilisesine göre evlenme yaşı erkekler için ondört, kızlar içinse onikidir. Bu Western Kanonik yasasında belirtildiği üzere bugün de geçerliliğini korumaktadır. Bkz: The Prayer Book Dictionary, "*Marriage"*, s.462

236 The Prayer Book Dictionary, "*Acts*", s.14

237 Ada'da bunlar yaşanırken, 1865 yılında İngiltere'den Kanada'ya daha önce göçmen olarak yerleşmiş olan kolonicilerden bir talep gelir ve İngiltere'de genel bir konsil'in toplanarak Kanada Kilisesinin problemleri hakkında görüşmek isterler. Bazı piskoposlar bu öneriye önce sıcak bakmazlar zira böyle bir toplantı "*Convocation*" toplantılarının prestijini ve otoritesini sarsabileceğini düşünmektedirler. Ancak olumlu düşünenlerin sayısı çoğunluktadır ve dünya çapında dağılmış durumda olan Anglikan kolonilerine çağrılar yapılır ve 1867 yılı Eylül ayında toplam 70 piskoposun katılımıyla ilk Lambeth Konferansı düzenlenir. Konferans Aralık ayına dek devam eder ve kapanır. Daha sonra aynı yönde bir ikinci konferansın toplanması kararı 1872 yılı için alınır ancak bu başarısızlığa uğrar. 1878 yılı Lambeth Konferansı için alınan karar gerçekleşir ve konferans ikinci kez toplanır. Buna da dünya çapından toplam yüz adet piskopos katılmıştır. O zamandan itibaren bu konferans düzenli olarak toplanmakda ve burada piskoposlar Anglikan toplumu için görüşlerini bildirmekte ve çeşitli konularda müzakereler yapılmaktadır. Bkz.: MOORMAN, "*the Mid-Victorians*", s.362…392

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

birinci tip okullar Halk Okulları (*public schools*), ikinci tip okullar da Dilbilgisi Okulları (*grammar schools*) olarak anılmaya başlar ve her ikisinin de sayıları gün geçtikçe artar.[238]

Yirminci yüzyılın başında kraliçe Viktorya'nın ölümü ile birlikte, Canterbury başpiskoposu, yerini ve makamını sağlamlaştırmış ve devlet ricalinden bir kişi olarak görülmeye başlanmıştır. Parlamentoda ise İşçi Partisinin (*Labour Party*) yükselen popülaritesi mevcuttur ve bazı din adamlarının da desteğine sahiptirler.[239]

Birinci dünya savaşı esnasında İngiltere'de modernizmin ayak sesleri duyulur ve bunu yüksek sesle ilk dile getiren kişi Cambridge üniversitesinden Dr. H.D.Major olur. Ona göre İngiltere'de mevcut olan bütün gruplara mensup hıristiyanlar Tanrı Sevgisi sözcüğünü tekrar ederek bir araya gelebilir ve birlik oluşturabilirler. Bu konuda birçok kitap yazılmış ve her yazar kendi modernist düşüncesini ortaya koymuştur. 1921 yılında modernist okula mensup düşünür ve din adamları Girton Kolejinde bir araya gelerek kayda değer büyüklükte bir konferans gerçekleştirmişlerdir. Bu konferansın ana teması, İsa ve İtikat (*Christ and the Creeds*) idi.[240]

Bu arada 1918 ve 1944 yıllarında Eğitim Yasaları (*Education Act)*[241] ismiyle çıkarılan yasalarla İngiliz Kilisesine eğitim alanında bir takım ayrıcalıklar sağlanmış ve bu ayrıcalıklar Kilise tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.

1966 yılında tarihinde ilk kez, Anglikan Kilisesi Roma'da bir merkez kütüphane kurar ve burada seminerler ve dersler verilmesine imkân kılar. Aynı yıl başpiskopos Ramsey, papa VI. Paul'yı Roma'da ziyaret eder. Bu ziyaret 1960 yılında başpiskopos Fisher'ın ziyaretini takip eden ikinci ziyaret

---

238 MOORMAN, a.g.y.

239 The Prayer Book Dictionary, "*The Parliament*", s.534

240 The Prayer Book Dictionary, "*England, the Church of*", s.310

241 The Prayer Book Dictionary, "*Acts*", s.3..5

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

olmuştur. Ancak bu ikinci ziyaret birinci ziyaretten oldukça farklı gelişmiştir, zira yapılan görüşmeler neticesinde Ortak Bildiri (*Joint Declaration*) adı altında ortak bir bildiri okunmasına ve iki Kilise arasında ciddi diyalog yapılmasına karar alınmıştır. [242] Bunu takibe her iki Kilise, Ortak Hazırlık Komisyonu (*Joint Preparatory Commission*) adı altında oluşturulan bir komisyona onar adet piskopos düzeyinde din adamı tayin ederek toplantı yapmalarına karar verirler. Bu toplantılar sırasıyla kuzey İtalya'da Gazza'da, İngiltere'de Huntercombe'de ve son olarak da Malta'da toplanır.[243]

Üçüncü toplantının sonunda bir rapor hazırlanır ve papa ve Centurbury başpiskoposluğuna sunulur. Rapor'da her iki taraf iyi niyetlerini olduğu kadar istikbalde neler yapılabileceği hakkındaki düşüncelerini de yazmışlardır. Bu rapor'un üzerinde Üst-Düzey Gizlidir yazılı olmasına rağmen 1968 yılı Kasım ayında bazı dergilerde tam metni yayınlanmıştır. 1970 yılına gelindiğinde bu komisyonun isminde bir değişikliğe gidilmiş ve ismi Anglikan-Roma Katolik Uluslararası Komisyonu (*Anglican-Roman Catholic International Commission*) olmuştur.[244] Bu toplantıyı takiben ileri bir adım atılarak 1971 Eylül'ünde yapılan bir sonraki toplantının konusu Komünyon Ayin Doktrini Üzerine Karar Kılınmış Belge (*Agreed Statement on Eucharistic Doctrine*) olmuştur. 1973 tarihli toplantı ise Din Adamları ne Atanmaları (*Ministry and Ordination*) konusunda idi. 1976 yılına gelindiğinde aynı komisyonun toplantısının konusu Kilisede Otorite (*Authority in the Church*) olmuştur. Yapılan bu toplantılar İngiltere'de *Anglikanlar ve Katolikler bir arada yaşamayı öğreniyorlar* şeklinde yorumlanmıştır. Yapılan

242 MOORMAN, "*the Turn of the Century*", s.393…415

243 MOORMAN, "*Modern Church*", s.435…458

244 Bu yeni komisyon ilk toplantısını Eylül 1970 tarihinde Windsor'da gerçekleştirmiş ve kısa ifadelerle şu neticeye varmıştır: *Zihinlerde hiçbir kuşku olmamalıdır ki, nihai hedefimiz iki toplumun tama anlamaıyla ve organik olarak birbirlerine bağlanmaları olacaktır,* "*no doubt exists on the minds of any members that the final aim of our work is the attainment of full, organic union between our two communions*." www.anglicancatholic.org

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

toplantılarda alınan karaların tümü 1978 yılında S.P.C.K. (*Society for Promoting Christian Knowledge*) tarafından yayımlanmıştır.[245]

245 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

BÖLÜM 2

İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİNİN TEMEL ÖĞRETİLERİ, DOKTRİNİ VE İBADET UYGULAMALARI

A- İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİNİN TEMEL ÖĞRETİLERİ VE DOKTRİNİ

1.1. Roma İle Ayrılığın Siyasi Temelleri

Doktrin kelimesi sözlük anlamı itibariyle öğreti manasına gelir. Gerçek Doğrunun otorite tarafında formüle edilmiş şeklini temsil eder ve Anglikan Dua Kitabında da bu manasıyla kullanılmaktır.[246] Anglikan Kilisesinin doktrinel bütünlüğü, 39 Maddelik Bildirge[247], Genel Dua Kitabı ve Kutsal Kitap içinde vücut bulur. [248] Bunların en önemlisi ise tabii ki Kutsal Kitaptır. Kilise içinde en çok kullanılan İncil metni ise 1537 de basılan İncil nüshasıdır.

Hıristiyan inancına yönelik ilk büyük ayrılmanın Doğu Kilisesinin 1054 yılında Batı Kilisesinden ayrılması sonucu ortaya çıktığı bilinmektedir. Sebep olarak da, "*filioque*" olarak tanımlanan bir Kilise inancı üzerinde yaşanan tartışmalar gösterilir. [249] Bazı kaynaklar, Doğu ve Batı Kiliselerinin ayrılmasının ağırlıklı sebebi olarak siyasal etmenleri gösterir. Ancak bu tartışma 1054 yılından önce başlamış ve etkileri günümüze dek ulaşmıştır.

---

246 The Prayer Book Dictionary, "*Doctrine*", s.289

247 Bu bildirgenin 28. maddesi tözdönüşümü ile ilgildir ve bu konuda Yüksek Kilise mensubu din adamları ile Aşağı Kilise din adamları arasındaki görüş farkından kaynaklanan ciddi tarışmalar yaşanmaktadır. Yüksek Kilise mensupları bu maddenin bildirgede söylendiği şekliyle "gerçeğe" aykırı olduğunu ve incil'e ters düştüğünü söylemekdedirler. Bkz: FERRIS Paul, The Church of England, s.4

248 The Prayer Book Dictionary, "*Bible*", s.98

249 **filioque,** latince, "ve oğuldan" (*and from the son*). Bu kelime Batı Kilisesinin konuya olan yaklaşımını gösterir, "baba, oğul, kutsal ruh" üçlemesi ilişkisinde Kutsal Ruh'un kaynağının Baba ve Oğul'dan birlikte geldiğine dair inanıştır. Doğu kilisesi Kutsal Ruh'un Baba'dan geldiğine inanıyordu.
Bkz: AYDIN, Mehmet Prof.Dr., *Hıristiyan Genel Konsilleri ve II.Vatikan Konsili*, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1991, s.27

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Hıristiyan dünyasının mezhepsel olarak ayrılmasının en önemli sebeplerden birisi, doktrinel ihtilaflar olmuştur. İşte, İngiltere'deki 39 Maddelik Bildirgenin[250] (1571) içeriğinde de buna yapılan bir atıf vardı.

Diğer büyük ayrışmanın onaltıncı yüzyılda Reformasyon hareketleri ile ortaya çıktığını biliyoruz. Bu ayrışma, daha önce olduğu gibi gene Batı Kilisesinde meydana gelmiştir ve bu Kiliseyi, Roma Katolik Kilisesi ve Protestan Kiliseler şeklinde bölmüştür. Martin Luther başka bir isim ile yeni bir kilise oluşturmayı arzu etmediği halde 1521 yılında Roma tarafından tekfir edilmiştir. Aynı olay ile İngiliz halkı karşı karşıya kalır. Papa V.Pius, 1570 yılında kardinaller heyetini toplayarak Elizabeth'i yargılayarak suçlu bulur ve dinden çıkarılmasına (*excommunication*) karar verir.[251] Aynı tarihlerde Avrupa'nın bir çok bölgesinde –özellikle İsviçre'de- Anabaptistler içinden birçok küçük guruplar kendi küçük kiliselerini kurma çabasına girmişlerdir. Reformasyonu takip eden yıllarda Protestanlık bir çok küçük guruplara bölünerek yoluna devam etmiştir. Ancak aynı şekilde bölünmenin İngilizler için vaki olduğu pek söylenemez. O tarihten daha sonraları Methodismin kurucu olarak görülse bile İngiliz milletine aidiyet duygusu ile John Wesley daima İngiliz Anglikan Kilisesine mensup olduğunu ve bu şekilde ömrünü tamamlayacağını söylemiştir.[252]

İngiliz Anglikan Kilisesinin doktrinel öğretisinin kökleri 1534 yılına dek gitmektedir. Bu tarihte Roma ile ayrılan yolda gelinen noktanın daha legal

---

250 Beşinci Madde / Kutsal Ruh Üzerine
"Kutsal Ruh" (*Holy Ghost*) ile alakalı olan bu maddede, "Kutsal Ruh"un "Baba" (*the Father*) ve "*Oğul*"dan meydana geldiği ve yüksek bir varlık (*Majesty*) olduğu belirtilmektedir. s.178

251 Elizabeth, VIII. Henry'nin Anne Boleyn ile olan evlliliğinden olan kızıdır ve bu evlilik Roma tarafından asla onaylanmamıştır. 1569 yılı Kasım ayında Mary ve taraftarlarının ayin sonrası tutuklanması olayı, Roma'yı harekete geçirmiş ve bir mahkeme kurularak bu olayın canlı şahitleri de (*ki bu kişiler İngiltere'den kaçarak Roma'ya sığınanalardan oluşuyordu*) hakimler huzurunda dinlendikten sonra kraliçe Elizabeth'in suçlu olduğuna karar verilmiştir. "*Regnans in Excelsis*" ismiyle yayınlanan karar, daha sonra gizlice İngiltere topraklarına sokularak, John Felton isminde bir şahıs tarafından "*Bishop of London*" sarayının kapasına çivi ile asılarak ilan edilmiştir. Latince olan bu karar, G.W. Prothero tarafından 1625 yılında basımı yapılmış ve daha sonra Tanner tarafından "*Tudor Constitutional Documents*" isimli kitapda tercümesi yayımlanmıştır. MOORMAN, s.205

252 GRUDEM Wayne, Systematic Theology, s.1168

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

hale getirilmesine yönelik Parlamentonun yapması gerekenler vardır. İlk olarak Din Adamlarının Tayini ve Taleplerin sınırlandırılması (*Submission of the clergy and Restraint of Appeals*) kanunu çıkar. Bu kanun daha önce çıkarılan kanunların ve yapılanların teyidi niteliğini taşımaktaydı ve bu kanunu Dini Atamalar Kanunu (*Ecclesiastical Appointments Act*) takip eder. Burada piskoposların nasıl seçileceğine dair formüllere yer veriliyordu ve Papanın bundan sonra Roma'nın Papası olarak tanınacağı belirtiliyordu. Akabinde çıkarılan Muvaffakatname Kanunu (*Dispensations Acts*) ile daha önce sadece Papa tarafından verilebilen bir takım özel haklar ve ayrıcalıklar tanıma yetkisi papadan alınarak Canterbury başpiskoposuna veriliyordu. Ayrıca gene bu kanun ile daha önceden Roma'ya verilen vergi de ilga ediliyordu. Hemen sonra gelen En Yüksek Makam (*Supreme Head Act*) ile İngiliz kralları artık İsanın Kanunu (*Law of Christ*) unvanını da taşıyacaklardır, hem de İngiliz Kilisesi adına doktrin tayin etme ve herhangi bir kişiyi ya da görüşü heretik ilan etme yetkisine sahip olacaklardır. Son olarak Tahta Geçme Kanunu (*the Succession Act*) gelir ve bununla Henry daha önce Cranmer'in ilan ettiği boşanma, parlamenter legalite kazanmış olmaktadır ve aynı kanunla kral tebaasına mensup herhangi bir kişinin yeni rejime bağlı olduğuna dair yemin etmesini talep edebilecektir. [253]

1.2 Liturjik Yenilikler[254]

253 MOORMAN, "*VIII. Henry*", s.161…180

254 Aslında yenilenmesi gereken sadece Kilisenin doktrini değil aynı zamanda batıl inançlardı da. Zira, muhtemelen Ada'daki hırıstiyanlığın paganizm ile mücadele günlerinden kalan bir inanca göre Şeytan ve şeytani güçler kuzeyde yaşamakta ve insanlara kuzey tarafından hucum etmektedir (*İskoç'ların da kuzeyde yaşadıkları ve İngilizler'in, İskoçlar'la sık sık savaştıkları düşünüldüğünde aslında İngiliz bakış acısı için oldukça mantıklı bir inanış.*.). Bu yüzden İngiltere'deki kiliselerin büyük bir bölümünün ana giriş kapısı kilisenin güney bölümüne bakan yüzünde inşa edilmiş ve bu kapıların tam önüne de geniş bir bahçe kısmı bırakılmıştır. Kilisenin etrafındaki araziler mezarlık olarak kullanılmış, ancak suçluların, cinayet işleyenlerin, intihar edenlerin ve vaftiz edilmemiş çocukların cesetleri, kilisenin kuzey bölümüne gömülmüştür. Zamanla, kilisenin etrafı mezarlar ile o derece dolmuştur ki genişletme çalışmalarına ihtiyaç duyulmuş ve tabii ki bu genişleme hep güney yönüne doğru olmuştur. Dolayısı ile kuzey bölümü mezarlığı o derece büyümediğinden bu bölümde genişleme pek yapılmamıştır. "*Epworth*" mevkiindeki bir kilisenin kuzey bölümünde yatan bir kişinin (*muhtemelen bir suçlu*) mezar taşında o dönem İngilizcesinin şiirsel bir ifadesi ile şöyle yazmaktadır:

"*Rahatsız edilmeden uyumayı tercih ediyorum,*
Bunun için uzun süredir kuzey tarafında yatıyorum"
(*That I might longer undisturbed abide;*
I choos'd to be laid on this Northern side.)
ANDERSON M.D., Looking for History, s.18,19

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Henry'nin ölüm tarihi olan 1547 yılının başında İngilteredeki Kilisede dinî hayata, ibadet diline ve şekillerine baktığımız zaman karşılaştığımız manzara, hıristiyanlık âleminin diğer bölgelerinde son beş yüz yıldır olan durum ile aynı idi. Henry, liturjik yenilenmenin aleyhinde bir tutum sergilemiş olmasına rağmen, tebaasından bazı insanların kafasında halen daha böyle bir ihtiyacın olduğuna dair fikirler vardı. Onlara göre, tüm sistemin bir gözden geçirilmeye, yenilenmeye ve basitleştirilmeye ihtiyacı vardı. hıristiyanlığın bi'setinde var olan antik gelenekler kaybolmaya yüz tutmuş, yerine yeni ritüeller ve seremoniler girmişti. Buna inanan insanların sayısı da azımsanmayacak miktarda idi.

İngiltere'de hıristiyanlığın dinî reformasyonunda en etkili olan ilk kişi Thomas Cranmerdir (1489–1556).

İngiliz koloniyel yayılmacılığı döneminde kuzey Amerika'ya yerleşen Anglikan toplumu ruhani önderleri, Amerikan bağımsızlık savaşı başladığında bağlılıklarını kral III. George'a ve kutsal kraliyet ailesine mi yoksa kendi ülkelerine mi gösterecekleri konusunda herhangi bir şüpheye düşmeden tavırlarını kendi ülkeleri olarak gördükleri Amerika lehine koymuşlar ve içinde İngiliz kralına teslimiyet unsurları içeren İngiliz Dua Kitabını reddederek kısa süre içinde kendi Dua Kitaplarını yazmışlar ve kendi Kiliseleri (*Episcopal Kilise*) içinde kullanıma almışlardır.[255]

1536 yılında Henry, bazı Protestan doktrinel hususların kaleme alındığı On Madde (*the Ten Articles)*[256] isimli bildiriyi yayınlar ve bir yıl sonra

---

255 WEBBER Christopher L., Welcome to Sunday, s.81,82

256 **On Madde** (Ten Articles) (**1536**)
1. İncil'in bağlayıcı ve tek otorite olması.
2. Kurtuluş için vaftiz sakramentinin gerekliliği. (Doğum esnasında ölen bebeğin dahi vaftiz edilmesi gerekliliği.)
3. İtiraf (penance) sakramentinin gerekli olması.
4. İsa'nın bedeninin evharistiya (eucharist) ibadeti esnasında ekmek ve şarap şeklinde mevcut bulunduğu gerçekliliği.
5. Hayırseverlik (charity) ve itaat (obedience)'ın inançla birlikte harmanlandığı zaman "doğru"yu (Justification) bulmaya yardımcı olması hakkında.
6. Kiliselerde imajlar'ın (images) kullanımına izin verilmesi hakkında.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

da İncil'in İngilizceye tercümesine izin verir. Ancak 1539'da Parlamento, Altı Madde (*the Six Articles*) isimli bildiri ile tekrar Roma Katolik Kilisesinin temel prensiplerini benimser. 10 Maddelik Bildiri (*Convocation of Ten Articles)* [257] olarak da bilinen nizamnameyi neşrederek, kilise adamlarının yılda bir defa, birbirini takip eden onüç pazar ayininden sonra papa aleyhine ve "*gasp edilmiş haklarını papa'dan geri alan kral*" için dua etmelerini ister. Bu nizamnameyi bizzat kralın kendisinin kaleme aldığı sanılmaktadır.

XVI.yy.da bir başka tartışma konusu ortaya çıkıyordu, ki bu da Deizm [258] idi. Bu görüş ilk kez kendini Lord Herbert of Cherbury (1583-1648) yazılarında gösterir. Daha sonra bu görüşü destekleyenler John Locke'un ,Kutsal Metinlerde Belirtildiği Şekliyle hıristiyanlığın Akla Uygunluğu[259] (*Reasonabless of Christianity as delivered in the Scriptures*) isimli kitabından da esinlenerek ard ardına eserler vermeye başlarlar, öyleki bir aralık Londra'da kütüphaneler bu yönde yazılmış eserler ile dolup taşmaya başlar. 1695 yılında Deizm üzerine yazılmış ilk ciddi eser John Toland tarafından "Sır Değil Hıristiyanlık" (*Christianity not Mysterious*) ismi ile yayımlanır. Toland bu eserinde hıristiyanlığı, muhtelif hurafelerden

---

7. Azizlerin kutsanması (honoring) hakkında.
8. Azizlerin duaları hakkında (The invocation of saints)
9. Çeşitli ritueller hakkında. (Papaz giysilerinin düzenlenmesi, kutsal suyun cemaate saçılması, mumların taşınması v.b.)
10. Ruhları azap çeken günahkar hıristiyanlar için dualar.
Prayer Book Dict., s.50

257 Bu bildiri öncesi, Thomas Cromwell Parlamentoda yaptığı bir konuşmada, kralın gece gündüz çalışarak, Kilise için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalıştığını söylüyor ve bir takım iyileştirmelerin gerekli olduğunu açıklıyordu. Kilise içinde de farklı sesler yükseliyordu. Zira, Cranmer köklü doktrinel ve seramoni değişikliklerini savunurken, Winchester biskoposu Gardiner, Katolik öğretiden yana idi. "*Ten Articles*" ın ilk beş maddesi "Doktrin", sonraki beş madde ise "Seramoni" hakkında idi. Bkz.: The Prayer Book Dict. "*Articles of Religion*", s.50

258 Deism için, bir anlamda Teizmin bir alt çeşididir denilebilir. Bu inançta kişi bir Teist gibi tek bir tanrıya inanır ama fark Deist'e göre, bu Tanrı yaratma eyleminden sonra evrenin hiçbir işine müdahale etmemektedir.

259 Eser, başta teslis olmak üzere, geleneksel Hıristiyan'lığın bazı inanç esaslarını geçersiz kılacak görşler ihtiva etmektedir. Bkz.:ÇETİN İsmail, John Locke'da Tanrı Anlayışı, s.25

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kurtararak doğal ve makul bir anlayışla tekrar ifade etmeye çalışmakda idi. Bir kaç yıl sonra aynı paralelde bir başka kitap Matthew Tindal tarafından Yaratılış Kadar Eski Olan Hırıstiyanlık (*Christianity as old as the Creation*) ismi ile yayınlanır. Bu kitap Kilise tarihinde Deistlerin İncili (*Deist's Bible*) olarak da bilinir ve ahlak ile doğa düzeninin ilişkisi üzerine yazılmış bir kitaptır. Bu kesim düşünürler üzerinde muhalefet etmek maksadıyla yazılar kalme alan diğer yazarların ortaya çıkması gecikmez ve bir "*Non-Juror*"[260] olan Charles Leslie, Richard Bentley, Joseph Butler, George Berkeley, William Law Deizm karşıtı kitaplar kaleme alırlar.[261]

İngiliz Anglikan Kilisesi, Deizm ile uğraşırken ortaya birdenbire iki ayrı tartışma konusu çıkar. Bunlardan birisi Teslis Doktrini (*doctrine of Trinity*) üzerine, diğeri de Kilise Doktrini (*doctrine of the Church*) üzerinedir. Teslis Doktrini üzerine açılan tartışmayı Samuel Clarke (1675-1729) başlatmıştır. Clarke bu konuyu Tanrı Sözünde Teslis (*Scripture Doctrine of the Trinity*) adlı eserinde ortaya koymuştur ve bu eserinde Ortodox itikatını reddetmiş ve Aryanizm (*Arianism)*[262] ile ilgili müspet düşüncelerini açıklamıştır. Diğer tartışma sebebi olan Kilise Doktrini konusu ise bir piskopos olan Benjamin Hoadley tarafından ortaya atılmıştır. Hoadley yazılarında Görünen Kilisenin (*Visible Church*) tamamen gereksiz olduğunu savunuyor ve onun yerine Geniş Kilise (*the Broad Church*) kavramını ortaya koyuyordu. Ayrıca hiç bir sakramentin gerekli olmadığını söylüyor ve esas ve gerekli olan ibadetin imanlı insanların kutsanmış birliği (*the blessed company of all faithfull people*) tarafından gerçekleştirilebileceğini iddia ediyordu. Ona göre dinin bir gereği ve parçası olarak itikat, emirler ve disiplin (*creeds, orders, ve discipline*) de gerekli değil idi. Hoadley'nin bu görüşleri ileride "*Convocation*" toplantılarında da tartışılacak ve buna Kilisenin ileri gelenleri epey

260 1 Ağustos 1689 yılında krala bağlılık yemini etmeyerek görevden alınan, Protestanlık taraftarı din adamlarına verilen isim.

261 MOORMAN, "*the Early 18th Century*", s.269…292

262 İsa Mesih'in Tanrılığını reddeden, sadece insan olduğunu savunan görüştür.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

şaşıracaklardır. William Law, Hoadley'in bu görüşlerine muhalefeten Bangor Piskoposuna Üç Mektup (*three letters to the bishop of Bangor*) isimli bir kitap kaleme alır ve Görünen Kilisenin niçin gerekli olduğunu uzun uzun izah eder ve Hoadley hakkında şöyle yakınır: *Bize ne rahiblerimizi, ne sakramentlerimizi ne de Kilisemizi bıraktı..* .[263]

Günümüzde İngiliz Anglikan Kilisesinin doktrinel olarak Roma Katolikliğinden ayrılmasını gösteren en önemli belge 1643 yılında yayınlanan "*Westminister İnanç Bildirgesi*"dir. Bu belge bugün de geçerliliğini muhafaza etmekte ve dünyadaki Anglikan Kiliselerinin inanç temelini oluşturmaktadır.

1.3 Westminister İnanç Açıklaması

Westminister Kongresi 1 Temmuz 1643 yılında Londra Westminister Manastırı'nda toplanmış ve 5 yıl 2 gün devam etmiştir.[264] Bu kongreye 121 dini önder, Lordlar kamarasından 10 üye, Avamdan 20 üye ve oy vermemelerine karşın etkileri olan İskoçya'dan 8 temsilci katılmıştır. 33 bölümde bütün Hıristiyan inancının öğretisi özetlenmektedir. Kutsal Yazılar temelinden başlanarak, son yargıya kadar uzanan bir özet sunulmaktadır.

Kongre bildirgesinde yer alan ve Anglikan Kilisesine göre esas olan "*Sakramentler*" , "*Sinodlar* ve Konseyler", "*İnsanların Ölümden Sonraki Durumları*", "*Ölülerin Dirilişi*" ve "*Son Yargı*" alt başlıklarına çalışmamızda yer verilmiştir.[265] Öğreti incelendiğinde, İngiliz Anglikan Kilisesinin doktrinel açıdan çağımızda da Protestan bir ruh taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Zira Hıristiyan dininde mevcut olan yedi adet sakramentin sayısının Protestan Kiliselerde olduğu gibi ikiye indirildiği açıkça görülmektedir.

---

263 "O, bize ne papazları, ne sakramentleri ne de Kiliseyi bıraktı.." MOORMAN, a.g.y.

264 GRUDEM Wayne, Systematic Theology, s.878

265 Ek:5, Westminster İnanç Açıklaması (1643), s.202

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1.4 Anglikan Amentüsü

Kateşizm kelimesi, Türkçeye soru-cevap yöntemi ile hıristiyanlığın, müntesiplerine öğretilmesi anlamına gelir.[266] 1913 tarihinde kaleme alınan ve çalışmamızda da sık sık atıf yapılan, İngiliz Kilisesinin temel kaynaklarından biri olan "Dua Kitabı Sözlüğü" (*The Prayer Book Dictionary*) isimli eserden alıntı yaptığımız "*Catechism*" maddesini Türkçeye tercüme ederek[267] Anglikan Kilisesinin "*Amentüsü*" hakkında fikir edinmeye çalışacağız.

Amentü [268]

1. Senin tam hıristiyan adın nedir?

(Bu soruya herkes tam adını söyleyerek) cevap verir.

2. Bu ismi sana kim verdi?

(Benim vaftiz ebeveynlerim bana bu ismi vaftizim esnasında verdi.)

3. Tanrı, vaftizin esnasında senden ne olmanı istedi?

(Vaftizim esnasında ben İsa'nın bir üyesi, Tanrı'nın çocuğu, ve Gökyüzü Krallığının bir mensubu yapıldım.)

4. Vaftiz ebeveynlerin sana vaftizin esnasında ne yaptılar?

(Onlar benim adıma üç şeye söz verdiler.)

5. Onların senin adına söz verdiği üç şey ne idi?

(Birinici olarak, kötülüklerden uzaklaşacağıma ve tanrısız bir dünyayı kabul etmeyeceğime söz verdim.)

6. Bu 'kötülüklerden uzaklaşma' ne anlama geliyor?

Bu, Şeytan'ın beni yönetmesine müsaade etmeyeceğim anlamına geliyor.

---

266 Collins CoBuild Advanced English Dictionary

267 Ek:6, Amentü / Catechism, s.214

268 The Prayer Book Dictionary, "C*atechism*", s.160..165

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

7. Vaftiz ebeveynlerinin senin adına verdikleri ikinci söz ne idi?

(Hıristiyan Öğretisinin bütün maddelerine inancımın tam olacağına söz verdim.)

8. Bu 'Öğreti' ne anlama geliyor?

(Bu, Büyük Tanrı'ya benim babam, kurtarıcım ve rehberim olarak inanmam gerektiğini anlamına geliyor.)

9. Üçüncü söz ne idi?

(Üçüncü olarak, Tanrı'nın kutsal emirlerine harfiyen uyacağıma ve onun yolunda gideceğime söz verdim.)

10. Bu 'riayet etme' ne anlama geliyor?

(Tanrı'nın indinde ne doğru ise onu yapacağım anlamına geliyor.)

11. Vaftiz ebeveynlerinin senin adına söz verdikleri gibi yaşaman gerektiğine ve olman gerektiğine inanıyor musun?

(Tam olarak, evet.)

12. Bunu yapmaya hazır mısın?

(Tanrı'nın yardımıyla, evet.)

13. Tanrı'nın itaatkar çocuklarının durumu nedir?

(Onlar Tanrı'nın koruması ve rehberliği altındadırlar ve bundan dolayı ben ona ve bana bu mesajı bana ileten İsa'ya müteşekkirim.)

14. Bu durumun kalıcı olmasını nasıl devam ettireceksin?

(Ömrümün sonuna dek bu mutlu ve güvenli hal üzere kalmak için ona dua edeceğim.)

Ekler bölümünde orijinal metni verilen alıntımızda görüleceği üzere soru-cevap yöntemi ile öğretim tamamen İngilizce lisanı ile yapılmaktadır. Ancak Anglikan Kilisesinin bunu yapabilmesi hiç de kolay olmamıştır. 16.cı yy.a dek bu İngiliz Kilisesi müntesiplerine Latin dili ile uygulanıyordu. Ancak bu çağda yaşamış Shaxton, Rowland ve Edward Lee gibi piskoposlar kendi

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bölge'leri (*diocess*) içinde bu uygulamayı İngilizce lisanı ile yapan ilk din adamları olmuştur. Bu din adamlarının VIII.Henry zamanında yaşadıklarını belirtmemiz gerekir.

B- İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİNİN İBADET UYGULAMALARI

2.1 Genel Dua Kitabı

İngiliz Anglikan Kilisesini diğer mezheplerden ayıran en önemli özelliklerden birisi, ibadetlerdeki farklılıktır. İbadetin temeli ise Genel Dua Kitabıdır. (*The Book of Common Prayer*) Bu kitabın ilk yayımı 1549 yılının Hamsin Yortusu, paskalyadan sonraki yedinci pazar (*pentocost bayramı günü*) olur.

Kitaptaki reformist prensipler, Başpiskopos Cranmer tarafından Lutheryan kaynaklardan alınmıştır ve günlük dua sayısı ikiye indirilerek "*Mattins*" ve "*Evensong*" (*Mattins:sabah duası; Evensong:akşam duası*)[269] ismini almışlardır. Her iki dua seansında da Eski ve Yeni Ahitten alıntılar yapılmıştır. Komünyon ayinindeki birçok Katolik sakramental unsur elimine edilmiş ancak bunlardan sadece Tanrı'ya hamd ve şükran (*praise, thanksgiving*) kısımları muhafaza edilmiş ve kutsama ve takdisin yüceltilmesi ve uygulanması yasaklanmıştır. Ancak birinci Genel Dua Kitabı (*The Book of Common Prayer*) ne muhafazakâr çevreler ne de en radikal reformistler tarafından beğenilmez.[270]

1552 yılında ikinci bir Dua Kitabı (*Prayer Book*) neşredilir. Ancak eskisinde bulunan birçok seremoniler ve papazların tören kıyafetleri kaldırılmıştır. Komünyon ayini tekrar düzenlenmiştir ve bu defa İsveçli

269 Azizlerin Komünyonu (*The Communion of Saints*) isimli kitapta, İngiliz Kilisesinin mutat Sabah ve Akşam dualarına ilaveten birçok diğer durumda okunabilecek dualar verilmiştir. Dualar, son dört yüzyıllık dönem içinde yaşamış İngiliz din adamlarından alıntılanarak kitapta verilmiştir. Çağdaş din adamlarının da dualarına kitapta yer verilmiştir. Bkz.: DAVIES Norton, The Communion of Saints, U.K., 1996

270 The Prayer Book Dictionary, "*Poor, Care of*", s.544

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

reformistlerinki ile benzerlikler taşımaktadır. Tüm resimler, haçlar, İsa'lı taçlar (*çarmıhlar*) ve diğer süs malzemeleri ya kırılmış ya da satılmıştır ve bir tahta masa ile tüm altarlar yer değiştirmiştir. [271]

1552 tarihinin Dua Kitabı (*Prayer Book*) tam anlamıyla bir Protestan dokümanı niteliği taşımaktadır.[272] Yayınlandığı zaman ne Parlamento ne de piskoposlar bu kitabı daha önceden okuma şansına sahip olmamışlardı. Kitapta, Katolik iman mümkün olan en yüksek sesle Protestan cümlelerle ifade ediliyordu. Bir yıl sonra yani 1553 yılında Cranmer Kırk-iki maddelik doktrinini neşreder. [273]

Birinci Genel Dua Kitabı (*The First Book of Common Prayer*) zamanın konjonktürü içinde gerekli kılan bazı etmenler söz konusuydu. *Bunlardan ilki*, dini ayinlerin zaman içinde yapılan eklentilerle çok karmaşık bir hal alması idi. Bunun daha basite indirgenmesi gerekiyordu. *İkincisi*, orta çağlardan itibaren kilisede ayinlere katılan cemaat bizzat seremoninin bir parçası olmaktan çıkmış, sadece tiyatrodaki seyirciler durumuna düşmüştü. İşte cemaatin bizzat ayinlerin bir parçası olması ve din adamlarına ayin esnasında daha çok katılması için yenilik ve dolayısıyla bireylerin ayinlere aktif katılımını sağlamak gerekiyordu. *Üçüncüsü*, ikinci sebep ile yakından ilişkili idi, zira cemaatin katılımının sağlanması için ayin yapılan lisanın, İngiliz halkınca konuşulan İngilizce ile değiştirilmesi gerekli idi. Yani ayinlerin ana dil ile yapılabilmesini mümkün kılacak bir adım atıldı. *Dördüncü* sebep

---

271 The Prayer Book Dictionary, "*Poor, Care of*", s.545

272 Bu kitap, Töz dönüşümünü şu şekilde ele alıyordu: "*İsa Mesih'in doğal kanı ve bedeni burada bizimle değil, göklerdedir. Zira İsa'nın vücudunun, bir defada iki farklı yerde olması, O'nun tabiatına uygun değildir*". Ayrıca bu kitapta kader anlayışı, Kalvin doktrini ile (Predestination) tanımlanmakta idi. Zira ilk kitapta yer alan "*Senin sevgili Oğluna bağlı olanların yargılama günü geldiği zaman ..*" ifadesi "*O kullar ki onların ruhları zaten seçilmişti, işte Onlar o zaman vucudlarına bağlı olan bağdan kurutularak neşe ve mutluluk içinde sonsuza dek yaşayacaklardır…*" ile yer değiştirmiştir. 2.Dua Kitabında Vaftiz ile ilgili bir takım değişiklikler de olmuştu. Örneğin, 1.Kitapta yer alan "*Babam adına sana emrediyorum! Ey kötü ruh, Pis İblis, Buradan ve Çocukların bedeninden ayrıl!*" şeklinde ifade edilen "*Kötü Ruhları Kovma*" (*Exorcum*) çıkarılmıştı. Bkz.: britannica.com "*Hobbs Jef*"

273 The Prayer Book Dictionary, "*Articles of Religion*", s.52

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ise, özellikle Kutsal Komünyon (*Holy Communion*) ayininin ilkel bir hal alması dolayısıyla bunda bir restorasyona ve yeni bir yoruma ihtiyaç duyuluyordu. Son olarak da, vaaz (*sermon*), ve Kutsal Metin kıraati (*reading of the Scriptures*) uygulamalarında bir düzenleme gerekiyordu. VIII. Henry zamanında yapılan liturjik tek değişiklik İngilizce Dua (*English Litany,* 1544) olmuştur.[274] Bu eser çeviri ve derleme tekniklerini içinde barındırıyordu. O tarihde İngiltere, Fransa ve İskoçya'ya karşı savaş halinde idi ve kralın, Kilise'de okutulacak bir dua kitabına ihtiyaç hissettiğini düşünüyoruz. Bunu hazırlanması için Cranmer'a görev verilir ve Cranmer da, bir Yunan liturjik ve dua kitabı olan "Önceki İlerleme"yi (*Sarum Processionale*) İngilizceye tercüme ederek ve içinde zamanın ihtiyaçları doğrultusunda bir takım değişiklikler yaparak hizmete sunar.[275] Bu dua kitabı, Komünyon ayini esnasında din adamı tarafından cemaate karşı sesli olarak okunmakta ve içinde bol miktarda Tanrı'ya yakarış, affedilme dileği, münacaat barındırmakta idi.

2.2 Kraliçe I. Elizabeth Devri İbadet Şekilleri

Sabah ve Akşam Dualarında (*Morning and Evening Prayers*), papazlar kilisenin "*nave*" kısmında (*kilisenin ortasındaki ince uzun koridor bölüm*) durur ve diğer din adamları da ona eşlik ederek yapılırdı. Bu din adamlarının mırıldanmaları yasaktı ve duaları sesli bir biçimde okumaları gerekiyordu. Bu ayinler esnasında şayet yetkileri varsa vaaz ederler yetkileri yok ise 'vaaz, nasihat' (*Homilies*) kısmından bir bölüm okurlar idi. Katedral ve bazı büyük kiliselerde koro ekipleri vardı ve William Byrd, Orlondo Gibbons, Thomas Weelkes ve Thomas Morley gibi çağın müzik bestecilerinin yazdıkları dini eserler seslendiriliyordu. [276]

274 The Prayer Book Dictionary, "*Litany*", s.437

275 The Prayer Book Dictionary, "*History of the P.B.*", s.382

276 The Prayer Book Dictionary, "*Common Prayer*", s.223

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Komünyon ayini genellikle ayda bir kez, hemen Sabah Duasını takiben yapılıyordu. Ancak bunun uygulanması hususunda tam bir birlik yok idi ve farklı şekillerde uygulanıyordu. Genellikle cemaat (*congregation*) oturdukları sıralarda kalkarlar ve ekmek-şarabın Tanrı'ya sunulması (*offertory*) ya da papazın cemaati törene daveti (*invitation*) esnasında altarın etrafında toplanırlardı. Bu arada koro ayakta ve *masa*'nın (*table*) arkasında dururdu. Cemaatin sakramenti (*Baptism ve Holy Communion ayinleri*) almasının belli bir yöntemi de yoktu.[277] Genellikle cemaat ayakta iken ya da otururken ya da dizleri üzerinde dururken papaz sunumunu yapardı. İngiltere'de Protestanlığa olan muhalefete rağmen bu unsurlar, İngiliz Kilisesine girmiş ve tapınmanın şekli zaman içinde daha çok "*reforme*" edilmiş oldu. Ayrıca gene Protestanlığın etkisiyle İncil üzerine yapılan çalışmalar çoğalma fırsatı bulmuştur.[278]

2.3 Anglikan Kilisesi Sakramentleri

İngiliz Anglikan Kilisesinin resmi olarak tanıdığı iki sakrament vardır; bunlar Vaftiz (*Baptism*)[279] ve Komünyon (*Holy Communion*) ayinleridir. 39 maddelik bildirinin (*1571*) yirmi beşinci maddesinde bunu açıkça görebiliriz:

Yirmi beşinci Madde

Sakramentler sadece ihlâslı bir hıristiyanın zahiri yönü olmayıp aynı zamanda da içindeki imanı arttıran ve teyit eden bir işidir. "Vaftiz" ve "Komünyon, Lord'un Akşam Yemeği" (Baptism and the Supper of the Lord) olmak üzere iki adet sakrament vardır.

---

277 The Prayer Book Dictionary, "*Sacrament*", s.723

278 MOORMAN, "*Queen Elizabeth*", s.199…221

279 İngiltere'deki dini bölünmeler içinde önemli bir yer tutan akımlardan birisine de bu sakrament ilham kaynağı olmuştur. Vaftiz sakramentine büyük bir önem atfeden Vaftizcilere (*Baptists*) göre, kilise üyesi olmak için yetişkin bir yaşta vaftiz olmak gereklidir. Bundan dolayı vaftizciler çocuk vaftizini reddetmiş, sadece yetişkinleri vaftiz etmişlerdir. Daha detaylı bilgi için bkz: MURZARAİMOĞLU Bakıt, Baptizm Ve Kırgızistanda Baptist Faaliyetler, (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara, 2003

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Yaygın olarak bilinen beş adet sakrament (Confirmation, Penance, Orders, Matrimony, and Extreme Unction) İncil'in bir parçası olmadıklarından dolayı sakramentler arasında sayılmamalıdırlar. Bu beş adet sakrament Havarileri (Apostles) takib eden zaman içinde ortaya çıkmış çürümüş (corrupt) bir anlayışın tezahürüdürler ve bizim tarafımızdan kabul gören diğer iki sakrament ile aynı tabiate sahip değildirler.

2.3.1 Komünyon Ayini[280]

Komünyon ayini İngilizcede "*The Eucharist, Holy Communion, Mass*" ya da "*Lord's Supper*" olarak isimlendirilir. Ayini yöneten papaz tarafından cemaate ekmek ve şarap dağıtılır. Genel Dua Kitabından ilgili bölümler okunarak dua edilir. İngiliz Anglikan Kilisesinin, 1 Temmuz 1643 tarihli Westminister Kongresinde aldığı karara göre bu ibadetler (*Komünyon ve vaftiz ibadetleri*) hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

"I. Rabbimiz İsa, ele verildiği gece kendi bedeninden ve kanından oluşan, Rabbin Sofrası adı verilen, Kendini kurban olarak sunmasının ve ölümünün kalıcı olarak hatırlanması amacıyla dünyanın sonuna dek Kilisesi'nde uygulanması; bunun gerçek imanlılara getirdiği tüm yararların mühürlenmesi, onların ruhsal beslenmesi ve onda büyümesi, ona borçlu oldukları tüm sorumluluklara daha kökten sarılmaları; onun mistik bedeninin üyeleri olarak onunla ve birbirleriyle olan paydaşlıklarının bağı ve andı olması için bu sakramenti verdi.

II. Bu sakramentte[281], Mesih ne babasına sunulur; ne de dirilerin ve ölülerin günahlarının bağışlanması için gerçek bir kurban verilmektedir; fakat

280 Anglikan kiliselerinde Komunyon ayini düzenli olarak haftada bir kez yapılmaktadır. Bazı kiliseler daha sık da yapabilmektedir. Ancak müntesiblerinin her defasında ayine katılmaları beklenmemektedir. Ancak belirli aralıklarla ve düzenli olarak bu ayine katılmaları beklenmektedir. Bazı durumlarda ihtiyaç hissettiklerinde ve özel durumlarda ve bayramlarda (Kırismıs, Paskalya gibi..) katılmaları gerekmektedir. Ayrıca inançlı Anglikan'ların nişan, düğün, evlilik yıldönümüm, doğum günü gibi özel günlerde, bu ayine katılmaları için fırsatların aranması gerektiği belirtilmektedir.

281 İngiliz Anglikan kiliselerinde komünyon ayini yıl içinde her Pazar yapılmaktadır ve bunu cemaatlerine yazılı olarak ya da internet vasıtasıyla duyurmaktadırlar. Hafta içi her gün sabah erken saatlerde yapılan "Sabah Duası" ibadeti (*Morning Prayer*) günde bir kez olmakla birlikte, komünyon ayini Pazar günü sabah erken ve öğleden sonra akşam

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bu, kendisini yine kendisi aracılığıyla, çarmıh üzerinde, tüm zamanlar için geçerli olmak üzere tek bir defa sunuşunun yalnızca anılmasıdır: Bu tören, Mesih'in kendisini herkesin uğruna çarmıhta tek bir kez sunmasının yalnızca anılması ve Mesih'in tüm bu yaptıkları için Tanrı'ya ruhsal sunu olarak verilmesidir. bu nedenle papalığa ait olan Missa (*Onların deyişiyle*) kefareti, Mesih'in tüm seçilmişleri uğruna tek bir kez kurban oluşunu derin bir şekilde zedelemektedir.

III. Rab İsa, bu sakramentte kendi buyruğunu insanlara duyurması; dua edip, ekmek ve şarap öğelerini kutsaması, ve böylece onları günlük kullanıştan alıp, kutsal kullanış için ayırması; ekmeği alıp bölmesi, kaseyi alıp (*kendileri de dahil olmak üzere*) o anda toplulukta bulunmayanlara değil fakat bu sofraya katılanlara her ikisini de vermesi amacıyla hizmetliler atamıştır.

IV. Yalnızca özel Missa ayinleri, ya da bu sakramenti yalnızca bir Rahip ya da başka bir şey aracılığıyla almak; Tanrı halkına vermeyi reddetmek, içindeki unsurlara tapınmak, yücelterek hayranlıkla ortalıkta gezdirmek, sahte dini kullanım için kullanmak gibi davranışların hepsi bu sakramentin doğasına ve Mesih'in buyruğuna tümüyle aykırıdır.

V. Bu sakramentin Mesih tarafından buyrulan amaca uygun olarak kullanılmak üzere ayrılan dışsal unsurları, çarmıha gerilmiş Mesih'le öyle bir ilişki içersindedir ki bazen, gerçekten ancak yalnızca sakramental olarak, temsil ettikleri gerçeklerin adıyla çağrılırlar, ki bunlara Mesih'in bedeni ve kanı denir; bununla birlikte, öz ve doğa olarak, halen daha önce oldukları gibi gerçekten ve yalnızca ekmek ve şarap olarak kalırlar.

VI. Ekmek ve şarabın, rahibin kutsamasıyla ya da başka herhangi bir şekilde Mesih'in bedenine ve kanına dönüştüğü öğretisi (*buna Töz dönüşümü adı verilmiştir*), yalnızca Kutsal Yazıya aykırı değil, mantık ve

---

saatlerinde birkaç kez tekrar edebilmektedir. Ayrıca bazı kiliseler cemaatlerine mensup ailelerin çocukarına yönelik "İncil Öğretimi" (*Bible Study*) etkinlikleri de düzenlemektedir. Bu eğitim genellikle çocukların okul sonrası saatlerinde olmaktadır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

sağduyuya bile terstir; ve bu sakramentin doğasını hiçe saymış; çeşitli bâtıl inançlara ve hatta putperestliğe neden olmuştur.

VII. Bu sakramentteki görsel unsurları dışsal olarak almış layık kişiler, böylece, çarmıha gerilmiş olan Mesih'ten ve onun ölümünün tüm yararlarından iman aracılığıyla içsel olarak, gerçekten, ancak dünyasal ya da bedensel olarak değil, ruhsal olarak alır ve beslenirler: Mesih'in bedeni ve kanı, böylece, fiziksel ya da dünyasal olarak ekmek ve şarabın içinde, onlarla beraber ya da onların altında değildir; bunun yanında bu sakramente katılanların dışsal algılarının bu unsurları algılaması gibi, gerçekten ancak ruhsal olarak bu kişilerin imanlarına bu beden ve kan açık şekilde görünmektedir.

VIII. Ne yaptıklarının farkında olmayanlar ve kötü insanlar, bu sakramentteki dışsal unsurları alsalar bile, bunların simgeledikleri şeylere ortak olmamaktadırlar; ancak layık olmayarak bu sofraya geldiklerinden, Rabbin bedenine karşı suç işlemekten suçludurlar ve kendi üzerlerine lanet getirirler. Bu nedenle tüm imansız ve tanrısızlar Onunla paydaşlıktan tat alma konumunda olmadıklarından, Rabbin sofrasına da layık değildirler; ve Mesih'e karşı büyük bir günah işlemeden, bu durumlarıyla bu kutsal gizlerden alamazlar, ya da katılmalarına izin verilmez."

Bu ibadet esnasında papaz ekmek ve şarabı cemaate sunarken cemaatten kişiler, Protestanların aksine ayakta durmaz, dizleri üzerine eğilirler. [282]

Bir diğer ibadet olan Vaftiz (*Baptism*) [283] için olan görüşler aynı kongrede şu şekilde açıklanıyordu**:**

---

282 HINNELS John, A handbook of Living Religions,"*Chrisianity*".

283 Hırıstiyanlığın Ada'ya yerleştiği dönemden, 15.yy.ın başlarına dek vaftiz, doğumun ilk gününde kilise'de yapılmakta idi. Bebeğin ağzına bir miktar tuz, burnuna ve kulaklarına ise tükürük sürülürdü. Tükürük sürme adetinin 15.yy.'dan itibaren kalktığını, Ipswich mevkiindeki Azize Margaret kilisesi'ndeki '*font*'da (*vaftiz suyunun konduğu kap*) yazılı olan Latin'ce "*SAL ET SALIVA*" (*tükürük yoktur*) metninden anlıyoruz. Bkz.:CAUTLEY Munro, Suffolk Churches and Their Treasures, s.279'den ANDERSON M.D., Looking for History, s.263

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

2.3.2 Vaftiz

I. Vaftiz, İsa Mesih tarafından verilmiş yeni antlaşmaya ait bir sakramenttir ve vaftiz olan kişinin yalnızca gözle görülen Kiliseye kati katılışını göstermekle kalmaz; fakat aynı zamanda kişi için Mesih'e aşılanışınının, yenilenişinin, günahlarının bağışının, ve İsa Mesih aracılığıyla kendisini Tanrı'ya vererek yeni bir yaşam sürmeye başlamasının ve lütuf antlaşmasının işareti ve mührüdür. Bu sakrament, Mesih'in buyruğu uyarınca Kilisesi'nde dünyanın sonuna dek uygulanmalıdır.

II. Bu sakramentte kullanılacak olan dışsal unsur su[284] olup, vaftiz olacak kişi, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla, yasal olarak atanmış bir Müjde Görevlisi tarafından vaftiz edilmelidir.

III. Kişinin suya batırılması gerekli değildir; fakat kişinin üzerine su dökme, ya da serpme yoluyla da vaftiz doğru bir şekilde uygulanmış olur.

IV. Yalnızca Mesih'e iman ve itaat eden kişiler değil, fakat anne ve babadan birisinin ya da her ikisinin de imanlı olduğu ailelerin bebekleri de vaftiz edilmelidir.

V. Tanrı'nın buyruğunu küçümsemek ya da göz ardı etmek büyük bir günah olsa da, bir kişinin vaftiz olmaksızın yeniden doğmasının, ya da kurtulmasının mümkün olmaması anlamında lütuf ve kurtuluş vaftize ayrılmaz bir şekilde bağlı değildir: diğer taraftan vaftiz olan her kişinin yeniden doğmuş olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir.

VI. Vaftizin etkisi, uygulandığı ana bağlı değildir; ancak buna rağmen doğru bir şekilde yapıldığında, vaat edilen lütuf, Tanrı iradesinin bilgeliği uyarınca ve O'nun belirlediği zamanda kişiye yalnızca sunulmakla kalmaz,

---

284 Saf su, vaftizin yapılabilmesi için vazgeçilmez bir unsurdu ve ada'daki ilk kilise'lerin inşaat yerinin seçiminde en önemli etmen idi. Bu yüzden, ilk kiliselerin inşaatlarına, çevrede güzel bir kaynak suyu bulunur bulunmaz başlanılıyordu. Çoğu zaman, kaynak suyunun bulunmadığı durumlarda, bir kuyu kazılarak suya ulaşılıyor ve bu kuyu'dan elde edilen su, vaftiz için kullanılıyordu. Zaman içinde bu kuyunun suyunun kerametli olduğu inancı etrafa yayılıyor ve akıl hastalığından müzdarip insanlar bu kuyunun suyu ile tedavi olmak maksadı ile kuyuya indiriliyor ve iyi olup çıktıklarına inanılıyordu. Bazı hastalar bu muamele dolayısı ile boğulma tehlikesi geçiriyorlardı. Bkz.: ANDERSON M.D., Looking for History,s.18

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

fakat Kutsal Ruh tarafından gerçekten sergilenip, bu lütfün sahibi olan kişiye verilir.

VII. Vaftiz sakramenti herhangi bir kimseye tek bir kez uygulanmalıdır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

BÖLÜM 3

İNGİLİZ ANGLİKAN KİLİSESİ TEŞKİLAT YAPISI

1.1 Antik Çağ İngiliz Kilisesi

Roma imparatorluğu içinde hıristiyanlığın IV. yy.ın ortalarına doğru resmi anlayış haline geldiğini biliyoruz. Gene aynı zaman içerisinde Britanya'daki Roma toplumu içinde de Hıristiyan inanışının oldukça yaygın ve sayı olarak baskın olduğunu görmekteyiz. 314 yılında toplanan Arles Konsilinde Britanya'yı temsilen üç Piskopos (*Bishop*)[285] katılmıştı. Bunların ikisi Londra ve York şehirlerinden idiler. 360 yılında toplanan Ariminum Konsilinde gene üç Britanya Piskopos'u mevcuttu. IV. ve V. yy.larda toplanan diğer konsüllerde de muhtemelen Britanya Kilisesisini temsil eden Piskopos'lar var idi. 380 yılında Britanya'dan hareket ederek Akdeniz ülkelerini ziyaret eden Pelagius, Roma Kilisesinin heretik olarak tanımladığı, İlahi İnanç (*Divine Grace*) doktrinini yaymakla meşguldür. Fakat asıl olarak Britanyalı olan bu kişinin görüşlerini Britanya'da yaymak için çaba sarf edip etmediği net değildir.[286]

597 Yılı sonunda papa, Augustinus'u İngiltere Kilisesine başpiskopos olarak atadı. Kral Ethelbert yeni başpiskoposa Canterbury'daki sarayını verdi ve burası İngiltere'deki ilk piskoposluk merkezi haline geldi. Papa Gregory fazla hayal gücü olmayan Augustinus'u putperestleri nasıl hıristiyanlaştıracağı konusunda yönlendirdi, putperestler kendi dinlerinden yavaş yavaş uzaklaştırılacaklardı.

Anglolar ve Saksonlar arasındaki hıristiyanlaştırma çalışmaları yavaş ilerledi ve krallar arasındaki yoğun politik ve dini rekabetten doğrudan

285 Bu dönemde İngiliz Kilisesinde görevli papazların piskoposluğa terfisi, Canterbury başpiskoposunun tensibi ile mümkün olmakda idi. Bu terfide feodal beylerin ve kralların otoritesi söz konusu değil idi. Örneğin papaz Paulinus, 21 Temmuz 625 tarihinde, Canterbury başpiskoposu Justus tarafından piskoposluğa terfi ettirilmiştir. BEDE, "*A History of the English Church*" isimli eserinin birkaç yerinde bunun bu şekilde yapıldığına dair bize ipuçları vermektedir. s.113

286 MOORMAN J R H , "*Canterbury*", s.4

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

etkilendi. Başpiskopos Augustinus, Kelt kilisesi için de endişeliydi. Tarihçi Bede, Augustinus'un Kelt kilisesiyle Roma'yı birleştirme çabalarının; Kelt kilisesinin Paskalyanın tarihi konusunda Roma adetlerini uygulaması, Roma tarzı vaftizi benimsemesi ve Anglo-Saksonları hıristiyanlaştırma çabalarına katılması konularından dolayı başarısız olduğunu yazmaktadır.[287]

Zaman içinde başarısızlığın doğal sonucu olarak Augustinus ile Kelt kilise adamları arasındaki ilişki bozuldu. Başpiskopos kendilerini karşılamak için ayağa kalkmayı reddedince Kelt piskoposlar bundan alındı ve Augustinus'un başpiskoposluğunu reddettiler. Augustinus 604 yılında öldüğünde, Roma kilisesinin etkisini yalnız Kent bölgesinin sınırları içinde yayabilmişti. Augustinus'un en büyük başarısı, daha sonra Britanya'nın tümünü etkileyecek olan Canterbury Katedralini kurmuş olmasıydı. Britanya Kilisesi, ancak bir sonraki yüzyılda Roma hıristiyanlığıyla kaynaştı.

668 yılında İngiltere'deki Kilisenin yeniden düzenlenmesini tamamlamak üzere papa tarafından iki Kilise önderi gönderildi, Canterbury başpiskoposu olarak papaya hizmet eden Grek asıllı Tarsuslu Theodoros ve Kuzey Afrika'dan Hadrianus. Theodoros, Kelt hıristiyanlığıyla uzlaşmak gibi akılcı bir politika izledi. O ve Hadrianus, Akdeniz Hıristiyan kültürünü Canterbury'ye taşıdılar. Anglo Sakson Kilisesine kalıcı bir yapı getirdiler. Atina'da eğitim görmüş olan başpiskopos Theodoros aynı zamanda Anglo Sakson kültürünün gelişmesine de katkıda bulundu. Bugün İngilizce lisanının konuşulduğu ülkeler içinde en önemli tarihi yapı olarak gösterilen Westminister katedralinin inşaatının başlama tarihi olarak, net olmamakla birlikte bu dönem gösterilmektedir. Bu yapının inşasına Doğu Saksonya kralı Sebert tarafından başlanmış ve takip eden krallar tarafından çeşitli eklemeler yapılmıştır.[288]

865 tarihinden itibaren İngiliz Kilisesinin önemli miktarda mensubunun istilacı Vikinglerce kayıp verdiğini görmekteyiz. Öte yandan pagan Vikingler

287 BEDE, A History of the English Church and People, "Giriş".

288 BEESON Trevor, Westminster Abbey, s.2..5

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kendi tanrılarına da çok bağlı değil idiler ve hıristiyanlığı ciddi bir tehdit olarak algılamıyorlardı. Hatta 878 yılında Viking lideri Guthrum, Doğu Anglia kralı olduğunda aynı zamanda vaftiz edilmiş bir hıristiyan da olmuştu.

Viking istilacılar arasında ise Hıristiyanlığın yayılmakta olduğu iddia edilemez. Ancak zaten nüfus olarak da yerli halk yeni istilacılardan daha yoğun idi. Gene de Viking tanrıları, Othin ve Thor'un isimleri bu dönemin izleri olarak halen Britanya'da görülebilir.

Anglo-Saxon dönemi boyunca Roma'dan gelen misyonerler vasıtasıyla İngiliz adası tamamıyla hıristiyanlaştırılmış ve Hıristiyanlık dininin etkisi kültür alanında verilen eserlerde de kuvvetli bir şekilde hissedilir olmuştur. 663 tarihinde yapılan Whitby sinodundan sonra adanın asli mukim halkı olan İrlandalıların dinsel tercihlerinin yerine Roma formları tercih edilmiştir.[289]

1.2 VIII. Henry Dönemi Gelişmeleri

1531 yılında kral VIII.Henry kendi politik geleceği için oldukça endişelidir. Zira henüz bir erkek evlada sahip değildir. Boşanmasının önünde engel olarak gördüğü kardinal Wolsey'den kurtulmuştur. Ancak halen, gerideki din adamlarını engel olarak telakki etmektedir. Henry onlarla da uğraşmaya karar verir ve kilise adamlarının Wolsey'i, Papa'nın temsilcisi olarak kabul ettikleri suçlamasıyla cezalandırılmalarına karar verir. Kilise adamlarının cezadan kurtulmalarının şartı olarak da 100.000 pound ödemelerini ve kendisini 'İngiliz Kilisesi ve Din Adamları sınıfının Başı ve Koruyucusu' (*Protector and Supreme Head of the English Church and Clergy)* olarak tanımalarını ister. Din adamları ilk şartı kabul ederler ancak ikinci şart için herkes şaşkınlık içindedir. Zira İngiliz Kilisesi bin yıldan uzun bir süredir papaya bağlıdır ve papa Kilisenin yegâne başıdır. İngiliz din adamlarının bu teklifi kabul etmeleri demek, İngiliz Kilisesinin geçmişi ve Roma ile bütün bağlarını koparması ve üstelik de bizâtihi papanın kendisinin

289 DEANESLY Margaret, A History of the Medieval Church 590-1500, "*The Secular and Monastic Clergy*", s.29…42

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

aşağılanması anlamına gelmektedir. Yapılan görüşmeler sonucu İngiliz Kilisesi Henry'i tam olarak kendi teklif ettiği şekliyle değil de biraz daha yumuşatılmış ifadelerle 'İngiliz Kilisesinin Tek Koruyucu, En Yüksek Lord, İsa izin verdiği sürece, hatta En Yüksek Lider' (*Singular Protector, only and Supreme Lord, and, as far as the law of Christ allows, even Supreme Head*) olarak tanımlar. Henry bu aşamada İngiliz Kilisesine istediğini tam olarak yaptıramamıştır. Ancak ne var ki aldığı bu yeni unvan kendisi açısından oldukça büyük bir başarıdır. Zira hem İngiliz din adamlarına işlemedikleri bir suçu kabul ettirmiş, hem de İngiliz tahtının, İngiliz Kilisesinin önemli bir parçası olduğunu kabul ettirmiştir. Henry adım adım ilerlemekte ve artık dikkatini boşanma konusuna yöneltebileceğini düşünmektedir.[290]

Tam bu arada talih Henry'den yanadır zira 1529 yılında Londra'nın dışında Waltham Abbey'de konaklarken Cambridge Üniversitesinde genç bir hoca olan Thomas Cranmer ile tanışır ve genç Cranmer kral'ın boşanma konusunda elini güçlendirecek şu teklifte bulunur. Kral bu konuda İngiltere ve kıta Avrupa'sında sayıları oldukça fazla olan üniversitelerin akademik görüşünü isteyecektir. Henry derhal elçileri vasıtasıyla üniversitelerin bu konudaki fikirlerini almaya başlar. Akademisyenlerden gelen görüşlerin kısmı ekserisi Henry'nin istediği şekildedir ve bu da Henry'nin kararını güçlendirmektedir.[291]

Bu noktada Henry'nin attığı bir diğer adım, İngiliz Parlamentosunun anti-klerikal yönünü test etmek olacaktır. Henry, 1532 yılında Thomas Cromwell (1485?-1540) başkanlığında, İngiliz Avam Kamarasında (*House of Commons*) , İngiliz Kilisesine karşı şikayet ve hoşnutsuzlukların dile getirildiği Olağan Durumlar Yakarması (*The Supplication Against the Ordinaries*)[292] kanununu geçirttirir. Parlamentonun almış olduğu bu karara cevap vermek Winchester piskoposu Gardiner'e düşer ve piskopos diğer

290 MOORMAN, "*Henry VIII*", s.161..180

291 MOORMAN, a.g.y.

292 The Prayer Book Dictionary, "*Supremacy, Royal*", s.772

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

tüm piskoposlar adına kral ile görüşür. Kral, piskoposun yaptığı itirazları çok da dikkate almaz. Zira onun için asıl önemli olan iddiaların doğru olup olmadığı değil, bu iddialar dolayısıyla kendisinin kiliseye karşı elinin ne kadar güçlendiği ve böylece kilisenin boşanma konusundaki muhalefetinin ne derece zayıfladığıdır.

1532 yılında Parlamentoyu testten geçiren ve Kiliseyi muhataralı bir durumda bırakan Henry, planlarını bir adım daha ileri götürmeye ve kendini gerçekten İngiliz Kilisesinin En Yüksek Lideri (*Supreme Head*) yapmaya karar verir ve 1532 ile 1534 yıları arasında Parlamento'dan yedi çok önemli kanun çıkartır ve bunların sonucu olarak İngiliz Kilisesi tamamen Roma ile bağlarını kopartır. Bu kanunların ilki Şartlı Vergi Kanunu (*Conditional Restraint of Annates*) dur. Bildiğimiz gibi "*Annates*" Papalığa yıllık olarak ödenen bir çeşit toprak vergisidir. Çıkan bu kanunda, verilen vergilerin yurt dışına gittiğinden yakınılmakta ve artık bundan, yılda verilmesi öngörülen sembolik beş sentlik verginin haricinde vazgeçilmesi gerektiği yer almaktadır. Ayrıca o ana dek Roma tarafından tayin edilen İngiliz Kilisesi piskoposluk makamlarına, Canterbury başpiskoposluğunca atama yapılabilmesi de öngörülmektedir. Bir diğer maddede de, İngiliz Kilisesi tarafından alınacak olan tüm kanonik kararların, İngiliz krallarının onayından geçmesi belirtilmektedir.[293]

1532 Ağustos ayında Başpiskopos Warham ölür ve Henry, Thomas Cranmer'in başpiskopos'luğa atanmasını arzu eder ve bunu papaya bildirir. Papa Cranmer'in piskoposluk makamına gelmesini gerçekten istemiyor dahi olsa kabul eder. İstememesinin birkaç sebebi vardır. İlk olarak Cranmer, Roma'nın heretik olarak nitelediği bir ailenin, Nuremberg'li Andreas Osiander'in yeğeni Margaret ile evlidir, yalnız bu evlilikten, VI. Edward 1547 yılında tahta geçinceye dek pek az kişinin haberi olur, ayrıca Cranmer'in kendisinin de, papa'ya göre, bir akademisyen olarak heretik düşünceleri vardır. Ne var ki Henry, Cranmer'i olduğu gibi kabul etmiştir ve papa'nın

293 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

onun için düşüncelerini dikkate almaz. 1533 yılı Mart ayının otuzunda Cranmer başpiskoposluk unvanını tertiplenen törende elde eder. Şimdi artık Henry iyice acele içindedir, zira 1532 Aralık ayından beri Anne Boleyn ile yaşamaktadır ve 1533 Ocak ayından beri Onunla gizlice evli durumdadır, üstelik Anne eylül ayında doğum beklemektedir. Şayet bu çocuk uzun süredir beklenen varis ise, bir an önce mevcut durumun yasal hale getirilmesi zorunludur. Henry hayatının bu döneminde iki eşle birlikte yaşamak zorunda olması gibi kendisi açısından oldukça sıkıntılı bir durumdadır ve boşanma işlemleri halen çok gecikmiş durumdadır.

Parlamentodan Taleplerin Yatıştırılması Kanunu (*Act in Restraint of Appeals*) isimli ikinci bir kanun geçirilmesinin vakti gelmiştir. Bu kanun ile birlikte İngiltere'nin bir imparatorluk olduğu ve devletin ve Kilisenin başının da kral olduğu açıklanmaktadır. Tabii ki bu, Henry'i daha da güçlü kılmakta ve ihtiyaç duyduğu zemin oluşmaktadır. Aslında bu madde İngiliz Reformasyonunun temel prensibini de içinde barındırmaktadır. Artık bu yetkilerle arzu ettiği yolda ilerleyebilir ve hiç kimse onun aleyhine Roma'ya şikâyet etmeye cesaret edemezdi. 1533 yılı Mayıs'ın yirmi üçünde Cranmer, bir topluluk önünde Henry'nin Katharine ile olan evliliğini iptal eden konuşmayı yapar. [294] Beş gün sonra Anne Boleyn ile olan evliliği ilan edilir. Haziran'ın birinde Anne kraliçe olarak ilan edilir ve taç giyer, Temmuz'un onbirinde papa tarafından Henry tekfir edilir ve Eylül'ün yedisinde Anne ilk çocuğu prenses Elizabeth'i dünyaya getirir.

1534 yılına gelindiğinde Roma ile ayrılan yolda gelinen noktanın daha legal hale getirilmesine yönelik Parlamentonun halen yapması gerekenler

294 Jean SERVIER Henry'nin evlilikleri ve yeni bir kilisenin oluşumu arasındaki ilişkiyi şöyle görür: "*Kilisenin otoritesini sadece manevî alan ile sınırlayan Lutherci doktrin, pektabii ki, prensleri, Roma ile olan münasebetlerini her halükârda kesmek gibi önemlibir karar almaya götürecek kadar yeterli olmasa da, kendisine çeker. Sadece küçük hikaye peşinde olan amatörler, VIII. Henri'nin boşanmasını, Anglikan Reformu'nun derin sebebi sayma konusunda ısrar etmektedirler. Gerçekteyse, aynı entelektüel akımlar İngiltere, Kuzey Avrupa ve Flandre Bölgesi'ni kendisine doğru çekerler: Ticarîyollar ve ticarî menfaatler onları, sağlam bağlarla, dokumacılıktan doğmuş bu yenidünyaya birleştirir, çünkü buralarda da aynı manevî problemler ortaya çıkmıştır...*" SERVIER, Jean; Talmud'dan Reform'a, Çev. : Prof. Dr. Sadık KILIÇ, Atatürk Üniversitesi lâhiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 22, Erzurum, 2004, s.278

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

vardır. İlk olarak Din Adamlarının Tayini ve Taleplerin Sınırlandırılması (*Submission of the clergy and Restraint of Appeals*) kanunu çıkar. Bu kanun daha önce çıkarılan kanunların ve yapılanların teyidi niteliğini taşımaktaydı ve bu kanunu Dini Atamalar Kanunu (*Ecclesiastical Appointments Ac*t) takip eder. Burada piskoposların nasıl seçileceğine dair formüllere yer veriliyordu ve apanın bundan sonra Roma'nın papası olarak tanınacağı belirtiliyordu. Akabinde çıkarılan Muvaffakatname Kanunu (*Dispensations Acts*) ile daha önce sadece papa tarafından verilebilen bir takım özel haklar ve ayrıcalıklar tanıma yetkisi papadan alınarak Canterbury başpiskoposuna veriliyordu. Ayrıca gene bu kanun ile daha önceden Roma'ya verilen "*Peter's Pence*" isimli vergi de ilga ediliyordu. Hemen sonra gelen En Yüksek Makam (*Supreme Head Act*) ile İngiliz kralları artık İsanın Kanunu (*Law of Christ*) unvanını da taşıyacaklardır, hem de İngiliz Kilisesi adına doktrin tayin etme ve herhangi bir kişiyi ya da görüşü heretik ilan etme yetkisine sahip olacaklardır. Son olarak Tahta geçme (*the Succession Act*) gelir ve bununla Henry daha önce Cranmer'in ilan ettiği boşanma, parlamenter legalite kazanmış olmaktadır ve aynı kanunla kral tebaasına mensup herhangi bir kişinin yeni rejime bağlı olduğuna dair yemin etmesini talep edebilecektir. Daha önce şansölye olarak görev yapan Sir Thomas More, kardinal John Fisher ve bir miktar kilise görevlisi İngiliz kraliyet monarşisini kabul etmediklerinden dolayı işte bu kanuna dayandırılarak idama mahkûm edilirler.[295]

Meydana gelen hızlı değişim ve Aragonl'lu Katharine'nin popülaritesi düşünüldüğünde, kamuoyundan ciddi bir muhalefet gelmediğini görmekteyiz. Bunun temel sebebi, İngiliz halkının, VIII.Henry politikalarından memnunmuş gibi gözükmeleri ve bu politikalar neticesinde oluşan zenginliği tasvip etmeleridir denilebilir. Tabii ki gözdağı vermek ve korkutmak da bu politikaların bir parçası idi, ancak genel olarak bakıldığında İngiliz halkı, İngiliz Kilisesinin bağlarının Roma ile olan yol ayrımına gelmesine birkaç istisna hariç, muhalefet etmiyor idi.

295 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Muhalefet edenlere baktığımızda sayı olarak küçük bir azınlıkta kaldıklarını görmekteyiz. Elizabeth Barton, kralı kamuoyu önünde açık açık eleştirdi ve ölüme mahkûm edildi. Birkaç Franciscan Observant, kasti ve zahiren boşanmanın aleyhine dua ettiler ve bunu hayatları ile ödediler. Dr. Reynolds, Syon Manastırı, Londra Kartezyenleri, kralın hâkimiyeti ile alakalı çıkan kanunları reddettiler ve aynı akıbeti paylaştılar. Birkaç küçük kilise papazı da mahkûm edildiler. Piskoposlar içinden sadece Rochester piskoposu John Fisher muhalefet etti ve bunu canı ile ödedi (*Haziran 1535*). Bir diğer hıristiyan ilahiyatçısı Sir Thomas More, birkaç hafta sonra aynı akıbeti paylaştı. Yaşanan bu gelişmeler, muhalefet etmenin bir faydasının olmayacağı anlamına geliyordu. Kral istediğini elde etme hususunda kararlı idi ve tebaasından buna muhalefet edecek olanları ölümle cezalandırmaktan kaçınmayacağının bilinmesini istiyordu. Artık İngiliz halkı "*kraliyet gücü*"nün ne anlama geldiğini öğrenmeye başlamıştı.

Öte yandan "*kraliyet gücü*", İngiltere'nin, kıta'da yaşanan reformasyon hareketinden mülhem fikirleri ve doktrinleri tamamen kabul edip özümseneceği manasına gelmiyordu. Şu ana dek "hıristiyan doktrini" veya "ibadet şekillerine" yönelik çok az şey yapılmıştı. Roma ile yolların ayrılması ise sadece yapısal bir değişim manası ifade ediyordu.[296]

Katı Katolik gruba mensup olup da ölümü göze alamadıkları için açık açık muhalefet etmeyenlerin ise, İngiliz Kilisesinin doktrinel bir değişim yaşamadığından dolayı böyle yapmış oldukları da geçerli bir tez olabilir. Bu grupdakilere, hayat hikâyeleri ele alındığında, Gardiner, Tunstall ve Fox dâhildir diyebiliriz. Ancak kıta'da yaşanan reformasyon hareketinin bir benzerinin İngiltere'de de tecrübe edilmesi için fırsat bekleyenler de vardı. Bu gruba özellikle 1520'li yıllardan beri Cambridge Üniversitesinde kümelenmiş akademisyenler dâhildi.

Bunun en müşahhas misali, Henry'nin 1533 yılında, daha önce Cambridge'de bir akademisyen olan Cranmer'i Archbishop olarak tayin

296 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

etmesinde görmekteyiz. Cranmer bir din görevlisi olarak kralına nerede ise tapma derecesinde bağlı idi ve ona tam bir bağlılıkla hizmet etmiştir. Ancak Cranmer gelmiş olduğu akademik muhitin de tesiri ile olsa gerek yurt dışı kaynaklı teolojik akımlara sempatik bakıyordu ve Almanya'daki Lutheryan hareket ile görüşme halinde idi. Kralın hizmetine girdikten sonra papalık otoritesine karşı sesini yükseltti ancak kendi aklından geçen reformist ideallerin kral tarafından kabul görülmeyeceğini düşünüyordu.[297]

Cranmer bu düşüncelerinde hiç de yalnız kalacağa benzemiyordu zira püriten ve reformist görüşe sahip diğer din adamları bu görüşlerini nazariyeden çıkarıp ameli hale getirmişlerdi bile. Shaxton, Rowland ve Edward Lee gibi piskoposlar kendi dinî bölgeleri içinde İncilin İngilizce tercümelerinin okunması için talimatlar yayınlamışlardı, hatta Nicholas Ridley geçmişe ait hıristiyan pratik ve inanışlarının (*relics of past devotion*) izlerini silmek için bunların işe yaramaz palavralar olduklarını bile iddia edecek kadar cesur davranıyordu. Bu din adamları hıristiyanlık amentüsünün (*The Creed)*[298], Tanrı'ya Duanın (*Lord's Prayer)* ve Komünyon (*Mass*) ayininin, illegal olmasına rağmen pratikte İngilizce olarak uygulanmasına ayrı bir önem vermekte idiler. 1530'ların İngiltere'sinde anti-papal bir kampanya yürütülmekte idi. Buna alaycı bir tavır ile yapılan tiyatral oyunlar da dâhildi. Thames nehrinde iki teknede bir oyun sergilenmekte idi. Teknelerden birinde temsili papa ve kardinalleri, diğerinde ise kral vardı. İki teknedeki oyuncuların birbirleri ile giriştikleri itiş kakış mücadelesini kral kazanıyor ve papanın teknesi şatafat ile Thames nehrinde batıyordu. Ayrıca Canterbury şehrinde mevcut olan ve İngiltere'den yapılan kutsal haç yolculuğunu temsil eden Thomas Becket anıtı da yıkılmış ve Becket'e ait olan kemikler de ortalığa saçılmıştı. Kral tüm bu olup bitenlere sadece seyirci kalmakta ve hatta desteklemekte idi. Din adamlarının evlenmesinin Kanonik yasalara aykırı olmasına rağmen, Lutheryan bir çizgi takip eden

297 MOORMAN, a.g.y.

298 The Prayer Book Dictionary, "*The Creed*", s.263

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Cranmer'in bizzat kendisi evli idi ve evlenen din adamlarının sayısı gün geçtikçe artıyordu.[299]

Üç yıllık bir süreç içerisinde, bin yıldır Roma egemenliği altında olan İngiliz Kilisesi, birkaç kanun maddesi ile tamamen bağımsız bir kurum haline gelmiş olmaktadır. Ne var ki tüm bu olup bitenler esnasında İngiliz Kilisesi fazla bir rol oynamış gibi gözükmemektedir. Olayların başlamasından, hitam bulmasına dek geçen süre içerisinde, inisiyatifin hep kralda olduğunu görmekteyiz. Üstelik Henry, Parlamentoyu da kendisi ile birlikte harekete geçirecek kadar akıllı davranmış ve gücün elinden kaçmasına fırsat vermemiştir. Bundan dolayı, İngiliz Reformasyon hareketinin, entelektüel, ya da eklesiyastik bir hareket olduğunu söylemek çok mümkün gözükmemektedir. Tam tersine, İngiliz Reformasyonu, "*Parlamenter Değişim*" ya da "*Devlet Hareketi*" olarak meydana gelmiştir. Geniş halk kitlelerinin gelişen olaylar içinde, 1536 yılındaki Zarafet Haccı (*Pilgrimage of Grace*) isyanından başka tepki vermediğini görmekteyiz. Bunun sebebinin o zaman var olmayan medya imkânları ya da Henry'nin baskıcı idaresi ile izah etmek tam doğru olmayabilir. Bizce asıl sebep, Lancestar ve York hanedanların taht kavgası yaptığı "*Güller Savaşı*" tahribatının halk üzerindeki silinmeyen izleri, VIII. Henry ile birlikte bir umutlu döneme dönüşmüş ve halkın gösterdiği müsamahaya belki de kralın kendisi bile şaşırmıştır.

Ancak bu ortamda asıl önemli bir gelişme o ana dek Latince olan İncil'in İngiliz lisanına tercüme edilmiş olmasıdır. Tabii ki bu kolay olmadı ve ilk defa insanların aklına şimdi de gelmiş değildi. Onaltıncı yy.dan itibaren bu yönde bir talep olmaya başlamıştı. Zira bu tarihlerde kıta'dan ilk reformistler adaya ayak basmaya başlamışlardı. Ancak William Tyndale, adada bu işe ilk teşebbüs eden kişi olmuştur. Çalışmalarına İngiltere'de gizli olarak başlar ve karşılaştığı muhalefet neticesinde ada'yı terk ederek kıta'ya gider. 1524 yılında Almanya'ya geçer ve burada çalışmasına devam eder ve yapmış

299 MOORMAN, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

olduğu tercümeleri gizlice ada'ya sokar. Yapmış olduğu tercüme çok sayıda Protestan unsur taşımakta idi ve sık sık dip notlarına rastlanıyordu. 1536 Ekim ayında yakın çalışma arkadaşlarının kendine ihanet etmesi neticesinde ölüme mahkûm edilir. [300]

Ancak Tyndale'in yaptığı çalışmalar akim kalmamış ve Miles Coverdale'in yaptığı tercüme çalışması ile birleştirilerek 1538 yılında yayımlanan ikinci İncil tercümesi Büyük İncil'e (*the Great Bible*) katkı yapmıştır. Büyük İncil tercümesinden önce, 1535 yılında krala atıf edilerek yapılan ilk tercüme İngilizlerin sahip oldukları ilk çalışma olmuştur. Coverdale derin teolojik bilgiye sahip bir kişi değildi ancak yaptığı çalışma kral tarafından kabul edilmiş ve nüshaları, kilise ve şapellere dağıtılarak, kutsal hizmetlerde (*divine services*) kullanılmaya başlanılmıştır. 1538 yılına gelindiğinde the Great Bible aynı şekilde şapellere ve kiliselere dağıtılmış ve kutsal hizmette kullanılmaya başlanmıştır.[301]

1534 yılında çıkarılan Tahta Geçiş (*the Act of Succession*) kanunundan hemen önce, aynı yıl kral, ülkede genel bir araştırma yapılarak İngiliz Kilisesinin yıllık gelirlerinin liste halinde belirlenmesini ister. Yapılan çalışmalar Sağlıklı Kilise (*Valor Ecclesiasticus)*[302] ismi altında bir rapor olarak toplanır. Tabii ki bu rapor Henry'ye bir takım fikirler verir ve bundan faydalanmaya karar alır, zira kral bu müesseselerin, papalığın ülkedeki ajanları gibi görmektedir ve buralar Aziz Augustine'den beri varlıklarını Katolik geleneklere bağlı olarak sürdürmekte idiler. Henry, parlamentodan Kilisenin Reisi (*Supreme Head Act*) kanununu çıkarır; bu kanun ile İngiliz kralları artık İsa'nın Kanunu (*Law of Christ*) unvanını taşıyacaklar, İngiliz Kilisesi adına doktrin tayin etme ve herhangi bir kişiyi ya da görüşü heretik ilan etme yetkisine sahip olacaklar ve kralın tayin ettiği görevliler, ülkedeki bütün dinî kurumlara rahatça girip çıkabilecek ve rapor

300 MOORMAN, a.g.y.

301 The Prayer Book Dictionary, "*The Bible in the PB*", s.99

302 The Prayer Book Dictionary, "*Chapel*", s.182

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

hazırlayabileceklerdir. Bu yetki ile Henry, Thomas Cromwell'den, küçük manastırlar ile ilgili rapor hazırlanması için bir komisyon hazırlamasını ister. Cromwell, teşkil ettiği komisyonun başına Dr. Legh ve Dr. Layton'ı tayin eder. Tabii ki bu komisyonun yapacağı görevlerin önceden belirlenmiş olduğu ve aslında kral'ın istediği bilgilerin, yurt çapındaki manastırlardan elde edilmesi gerektiğinin, bu komisyon üyelerine söylenmiş olabileceği ihtimaldir. Dr. Legh ve Dr. Layton'ın başkanlığında yapılan ziyaretler neticesinde arzu edilen miktarda bilgi ve 'delil' toplanarak kral'a arz edilir.[303]

Şimdi artık atılması gereken adım, parlamento'dan bu manastırların gereksiz olduğunu ve burada suflî (*iniquity*) bir hayat yaşandığını gösteren ve bu söyleme halkı ikna edecek son bir kanun çıkartarak, bu müesseselerin kral tarafından kapatılmasının hayırlı bir hadise olacağını kamuoyuna göstermekti. Böyle bir ortamda 1534 yılında Tahta Geçme (*the Act of Succession*) kanunu parlamentodan çıkartılır. Bu kanunun ilk maddesi şöyle başlıyordu : "*Küçük kilise (abbeys, priories), tekkeler ve diğer dini evlerde yaşanan ve tarafımızca da malum olunan dine aykırı ve suflî hayatın farkında olduğumuz için ...*". Kanun maddesi, yıllık geliri 200 pounddan düşük olan her monastik evin bütün gelirlerine ve mal varlığına el konulacağını ve bunların kraliyet hazinesine devredileceğini hükme bağlıyordu. Ayrıca buralarda bulunan keşişlerin istemeleri halinde kendilerine keşiş maaşı (*benefice*)[304] bağlanacağını ya da başka bir manastıra nakledilebileceklerini belirtiyordu. Bunun neticesi olarak ülke genelinde mevcut bulunan 376 adet dini evin kapısına kilit vurulur ve içinde çeşitli işlerde çalışan insanlar, ülkenin farklı yerlerine dağıtılır. Ayrıca kırsal

303 Parlamento üyelerinin böyle bir kanuna onay vermelerini sağlamak içinde Cromwell tarafından hazırlanmış raporlar (*dossiers*) parlamenterler için her zaman için ulaşılabilecek şekilde idi ve bizzat dağıtılıyordu. Bu raporların ikna edici bir şekilde hazırlandığı biliniyor.MOORMAN, a.g.y.

304 The Prayer Book Dictionary, "*Benefice*", s.98

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

kesimde yaygın olarak bulunan maddi ve manevi değeri olan küçük objeler de çeşitli şekillerde bu yerlerden yok olmaya başladıkları bilinmektedir.[305]

Henry böylece önemli miktarda para kazanmış oluyordu, ancak bu dini evlerin toplum içinde, fakir halk için sığınma yerleri olmaları ve onlara günlük olarak, karınlarını doyuracak sıcak bir kap aş dağıtmak gibi farklı bir işlevleri de vardı. Bu yüzden üzüntü içinde olanların sayısı da az değildi. Öte yandan halkın içindeki sıradan bir insan için bu olay, çok da önemli gibi gözükmüyordu, ancak şayet bu tasfiyenin boyutları genişletilir mi ve ülkede mevcut bulunan bütün kilise (*parish churches*) için de söz konusu olur mu diye de kafalarda bir soru yok değildi.

İşte bu konjonktür içinde 1536 yılının Eylül ayında sayıları birkaç bin olan göstericiler Lincoln şehrini işgal ederler ancak kralın gönderdiği askeri birlikler bu ayaklanmayı sert bir biçimde bastırır. Aynı hadise hemen bir kaç gün sonra Yorkshire kentinde meydana gelir, bu defa göstericiler daha organizedir ve başlarında Robert Aske isimli aynı kentten bir avukat vardır. Aske ve yandaşları York'u işgal ettikten sonra, yönlerini Doncaster kentine çevirirler. Sayıları iyice artan ve İngiltere'nin kuzey bölgelerine yayılan bu hareketi durdurmanın tek yolu vardır, müzakere. Bunun için kral tarafından Thomas Howard, (*3.cü Norfolk Dük'ü*) görevlendirilir. Howard, Aske ile yaptığı görüşmede kral'ın kendilerinden özür dilediğini ve bir yıl içinde York kentinde parlamentonun toplanarak manastır ve tekkeler lehinde yeni bir kanun çıkarılacağını taahhüt eder. Bunun üzerine isyancılar dağılır. Aske, Londra'ya davet edilir ve kral tarafından iyi karşılanır. 1537 yılının Ocak ayında Yorkshire'dan Sir Francis Bigod of Settrington önderliğinde, Beverley kentinde yeni bir ayaklanma meydana gelir. Aske ve arkadaşları bu ayaklanmayı engellemek için ellerinden geleni yaparlar ancak başarılı olamazlar. Bunun üzerine 1537 yılının Haziran ayında kral tarafından tutuklanırlar ve Londra'da yargılandıktan sonra idam edilirler.[306] Daha önce

305 ANDERSON M.D., Looking for History in British Churches, s.2

306 Britannica, "*United Kingdom*"

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

isyan çıkan kuzey kentlerinde askeri idare ilan ilan edilir ve zan altında olan birçok insan idam edilir. Bunun neticesi olarak artık kral'ın izlediği dini politikalara muhalefet edecek bir güç ülkede kalmamıştır. Dolayısıyla manastırların tahliyesi ve hazineye devir işlemleri 1539 yılına dek devam eder. Az sayıda karşı koyanlar arasında Reading, Glastonbury ve Colchester'deki keşiş ve din adamları vardır. Ancak bu muhalefet kan ile bastırılır ve birçok din adamı idam edilir.[307]

Bu kurumlar İngiltere'yi hıristiyanlıkla tanıştırmış antik çağa ait yerlerdi ve mukimleri ise Roma ve Ionia'dan gelen, göç eden din adamlarından müteşekkil idi. Bu kurumlar fakir halkın hep yanında olmuş, hastalar için şifahane olmuş ve hatta okullar açarak cehalet ile savaşmışlardı. Şimdi ise bir kralın emellerine ve ona boyun eğen bir parlamentonun tahakkümü altında kalmaktadırlar. Boşaltılan manastırlar, [308] çevrede yaşayan köylüler için inşaatlarda kullanabilecekleri briket ve taş kaynakları haline gelmiştir. Tüm bu değişim neticesinde İngiltere'de altı yeni diocess oluşur. Bunlar Westminister, Bristol, Chester, Gloucester, Oxford ve Peterborough'dur. Bu bölgelerin en büyük kilisesi (*monastic church*), katedral kilise haline getirilir..[309]

Tüm bu olup bitenler içinde kralın yönetimindeki monark yapı, kendisinden daha da eski olan ülke için bir anlam taşıyan manastırların hepsini kapatmış, geriye bir tane dahi kalmamıştır. Keşişlerden de çok büyük bir direnç geldiği söylenemez, zira yurt dışına kaçıp da, faaliyetlerini orada devam ettiren bir tek dahi keşişin izine tarihi kaynaklarda

---

307 Britannica, a.g.y.

308 Erkek keşişler diğer dini kuruluşların çatısı altına girerler, bir kısmı akademik kadrolarda çalışmaya başlarlar, bazılarına ise devlet tarafından barınma ve ücret temini yapılır. Kadın keşişlerin birçoğu evlenirler, bazıları eskiden monastik (*Monastic Ownership*) yapıya dâhil iken el değiştiren manastırların yeni sahipleri (*Lay Owners*) için çalışmaya başlarlar, bir kısmı ise sokaklara düşerek dilencilik yapmaya başlarlar. Britannica, a.g.y.

309 Zaman içinde keşişler ve ait oldukları bu yapı gözlerden kaybolacaktır. Britannica, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

rastlamamaktayız. Kazanan taraf kral olmuştur ve 1535 yılında tam takır olan kraliyet hazinesi satılan bu emlakler sayesinde 1538 yılına gelindiğinde zenginleşmiş ve kralın başında bulunduğu monarşik yapı ülkenin tek hâkimi haline gelmiştir.[310]

1550 yılında Başpiskopos Cranmer, çeşitli makamlardaki din adamlarının (*bishops, priests, deacons*), din adamlığına atanma törenlerinde (*ordaining*) uygulanacak olan törene dair Şekil ve Tavır (*The Form and the Manner*) isimli kitabı neşreder. Bu kitap Latince olan Köprü (*Pontifical*) isimli esere ve Martin Bucer'in teolojik bir eseri olan Gerçek Katolik Öğretinin Savunması (*A Defence of the True and Catholike Doctrine*) isimli eserine dayanılarak kaleme alınmıştır.

1.3 Orta Yol (The Via Media)

Elizabeth devrinde İngiliz Kilisesi, Katolik bir organizasyon şeması (*episcopacy*) içinde mündemiç Protestan din adamlarının da var olduğu bir yapı olarak tezahür ediyordu. Kökleri İlk Kiliseye (*Primitive Church*) dayanan ancak orta çağ geleneklerinden ve fikirlerinden uzaklaşan İngiliz Kilisesinde liturjinin yerel dilli hale gelmesi (*vernacular liturgy*), sakramentlerin tatbik edilmesi (*administration of the Sacrament*), din adamlarının evlenmelerine verilen müsaade (*marriage of the clergy*) gibi bir takım reformlar gerçekleştirilmişti. Tüm bunlara rağmen kraliçe Elizabeth kalbinde tam bir Katolik idi, zira kendine ait küçük şapelde haç ve mumlarla ile süslenmiş bir altarın önünde ve geleneksel giysiler içindeki bir papaz nezaretinde ibadetini yapıyordu. Buna rağmen[311] bu devirde kraliçe Elizabeth'in orta yoldan (*via media*) yana koyduğu bu tavır ile çağdaş İngiliz Kilisesi de bir bakıma gerçek anlamda doğmuş oluyordu.

Ancak halkının ve ülkesinin, İngiltere dışından gelebilecek akımlar ile şekillenmesini arzu etmediği için ne Roma ile ittifak içinde olan İngiliz Katoliklerini, ne de Ceneva ile ittifak içinde olan İngiliz Püritenlerini

310 The Prayer Book Dictionary, "*the Church of England*", s.310

311 CROSS F.L., The Oxford Dictionary of the Christian Church, s.57

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

desteklemiyor ve İngiliz halkı için en uygunu olduğunu düşündüğü tamamen İngilizleşmiş bir Kilise arzuluyordu. Elizabeth'in bu arzusunu gerçekleştirmesinde en büyük yardımcılarından birisi, 1559–1575 yılları arasında Canterbury başpiskoposluğu yapan Matthew Parker olmuştur. Parker cesur bir insandı ve kraliçe ile ters düştüğü zamanlarda kendi fikirlerini açıklamaktan geri kalmıyordu. Bunun en iyi örneği 1566 yılında bizzat kendisinin kaleme aldığı İlan (*Advertisement*)[312] isimli genelgenin kraliçe tarafından onaya gittiğinde reddedilmesi üzerine Parker'ın sadece kendi inisiyatifini kullanarak bunu yayınlaması olmuştur. Parker, getirdiği yönetim anlayışıyla ve 1563 tarihli doktrinel çalışması (*Convocation*) ile bugünkü Anglikanizmin (*Anglicanism*) temellerini atan kişi olarak görülebilir. Zira bakıldığı zaman Parker'dan sonra göreve getirilen ve Londra Piskopos'luğu ile York Piskoposluğu vazifelerini ifa eden Edmund Grindal (1576–83) aynı dirayeti gösterebilmiş değildir. Grindal'ın halefi John Whitgift (1583–1604) 1583 yılında başpiskoposluk makamına getirilmiş ve kral I.James'in taç giyme seremonisine dek uzun yıllar bu makamda kalmıştır. Whitgift'de kalbinde Kalvinist görüşe mensup olmasına rağmen İngiliz Kilisesinin geleneksel organizasyon şekli olan episkopasiden (*episcopacy*) asla taviz vermemiş ve bunun destekçisi olmuştur.[313]

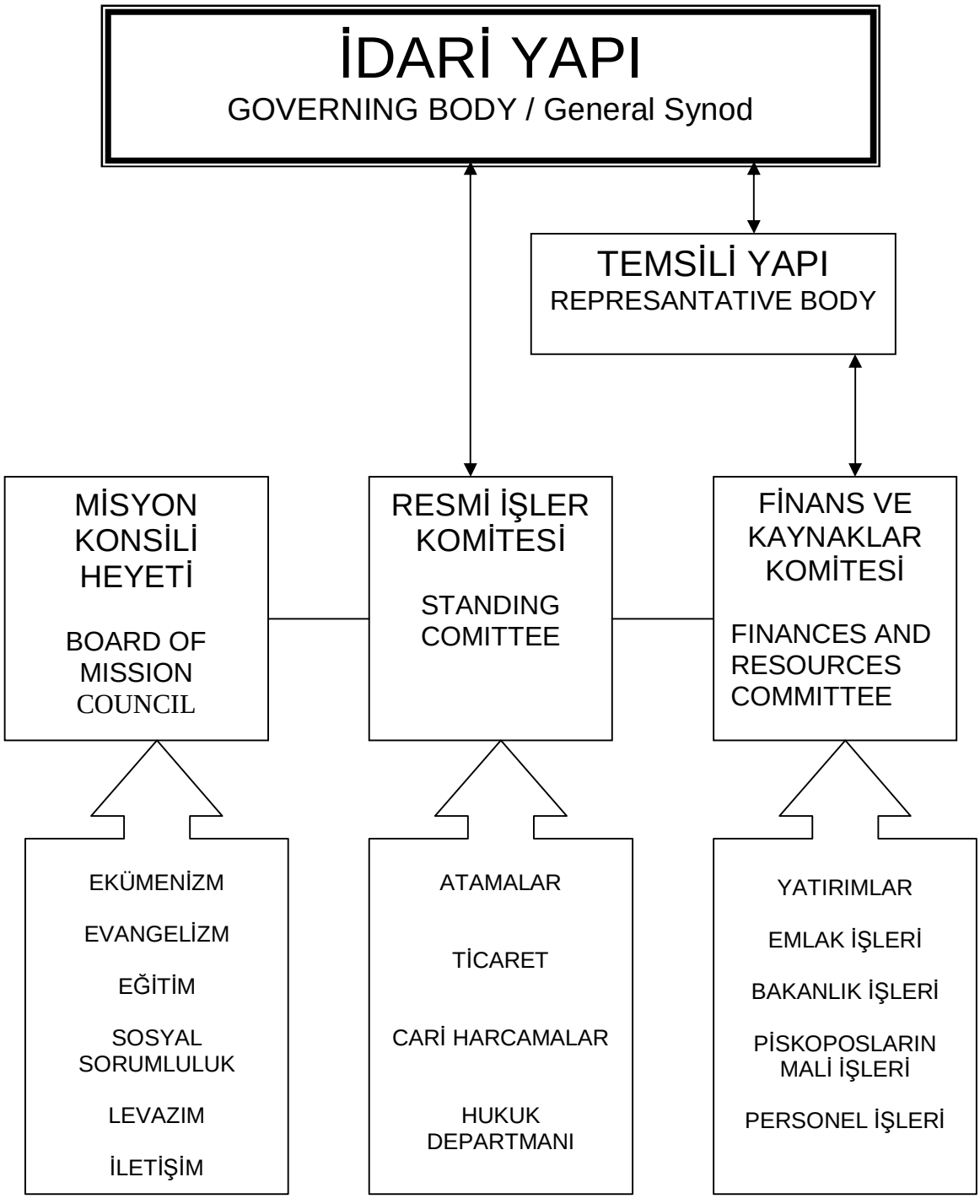
312 Piskoposların kendi bölgeleri ile bir takım düzenlemeler yapan ve komünyon ayininde diz çökmenin uygulanmasını isteyen belge.

313 MOORMAN, "*Queen Elizabeth*", s.199…221

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1.4 Çağdaş İngiliz Anglikan Kilisesinin Teşkilat Yapısı

Çağdaş İngiliz Anglikan Kilisesi'nin organizasyonel yapısı şu şekildedir:[314]

Şemada görüldüğü gibi idari yapı mekanizması, diğer alt yapıların üst makamı konumundadır ve temel konularda söz sahibidir. Ancak ifâ ettiği

314 WALKER David, A Guide to the Church In Wales, s.10

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

görevler, ilgili kanunlar ile uyum içinde olmalıdır. Hukuk müşavirleri, kilisenin tümünü ilgilendiren konularda idareci konumundaki piskoposlara rehberlik ederler.[315] İdari Yapı, kilise içindeki piskoposlardan, din adamları temsilcilerinden ve cemaat temsilcileri'nden oluşur. Bu kuruluş emir edici ve dikte eden bir yapı olmaktan ziyade alınacak önemli kararlarda uyuşmacı ve uzlaşmacı bir tutum sergiler. Otorite tek elde toplanmaktan ziyade geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Canterbury ve York başpiskoposları halkın üzerinde büyük tesire sahip olmakla birlikte direk olarak yaptırım gücünden mahrumdurlar. İngiliz Kilisesi, ülkedeki toplam 44 adet dinî bölgeden (*diocese*)[316] oluşur ve bu bölgelerin 30 adeti Canterbury Başpiskoposuna, geri kalan 14 adeti de York Başpiskoposuna bağlıdır. Bu 44 adet bölgenin her birinde bir adet Bölge Piskoposu (*Diocesan Bishop*) bulunur. Bölge piskoposlarına yardımcı olarak "*Suffragan*" ve "*Area*" piskoposları da mevcuttur. Bu piskoposlar Bölge piskoposuna bağlı olarak görev yaparlar. Ayrıca bölgenin genişliği göz önüne alındığında, piskoposluğa yardımcı olması için "*Archdeocan*"lar da görev ifa ederler. Bu idari bir makamdır ve katedrallerde görevli olan baş papazlar (*Deans, Provost*) bu makama bağlıdırlar. Her bir katedralin bir heyeti (*Deanory Synod*) vardır ve bu heyet o katedrali ilgilendiren bir çok konuda karar alma salâhiyetine sahiptir. İngiliz Anglikan Kilisesinin en temel birimi "*parish*" ismi verilen dini bölgelerdir ve bu

315 WALKER David, A Guide to the Church In Wales, s.11

316 İngiltere içindeki bölgelere "*Diocese*", ya da "*Province*" denir. Toplam 44 adet'tir.
Bath & Wells (C) Liverpool (Y) Birmingham (C) London (C) Blackburn (Y) Manchester (Y) Bradford (Y) Newcastle (Y) Bristol (C) Norwich (C) Canterbury (C) Oxford (C) Carlisle (Y) Peterborough (C) Chelmsford (C) Portsmouth (C) Chester(Y) Ripon & Leeds(Y) Chichester(C) Rochester (C) Coventry (C) St Albans (C) Derby (C) St Edmundsbury & Ipswich (C) Durham (Y) Salisbury (C) Ely(C) Sheffield(Y) **Europe(C)** Sodor&Man (Y) Exeter (C) Southwark(C) Gloucester (C) Southwell and Nottingham(Y) Guildford (C) Truro (C) Hereford (C) Wakefield (Y) Leicester (C) Winchester(C) Lichfield (C) Worcester (C) Lincoln (C) York (Y)

C = Canterbury Province'ine bağlı bölgeler
Y = York Province'ine bağlı bölgeler Bkz.: Ek:8, s.219.
Europe (Avrupa) bölgesi, Canterbury'ye bağlıdır ancak Avrupa kıtası, Fas, Turkiye ve Eski Rus Cumhuriyetleri bu province'e bağlıdır. Yazışma adresi ise şu şekildedir:
Dioc Secretary Mr Adrian Mumford
14 Tufton St, Westminster, London SW1P 3QZ

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bölgelerden toplam 13.000 adet bulunmaktadır. Bu bölgelerde bulunan rahiplere "*vicar*" ya da "*rector*" denilir. Bu din adamları geniş bir "*özgürlüğe*" sahiptirler. Zira rahipler kendi rızaları dışında başka bir yerde görevlendirilemezler ve çalıştıkları kilisenin "*özel mülkiyetine*" sahiptirler. [317] Ancak bu sahiplik miras yolu ile kalıcı değildir. Aynı şekilde katedrallerde görevli bulunan baş papazlar (*Deans, Provosts*) ve papazlar (*Chapters*) geniş bir otonomiye sahiptirler ancak son zamanlarda bu durumun revize edilmesine ve yeni bir kanun çıkarılmasına yönelik kamuoyunda tartışmalar bulunmaktadır. Kilisenin piskoposlara ayrı bir önem atfettiği de bir gerçektir. Zira bir din adamı, piskoposluk unvanını aldığı andan itibaren Canterbury tarafından[318] (*şayet o ana dek doktorasını yapmamış dahi olsa*) otomatik olarak '*İlahiyat Doktoru*' ilan edilir. Bir önceki başpiskopos Dr. Carey, 1970 yılında, "II.*yy. hırıstiyanlarının Kilisenin tabiatının nasıl anladıkları*" isimli bir doktora hazırlayarak bu unvanı almıştır.

Bugün İngiliz Kilisesi içinde yaklaşık 10.000 din adamı görev yapmaktadır. Emekliye ayrılmış bulunan din adamları zaman zaman aktif görev almakta olduklarında bu sayı artabilmektedir. Ayrıca bir meslek sahibi olup da (*bankacı, öğretmen, işletmeci, sanayici gibi*) gönüllü olarak Kilisede görev alan insanlar da vardır ve bunlara "Gönüllü Rahip" (*non-stipendiary minister*)

317 **İngiliz Kilisesinin mali kaynakları**
İngiliz Kilisesi, ülke genelinde 13 bin papazlık ve 44 piskoposluk ve bunlara bağlı katedraller, 5 bin okul, toplum projeleri, kolej, hastane ve hapishanelerdeki şapellere yüksek miktarlarda harcama yapan bir kuruluştur. Yerleşik bir devlet kurumu olmasına rağmen, devletten doğrudan yardım almamaktadır. 2004 yılı itibarıyla harcamalarının toplamı yaklaşık 900 milyon sterlindir. İngiliz Kilisesinin gelirleri iki ana kaynaktan elde edilmektedir. Bunlardan biri papazlık bölgesinde toplanan bağışlar ve düzenlenen yardım kampanyaları, diğeri ise Kilisenin devraldığı tarihi miras ve bunun Kilisenin yan kuruluşu olan "Kilise Komisyoneri" (*ChurchCommissioner*) tarafından piyasada değerlendirilmesi sonucu sağlanan gelirlerdir. 2004 verilerine göre Kilise gelirlerinin 2/3'ü şöyle toplanmıştır: 200 milyon sterlin vergi muafiyetine dayalı olarak yapılan yardımlar; 60 milyon sterlin Kamu Gelirleri İdaresinden alınan pay; 200 milyon sterlin kilise cemaatı ve ziyaretçilerden toplanan nakdi yardımlar; 140 milyon sterlin özel organizasyonlar, kiralar, yayın satışlarından elde edilen gelirler. İcmali gelirlerin 1/3'ü ise şöyle oluşmaktadır: 100 milyon sterlin kiliselerde, başpiskoposluklarda ve katedrallerde mevcut fonların getirileri; 110 milyon sterlin repodan temin edilen karlar; 30 milyon sterlin de düğün, cenaze vb etkinliklerden alınan ücretler. Bkz.: http://www.diyanet.org.uk/yazilar/ingilteredosyasi.pdf

318 FERRİS Paul, The Church of England, Pelican Books, England, 1964 s.79

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ismi verilmektedir. Ayrıca Kilise içinde, görevleri vaaz vermek, ibadet etmek ve diğer kilise işlerinde din adamlarına yardımcı olmak olan, ciddi bir dini eğitim almış ancak herhangi bir din adamı rütbesini taşımayan "Lisanslı Okuyucular" (*Licensed Readers*) mevcuttur. Bu görevde olanların sayısında son yıllarda hızlı bir artış mevcuttur. İngiliz Kilisesi içinde, alınan bir kararla 1992 yılından itibaren kadınların da din adamı olabilmelerinin önü açılmış ve o tarihten itibaren 2.000 den fazla kadın göreve gelmiştir. Hatta bugün İngiliz Anglikan Kilisesi, bir de kadın piskoposa sahiptir. Bu kararların alınması sürecinde ve sonrasında tartışmalar yaşanmış ve buna karşı çıkan çok miktarda din adamı olmuştur. Ancak bu muhalefetin oldukça yıkıcı olacağını söyleyenler haklı çıkmamışlar ve İngiliz Kilisesi bu kararın sonrasında herhangi bir tahribata maruz kalmamıştır. [319]

Ülke genelinde İngiliz Anglikan Kilisesine bağlı olan 4.500 den fazla ilkokul ve 204 adet ortaokul mevcuttur. Diğer hıristiyan mezheplerine bağlı okulların sayısında da bir artış mevcuttur. Canterbury ve York başpiskoposları ve ayrıca yirmi dört adet piskopos İngiliz Lordlar Kamarasında birer koltuk sahibidirler. Bu kamaranın açılış saatinde dua etmek üzere piskoposlardan biri daima hazır bulunur. Dua edildikten sonra görüşmelere geçilir. 1996 yılında piskoposlar bu kamarada toplam 106 kez kürsüye gelmişler ve konuşma yapmışlardır. Yaptıkları konuşmalar geniş bir yelpazede olmuştur ve örnekler arasında şunlar dikkat çekicidir: Deniz aşırı yardımlar, eğitim, aile kanunu, insan hakları, adi suçlar, siyasi iltica ve sığınma kanunu, milli piyango.. Piskoposların herhangi bir siyasi parti ile ilişkisi olmamakla birlikte tartışmalarda aktif görev alabilirler ve kanunların oylanmasında (*uygun olan durumlarda*) oy kullanabilirler.

İngiliz Anglikan Kilisesi Başpiskoposu, Anglikan Toplumu içinde var olan 36 bölgedeki diğer başpiskoposlar arasında "*Eşitler İçinde Birinci*" (*Primus Inter Pares*) şeklinde tanımlanır. Başpiskopos bu toplum içinde "*Anglikan Papası*" şeklinde algılanmaz ve zaten böyle bir görevi de yoktur.

319 WILLIAMS Peter, Archbishop, s.38

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Ancak bu toplum içinde sevgi ve şefkatin yayılması ve müntesiplerinin bir arada sıkı bağlarla kenetlenmesini temin maksadını taşır. Başpiskoposun bu toplum içindeki en önemli görevlerinden biri her on yılda bir topluluk içindeki tüm piskoposları Lambeth Konferansına çağırmak ve ev sahipliği yapmaktır. Bu konferansların yapılmasına ilk olarak 1867 yılında başlanmış ve tüm dünyadan toplam 76 adet piskopos katılmıştı. 1998 yılında da, Anglikan Toplumunun farklı bölgelerinden gelen 800 adet piskoposun katılımıyla bu konferans Canterbury bölgesindeki şehirlerden biri olan Kent şehrinde, Kent Üniversitesi kampusunda yapılmıştır. Başpiskopos ayrıca sık sık yurt dışı gezileri yaparak dini vaazlar vermekte ve hıristiyanlık öğretisini yaymakla uğraşmaktadır. [320]

Başpiskopos'a hitap genellikle "hazretleri" (*Your Grace*) şeklindedir, ancak son zamanlarda özellikle medyada "*Başpiskopos*" da kullanılmaktadır. Başpiskoposun resmi törenlerdeki yeri, devlet erkanı içinde hemen Kraliyet Düklerinden sonra, Başbakandan önce gelir.[321]

1.4.1 Canterbury Başpiskoposluğunun Resmi Görevleri

Bugünkü teşkilat yapısında Canterbury Başpiskoposluğunun[322] altı adet temel görevi vardır. Bu roller şu şekilde sıralanabilir:

320 Lambeth Konferansı: 1867 yılında ilki yapılan Lambeth Konferansı, sırasıyla 1878, 1888, 1897, 1908, 1920, 1930, 1948, 1958, 1968, 1978, 1988,1998 ve 2008 yıllarında yapılmıştır. Konferans'da alınan kararlar dünyadaki diğer Anglikan Kilise'leri için bağlayıcı olmasa da oldukça büyük bir öneme sahiptir. 1920 yılında yapılan konferans sadece Anglikan Toplumuna yönelik değil, diğer tüm hırıstiyanla'ra da şamil idi ve onlar için de bir mesaj taşıyordu. 1968 yılındaki toplantıya ise ilk defa diğer hırıstiyan grublardan temsilciler gelmişti. 1958 yılına değin toplantılar geleneksel olarak Lambeth'de toplansa da, artan katılımcı sayısı nedeniyle toplantılar 1968 yılında bir kezliğine Londra'da yapılmış, 1978 yılından itibaren ise Canterbury şehrinde Kent Üniversitesi kampüsünde yapılagelmektedir. Bkz:PETERSON John, The Anglican Communion, s.4

321 Ek:9, Canterbury Başpiskoposluğunun hiyerarşik yapılanması, s.220.

322 Ek:7, Aziz Augustine'den Günümüze İngiliz Kilisesi başpiskoposları kronolojik silsilesi, s.216..218.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1. Canterbury Bölgesi Piskoposluğu görevi yapar. 597 yılından beri, Başpiskoposun piskoposluk bölgesi, Canterbury olmuştur. Batı Kent bölgesindeki görev alanı yaklaşık 1,500 kilometrekareye yayılmıştır ve 825.000 kişilik bir nüfusa sahiptir. Bölgesinde yaklaşık 270 kilise binası mevcuttur.

2. Canterbury Başpiskoposu, Güney İngiltere'deki 30 piskoposluk bölgesinin metropolitik otoritesidir. York Başpiskoposu aynı görevi kuzey İngiltere'deki 14 piskoposluk bölgesi için ifa eder.

3. İngiltere Başpiskoposu olarak İngiltere'yi ilgilendiren dinî konularda İngiliz Anglikan Kilisesini temsil eder ve Bütün İngiltere'nin Başpiskoposu (*Primate of All England*) larak isimlendirilir. Bu görevi dolayısıyla 1,300 kilise binasından ve 13,000 adet tam zamanlı çalışan din adamları zümresinden sorumludur. Bu görevi dolayısıyla "*Ülkenin En Üst Hıristiyan'ı*" (*Senior Christian*) ve "Ruhani Ses'i" (*Spiritual Voice*) unvanını da taşır.

4. Tüm dünyadaki Anglikan toplumunun lideridir. Bu toplum, 38 bölgeden (province) ve yaklaşık 70 milyon müntesipten müteşekkildir.

5. İngiliz Anglikan Kilisesinin diğer Kiliselerle ilişkilerinde lider bir konumda olması dolayısı ile ekümenik bir role sahiptir.

6. Benzer şekilde, diğer inançlar ve dinlerin, İngiliz Anglikan Kilisesi ile olan ilişkilerinde lider bir rol oynar. [323]

---

323 Aziz Augustine, Canterbury'nin ilk başpiskoposudur(M.S. 597). Roma'da St. Andrews manastırı'nın başında görevli idi. Papa Gregory the Great tarafından, birisi York şehrinde, diğeri de Londra'nın güneyi'nde olmak üzere, İngiltere'yi iki dinî bölge olarak kurması için görevlendirilmiştir. (*Burada ilginç olan papa'nın, Augustine'den kurulmasını istediği iki piskoposluk bölgesi arasında Londra'nın olmamasıdır. Birçok kaynağı incelememe rağmen, bunun sebebi ile ilgili herhangibir kaynağa ulaşmam maalesef mümkün olmadı. Bu konu ayrı bir makalede ele alınılabilir.*) İngiltere'ye giderken yolu üstünde Fransa topraklarında, cesareti kırılarak geri dönmek istemiş ancak, papanın yazdığı mektupla cesaretini toplamış ve Ada'ya çıkmıştır. 597 yılının yaz aylarında Kent liman şehrine giriş yapmış ve büyük tazahüratla karşılanmıştır. Bundan birkaç ay sonra Kent kralı Ethlebert hırıstiyanlı'ğa geçer. Kralın karısı Bertha zaten bir hırıstiyandı. Ada'da daha önce görev yapmış Aziz Columba ve York'lu Aziz Wilfrid'in çalışmaları meyvelerini vermişti. Augustine, Roma askerleri tarafından Canterbury şehrinde basilika olarak kullanılan bir

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1.4.2 Canterbury Başpiskoposunun Atanma Şekli

Bu atama şu şekilde sıraya konabilecek bir prosedür ile yapılır:[324]

1. Emekliye ayrılmak niyetinde olan mevcut başpiskopos bu niyetini Kraliçe'ye bildirir.

2. Kraliçe bu talebi kabul eder ve "Danışmanlar Kurulu" (*the Privy Council*) Canterbury Başpiskoposluğu bölgesini "*Açık Kadro*" (*vacant*) olarak ilan eder.

3. Başpiskopos kamuoyuna niyetini açıklar ve tarihini bildirir.

4. Başbakan, "*Kraliyet Atamaları Komisyonu'nu*" toplar ve bu komisyonu seçim için görevlendirir.

5. Bu komisyon bir dahaki başpiskoposun yapması gereken görevleri dikkate alarak, adayda bulunması gereken nitelikleri ihtiva eden bir rapor hazırlar ve kendi içlerinden bir tayin komitesi oluşturur.

6. Tayin Komitesi üç günü aşmayacak zaman süresi içinde, iki kişiden oluşan bir aday listesi oluşturur ve Başbakana bu listeyi iletir.

7. Başbakan kendine verilen isimlerden birisini seçerek kraliçeye bildirir. Ancak şayet aday isimlerden memnun değilse Tayin Komitesinden başka isim ya da isimler isteyebilir. Seçilen adaya da danışılır ve yeni görevi için fikri sorulur.

8. Yeni Başpiskopos bir basın toplantısı ile kamuoyuna tanıtılır.

9. Yeni Başpiskopos görevine başlar.

10. Yeni Başpiskopos'a Canterbury Katedralinde, Kraliçe (*ya da Kral*) tarafından taç giydirilir.[325]

---

kiliseyi, İsa'nın Katedrali ismi ile kutsamış ve başına bir din adamı görevlendirmiştir. Aziz Augustine'den günümüze dek toplam 103 başpiskopos bu şehirde görev yapmıştır. Bu başpiskoposların en ünlüleri şunlardır: Aziz Theodore, Aziz Anselm, Aziz Thomas Becket, Thomas Cranmer, Matthew Parker, William Laud, William Temple, Micheal Ramsey, Robert Runcie, ve George Carey. Bkz: PETERSON John, The Anglican Communion, "*the Archbishop of Canterbury*".

324 WILLIAMS Peter, Archbishop, s.63

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

VIII. Henry döneminden itibaren İngiliz Kilisesi kendi başpiskoposunu kendi kurumları ile atamaktadır. İngiliz Anglikan Kilisesinde din adamlarının taç giyme törenlerinin, Roma Katolik din adamlarınınkinden farklılık göstermesi ilk kez 1550 yılında meydana gelmiştir. Günümüze dek Katolik din adamlarının taç giyme törenine Komünyon ayini ile başlanmıştır ve günümüzde de bu uygulama devam etmektedir. 31 Ocak 1550 tarihinde VI. Edward devrinde parlamentodan çıkarılan bir kanun ile İngiliz din adamlarının taç giyme törenlerine bir düzenleme getiriliyordu.[326] Bu tarihin, ilk "*Dua Kitabının*" yayınlanması takip eden bir sürecin içinde olması dikkate şayandır.

1.5 İngiliz Anglikan Kilisesinde Farklı Sesler

VIII. Henry devrinden itibaren İngiliz Kilisesinin içinde bulunduğu durumu beğenmeyen, bir şekilde değiştirilmesini isteyen din adamları olmuş ve bunlar hedeflerini geçekleştirebilmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu farklı gruplara, çalışmamızın içinde daha önceki bölümlerde değinilmiş ancak ayrı bir başlık altında ele alınmamıştı. Bu grupları şu alt başlıklar altında toplamak mümkündür.

1.5.1. Yüksek Kilise

Anglo-Katolikler, Rituelciler, Risaleciler, Puseyitler, Papistler *(Anglo-Catholics, Ritualists, Tractarians, Puseyites, Papists)*

16.yy.dan itibaren esmeye başlayan Reformasyon rüzgarları dahilinde Ada'ya gelen Kalvinci düşüncelere karşı olan din adamları, Kilise ile olan ilişkilerini hiç kesmemişler ve çalışmalarını devam ettirmişlerdir. Bu gruba "*Katolik*" grup da denilmektedir. Bu hıristiyan grup Oxford Hareketine olan bağlılıklarını her zaman ifade etmişler ve Katolik öğretinin ve dini uygulamalarının Anglikanizm'e ivme kazandıracağını savunmuşlardır.

325 www.archbishopofcanterbury.org

326 The Prayer Book Dictionary, "*Consecration*", s.241

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Anglo-Katolikler bugün için Kilise içindeki en aktif grubu oluşturmaktadır. Bunlar kesintisiz olarak Reformasyon devrinden itibaren Kilise içinde var olagelmişlerdir. Bu grup için en önemli sakrament Komünyondur ve kilise hayatı nerdeyse bu sakrament etrafında yaşanmaktadır. Bu ayin esnasında İsa'nın gerçek kan ve bedeninin mevcut bulunduğuna inanmakta ve ayin esnasında Katolik tipi papaz cübbesi giymektedirler. Grup ilk ortaya çıktığı anda bu grubu, tam bir teslimiyetle papaya bağlı olan Katoliklerden ayırt etmek pek mümkün değildi. Zira hareketin sınırları net değildi. Grubun önder din adamları içinde başpiskopos William Laud(atanması:1633), Richard Hooker(1554-1600), Lancelot Andrewes(1555-1626), John Donne(1573-1631), Nicholas Ferrar(1592-1637), George Herbert(1593-1633), Thomas Ken(1637-1711), William Law(1686-1761) sayılabilir.[327] Hareketin sınırları belli olduktan sonra Orta Yol (*Via Media*) olarak tanımlandılar.

Günümüzde bu gurupların içinde en radikal olanı papistlerdir. Bu gurup küçük bir azınlık olmakla birlikte en marjinal olandır. Dua Kitabı ile birlikte Latinceyi de kullanırlar. Papazlarına "Vicar" ve diğer din adamlarına "Curchwarden" (*Katolik bir ifade ile 'Kilise Görevlisi*) adını verirler ki, bu onların en belirleyici özelliklerindendir.[328]

Anglo-Katoliklerin ortak doktrinel inançları için şunlar söylenebilir; Papalığın apostolik silsilesini reddederler. Töz dönüşümü konusunda Katolik bir inanç içindedirler. Tapınmaları şaşalı ve gösterişlidir. Hafta içi günlerde Kudas ayini yapılırken, Roma Kilisesinin okuduğu "*Breviary*" duası yerine *Mattins* ve *Evensong'u* okurlar. Bu gurup mensubu din adamları, İngiliz Kilisesini üç cihanşümul Kiliseden biri olarak görürler, diğer ikisi Roma Kilisesi ve Ortodoks Kilisesidir.[329]

---

327 Aynı guruba dahil düşünürler içinde Karolayn Azizleri (*Caroline Divines*) akımının da öncüleri vardır. s.76

328 WOODARD David, Our Seperated Brethren, s.24-27

329 WOODARD, a.g.y.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

1.5.2 Aşağı (Alt) Kilise

Evangelikler, Püritenler *(Evangelicals, Puritens)* **Vaftizciler**[330]

Bu guruba dahil olanlar kendilerine önder hatta peygamber (*prophet*) olarak John Wycliffe'i (1330-1384) gösterirler. Kalvinci bir çizgi takip etmelerine rağmen, Onların yaptığı gibi Kiliseyi tamamen terk etmemişlerdir. I. Mary zamanında eziyete maruz kalmışlardır. Ancak Oliver Cromwell ile birlikte zafer kazanırlar. Bu zafer Evangelik (*İncil'e ve Protestanlığa ait*) Uyanış, (*Evangelical Revival*)[331] olarak tanımlanacaktır. Püritenlerin mülhem oldukları model, Ceneva'da Kalvin tarafından 1536 yılından beri cari olan Protestan devlet rejimi ve teolojik inançları idi. Methodism'in öncüleri Wesley kardeşlerin yaptıklarının tersine, Yerleşik Kilise ile ilişkilerini muhafaza ettirmişler ve kopuş yaşamamışlardır. Evangelik Kilise adamları kendilerinin "*Alt Kilise*" olarak isimlendirilmelerinden hoşlanmazlar, zira fikirlerinin "*Low*" (*Aşağı, Düşük*) olmadığı inancındadırlar. İngiliz Kilisesinde hem bu gurubun, hem de Anglo-Katolik gurubun bir arada bulunabilmesinin sebebi Genel Dua Kitabı'dır.[332] Her iki gurup da bu kitaba bağlıdır. Ancak bağlılıkları farklı sebeplere dayanmaktadır; Anglo-Katolikler, kitap için Katolik geleneğin devamı olduğunu söylerlerken, Evangelikler ise Reformasyon hareketinin öğretisini bu kitap da bulmaktadırlar. Oxford Hareketinin ön plana çıkmasından itibaren Evangelik düşünce bir yavaşlama içine girmiş ancak zaman zaman

330 Vaftizciler, Brownistslerden ayrılan onyedinci yy.a ait bir gruptur. Bunların önderi John Smyth olmuştur. Smyth, İngiltere'yi terk ettikten sonra Hollanda'ya gitmiş ve burada İngiliz Vaftiz Kilisesini kurmuştur. Buradan 1612 yılında bir kafile ile İngiltere'ye gelmişler ve ülkede farklı yerlerde bir takım yerel kilise kurmuşlardır. Kurulan bu Kilise Genel Vaftizciler (*General Baptists*) ismiyle anılmıştır. Bu şekilde isimlendirilmelerinin sebebi, 1633 yılından itibaren ülkede kurulan Özel Vaftizciler (*Particular Baptists*) ismiyle anılan gurup ile karıştırılmamak içindir. Özel Vaftizciler gurubu Kalvinci öğretiye daha yakındı ve daha katı kurallara sahip idiler. Restorasyon dönemini müteakip bu guruplar birçok baskıya maruz kalmışlar ve sayı olarak artma imkânı bulamamışlardır. Daha detaylı bilgi için bkz: MURZARAİMOĞLU, Bakıt; Baptizm Ve Kırgızistanda Baptist Faaliyetler.

331 HILTON Boyd, Evangelicalism, s.49-51

332 WALKER David, A History of the Church, s.80

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

bireysel çıkışlar şeklinde kendini ifade edebilmektedir. Gene de insanlığın hayrına bir takım işlerin yapıldığı bir gerçektir.[333] Günümüzde Evangelik Öğreti, özellikle İrlanda Kilisesi içinde ön plandadır. Bu Kilise'ye mensup din adamları vaazlarında sadece Püriten görüşlerini ifade etmekle kalmazlar aynı zamanda Protestan doktrinin papazlıkla ilgili söylemlerini ve anti Katolik görüşlerini ön plana çıkarırlar.[334] İngiliz Kilisesi, bu gurup din adamları ile muhalif Kilise din adamlarını bir araya getiren, "*Din Adamı Değiştirme Programları*" uygulamakta ve aralarında görüş alışverişinin olmasını temin etmeye çalışmaktadır. İngiliz Anglikan Kilisesi bu çalışmaları ister istemez yapmak zorundadır, zira aksi takdirde Sydney Diosesinde meydana gelen istenmeyen olaylar daha da yayılacak gibi görünüyor.[335]

1.5.3 Geniş (Broad) Kilise

Latitudinaryenler *(Latitudinarians)*

Önceki bölümlerden (*Kral I.James Dönemi*) Latitudinaryenlik hareketinin doğuşu, gelişimi ve önderi Richard Hooker'dan (Mart 1554 – 3Kasım, 1600) bahsolunmuş ve ilk zamanlarında Alt Kilise olarak tanılanmasına rağmen zaman içinde Geniş Kiliseyi teşkil ettiği

---

333 Evangelik Kilise'ye bağlı din adamları içinde sayılan, William Wilberforce (1759-1833) ve piskopos Charles Simeon (1759-1836) birlikte çakışarak köleliğin kaldırılması için mücadeleler vermişlerdir.

334 Örneğin din adamlarına hitab ederken "Priest" kelimesi yerine, daha çok protestan bir vurgu taşıyan "Minister" kelimesini tercih ederler. Geleneği (*Eski Kilise, pratikler ve yazılı metinler*) reddederler. Papazlığa atanma törenini (*ordination*) ve piskoposun yetkileri kavramlarını gereksiz bulurlar. Hatta bazı Evangelikler, Presbiteryenler kadar ileri giderek papaz ve piskopos arasında bir fark olmadığını söylerler. Vaftiz sakramentini basit dini bir operasyon olarak görürler. Zira inançlarına göre vaftiz esnasında önemli olan kişinin taşıdığı ruhun güzelliğidir. Aynı şekilde Komunyon ayinini Pazar sabah 8:00'de, ya da 12:00'de, bazende akşam 6:30'da yaparlar ve ayininin sembolik bir anlam taşıdığı düşüncesindedirler. Hafta içi herhangibir ayin düzenlemezler. Tözdönüşümü reddederler. Kader'e dair inançları ise gene Kalvinci bir tutum sergiler.

335 Avustralya'daki Sydney Diosesi (piskoposluk bölgesi), mali olarak Dünyadaki en zengin dioseslerin başında gelmektedir. Ne varki bu bölgenin cemaati tamamen Evangelik Alt Kilise mensubu olup Kalvinci teolojiye bağlıdırlar. Bu dioses bir ileri adım daha atarak Genel Dua Kitabını okumayı terk etmişlerdir. sydneyanglicans.net

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

söylenmişti.[336] Ancak bugün için Geniş Kiliseyi temsil etmesinden dolayı bu hareketin, diğer bütün Kiliseleri bir araya getirmeye çalışan ekümenik hareketlerle bu Kilisenin karıştırılmaması gerekmektedir, zira bu hareket bugün için İngiliz Anglikan Kilisesi içine sadece bir gurubu oluşturmakta ve dünya Kiliseler birliği oluşturmak gibi bir amaç gütmemektedir. Geniş Kilise olarak bilinmesinin temel sebebi, bu hareket mensuplarının, özellikle dini konularda geniş bir hoşgörülü, müsamahalı (*Toleration*) görüş sahibi olmalarıdır. Bu gurup, Evangelik ve Trekteryen grupların aksine, çağdaş İngiliz Anglikan Kilisesi içinde çok iyi organize olmuş durumda değildirler ve günümüz Protestanlığını temsil etmektedirler. Onlara göre Kutsal Yazı'lar (*İncil*), baştan aşağı doğruları temsil etmemektedir, içinde hatalar vardır ve bu yüzden de metaforik ve mitolojik anlamlar verilerek okunmalıdır. İncil'in öğretisi ancak, tabiatın kanıtları ile birlikte ele alındığı zaman İlahi Emirlerle, İnsan Yaradılışı arasında aracılık edebilir. Doğadan elde edilen emfirik (*deneysel*) bilgi, Tanrı'nın bizim için hazırladığı planın daha iyi anlaşılmasında analojik bir tarzda (*karşılıklı etkileşimli*) yardımcıdır. Evangelistlere göre ise doğal dünya bir aldatmacadır ve aslında Cennet'ten Kovulmanın tabii bir neticesidir.

Bu hareketin, Thomas Arnold ve F. D. Maurice gibi bazı 19.yy. önderlerine göre, iyi bir hıristiyan olmak için Sosyal Projelerde görev almak ve Sosyal Adalet için çalışmak, yeterli kurtuluşu temin eder. Arnold, hırıstiyanların iki sebepten dolayı kurtulacaklarına inandıklarını söylemektedir; *birincisi*, İsa'nın bizim günahlarımıza kefaret olmak için öldüğü, *ikincisi* de, O'na inanmanın Kurtuluş'u getireceği. Bu durumda Tanrı'ya inanmak, ahlaki gelişmeyi mecbur kılar ve bu yüzden, ahlaki yönden doğru eylemler yapmak zorundayızdır. İsa'nın Kilisesi içinde tüm

336 Var olduğu günden itibaren Geniş Kilise mensubları sadece 18.yy.da, o zamanlar hiçbir başpiskopos tarafından ilan edilmemiş, hiçbir Lord tarafından kabullenilmemiş dahi olsa, İngiliz Kilisesi içinde ağırlıklarını koyabilmişler ve etkili olabilmişlerdir. Ancak Amerika B.D.de operasyonel olabilmişler ve Amerikan Devrimini müteakip Episkopal Kilise olarak çalışmalarına devam edebilmişlerdir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

hıristiyanlar vardır ve bu Kilise, tüm diğer insan yapısı, dini teşkilatlar gibi, bir insan organizasyonu olmamalıdır.

Yukarda anlatıldığı gibi oldukça radikal bir söyleme sahip olan Geniş Kilise, İngiltere'de çok kuvvetli bir şekilde teşkilatlanabilmiş değildir ve İngiliz Anglikan Kilisesindeki diğer guruplar tarafından liberal, az mümin, heretik ve rasyonalist olmakla suçlanmışlardır. [337]

337 Bunun aksine, Yerleşik Kilise içinden bir şekilde ayrılmak zorunda kalan gurub için ise Ayrılıkçılar (*Dissenters, Non-Conformists*) ismi ile bilinirler. Bunların içinde "Presbyterians, Baptists, Quakers, Congregationalists" ve diğerleri mevcuttur. I. Elizabeth ile birlikte ada'daki Yerleşik Kilise konumunu kazanan İngiliz Kilisesi'nde Komunyon ayinini yapmayı reddeddikleri için çeşitli yasalarla dışlanmışlardır. Bu gurublar, Anglikan Kilisesi içinde "*Eski Ayrılıkçılar*" ve "*Yeni Ayrılıkçılar*" olarak (*Old Dissents, New Dissents*) olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Eski Ayrılıkçılar, varlıklarını 17.yy'a dek sürdüren ve izlerine bu zamana dek rastlaılan gurublar için, Yeni Ayrılıkçı'lar ise 18.ve 19.ci yy.larda ortaya çıkan ve Yerleşik Kilise'den kopan gurublar için kullanılmaktadır. Kraliçe Viktorya devrinde Eski Ayrılıkçılar gurubunun ana gövdesini "Congregationalists" gurubu teşkil ediyordu. "Presbyterians" gurubu ise aynı şekilde oldukça zayıflamış ve isim değiştirerek "Unitarians" adını almıştı. "*Quakers*" gurubu ise, kendilerinden olmuyanlarla evliliğin yasak olması gibi katı kuralları sebebiyle sayı olarak küçük bir cemaat olarak kalmış ve Kiliseden sürgüne uğramışlardır. Ancak Evangelik Uyanış ile birlikte ivme kazanan "*Congregationalists*" ve " *Baptists*" gurubları nufus olarak %10'luk bir seviyeyi yakalamışlardır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

SONUÇ

Yedi yıllık başarılı bir misyon ve başpiskoposluk sonunda hayata veda eden Aziz Augustine, temellerini attığı İngiliz Kilisesinin dünyadaki ilk kendi diliyle ibadet eden Kilise olacağını muhtemelen tahmin bile etmemiştir. Aynı şekilde hayal dahi edemeyeceği başka bir şey, aynı topraklarda altı yüz yıl sonra ortaya çıkacak olan bir teologun, Kilisenin mal edinmesinin hıristiyanlığa aykırı olduğunu söyleyecek olması ve hıristiyanlık dini içinde, devrimin ilk tohumlarını atacak olmasıdır. Bu devrim her ne kadar yenilikleri ortaya çıkarmış dahi olsa aynı zamanda, Roma'nın büyük bir güç kaybına sebebiyet vermiş ve sonu hiç gelmeyecek gibi görünen kavgaların da başlangıcı olmuştur.

Günümüz İngiliz Kilisesinin de bu resmin dışında olduğunu söylememiz oldukça güçtür. Her ne kadar yapısal olarak bir bütünlük arz ediyor dahi olsa düşünsel alanda 16.yy.dan beri var olan farklılıkların mevcudiyeti ilk bakıldığında fark edilmese de bir vakıadır. Beş yüz yıl önce İngiliz Kilisesinin gerçekleştirdiği yenilerden birisi ortaya koyduğu liturjisi olmuştur.

İngiltere'de Protestan Reformu, VIII.Henry devrinde, Roma otoritesini reddetmekle birlikte Katolik doktrinine bağlı kalan bir kopma şeklinde başladı. 1549 yılında Cranmer tarafından oluşturulan 1.Genel Dua Kitabı, belki de tarihte ilk kez ibadeti, tek bir ciltte toplama teşebbüsüdür. Bu kitap, İngiliz Kilisesinin Protestanlık yolunda attığı en somut adımdır diyebiliriz.

Henry'nin kızı Elisabeth devrinde İngiliz Kilisesi, Protestan kaynaklı bir çok unsur benimsedi ve Reformun, İngiltere'ye özgü şekli verilmeye başlandı. Kalvin'in hedefleri doğrultusunda İncil üzerine yaptıkları yoğun çalışmalarla Kilise'yi arındırmaya çalışan Püritenler ve John Wesley tarafından kurulan "*Methodist*" Kilisenin din adamları, bugünkü Anglikan Kilisesinin temellerini atmışlar ancak istedikleri dönüşümü tam anlamıyla sağlayamamışlardır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Kral II. James (1633-1701) ile Katolikliğin Ingiltere'ye geri geldiğini ve üst duzey yoneticilerin Katolikler arasindan atandığını görürüz. Bu toplum açısından bir bakıma geri gidişdi ve bu gidişata kayıtsız kalınmadı. Toplumun katilimi ile gerceklestirilen 1688 kansiz Gorkemli Devrimi (*Glorious Revolution*), Ingiltere'de yuksek gorevlerdeki Katoliklerin gorevlerinden alinmasi ve yerlerine Protestanların atanmasi sonucunu verdi. VIII. Henry'nin başlattığı "Ulusal Kilise" projesi başarıya ulaşmış oldu.

Çağdaş İngiliz Anglikan Kilisesi içinde, her ne kadar '*Yüksek Kilise*' hakimiyeti söz konusu olsa da, dönüşümün tam sağlanamadığına inanan teolog ve din adamların mevcudiyeti, Kilise içinde bazen huzursuzluğa sebebiyet vermekte ve bu da yüksek sesle dillendirilebilmektedir. Tabii ki bu ihtilaflar 16. ve 17.yy'da olduğu gibi kanlı çatışmalara yol açmamakta ancak bir ağız birliğinin de olmadığı gerçeğini yansıtmaktadır. Avustralya'nın en büyük şehri Sydney'de yaşanan olayın benzerinin gelecekte bir gün İngiltere'de de yaşanabilir mi sorusuna verilecek en muhtemel cevap "*evet*" olacaktır, zira elimizdeki mevcut veriler bunun ihtimal dahilinde olduğunu göstermektedir. Ancak İngiliz Anglikan Kilisesi için bugün bir bunalım içindedir demek fazla iddialı olur çünkü Kilise içinde yönetimsel ve mali bir sıkıntı olmadığı bir gerçektir.

Öte yandan, '*Reform'* ise hiç bitmeyen bir süreçtir ve İngiliz Kilisesinin bundan ister istemez etkileneceği muhakkaktır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

E K L E R

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

EK:1 Coğrafi Saha

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

EK:2 Magna Carta (İnglizce Metin)

Magna Carta

Belge, kral tarafından Magna Carta denen Krallık beratı olarak yazdırıldı. Berat, kopyalandı ve kontluklara dağıtıldı. Bu kopyaların dördü günümüze kadar ulaşmıştır. Bunların ikisi British Museum'da öbür ikisi ise Lincoln ve Salisbury katedrallerinde bulunmaktadır.

Magna Carta

JOHN, by the grace of God King of England, Lord of Ireland, Duke of Normandy and Aquitaine, and Count of Anjou, to his archbishops, bishops, abbots, earls, barons, justices, foresters, sheriffs, stewards, servants, and to all his officials and loyal subjects, Greeting.

KNOW THAT BEFORE GOD, for the health of our soul and those of our ancestors and heirs, to the honour of God, the exaltation of the holy

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Church, and the better ordering of our kingdom, at the advice of our reverend fathers Stephen, archbishop of Canterbury, primate of all England, and cardinal of the holy Roman Church, Henry archbishop of Dublin, William bishop of London, Peter bishop of Winchester, Jocelin bishop of Bath and Glastonbury, Hugh bishop of Lincoln, Walter Bishop of Worcester, William bishop of Coventry, Benedict bishop of Rochester, Master Pandulf subdeacon and member of the papal household, Brother Aymeric master of the knighthood of the Temple in England, William Marshal earl of Pembroke, William earl of Salisbury, William earl of Warren, William earl of Arundel, Alan de Galloway constable of Scotland, Warin Fitz Gerald, Peter Fitz Herbert, Hubert de Burgh seneschal of Poitou, Hugh de Neville, Matthew Fitz Herbert, Thomas Basset, Alan Basset, Philip Daubeny, Robert de Roppeley, John Marshal, John Fitz Hugh, and other loyal subjects:

+ (1) FIRST, THAT WE HAVE GRANTED TO GOD, and by this present charter have confirmed for us and our heirs in perpetuity, that the English Church shall be free, and shall have its rights undiminished, and its liberties unimpaired. That we wish this so to be observed, appears from the fact that of our own free will, before the outbreak of the present dispute between us and our barons, we granted and confirmed by charter the freedom of the Church's elections - a right reckoned to be of the greatest necessity and importance to it - and caused this to be confirmed by Pope Innocent III. This freedom we shall observe ourselves, and desire to be observed in good faith by our heirs in perpetuity.

TO ALL FREE MEN OF OUR KINGDOM we have also granted, for us and our heirs for ever, all the liberties written out below, to have and to keep for them and their heirs, of us and our heirs:

(2) If any earl, baron, or other person that holds lands directly of the Crown, for military service, shall die, and at his death his heir shall be of full age and owe a 'relief', the heir shall have his inheritance on payment of the ancient scale of 'relief'. That is to say, the heir or heirs of an earl shall pay

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

£100 for the entire earl's barony, the heir or heirs of a knight l00s. at most for the entire knight's 'fee', and any man that owes less shall pay less, in accordance with the ancient usage of 'fees'

(3) But if the heir of such a person is under age and a ward, when he comes of age he shall have his inheritance without 'relief' or fine.

(4) The guardian of the land of an heir who is under age shall take from it only reasonable revenues, customary dues, and feudal services. He shall do this without destruction or damage to men or property. If we have given the guardianship of the land to a sheriff, or to any person answerable to us for the revenues, and he commits destruction or damage, we will exact compensation from him, and the land shall be entrusted to two worthy and prudent men of the same 'fee', who shall be answerable to us for the revenues, or to the person to whom we have assigned them. If we have given or sold to anyone the guardianship of such land, and he causes destruction or damage, he shall lose the guardianship of it, and it shall be handed over to two worthy and prudent men of the same 'fee', who shall be similarly answerable to us.

(5) For so long as a guardian has guardianship of such land, he shall maintain the houses, parks, fish preserves, ponds, mills, and everything else pertaining to it, from the revenues of the land itself. When the heir comes of age, he shall restore the whole land to him, stocked with plough teams and such implements of husbandry as the season demands and the revenues from the land can reasonably bear.

(6) Heirs may be given in marriage, but not to someone of lower social standing. Before a marriage takes place, it shall be' made known to the heir's next-of-kin.

(7) At her husband's death, a widow may have her marriage portion and inheritance at once and without trouble. She shall pay nothing for her dower, marriage portion, or any inheritance that she and her husband held jointly on the day of his death. She may remain in her husband's house for

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

forty days after his death, and within this period her dower shall be assigned to her.

(8) No widow shall be compelled to marry, so long as she wishes to remain without a husband. But she must give security that she will not marry without royal consent, if she holds her lands of the Crown, or without the consent of whatever other lord she may hold them of.

(9) Neither we nor our officials will seize any land or rent in payment of a debt, so long as the debtor has movable goods sufficient to discharge the debt. A debtor's sureties shall not be distrained upon so long as the debtor himself can discharge his debt. If, for lack of means, the debtor is unable to discharge his debt, his sureties shall be answerable for it. If they so desire, they may have the debtor's lands and rents until they have received satisfaction for the debt that they paid for him, unless the debtor can show that he has settled his obligations to them.

(10) If anyone who has borrowed a sum of money from Jews dies before the debt has been repaid, his heir shall pay no interest on the debt for so long as he remains under age, irrespective of whom he holds his lands. If such a debt falls into the hands of the Crown, it will take nothing except the principal sum specified in the bond.

(11) If a man dies owing money to Jews, his wife may have her dower and pay nothing towards the debt from it. If he leaves children that are under age, their needs may also be provided for on a scale appropriate to the size of his holding of lands. The debt is to be paid out of the residue, reserving the service due to his feudal lords. Debts owed to persons other than Jews are to be dealt with similarly.

(12) No 'scutage' or 'aid' may be levied in our kingdom without its general consent, unless it is for the ransom of our person, to make our eldest son a knight, and (once) to marry our eldest daughter. For these purposes only a reasonable 'aid' may be levied. 'Aids' from the city of London are to be treated similarly.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

+ (13) The city of London shall enjoy all its ancient liberties and free customs, both by land and by water. We also will and grant that all other cities, boroughs, towns, and ports shall enjoy all their liberties and free customs.

(14) To obtain the general consent of the realm for the assessment of an 'aid' - except in the three cases specified above - or a 'scutage', we will cause the archbishops, bishops, abbots, earls, and greater barons to be summoned individually by letter. To those who hold lands directly of us we will cause a general summons to be issued, through the sheriffs and other officials, to come together on a fixed day (of which at least forty days notice shall be given) and at a fixed place. In all letters of summons, the cause of the summons will be stated. When a summons has been issued, the business appointed for the day shall go forward in accordance with the resolution of those present, even if not all those who were summoned have appeared.

(15) In future we will allow no one to levy an 'aid' from his free men, except to ransom his person, to make his eldest son a knight, and (once) to marry his eldest daughter. For these purposes only a reasonable 'aid' may be levied.

(16) No man shall be forced to perform more service for a knight's 'fee', or other free holding of land, than is due from it.

(17) Ordinary lawsuits shall not follow the royal court around, but shall be held in a fixed place.

(18) Inquests of novel disseisin, mort d'ancestor, and darrein presentment shall be taken only in their proper county court. We ourselves, or in our absence abroad our chief justice, will send two justices to each county four times a year, and these justices, with four knights of the county elected by the county itself, shall hold the assizes in the county court, on the day and in the place where the court meets.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

(19) If any assizes cannot be taken on the day of the county court, as many knights and freeholders shall afterwards remain behind, of those who have attended the court, as will suffice for the administration of justice, having regard to the volume of business to be done.

(20) For a trivial offence, a free man shall be fined only in proportion to the degree of his offence, and for a serious offence correspondingly, but not so heavily as to deprive him of his livelihood. In the same way, a merchant shall be spared his merchandise, and a husbandman the implements of his husbandry, if they fall upon the mercy of a royal court. None of these fines shall be imposed except by the assessment on oath of reputable men of the neighbourhood.

(21) Earls and barons shall be fined only by their equals, and in proportion to the gravity of their offence.

(22) A fine imposed upon the lay property of a clerk in holy orders shall be assessed upon the same principles, without reference to the value of his ecclesiastical benefice.

(23) No town or person shall be forced to build bridges over rivers except those with an ancient obligation to do so.

(24) No sheriff, constable, coroners, or other royal officials are to hold lawsuits that should be held by the royal justices.

(25) Every county, hundred, wapentake, and tithing shall remain at its ancient rent, without increase, except the royal demesne manors.

(26) If at the death of a man who holds a lay 'fee' of the Crown, a sheriff or royal official produces royal letters patent of summons for a debt due to the Crown, it shall be lawful for them to seize and list movable goods found in the lay 'fee' of the dead man to the value of the debt, as assessed by worthy men. Nothing shall be removed until the whole debt is paid, when the residue shall be given over to the executors to carry out the dead man s will. If no debt is due to the Crown, all the movable goods shall be regarded

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

as the property of the dead man, except the reasonable shares of his wife and children.

(27) If a free man dies intestate, his movable goods are to be distributed by his next-of-kin and friends, under the supervision of the Church. The rights of his debtors are to be preserved.

(28) No constable or other royal official shall take corn or other movable goods from any man without immediate payment, unless the seller voluntarily offers postponement of this.

(29) No constable may compel a knight to pay money for castle-guard if the knight is willing to undertake the guard in person, or with reasonable excuse to supply some other fit man to do it. A knight taken or sent on military service shall be excused from castle-guard for the period of this servlce.

(30) No sheriff, royal official, or other person shall take horses or carts for transport from any free man, without his consent.

(31) Neither we nor any royal official will take wood for our castle, or for any other purpose, without the consent of the owner.

(32) We will not keep the lands of people convicted of felony in our hand for longer than a year and a day, after which they shall be returned to the lords of the 'fees' concerned.

(33) All fish-weirs shall be removed from the Thames, the Medway, and throughout the whole of England, except on the sea coast.

(34) The writ called precipe shall not in future be issued to anyone in respect of any holding of land, if a free man could thereby be deprived of the right of trial in his own lord's court.

(35) There shall be standard measures of wine, ale, and corn (the London quarter), throughout the kingdom. There shall also be a standard width of dyed cloth, russett, and haberject, namely two ells within the selvedges. Weights are to be standardised similarly.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

(36) In future nothing shall be paid or accepted for the issue of a writ of inquisition of life or limbs. It shall be given gratis, and not refused.

(37) If a man holds land of the Crown by 'fee-farm', 'socage', or 'burgage', and also holds land of someone else for knight's service, we will not have guardianship of his heir, nor of the land that belongs to the other person's 'fee', by virtue of the 'fee-farm', 'socage', or 'burgage', unless the 'fee-farm' owes knight's service. We will not have the guardianship of a man's heir, or of land that he holds of someone else, by reason of any small property that he may hold of the Crown for a service of knives, arrows, or the like.

(38) In future no official shall place a man on trial upon his own unsupported statement, without producing credible witnesses to the truth of it.

+ (39) No free man shall be seized or imprisoned, or stripped of his rights or possessions, or outlawed or exiled, or deprived of his standing in any other way, nor will we proceed with force against him, or send others to do so, except by the lawful judgement of his equals or by the law of the land.

+ (40) To no one will we sell, to no one deny or delay right or justice.

(41) All merchants may enter or leave England unharmed and without fear, and may stay or travel within it, by land or water, for purposes of trade, free from all illegal exactions, in accordance with ancient and lawful customs. This, however, does not apply in time of war to merchants from a country that is at war with us. Any such merchants found in our country at the outbreak of war shall be detained without injury to their persons or property, until we or our chief justice have discovered how our own merchants are being treated in the country at war with us. If our own merchants are safe they shall be safe too.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

(42) In future it shall be lawful for any man to leave and return to our kingdom unharmed and without fear, by land or water, preserving his allegiance to us, except in time of war, for some short period, for the common benefit of the realm. People that have been imprisoned or outlawed in accordance with the law of the land, people from a country that is at war with us, and merchants - who shall be dealt with as stated above - are excepted from this provision.

(43) If a man holds lands of any 'escheat' such as the 'honour' of Wallingford, Nottingham, Boulogne, Lancaster, or of other 'escheats' in our hand that are baronies, at his death his heir shall give us only the 'relief' and service that he would have made to the baron, had the barony been in the baron's hand. We will hold the 'escheat' in the same manner as the baron held it.

(44) People who live outside the forest need not in future appear before the royal justices of the forest in answer to general summonses, unless they are actually involved in proceedings or are sureties for someone who has been seized for a forest offence.

(45) We will appoint as justices, constables, sheriffs, or other officials, only men that know the law of the realm and are minded to keep it well.

(46) All barons who have founded abbeys, and have charters of English kings or ancient tenure as evidence of this, may have guardianship of them when there is no abbot, as is their due.

(47) All forests that have been created in our reign shall at once be disafforested. River-banks that have been enclosed in our reign shall be treated similarly.

(48) All evil customs relating to forests and warrens, foresters, warreners, sheriffs and their servants, or river-banks and their wardens, are at once to be investigated in every county by twelve sworn knights of the county, and within forty days of their enquiry the evil customs are to be

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

abolished completely and irrevocably. But we, or our chief justice if we are not in England, are first to be informed.

(49) We will at once return all hostages and charters delivered up to us by Englishmen as security for peace or for loyal service.

(50) We will remove completely from their offices the kinsmen of Gerard de Athée, and in future they shall hold no offices in England. The people in question are Engelard de Cigogné', Peter, Guy, and Andrew de Chanceaux, Guy de Cigogné, Geoffrey de Martigny and his brothers, Philip Marc and his brothers, with Geoffrey his nephew, and all their followers.

(51) As soon as peace is restored, we will remove from the kingdom all the foreign knights, bowmen, their attendants, and the mercenaries that have come to it, to its harm, with horses and arms.

(52) To any man whom we have deprived or dispossessed of lands, castles, liberties, or rights, without the lawful judgement of his equals, we will at once restore these. In cases of dispute the matter shall be resolved by the judgement of the twenty-five barons referred to below in the clause for securing the peace (§ 61). In cases, however, where a man was deprived or dispossessed of something without the lawful judgement of his equals by our father King Henry or our brother King Richard, and it remains in our hands or is held by others under our warranty, we shall have respite for the period commonly allowed to Crusaders, unless a lawsuit had been begun, or an enquiry had been made at our order, before we took the Cross as a Crusader. On our return from the Crusade, or if we abandon it, we will at once render justice in full.

(53) We shall have similar respite in rendering justice in connexion with forests that are to be disafforested, or to remain forests, when these were first a-orested by our father Henry or our brother Richard; with the guardianship of lands in another person's 'fee', when we have hitherto had this by virtue of a 'fee' held of us for knight's service by a third party; and with abbeys founded in another person's 'fee', in which the lord of the 'fee'

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

claims to own a right. On our return from the Crusade, or if we abandon it, we will at once do full justice to complaints about these matters.

(54) No one shall be arrested or imprisoned on the appeal of a woman for the death of any person except her husband.

(55) All fines that have been given to us unjustly and against the law of the land, and all fines that we have exacted unjustly, shall be entirely remitted or the matter decided by a majority judgement of the twenty-five barons referred to below in the clause for securing the peace (§ 61) together with Stephen, archbishop of Canterbury, if he can be present, and such others as he wishes to bring with him. If the archbishop cannot be present, proceedings shall continue without him, provided that if any of the twenty-five barons has been involved in a similar suit himself, his judgement shall be set aside, and someone else chosen and sworn in his place, as a substitute for the single occasion, by the rest of the twenty-five.

(56) If we have deprived or dispossessed any Welshmen of lands, liberties, or anything else in England or in Wales, without the lawful judgement of their equals, these are at once to be returned to them. A dispute on this point shall be determined in the Marches by the judgement of equals. English law shall apply to holdings of land in England, Welsh law to those in Wales, and the law of the Marches to those in the Marches. The Welsh shall treat us and ours in the same way.

(57) In cases where a Welshman was deprived or dispossessed of anything, without the lawful judgement of his equals, by our father King Henry or our brother King Richard, and it remains in our hands or is held by others under our warranty, we shall have respite for the period commonly allowed to Crusaders, unless a lawsuit had been begun, or an enquiry had been made at our order, before we took the Cross as a Crusader. But on our return from the Crusade, or if we abandon it, we will at once do full justice according to the laws of Wales and the said regions.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

* (58) We will at once return the son of Llywelyn, all Welsh hostages, and the charters delivered to us as security for the peace.

(59) With regard to the return of the sisters and hostages of Alexander, king of Scotland, his liberties and his rights, we will treat him in the same way as our other barons of England, unless it appears from the charters that we hold from his father William, formerly king of Scotland, that he should be treated otherwise. This matter shall be resolved by the judgement of his equals in our court.

(60) All these customs and liberties that we have granted shall be observed in our kingdom in so far as concerns our own relations with our subjects. Let all men of our kingdom, whether clergy or laymen, observe them similarly in their relations with their own men.

(61) SINCE WE HAVE GRANTED ALL THESE THINGS for God, for the better ordering of our kingdom, and to allay the discord that has arisen between us and our barons, and since we desire that they shall be enjoyed in their entirety, with lasting strength, for ever, we give and grant to the barons the following security:

The barons shall elect twenty-five of their number to keep, and cause to be observed with all their might, the peace and liberties granted and confirmed to them by this charter.

If we, our chief justice, our officials, or any of our servants offend in any respect against any man, or transgress any of the articles of the peace or of this security, and the offence is made known to four of the said twenty-five barons, they shall come to us - or in our absence from the kingdom to the chief justice - to declare it and claim immediate redress. If we, or in our absence abroad the chiefjustice, make no redress within forty days, reckoning from the day on which the offence was declared to us or to him, the four barons shall refer the matter to the rest of the twenty-five barons, who may distrain upon and assail us in every way possible, with the support of the whole community of the land, by seizing our castles, lands,

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

possessions, or anything else saving only our own person and those of the queen and our children, until they have secured such redress as they have determined upon. Having secured the redress, they may then resume their normal obedience to us.

Any man who so desires may take an oath to obey the commands of the twenty-five barons for the achievement of these ends, and to join with them in assailing us to the utmost of his power. We give public and free permission to take this oath to any man who so desires, and at no time will we prohibit any man from taking it. Indeed, we will compel any of our subjects who are unwilling to take it to swear it at our command.

If-one of the twenty-five barons dies or leaves the country, or is prevented in any other way from discharging his duties, the rest of them shall choose another baron in his place, at their discretion, who shall be duly sworn in as they were.

In the event of disagreement among the twenty-five barons on any matter referred to them for decision, the verdict of the majority present shall have the same validity as a unanimous verdict of the whole twenty-five, whether these were all present or some of those summoned were unwilling or unable to appear.

The twenty-five barons shall swear to obey all the above articles faithfully, and shall cause them to be obeyed by others to the best of their power.

We will not seek to procure from anyone, either by our own efforts or those of a third party, anything by which any part of these concessions or liberties might be revoked or diminished. Should such a thing be procured, it shall be null and void and we will at no time make use of it, either ourselves or through a third party.

(62) We have remitted and pardoned fully to all men any ill-will, hurt, or grudges that have arisen between us and our subjects, whether clergy or

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

laymen, since the beginning of the dispute. We have in addition remitted fully, and for our own part have also pardoned, to all clergy and laymen any offences committed as a result of the said dispute between Easter in the sixteenth year of our reign (i.e. 1215) and the restoration of peace.

In addition we have caused letters patent to be made for the barons, bearing witness to this security and to the concessions set out above, over the seals of Stephen archbishop of Canterbury, Henry archbishop of Dublin, the other bishops named above, and Master Pandulf.

(63) IT IS ACCORDINGLY OUR WISH AND COMMAND that the English Church shall be free, and that men in our kingdom shall have and keep all these liberties, rights, and concessions, well and peaceably in their fulness and entirety for them and their heirs, of us and our heirs, in all things and all places for ever.

Both we and the barons have sworn that all this shall be observed in good faith and without deceit. Witness the abovementioned people and many others.

Given by our hand in the meadow that is called Runnymede, between Windsor and Staines, on the fifteenth day of June in the seventeenth year of our reign (i.e. 1215: the new regnal year began on 28 May).

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Magna Karta (Türkçe Metin)

İngiltere kralı John ismi geçen şu kişileri Tanrı'nın selamı ile selamlar; İrlanda Lordunu, Normandiya ve Aquitania Dükünü, onların piskoposlarını, papazlarını, din adamlarını, yargıçlarını, memurlarını, hizmetkarlarını ve tüm tebâsını.

(Daha sonra bir parağraf içinde bütün bu kişiler tek tek ismen sayılmaktadır.)

1. Öncelikle hepimiz Tanrı'ya olan bağlılığımızı bildirdik ve bizim ve varislerimiz için İngiliz Kilisesinin sonsuza dek özgür olduğunu, haklarına eksiksiz bir şekilde, özgürlüklerine de kısıtlanmadan sahip olması gerektiğini bu sözleşme ile teyit ettik. İngiliz Kilisesi için çok önemli ve gerekli görülen seçim özgürlüğünü, baronlarla aramızda çıkan ihtilaftan önce, tamamen kendi irademize dayanarak kabul etmemizden ve efendimiz Papa 3. Innocent tarafından da tasdiklerini aradığımız bu sözleşmeyi onaylamamızdan doğacak her şeyin, aynen korunmasını diliyoruz. Biz bu sözleşmeye uyacağız; varislerimiz ve onların varisleri de sonsuza kadar samimiyetle bu sözleşmeye uyacaklardır. Aşağıda sıralanan tüm özgürlüklere bizim ve varislerimizin sahip olmasını ve olmaya devam etmesini krallığımızın bütün özgür insanlarına kabul ettirdik. Bu bizim ve varislerimiz tarafından onlara ve onların varislerine de kabul ettirilmiş sayılmalıdır.

2. Eğer bir baron veya kont ya da krala karşı sorumlu olan herhangibir toprak sahibi savaş esnasında ölürse, erkek olsun kadın olsun varisleri şayet reşit yaşta iseler kendilerine bağlı olan şövalyelere 100 pound tazminat ödemekle yükümlüdürler.

3. Ancak mirası alan kişi ya da kişiler reşitlik yaşının altında iseler bu ücreti ödemezler.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

4. Reşit olmayan varis'in vasisi (vekili), topraktan elde ettiği gelirden makul miktarda kısmını, mutad harcamalar ve feodal hizmetlerde harcamak üzere alabilir. Şayet biz bu toprağın vesayetini bize karşı sorumlu olan bir şerif'e vermiş isek ve bu şerif adil davranmaz ve kendi çıkarına bir takım işler yapar ise biz bu şeriften hesap sorar ve verdiği zararı tazmin ederiz. Daha sonra yetkilerini On'dan alır ve güvendiğimiz iki kişiye vesayeti devrederiz. Şayet biz bu toprağı bir kişiye satmış isek ve bu kişi bir takım zararlar verir ise biz bu kişiden toprağı geri alırız. Daha sonra bize hesap vermekle sorumlu ve güvendiğimiz iki kişiye vesayeti devrederiz.

5. Reşit olmayan yaştaki varisin vasisi, görevine devam ettiği sürece toprak üzerindeki evlerden, parklardan, balık yetişen su alanlarından, değirmenlerden, göllerden ve toprakla ilgili diğer tüm tesislerden ve buraların gelirlerinden sorumludur. Varis reşit yaşa geldiğinde bütün mal varlığını ve toprağında yaşayan çiftçileri devralır.

6. Varisler evlenmek istediklerinde evlenebilirler ancak evlenecekleri kişinin kendilerinden sosyal olarak daha aşağı bir seviyede olmadığı sürece.

7. Kocasının savaşta ölmesi üzerine dul kalan eşi kendisine kalan mirasdan olan hakkını derhal alabilir ve eski kocasının evinden ayrılmadan önce kırk gün daha bu evde kalma hakkına sahiptir.

8. Hiçbir dul kadın evlenmeye, kendi rızası olmadığı sürece zorlanamaz. Ancak evlenmeye karar verdiğinde, kraliyetin toprağını elinde bulundurduğundan dolayı, kral'ın onayını almak zorundadır.

9. Ne biz ne de bize bağlı olan memurlar bir borç alacak durumu karşısında, şayet borçlu kişi borcunu ödeyecek potansiyele sahip ise, herhangibir toprağa ya da mülke el koymuyacağız. Bu durum bizim dışımızda vuku bulan borç alacak ilişkileri için de geçerlidir.

10. Eğer Yahudilerden borç para alan bir kişi borcunu ödemeden önce ölecek olursa ve varis ya da varisleri reşit yaşının altında iseler bu varisler Yahudiye herhangibir faiz ödemez. Şayet varislerin malları bir

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

şekilde kral'ın eline düşerse Yahudi, kraldan da faiz alamaz ancak borcun senette belirtilen miktarı ödenir.

11. Eğer bir kişi Yahudilere borçlu olarak ölecek olursa dul kalan eşi bu borcu ödemekle yükümlü değildir. Yetim kalan çocukları reşit değil iseler bu çocukların bakımı kendilerine kalan mirasdan karşılanır. Borç bu miktardan arta kalan kısım ile ödenir. Yahudiler dışında alacaklı olanlara da aynı kural uygulanır.

12. Krallığımızda, ülkemizin genel meclisinin rızası olmadıkça zorla, askerlik hizmeti karşılığı olarak vergi ya da yardım parası alınamaz. Ancak şu üç durum bunun dışındadır; fiziksel varlığımızın diyet verilerek esaretten kurtarılması, en yaşlı oğlumuzun şövalyeliğe kabul töreni ve en büyük kızımızın ilk evliliği durumları. Bu üç amaç için makul bir yardım talep edilebilir. Londra kentinin yardım paraları da benzer bir biçimde ayarlanacaktır.

13. Londra kenti, eskiden sahip olduğu tüm özgürlüklerini ve geleneklerini hem karada hem de denizde koruyacaktır. Ayrıca, tüm kentlerin, arazilerin, çiftliklerin ve limanların da kendi ayrıcalıklarını korumalarını istiyor ve onlara bu hakkı bahşediyoruz.

14. Eğer yukarıda bahsedilen o üç durumun dışında yardım parasının ya da askerlik yapmama karşılığında alınacak verginin miktarını belirlemek sözkonusu olursa, krallığımızın genel meclisinin toplanması amacıyla, en az 40 gün önceden olması koşuluyla, belirli bir gün ve yerde toplanabilmeleri için, tüm başpiskoposları, piskoposları, manastır başrahiplerini, kontları ve büyük baronları mühürlü mektuplarla çağıracağız. Ayrıca, en yüksek mevkideki tüm kişileri şerifler ve görevli memurlarımız vasıtasıyla toplantı için çağıracağız. Tüm çağrı mektuplarında toplantının gerekçesini de açıklayacağız. Böylece başarıyla yerine getirilen bir çağrıdan sonra, sözkonusu olan iş, çağrılanların tümü gelmemiş olsa bile, sadece katılanlardan oluşan meclis tarafından kararlaştırılan günde yerine getirilecektir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

15. Gelecekte de biz hiçbir kimsenin yukarıda belirtilen üç maksat dışında yardım toplamasına müsaade etmiyeceğiz. Bu üç maksat için ise ancak makul miktarda bir para talep edilebilir.

16. Hiç kimse, asilzadelerin ücreti için ya da diğer herhangi bir kiralık arazi için gerekli olandan daha fazla hizmet vermeye zorlanamaz.

17. Halkın müdahil olduğu mahkeme davalarına kraliyet mahkemesi dışındaki mahkemelerde bakılacaktır.

18. Anlaşmazlık davalarına bölgelerde mevcut olan mahkemelerde bakılacaktır. Ayrıca merkezi idare tarafından mevcut bölgelere yılda dört kez hakimler gönderilecek ve biriken davalar bu hakimler ve ilgili bölge tarafından bizzat seçilen dört adet şövalye tarafından çözüme kavuşturulacaktır.

19. Eğer tarafımızdan gönderilen hakim, gideceği yere zamanında yetişemezse dava günü toplanan yerel hakimler davada yetkilidirler.

20. Özgür bir adam suçun derecesine göre küçük bir suç için yalnızca para cezasına çarptırılabilir. Büyük çaplı bir suç, suçun büyüklüğüne göre para cezasına çarptırılabilir ve bir tüccar da malları korunarak aynı şekilde cezalandırılabilir. Aynı şekilde, bir cani, eğer bizim merhametimize mazhar olursa, para cezasına çarptırılabilir. Bu cezaların hiç biri, bölgede yaşayan ve saygıdeğer bir tanık olmaksızın uygulanamaz.

21. Kontlar ve baronlar ancak kendi denkleri tarafından yargılanabilir.

22. Din adamlarına verilecek olan cezalar için de aynı hüküm geçerlidir ve ceza verilirken sahip olduğu unvanın derecesine bakılmaz.

23. Hiçbir şehir yada kasaba, nehirler üzerinde köprü yapmaya zorlanamaz.

24. Hiçbir yargıç, kraliyet mahkemesinin yetkili olduğu bir davaya bakamaz.

25. Bütün gayrimülkler, eski sahiplerinde kalacaktır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

26. Kraliyete vergi ödeyen bir insan öldüğünde şayet arkasında kraliyete karşı borç bırakmış ise tarafımızdan atanan memurlar ölen kişinin mal varlığının bir dökümünü çıkarırılar ve borcu karşılığı taşınabilir mallarına el konması yasal bir hak olur. Ancak dul kalan eşinin ve yetim kalan çocuklarının makul bir miktar almalarına müsaade edilir.

27. Eğer bir kişi arkasında vasiyet bırakmadan ölürse taşınabilir malları Kilise gözetiminde vasilerine dağıtılacaktır. Alacaklılarının hakları mahfuzdur.

28. Hiçbir memur para ödemeksizin hiç kimsenin tahılına el koyamaz.

29. Şövalyelere, ücret ödenmeksizin zorla kale nöbeti yaptırılamaz. Ancak ücreti ödenen şövalyeler savaş zamanı nöbet tutuyormuş gibi muamele görür izinli sayılırlar.

30. Hiçbir memur zorla halkın elindeki taşıma araçlarına el koyamaz.

31. Hiçbir memur zorla halkın elindeki odunlara, kale inşa malzemesi olarak el koyamaz.

32. Ağır bir suçtan hüküm giymiş kişilerin mallarına bir yıl bir günden daha uzun bir süre ile el konamaz. Bu mallar daha sonra ait oldukları bölgedeki Lorda teslim edilecektir.

33. İngiltere'deki nehirlere yapılmış olan balık setleri derhal kaldırılacaktır. Ancak denizde daha önce yapılmış olanlar kalacaktır.

34. Hiç kimsenin arazisine mahkeme kararı olmaksızın el konulamıyacaktır.

35. Tüm tahıllar için standart tartı birimleri geliştirilip uygulamaya konulacaktır.

36. Mahkemeler ücretsiz olacak ve davalar için herhangibir ücret talep edilmiyecektir.

37. Şayet bir kişi kraliyete ait olan bir araziyi işletiyorsa, bu kişinin ölümü durumda krallık bu kişinin varislerinin vasisi durumuna geçmiyecektir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

38. Bundan böyle hiçbir hakim her hangi bir kimseyi ilgili olayda doğru ve güvenilir delilller ortaya koymadan dava edemez.

39. Kendi zümresinden olanlar tarafından ya da ülkenin ilgili yasalarına uygun olarak verilen bir karar olmadıkça hiçbir özgür kişi tutuklanamaz, hapse atılamaz, mal ve mülkü elinden alınamaz, sürgüne yollanamaz ya da herhangi bir biçimde kötü muameleye maruz bırakılamaz.

40. Kimseye hakkı ya da adaleti satmayacağız, menetmeyeceğiz ya da geciktirmeyeceğiz.

41. Bütün tüccarlar, kadim ve yerleşmiş geleneklere tabi olmak koşuluyla bütün kötü vergilerden muaf olarak alışveriş yapmak amacıyla kara veya deniz yoluyla emniyetli bir şekilde İngiltere'nin dışına çıkabilirler, İngiltere'ye girebilirler, İngiltere'de oyalanabilirler ya da transit geçiş yapabilirler. Bu olanakları bize karşı savaşan bir ülkenin tüccarları olma durumu hariç savaş zamanında da güvence altındadır. bize karşı savaşan ülkenin tüccarları savaşın başlangıcında ülkemizde bulunurlarsa biz ya da baş yargıcımız, bize karşı savaşan ülkedeki tüccarlarımızın nasıl muamele gördüklerini tamamıyla öğrenene değin, mallarına ve canlarına zarar vermeksizin, gözaltına alınacaklar ve eğer bizim tüccarlarımız orada bir zarar görmemişlerse onlar da ülkemizde emniyet içinde olacaklardır.

42. Bundan sonra kraliyetmize ait olan topraklara yurtdışından herkes serbestçe ve emniyet içinde girip çıkabilecektir. Ancak savaş zamanı, savaştığımız ülkelerden gelen ziyeretçiler için bu kısa bir süre olablir.

43. Varisi olmaksızın ölen kişilere ait olan ve bölgedeki baronlar tarafından işletilen arazilerin hukuki durumu aynen devam edecektir.

44. Orman arazisi dışında yaşayan ve orman kaçakcılığına karışmamış kişiler hakkında adli soruşturmaya gerek yoktur. Ancak aksi ispatlandığında soruşturma açılacaktır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

45. Krallığın yasalarını bilmeyen ve bu yasalara tümüyle uyacağına kanaat getirmediğimiz kişileri hakim, vali, şerif ya da sınırlı yetkili hakim olarak atamayacağız.

46. Manastır (abbey) vakıf eden baronlar, bu manastırların vasisi olarak kalabilir ve eğer bu manastırın başında görevli bir rahip (abbot) yoksa, baron buranın korumasını (guardianship) devralabilir.

47. Bizim hükümranlığımız zamanında el konulan tüm ormanlar halkın kullanımına açılacak. Aynı şey nehir yakaları için de uygulanacak.

48. Ormanlar ve nehirler için daha önce çıkarılan bütün kötü (evil) kanunlar derhal iptal edilerek bunların yerine bölgeler tarafından tayin edilen oniki adet yeminli şövalye kurulu buralar için yeni yönetmelikler yapacaktır.

49. Kraliyet makamına daha önce bırakılan tüm rehin eşyalar derhal sahiplerine iade edilecektir.

50. Gerard de Athee bu sözleşme ile tüm yetkilerini kaybetmiştir. Ayrıca Engelard de Cigogné, Peter, Guy, ve Andrew de Chanceaux, Guy de Cigogné, Geoffrey de Martigny ve erkek kardeşleri, Philip Marc ve erkek kardeşleri, Geoffrey ve yeğeni ve bunların takipçileri için soruşturma açılacaktır.

51. Atlı ve silahlı olarak ülkemize zarar vermek için gelmiş olan tüm yabancı kökenli şövalyeleri, okçuları, kiralık askerleri ve vasalleri barış sağlanır sağlanmaz sınırdışı edeceğiz.

52. Daha önce adil bir yargılama olmaksızın toprağı ve yetkileri alınan kişilere bunlar derhal iade edilecektir. İhtilaf halinde yirmibeş kişiden oluşan baronlar komitesi bunu halletmekle sorumlu olacaktır. Bu 61.ci madde de ayrıca izah edilmiştir.

53. Aynı yöntem daha önce babamız Henry ve kardeşimiz Richard tarafından devletleştirilen orman arazilerinin adil bir şekilde dağıtılması için de uygulanacaktır. Ancak bunun gerçekleşmesi için önce Haçlı Seferine gidip, dönmemiz gerekmektedir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

54. Bir kadının talebi ile hiçbir kimse tutuklanmayacak ya da hapis edilmiyecektir. Bu ancak O'nun kocasının talebi ile olabilir.

55. Daha önce kraliyet tarafından adil olmuyan bir şekilde kesilen cezaların tekrar gözden geçirilmesi için bahsi geçen yirmibeş kişilik baron komitesi yetkili olacaktır. Bu konu 61.nci madde de ele alınmıştır. Bu müzakerlere Canturbury başpiskoposu Stephen da iştirak edecektir. Başpiskoposun katılamadığı toplantılara onsuz devam edilecektir.

56. Daha önce Galler bölgesinde yaşıyan Gallerlilerin ellerinden alınan malları, Galler kanunlarına göre muhakeme edilip asıl sahiplerine iade edilecektir. Ancak Gallerli olup da İngiltere'de toprağı elinden alınanlar için İngiliz yasaları cari olcaktır. Aynı kural Marches'lılara da uygulanacaktır.

57. Bu adaletin Gallerlilere verilebilmesi için bizim haçlı seferinden dönmemizin beklenmesi gerekmektedir.

58. Llywelyn'in oğlunu ve diğer Gallerli tutsakları serbest bırakacağız.

59. Kızkardeşi elimizde tutsak olarak bulunan İskoçya kral'na baronlarımıza yaptığımız aynı muameleyi yapacağız ve kızkardeşi ve diğer tutsakları serbest bırakacağız.

60. Daha önce tebamıza verilen bütün haklar aynen devam edecektir.

61. Krallığımızda eskiden beri varolan koşulların daha iyi bir hale getirmek, baronlarla aramızda mevcut olan ihtilafın en hayırlı bir biçimde sonuçlandırmak ve Tanrı'nın rızasını kazanmak için yukarıda sayılan maddeleri onayladıktan sonra, şimdi de kapsamlı ve sürekli bir istikrardan yararlansınlar diye aşağıdaki güvenceyi veriyoruz. Krallığımızın sınırları içerisinde bulunan baronlar kendi aralarından diledikleri 25 kişiyi seçecekler ve bu 25 kişi tüm güçleriyle, halihazırdaki bu fermanla kendilerine bağışladığımız ve teyit ettiğimiz barışı ve özgürlükleri uygulayacaklar, bunlara uyacaklar ve karşı tarafın da uymasını sağlayacaklardır. Bu şu şekilde olacaktır: eğer biz ya da başyargıcımız veya memurlarımız ya da

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com
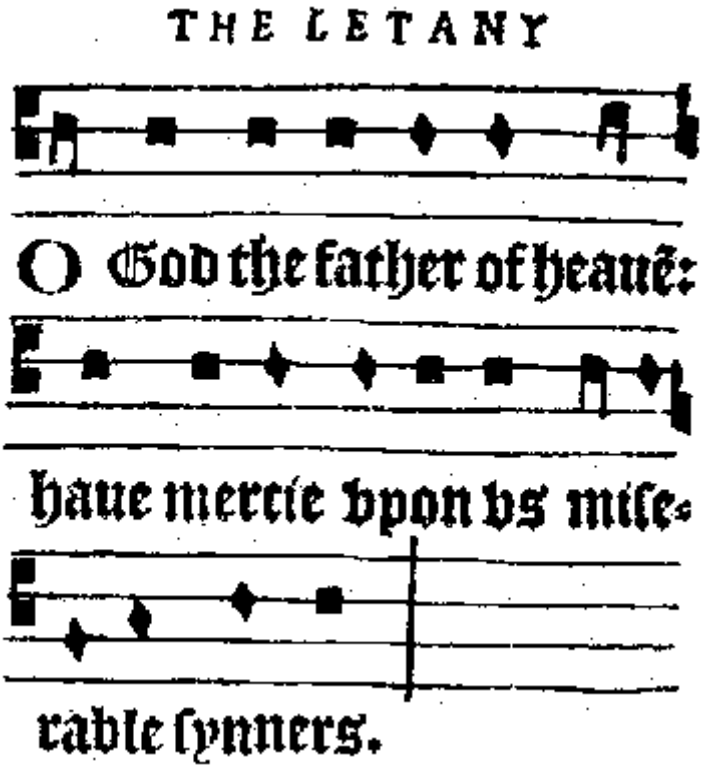
emrimizdeki herhangi bir kimse, herhangi bir durumda, herhangi birine karşı suç işler, güvenlik ve barış kararlarından herhangi birini ihlal ederse ve eğer bu hareket adı geçen 25 barondan sadece dördü tarafından öğrenilirse, bunlar bize gelerek veya yurtdışında isek başyargıcımıza giderek, işlenen suçu bildirecekler ve bu haksızlığı hiçbir gecikme olmaksızın gidermemizi talep edeceklerdir. Bu hatayı, biz ya da yurtdışında isek başyargıcımız düzeltmezse, dört baron olayı geri kalan 21 baronun önüne götürecek ve bütün ülkeyi de arkalarına alarak, kalelerimizin, topraklarımızın ve mülkümüzün elimizden alınması yoluyla, olay kendi isteklerine uygun bir biçimde yeniden yoluna girene dek, bize uygun bir biçimde baskı yapacaklar, haciz uygulayacaklar ve ellerinden başka ne geliyorsa onu yapacaklardır. Ama bu arada bizim, kraliçenin ve çocuklarımızın şahısları dokunulmadan korunacaktır, ve eğer bir değişiklik yapılırsa daha önceden söz konusu olan uygulamaya uygun bir şekilde yapılacaktır.

62. İhtilafımızın başladığı andan itibaren ilişkilerimizin bozulduğu bütün şahısları ve din adamlarını af ediyoruz ve haklarında açılmış olan davaları düşürüyoruz.

63. Bundan dolayı, İngiliz kilisesinin özgür olacağını, ülkemizdeki tebaanın belirtilen bütün yerlerde ve bütün konularda yukarıda bahsedilen bütün özgürlüklere, haklara ve imtiyazlara hem kendileri için hem de varisleri için tam olarak ve serbest bir biçimde sahip olmalarına karar verdik. Ayrıca hem kendi adımıza hem de baronların adına, yukarıda bahsedilen bütün hükümlere her hangi bir kötü niyet olmaksızın iyi niyetle uyulacağı üzerine yemin edildi. Hükümranlığımızın on yedinci yılında, haziranın on beşinci gününde Windsor ve Stanes arasındaki Runnymede ismindeki düzlükte tarafımıza tevdi edildi.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Ek 3. THE LITANY / DUA

O god, the father of heaven, have mercie upon us miserable synners.

O God the sonne, redemer of the worlde: have mercie upon us myserable synners.

O God the sonne, redemer of the worlde: have mercie upon us miserable synners.

O god the holy ghoste, procedyng from the father and the sonne: have mercy upon us myserable synners.

O god the holy ghoste, procedyng from the father and the sonne: have mercie upon us miserable synners.

O holy, blessed, and glorious trinitie, iii. persons and one God: have mercye upon us myserable synners.

O holy, blessed, and glorious trinitie, thre persons and one god: have mercie upon us miserable synners.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Ek 4

39 Madde ve Türkçe Metni (1571)

Articles I to VIII: The Catholic Faith.

I-VII arası madeler Katolik İmanı anlatır.

Article I

Of faith in the Holy Trinity

There is but one living and true God, everlasting, without body, parts, or passions; of infinite power, wisdom, and goodness; the maker and preserver of all things both visible and invisible. And in unity of this Godhead there be three Persons, of one substance, power, and eternity; the Father, the Son, and the Holy Ghost.

Birinci Madde

Teslis İnancı Üzerine

Teslis üzerine inancın teyit edildiği bu madede, "Tanrı"nın ezeli ve ebedi (*everlasting*) olduğu, görünen ve görünmeyen (*visible and unvisible*) her şeyin kaynağı ve koruyucusu (*preserver*) ve sonsuz bir güç (*infinite power*) sahibi olduğu ve "Baba" (*the Father*), Oğul (*the Son*), ve "Kutsal Ruh" (*the Holy Ghost*) adı altında tek bir başTanrı (*GodHead*) olduğu bahsolunmaktadır.

Article II

Of the Word, or Son of God, which was made very man

The Son, which is the Word of the Father, begotten from everlasting of the Father, the very and eternal God, and of one substance with the Father, took man's nature in the womb of the blessed Virgin, of her substance: so that two whole and perfect natures, that is to say, the Godhead and manhood, were joined together in one person, never to be divided, whereof is one Christ, very God and very man, who truly suffered,

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

was crucified, dead, and buried, to reconcile His Father to us, and to be a sacrifice, not only for original guilt, but also for all actual sins of men.

İkinici Madde

Tanrı'nın Oğlu Üzerine

"Oğul" mefhumunun izah edildiği bu maddede, "Oğul"un, "Tanrı"nın sözü ve bir parçası (one substance with the Father) olmakla birlikte, annesi Meryem'in (Virgin) karnında (womb) insan tabiatı da (man's nature) kazandığı ve dolayısıyla başTanrı (GodHead) ile "insanlığın" (manhood) tek bir kişi olacak şekilde birleştiği (joined together in one person) bahsolunmakta ve hem tanrı (very God) hem de insan (very man) olan İsa'nın (Christ) acı çektiği (suffered), çarmıha gerildiği (crucified), öldüğü (dead), ve gömüldüğü (buried) ve bunları yapmasının sebebinin bizim ile Baba'sını (His Father) birleştirmek (reconcile) ve sadece ilk günah için değil (original guilt) aynı zamanda da insanlığın bütün günahlarının (all actual sins of men) bağışlanması için kefaret (sacrifice) olduğu belirtilmektedir.

Article III

Of the going down of Christ into Hell

As Christ died for us, and was buried, so also is it to be believed that He went down into Hell.

Üçüncü Madde

İsa'nın Öbür Dünya'ya Gitmiş Olması Üzerine

"Christ" (İsa) bizim için öldüğü ve gömüldüğü için Öbür Dünya'ya (Hell) gitmiştir.

Article IV

Of the Resurrection of Christ

Christ did truly rise again from death, and took again His body, with flesh, bones, and all things appertaining to the perfection of man's nature,

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

wherefore He ascended into heaven, and there sitteth until He return to judge all men at the last day.

Dördüncü Madde

İsa'nın Tekrar Dünya'ya Dönmesi Üzerine

İsa'nın (Christ) dirileceği (resurrection) konusu bu maddede ele alınmaktadır. Öldükten sonra dirildiği ve et ve kana (flesh and bones) büründüğü belirtilmekte ve dönüş gününe dek "Araf'ta" (Heaven) oturduğu söylenmektedir. Dönüş günü olan "son günde" (last day) bütün insanları yargılayacağı (to judge) belirtilmektedir.

Article V

Of the Holy Ghost

The Holy Ghost, proceeding from the Father and the Son, is of one substance, majesty, and glory with the Father and the Son, very and eternal God.

Beşinci Madde

Kutsal Ruh Üerine

"Kutsal Ruh" (Holy Ghost) ile alakalı olan bu madede, "Kutsal Ruh"un "Baba" (the Father) ve "Oğul"dan meydana geldiği ve yüksek bir varlık (Majesty) olduğu belirtilmektedir.

Article VI

Of the sufficiency of the Holy Scripture for Salvation

Holy Scripture containeth all things necessary to salvation: so that whatsoever is not read therein, nor may be proved thereby, is not to be required of any man, that it should be believed as an article of the faith, or be thought requisite or necessary to salvation.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Altıncı Madde

Kutsal Metnin Kurtuluş İçin Yeterli Olması Üzerine

“Kutsal Metin” insan'ın kurtulması için tek başına yeterlidir ve burada yazılı olmıyan ya da ispatlanamayan (may be proved thereby) herhangi başka bir şeye (whatsoever is not read therein)imanın bir cüz'ü (article of the faith) olarak inanılmamalıdır ve insan için de bu gerekli (not to be required of any man) değildir şeklinde bir açıklama getirilmektedir.

In the name of Holy Scripture, we do understand those Canonical books of the Old and New testament, of whose authority was never any doubt in the Church.

“Kutsal Metin”in ışığı altında biz inanırız ki, “Eski ve Yeni Ahit” (Canonical books of the Old and New testament) kanonik kitabları “Kilise” (the Church) içinde şüphesiz otoritedir.

Article VII

Of the Old Testament

The Old Testament is not contrary to the New; for both in the Old and New Testament everlasting life is offered to mankind by Christ, who is the only Mediator between God and man, being both God and man. Wherefore there are not to be heard which feign that the old fathers did look only for transitory promises. Although the law given from God by Moses, as touching ceremonies and rites, do not bind Christian men, nor the civil precepts thereof ought of necessity to be received in any commonwealth; yet, notwithstanding, no Christian man whatsoever is free from the obedience of the commandments which are called moral.

Yedinci Madde

Eski Ahit

Eski Ahit, Yeni Ahit ile tenakuz içinde değildir, zira her iki kitap da Tanrı ve insan arasındaki tek aracı olan İsa (Christ) tarafından “insanlığa”

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

sunulmuştur. Ancak “Tanrı” tarafından “Musa”ya verilen bu dini tören ve merasim (ceremonies and rites) şekilleri “Hıristiyan bir insan” için bağlayıcı değildir. Ahlaki açıdan ise “Musa”nın emirlerine (commandments) uymak bir hıristiyan açısından gereklidir.

Article VIII

Of the Three Creeds

The three Creeds, Nicene Creed, Athanasius' Creed, and that which is commonly called the Apostles' Creed, ought thoroughly to be received and believed; for they may be proved by most certain warrants of Holy Scripture.

Sekizinci Madde

Konsil Kararları

Şu üç konsil kararları “Kutsal Metin”in açıklamalarını ihtiva eder tamamen geçerlidir;

İznik İman Açıklaması, Atanasıan İman Açıklaması, Elçilerin İman Açıklaması, (Havarilerin İman Açıklaması)

Articles IX to XVIII: Personal Religion

IX-XVIII arası maddeler “Şahsi Din”i anlatır

Article IX

Of Original or Birth Sin

Original sin standeth not in the following of Adam (as the Pelagians do vainly talk), but it is the fault and corruption of the nature of every man that naturally is engendered of the offspring of Adam, whereby man is very far gone from original righteousness, and is of his own nature inclined to evil, so that the flesh lusteth always contrary to the spirit; and therefore in every person born into this world, it deserveth God's wrath and damnation. And this infection of nature doth remain, yea, in them that are regenerated,

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

whereby the lust of the flesh, called in Greek phronema sarkos (which some do expound the wisdom, some sensuality, some the affection, some the desire of the flesh), is not subject to the law of God. And although there is no condemnation for them that believe and are baptized, yet the Apostle doth confess that concupiscence and lust hath itself the nature of sin.

Dokuzuncu Madde

"İlk Günah"

"İlk Günah" Âdem (Adam) ile ortaya çıkmış değildir. Bunun tersine Âdem'in çocukları olan insanlar "günah" işleme tehlikesi altındadırlar. Vaftiz (baptism) edilenler ve inananlar için ise lanetlenme (damnation) tehlikesi yoktur.

Article X

Of Free Will

The condition of man after the fall of Adam is such, that he cannot turn and prepare himself, by his own natural strength and good works, to faith and calling upon God. Wherefore we have no power to do good works pleasant and acceptable to God, without the grace of God by Christ preventing us that we may have a good will, and working with us when we have that good will.

Onuncu Madde

Özgür İrade

İnsan bizzat kendi özgür iradesi ile "iyi ameller"de (good works) bulunamaz. Ancak bunun için Tanrı'nın inayeti gerekmektedir.

Article XI

Of the Justification of Man

We are accounted righteous before God, only for the merit of our Lord and Saviour Jesus Christ by faith, and not for our own works or deservings. Wherefore that we are justified by faith only is a most wholesome doctrine,

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

and very full of comfort; as more largely is expressed in the Homily of Justification.

Onbirinci Madde

İnsan Oğlunun sadece İmanla Aklanabileceği Üzerine Madde

Biz “Tanrı” huzurunda kendi iyiliklerimizden dolayı değil ancak kurtarıcımız İsa'nın (our Lord and Saviour Jesus Christ) inayetiyle (merit) “doğru”yuzdur (righteous).

Article XII

Of Good Works

Albeit that good works, which are the fruits of faith and follow after justification, cannot put away our sins and endure the severity of God's judgement, yet are they pleasing and acceptable to God in Christ, and do spring out necessarily of a true and lively faith, insomuch that by them a lively faith may be as evidently known as a tree discerned by the fruit.

Onikinci Madde

İyi Ameller

İyi amellerimiz ki bunlar imanımızın meyveleridir, hesap gününde bizimle olacaktır (follow after justification) ve Tanrı huzurunda O'nu memnun edecektir, ancak günahlarımızı yok etmiyecek ve hesaba çekilmemizi engelliyemiyeceklerdir.

Article XIII

Of Works before Justification

Works done before the grace of Christ and the inspiration of His Spirit, are not pleasant to God, forasmuch as they spring not of faith in Jesus Christ, neither do they make men meet to receive grace, or (as the School authors say) deserve grace of congruity: yea, rather for that they are not done as God hath willed and commanded them to be done, we doubt not but they have the nature of sin.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Onüçüncü Madde

Hesap günkü amellerimiz

İsa'ya, Kutsal Ruh'a ve Tanrı'ya hoş gelmiyen amellerimiz, şüphesizki içinde günah unsurları barındıran işleridir (the nature of sin).

Article XIV

Of Works of Supererogation

Voluntary works besides, over and above, God's commandments which they call Works of Supererogation, cannot be taught without arrogancy and impiety. For by them men do declare that they do not only render unto God as much as they are bound to do, but that they do more for His sake than of bounden duty is required: Whereas Christ saith plainly, When ye have done all that are commanded to you, say, We be unprofitable servants.

Ondördüncü Madde

Nafile İbadetler

Tanrı'nın emretmediği nafile ibadetler (Works of Supererogation), içerisinde “ihlâs barındıramaz” (arrogancy) ve “suflîdirler (impiety). Zaten İsa bize bunu emreder.

Article XV

Of Christ alone without Sin

Christ in the truth of our nature was made like unto us in all things, sin only except, from which He was clearly void, both in His flesh and in His spirit. He came to be the lamb without spot, Who by sacrifice of Himself once made, should take away the sins of the world: and sin, as S. John saith, was not in Him. But all we the rest, although baptized and born again in Christ, yet offend in many things: and if we say we have no sin, we deceive ourselves, and the truth is not in us.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Onbeşinci Madde

İsa'nın Günahsızlığı

İsa, tıpkı lekesiz bir kuzu (the lamb without spot) gibi, hem bedeniyle (His flesh) hem de ruhu (His spirit) ile günahsızdır. Ancak O, bizim için kendini feda etmiştir ve biz şayet biz kendimizi, vaftiz edilmemize rağmen, günahkâr kılacak ameller yaparsak, yine kendimizi kandırmış oluruz (deceive).

Article XVI

Of Sin after Baptism

Not every deadly sin willingly committed after Baptism is sin against the Holy Ghost, and unpardonable. Wherefore the grant of repentance is not to be denied to such as fall into sin after Baptism. After we have received the Holy Ghost, we may depart from grace given and fall into sin, and by the grace of God we may arise again and amend our lives. And therefore they are to be condemned, which say, they can no more sin as long as they live here, or deny the place of forgiveness to such as truly repent.

Onaltıncı Madde

Vaftiz Sonrası Günah

Vaftiz sonrası, “Kutsal Ruh”a karşı işlediğimiz büyük günahlar affedilemez değildirler. Vaftiz vasıtasıyla “Kutsal Ruh”u almış (received the Holy Ghost) dahi olsak, günah işiyebiliriz ancak tekrar ayağa kalkıp hayatımızı değiştirebiliriz.

Article XVII

Of Predestination and Election

Predestination to life is the everlasting purpose of God, whereby, before the foundations of the world were laid, He hath constantly decreed by His counsel secret to us, to deliver from curse and damnation those whom He hath chosen in Christ out of mankind, and to bring them by Christ to

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

everlasting salvation as vessels made to honour. Wherefore they which be endued with so excellent a benefit of God be called according to God's purpose by His Spirit working in due season; they through grace obey the calling; they be justified freely; they be made sons of God by adoption; they be made like the image of His only-begotten Son Jesus Christ; they walk religiously in good works; and at length by God's mercy they attain to everlasting felicity.

As the godly consideration of Predestination and our Election in Christ is full of sweet, pleasant, and unspeakable comfort to godly persons and such as feel in themselves the working of the Spirit of Christ, mortifying the works of the flesh and their earthly members and drawing up their mind to high and heavenly things, as well because it doth greatly establish and confirm their faith of eternal salvation to be enjoyed through Christ, as because it doth fervently kindle their love towards God: so for curious and carnal persons, lacking the Spirit of Christ, to have continually before their eyes the sentence of God's Predestination is a most dangerous downfall, whereby the devil doth thrust them either into desperation or into wretchlessness of most unclean living no less perilous than desperation.

Onyedinci Madde

Kader

Kader ezelde “Tanrı” tarafından tayin edilmiştir, ancak bu bizden saklıdır O'nun tayin edici olması bizim iyi ameller işlememize engel teşkil etmemelidir, aksi bizi ümitsizliğe sürükler ve “Şeytan”ın (devil) elinde oyuncak haline getirir. Dolayısıyla “*predestination*” inancı tehlikeli bir hatadır (downfall).

Furthermore, we must receive God's promises in such wise as they be generally set forth in Holy Scripture; and in our doings that will of God is to be followed which we have expressly declared unto us in the word of God.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Ayrıca “Tanrı”nın “Kutsal Metin”de belirttiği vaatlere nail olabilmemiz “Tanrı Söz”üne (the word of God) itaat etmek zorundayız.

Article XVIII

Of obtaining eternal salvation only by the name of Christ

They also are to be had accursed that presume to say that every man shall be saved by the law or sect which he professeth, so that he be diligent to frame his life according to that law and the light of nature. For Holy Scripture doth set out to us only the name of Jesus Christ, whereby men must be saved.

Onsekizinci Madde

“Kurtuluş”un sadece İsa adı ile kazanılabileceği

Her insanın bağlı olduğu mezhebi ile kurtuluşa erebileceği inancı yanlıştır. Kurtuluş ancak “İsa”nın inayetiyle olur.

Articles XIX to XXXI: Corporate Religion

XIX-XXXI arası maddeler “Kurumsal Din” ile ilgildir

Article XIX

Of the Church

The visible Church of Christ is a congregation of faithful men, in the which the pure word of God is preached and the sacraments be duly ministered according to Christ's ordinance in all those things that of necessity are requisite to the same. As the Church of Jerusalem, Alexandria, and Antioch have erred: so also the Church of Rome hath erred, not only in their living and manner of ceremonies, but also in matters of faith.

Ondokuzuncu Madde

Kilise'yle İlgili olarak

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

İsa'nın Kilise'si, içinde Tanrı Söz'ünün olduğu ve inançlı insanlardan müteşekkil bir oluşumdur (congregation). Bu Kilise içinde “sakrament”ler tatbik edilir. the Church of Jerusalem (Kudus Kilisesi), Alexandria (İskenderiye) ve Antioch Kilise'si bu konuda olduğu kadar “iman” (faith) konusunda da hataya düşmüşlerdir.

Article XX

Of the Authority of the Church

The Church hath power to decree rites or ceremonies and authority in controversies of faith; and yet it is not lawful for the Church to ordain anything contrary to God's word written, neither may it so expound one place of Scripture, that it be repugnant to another. Wherefore, although the Church be a witness and a keeper of Holy Writ: yet, as it ought not to decree anything against the same, so besides the same ought it not to enforce anything to be believed for necessity of salvation.

Yirminci Madde

Kilisenin Otoritesine dair

Kilise, dini törenler ve ritueller (rites or ceremonies) ilan etmeye (to decree) ve iman'a tenaküz teşkil edebilecek ihtilafları çözmeye yetkilidir. Ancak Kilise, “Tanrı Sözü” ile çelişecek açıklamalar yapamaz. Zira Kilise, “Tanrı Sözü”nün canlı bir şahidi ve muhafızıdır.

Article XXI

Of the authority of General Councils

General Councils may not be gathered together without the commandment and will of princes. And when they be gathered together, forasmuch as they be an assembly of men, whereof all be not governed with the Spirit and word of God, they may err and sometime have erred, even in things pertaining to God. Wherefore things ordained by them as necessary to salvation have neither strength nor authority, unless it may be declared that they be taken out of Holy Scripture.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Yirmibirinci Madde

Genel Konsillerin Otoritesi

Genel Konsiller “yanılmaz” değildirler, Onlar da hata yapabilirler, ki bazen “Tanrı” ile ilgili konularda dahi yapmıştırlar da, ve hepsi tek kalem değerlendirilemezler. Bu konsillerin “Tanrı Sözü” ile çelişmeyen kararları “kurtuluş” açısından muteberdir.

Article XXII

Of Purgatory

The Romish doctrine concerning Pugatory, Pardons, worshipping and adoration as well of Images as of Relics, and also Invocation of Saint, is a fond thing vainly invented, and grounded upon no warranty of Scripture; but rather repugnant to the word of God.

Yirmiikinci Madde

Purgatory

Bir Roma katolik inancı olan “purgatory” (günahkâr ruhların cennete - heaven- girmeden önce temizlenmeleri için ceza çekecekleri yer) uyudurmadır (invented) ve “Tanrı Sözü” için bir hakaret (repugnant) niteliğindedir.

Article XXIII

Of Ministering in the Congregation

It is not lawful for any man to take upon him the office of public preaching or ministering the sacraments in the congregation, before he be lawfully called and sent to execute the same. And those we ought to judge lawfully called and sent, which be chosen and called to this work by men who have public authority given unto them in the congregation to call and send ministers into the Lord's vineyard.

Yirmiüçüncü Madde

Din Adamlarının Yetkilendirilmesi

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Seçilmiş ve yetkilendirilmiş şahısların halk önünde dua etme ve dini rituel yapma (ministering the sacraments) hakkı vardır.

Bu maddede geçen "Congregation" terimi, "din adamları kongresi" manasına gelir.

Article XXIV

Of speaking in the Congregation in such a tongue as the people understandeth

It is a thing plainly repugnant to the word of God and the custom of the primitive Church, to have public prayer in the Church, or to minister the sacraments in a tongue not understanded of the people.

Yirmidördüncü Madde

Tapınma lisanının anlaşılabilir olmasına dair

"İlkel Kilisenin yaptığı gibi sakramentlerin tatbiki esnasında ve kilisede dua ederken halkın anlıyamıyacağı bir lisan kullanmak "Tanrı Sözü"ne bir hakarettir.

Article XXV

Of the Sacraments

Sacraments ordained of Christ be not only badges or tokens of Christian men's profession, but rather they be certain sure witnesses and effectual signs of grace and God's good will towards us, by the which He doth work invisibly in us, and doth not only quicken, but also strengthen and confirm, our faith in Him.

There are two Sacraments ordained of Christ our Lord in the Gospel, that is to say, Baptism and the Supper of the Lord.

Those five, commonly called Sacraments, that is to say, Confirmation, Penance, Orders, Matrimony, and Extreme Unction, are not to be counted for Sacraments of the Gospel, being such as have grown partly of the corrupt following of the Apostles, partly are states of life allowed in the

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Scriptures; but yet have not the like nature of Sacraments with Baptism and the Lord's Supper, for that they have not any visible sign or ceremony ordained of God.

The Sacraments were not ordained of Christ to be gazed upon or to be carried about, but that we should duly use them. And in such only as worthily receive the same, have they a wholesome effect or operation: but they that receive them unworthily, purchase to themselves damnation, as S. Paul saith.

Yirmibeşinci Madde

Sakramentler

Sakramentler sadece ihlâslı bir hristiyanın zahiri yönü olmayıp aynı zamanda da içindeki imanı arttıran ve teyit eden bir işidir. “Vaftiz” ve “Komünyon, Lord'un Akşam Yemeği” (Baptism and the Supper of the Lord) olmak üzere iki adet sakrament vardır.

Yaygın olarak bilinen beş adet sakrament (Confirmation, Penance, Orders, Matrimony, and Extreme Unction) “Gospel”in bir parçası olmadıklarından dolayı sakramentler arasında sayılmamalıdırlar. Bu beş adet sakrament Havarileri (Apostles) takib eden zaman içinde ortaya çıkmış çürümüş (corrupt) bir anlayışın tezahürüdürler ve bizim tarafımızdan kabul gören diğer iki sakrament ile aynı tabiate sahip değildirler.

Article XXVI

Of the unworthiness of the Ministers, which hinders not the effect of the Sacraments

Although in the visible Church the evil be ever mingled with the good, and sometime the evil have chief authority in the ministration of the word and sacraments; yet forasmuch as they do not the same in their own name, but in Christ's, and do minister by His commission and authority, we may use their ministry both in hearing the word of God and in the receiving of the sacraments. Neither is the effect of Christ's ordinance taken away by their

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

wickedness, nor the grace of God's gifts diminished from such as by faith and rightly do receive the sacraments ministered unto them, which be effectual because of Christ's institution and promise, although they be ministered by evil men.

Nevertheless it appertaineth to the discipline of the Church that inquiry be made of evil ministers, and that they be accused by those that have knowledge of their offences; and finally, being found guilty by just judgement, be deposed.

Yirmiatıncı Madde

Kabul Görmeyen Sakramentler kıymetsizliği

Kilise'de bazen iyi ile kötü birbirine karışmış dahi olsa, ve hatta kötü, iyi üzerine galebe dahi çalsa biz İsa'nın inayetiyle doğruyu uygulamakta ve O'nun otoritesini tesis etmekde muvaffak olacağız.

Article XXVII

Of Baptism

Baptism is not only a sign of profession and mark of difference whereby Christian men are discerned from other that be not christened, but is also a sign of regeneration or new birth, whereby, as by an instrument, they that receive baptism rightly are grafted into the Church; the promises of the forgiveness of sin, and of our adoption to be the sons of God, by the Holy Ghost are visibly signed and sealed; faith is confirmed, and grace increased by virtue of prayer unto God. The baptism of young children is in any wise to be retained in the Church as most agreeable with the institution of Christ.

Yirmiyedinci Madde

Vaftiz

Vaftiz töreni yeni doğan çocuklara uyfulanır zira bu iyi hristiyan olmanın bir göstergesidir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Article XXVIII

Of the Lord's Supper

The Supper of the Lord is not only a sign of the love that Christians ought to have among themselves, one to another, but rather it is a sacrament of our redemption by Christ's death: insomuch that to such as rightly, worthily, and with faith receive the same, the bread which we break is a partaking of the body of Christ, and likewise the cup of blessing is a partaking of the blood of Christ.

Transubstantiation (or the change of the substance of bread and wine) in the Supper of the Lord, cannot be proved by Holy Writ, but is repugnant to the plain words of Scripture, overthroweth the nature of a Sacrament, and hath given occasion to many superstitions.

The body of Christ is given, taken, and eaten in the Supper, only after an heavenly and spiritual manner. And the mean whereby the body of Christ is received and eaten in the Supper is faith.

The Sacrament of the Lord's Supper was not by Christ's ordinance reserved, carried about, lifted up, or worshipped.

Yirmisekizinci Madde

“Komünyon, Lord'un Akşam Yemeği”

“Komünyon” ritueli yalnızca hıristiyanların İsa'ya duydukları sevgiyi göstermek anlamına gelmez, bunun yanı sıra İsa'nın ölümü ile birlikte bizim günahlarımızdan kurtulmamızı da gösterir, zira bu rituelde aldığımız ekmek O'nun etini, içtiğimiz bardak da O'nun kanını gösterir.

Öte yandan Komünyona ilişkin tözdönüşümü “Transubstantiation” (ekmek ve şarabın, İsa'nın eti ve kanına dönüşmesi) inancı tamamen yanlıştır ve hurafelerin oluşmasına yol açmıştır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Article XXIX

Of the wicked which do not eat the body of Christ, in the use of the Lord's Supper

The wicked and such as be void of a lively faith, although they do carnally and visibly press with their teeth (as S. Augustine saith) the sacrament of the body and blood of Christ, yet in no wise are they partakers of Christ, but rather to their condemnation do eat and drink the sign or sacrament of so great a thing.

Yirmidokuzuncu Madde

“Asi”lerin bundan istifade edememesi

“Asi” insanlar (wicked) her ne kadar bu rituelde ekmek ve şarabı yeseler ve içşeler dahi gerçekte bu ibadetten faydalanamazlar.

Article XXX

Of Both Kinds

The Cup of the Lord is not to be denied to the lay people; for both parts of the Lord's sacrament, by Christ's ordinance and commandment, ought to be ministered to all Christian men alike.

Otuzuncu Madde

Her ikinin de alınması Gerektiği

Bütün hristiyan'lar hem ekmek hem de şarabı almak zorundadırlar, bunların birinin eksikliği kabul edilemez.

Article XXXI

Of the one oblation of Christ finished upon the Cross

The offering of Christ once made is the perfect redemption, propitiation, and satisfaction for all the sins of the whole world, both original

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

and actual, and there is none other satisfaction for sin but that alone. Wherefore the sacrifices of Masses, in the which it was commonly said that the priests did offer Christ for the quick and the dead to have remission of pain or guilt, were blasphemous fables and dangerous deceits.

Otuzbirinci Madde

İsa'nın Çarmıhdaki Bütün Günahlarımız İçin Yaptığı Kefaret

İsa'nın çarmıhda çektiği acı bizim bütün günahlarımız için bir bağışlanma ve kefarettir.

Articles XXXII to XXXIX: Miscellaneous

XXXII-XXXIX Arası "Farklı Konulardaki" Maddeler

Article XXXII

Of the Marriage of Priests

Bishops, Priests, and Deacons are not commanded by God's laws either to vow the estate of single life or to abstain from marriage. Therefore it is lawful also for them, as for all other Christian men, to marry at their own discretion, as they shall judge the same to serve better to godliness.

Otuzikinci Madde

Papazların evlenmesi

Piskoposlar, Papazlar ve yardımcılarının (*Bishops, Priests, and Deacons*), kendilerine aksi Tanrı Emri tarafından yasak konmadığından ve bunun kendileri açısından daha iyi hizmet etmelerini temin etmesinden dolayı evlenmelerine müsaade edilir.

Article XXXIII

Of Excommunicated Persons, how they are to be avoided

That persons which by open denunciation of the Church is rightly cut off from the unity of the Church and excommunicated, ought to be taken of

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

the whole multitude of the faithful as an heathen and publican, until he be openly reconciled by penance and received into the Church by a judge that hath authority thereto.

Otuzüçüncü Madde

Dinden Çıkarılma

Kilise tarafından dinden çıkarılan kişilerin Kilise ile bağlantıları tamamen kesilir ve bu kişiler, Kilise tarafından tersi ilan edilene dek "*kafir*" olarak (*heathen*) olarak görülür.

Article XXXIV

Of the Traditions of the Church

It is not necessary that traditions and ceremonies be in all places one or utterly alike; for at all times they have been diverse, and may be changed according to the diversity of countries, times, and men's manners, so that nothing be ordained against God's word.

Whosoever through his private judgement willingly and purposely doth openly break the traditions and ceremonies of the Church which be not repugnant to the word of God, and be ordained and approved by common authority, ought to be rebuked openly that other may fear to do the like, as he that offendeth against common order of the Church, and hurteth the authority of the magistrate, and woundeth the conscience of the weak brethren.

Every particular or national Church hath authority to ordain, change, and abolish ceremonies or rites of the Church ordained only by man's authority, so that all things be done to edifying.

Otuzdördüncü Madde

Kilisenin Gelenekleri Üzerine

Kilisenin yerleşik geleneklerini, rituellerini ve seromonilerini değiştirmeye kalkan ve bu geleneklere aykırı davranan kişiler, bu

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

hareketlerinin cezası olarak “halkın” (*openly*) önünde hakaret görmeli ki, buna bir daha başkası cesaret edemesin.

Article XXXV

Of Homilies

The second Book of Homilies, the several titles whereof we have joined under this Article, doth contain a godly and wholesome doctrine and necessary for these times, as doth the former Book of Homilies which were set forth in the time of Edward the Sixth: and therefore we judge them to be read in Churches by the ministers diligently and distinctly, that they may be understanded of the people.

Otuzbeşinci Madde

Homili'ler Kitabı

Edward VI zamanında biraraya getirilen Homilies kitabının maddeleri aşağıda toplu olarak gösterilmişti. Bunların tüm halk tarafından iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için tüm kilise'de açık bir lisanla vaaz edilmelidirler.

Of the Names of the Homilies

Of the right Use of the Church

Against peril of Idolatry

Of the repairing and keeping clean of Churches

Of good Works: first of Fasting

Against Gluttony and Drunkenness

Against Excess of Apparel

Of Prayer

Of the Place and Time of Prayer

That Common Prayers and Sacraments ought to be ministered in a known tongue.

Of the reverend estimation of God's Word

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Of Alms-doing

Of the Nativity of Christ

Of the Passion of Christ

Of the Resurrection of Christ

Of the worthy receiving of the Sacrament of the Body and Blood of Christ

Of the Gifts of the Holy Ghost

For the Rogation-days

Of the state of Matrimony

Of Repentance

Against Idleness

Against Rebellion

Article XXXVI

Of Consecration of Bishops and Ministers

The Book of Consecration of Archbishops and Bishops and ordering of Priests and Deacons, lately set forth in the time of Edward the Sixth and confirmed at the same time by authority of Parliament, doth contain all things necessary to such consecration and ordering; neither hath it anything that of itself is superstitious or ungodly.

And therefore whosoever are consecrate or ordered according to the rites of that book, since the second year of King Edward unto this time, or hereafter shall be consecrated or ordered according to the same rites, we decree all such to be rightly, orderly, and lawfully consecrated or ordered.

Otuzaltıncı Madde

Piskoposların Tayin Edilmesi

Daha önce VI. Edward zamanında parlementonun kabul ettiği, piskoposların taç giymesi ile alakalı yasa, bunun için gerekli olan herşeyi

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

doğru bir şekilde açıklamaktadır ve içinde hurafe barındırmamaktadır. Şimdiden sonra taç giyecek tüm piskoposlar içinde aynı rituel (rites) uygulanacaktır.

Article XXXVII

Of the Civil Magistrates

The Queen's Majesty hath the chief power in this realm of England and other her dominions, unto whom the chief government of all estates of this realm, whether they be ecclesiastical or civil, in all causes doth appertain, and is not nor ought to be subject to any foreign jurisdiction.

Where we attribute to the Queen's Majesty the chief government, by which titles we understand the minds of some slanderous folks to be offended, we give not to our princes the ministering either of God's word or of sacraments, the which thing the Injunctions also lately set forth by Elizabeth our Queen doth most plainly testify: but only that prerogative which we see to have been given always to all godly princes in Holy Scriptures by God himself, that is, that they should rule all estates and degrees committed to their charge by God, whether they be temporal, and restrain with the civil sword the stubborn and evil-doers.

Oyuzyedinci Madde

Hükümranlık Hakkı

Majesteler'i hem sivil konularda hem de dinî konularda Kutsal Metin'in kendilerine vermiş olduğu yetki ile hem kendi bölgelerinde hem de dominyonlardaki en yüksek idareci otoritedir. Roma piskopası'nın İngiltere üzerinde Hiçbir karar verme yetkisi yoktur. Savaş anında majesteleri herkesi kılıç taşımaya çağırabilir.

The Bishop of Rome hath no jurisdiction in this realm of England.

The laws of the realm may punish Christian men with death for heinous and grievous offences.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

It is lawful for Christian men at the commandment of the Magistrate to wear weapons and serve in the wars.

Article XXXVIII

Of Christian men's good which are not common

The riches and goods of Christians are not common, as touching the right, title, and possession of the same, as certain Anabaptists do falsely boast; notwithstanding every man ought of such things as he possesseth liberally to give alms to the poor, according to his ability.

Otuzsekizinci Madde

Hıristiyanların Sahip Oldukları Mallar

Anabaptistlerin iddialarının aksine hristiyanların sahip oldukları mallar ortak değildir, ancak tabii ki zengin bir hıristiyan istemesi ve hali vakti ölçüsünde fakirlere yardım edebilir.

Article XXXIX

Of a Christian man's Oath

As we confess that vain and rash swearing is forbidden Christian men by our Lord Jesus Christ, so we judge that Christian religion doth not prohibit but that a man may swear when the magistrate requireth in a cause of faith and charity, so it be done according to the Prophet's teaching in justice, judgement, and truth. (86)

Otuzdokuzuncu Madde

Yemin Mevzu

Yalan yere yemin etmek Lord'umuz İsa tarafından yasaklanmıştır. Ancak majesteleri emrettiği zaman doğruyu söylememizi inancımız emreder.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

EK: 5

Westminster İnanç Açıklaması (1643)

Chapter XXVII

Of the Sacraments

I. Sacraments are holy signs and seals of the covenant of grace,[1] immediately instituted by God,[2] to represent Christ and His benefits; and to confirm our interest in Him:[3] as also, to put a visible difference between those that belong unto the Church and the rest of the world;[4] and solemnly to engage them to the service of God in Christ, according to His Word.[5]

II. There is, in every sacrament, a spiritual relation, or sacramental union, between the sign and the thing signified: whence it comes to pass, that the names and effects of the one are attributed to the other.[6]

III. The grace which is exhibited in or by the sacraments rightly used, is not conferred by any power in them; neither does the efficacy of a sacrament depend upon the piety or intention of him that does administer it:[7] but upon the work of the Spirit,[8] and the word of institution, which contains, together with a precept authorizing the use thereof, a promise of benefit to worthy receivers.[9]

IV. There are only two sacraments ordained by Christ our Lord in the Gospel; that is to say, Baptism, and the Supper of the Lord: neither of which may be dispensed by any, but by a minister of the Word lawfully ordained.[10]

V. The sacraments of the Old Testament in regard to the spiritual things thereby signified and exhibited, were, for substance, the same with those of the new.[11]

Sakramentler

I. Sakramentler, lütuf antlaşmasının kutsal sembol ve mühürleridir, Mesih'i ve O'nun sağladığı yararları temsil etmek; ve O'na olan ilgimizi

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

onaylamak amacıyla Tanrı'nın kendisi tarafından oluşturmuştur: ayrıca, Kiliseye ait olanlarla, dünyanın geri kalan kısmına ait olanlar arasında gözle görünür bir farklılık yaratmak; ve onları Tanrı Sözü'ne uygun bir şekilde Tanrı'nın Mesih'teki hizmetine köklü bir şekilde dahil etme amacını taşırlar.

II. Her sakramentte, sembol ile simgelenen şey arasında ruhsal bir bağ, ya da sakramental bir birlik bulunmaktadır: öyle ki, birinin adı ve etkisi, diğerine atfedilir.

III. Sakramentlerde ya da sakramentlerin uygun şekilde kullanımı sonunda verilen lütuf, bunların içindeki her hangi bir güç aracılığıyla verilmez; ne de her hangi bir sakramentin etkisi bu sakramenti uygulayan görevlinin kutsallığına ya da uygulamadaki amacına bağlıdır: fakat Ruh'un işleyişine, ve bu sakramentlerin uygulanmasını onaylayan buyruğu ve bu sakramentleri layık bir şekilde alanlara verilen bereket vaadini içeren söze bağlıdır.

IV. Rabbimiz Mesih tarafından Müjde'de verilen yalnızca iki sakrament bulunmaktadır; yani, Vaftiz ve Komünyon: ki bunların hiçbiri Tanrı Sözü'nün yasal olarak atanmış görevlileri dışında hiçkimse tarafından uygulanamaz.

V. Eski Antlaşmada, ruhsal şeylerin simgelendiği ve açıklandığı sakramentler, yeni antlaşmalardakilerle aynı öze sahiptiler.

Chapter XXVIII

Of Baptism

I. Baptism is a sacrament of the New Testament, ordained by Jesus Christ,[1] not only for the solemn admission of the party baptized into the visible Church;[2] but also to be unto him a sign and seal of the covenant of grace,[3] of his ingrafting into Christ,[4] of regeneration,[5] of remission of sins,[6] and of his giving up unto God, through Jesus Christ, to walk in the newness of life.[7] Which sacrament is, by Christ's own appointment, to be continued in His Church until the end of the world.[8]

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

II. The outward element to be used in this sacrament is water, wherewith the party is to be baptized, in the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost, by a minister of the Gospel, lawfully called thereunto.[9]

III. Dipping of the person into the water is not necessary; but Baptism is rightly administered by pouring, or sprinkling water upon the person.[10]

IV. Not only those that do actually profess faith in and obedience unto Christ,[11] but also the infants of one, or both, believing parents, are to be baptized.[12]

V. Although it is a great sin to contemn or neglect this ordinance,[13] yet grace and salvation are not so inseparably annexed unto it, as that no person can be regenerated, or saved, without it:[14] or, that all that are baptized are undoubtedly regenerated.[15]

VI. The efficacy of Baptism is not tied to that moment of time wherein it is administered;[16] yet, notwithstanding, by the right use of this ordinance, the grace promised is not only offered, but really exhibited, and conferred, by the Holy Ghost, to such (whether of age or infants) as that grace belongs unto, according to the counsel of God's own will, in His appointed time.[17]

VII. The sacrament of Baptism is but once to be administered unto any person.[18]

Vaftiz

I.Vaftiz, İsa Mesih tarafından verilmiş yeni antlaşmaya ait bir sakramenttir, ve vaftiz olan kişinin yalnızca gözle görülen Kiliseye kati katılışını göstermekle kalmaz; fakat aynı zamanda kişi için Mesih'e aşılanışınının, yenilenişinin, günahlarının bağışının, ve İsa Mesih aracılığıyla kendisini Tanrı'ya vererek yeni bir yaşam sürmeye başlamasının, ve lütuf antlaşmasınınişareti ve mührüdür. Bu sakrament, Mesih'in buyruğu uyarınca Kilisesinde dünyanın sonuna dek uygulanmalıdır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

II. Bu sakramentte kullanılacak olan dışsal unsur su olup, vaftiz olacak kişi, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla, yasal olarak atanmış bir Müjde görevlisi tarafından vaftiz edilmelidir.

III. Kişinin suya batırılması gerekli değildir; fakat kişinin üzerine su dökme, ya da serpme yoluyla da vaftiz doğru bir şekilde uygulanmış olur.

IV. Yalnızca Mesih'e iman ve itaat eden kişiler değil, fakat anne ve babadan birisinin ya da her ikisinin de imanlı olduğu ailelerin bebekleri de vaftiz edilmelidir.

V. Tanrı'nın buyruğunu küçümsemek ya da göz ardı etmek büyük bir günah olsa da, bir kişinin vaftiz olmaksızın yeniden doğmasının, ya da kurtulmasının mümkün olmaması anlamında lütuf ve kurtuluş vaftize ayrılmaz bir şekilde bağlı değildir: diğer taraftan da vaftiz olan her kişinin yeniden doğmuş olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir.

VI. Vaftizin etkisi, uygulandığı ana bağlı değildir; ancak buna rağmen doğru bir şekilde yapıldığında, vaadedilen lütuf, Tanrı iradesinin bilgeliği uyarınca ve O'nun belirlediği zamanda kişiye yalnızca sunulmakla kalmaz, fakat Kutsal Ruh tarafından gerçekten sergilenip, bu lütfun sahibi olan kişiye verilir.

VII. Vaftiz sakramenti herhangi bir kimseye tek bir kez uygulanmalıdır.

Chapter XXIX

Of the Lord's Supper

I. Our Lord Jesus, in the night wherein He was betrayed, instituted the sacrament of His body and blood, called the Lord's Supper, to be observed in His Church, unto the end of the world, for the perpetual remembrance of the sacrifice of Himself in His death; the sealing all benefits thereof unto true believers, their spiritual nourishment and growth in Him, their further engagement in and to all duties which they owe unto Him; and, to be a bond

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

and pledge of their communion with Him, and with each other, as members of His mystical body.[1]

II. In this sacrament, Christ is not offered up to His Father; nor any real sacrifice made at all, for remission of sins of the quick or dead;[2] but only a commemoration of that one offering up of Himself, by Himself, upon the cross, once for all: and a spiritual oblation of all possible praise unto God, for the same:[3] so that the popish sacrifice of the mass (as they call it) is most abominably injurious to Christ's one, only sacrifice, the alone propitiation for all the sins of His elect.[4]

III. The Lord Jesus has, in this ordinance, appointed His ministers to declare His word of institution to the people, to pray, and bless the elements of bread and wine, and thereby to set them apart from a common to an holy use; and to take and break the bread, to take the cup, and (they communicating also themselves) to give both to the communicants;[5] but to none who are not then present in the congregation.[6]

IV. Private masses, or receiving this sacrament by a priest, or any other alone;[7] as likewise, the denial of the cup to the people,[8] worshipping the elements, the lifting them up, or carrying them about, for adoration, and the reserving them for any pretended religious use; are all contrary to the nature of this sacrament, and to the institution of Christ.[9]

V. The outward elements in this sacrament, duly set apart to the uses ordained by Christ, have such relation to Him crucified, as that, truly, yet sacramentally only, they are sometimes called by the name of the things they represent, to wit, the body and blood of Christ;[10] albeit, in substance and nature, they still remain truly and only bread and wine, as they were before.[11]

VI. That doctrine which maintains a change of the substance of bread and wine, into the substance of Christ's body and blood (commonly called transubstantiation) by consecration of a priest, or by any other way, is repugnant, not to Scripture alone, but even to common sense, and reason;

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

overthrows the nature of the sacrament, and has been, and is, the cause of manifold superstitions; yes, of gross idolatries.[12]

VII. Worthy receivers, outwardly partaking of the visible elements, in this sacrament,[13] do then also, inwardly by faith, really and indeed, yet not carnally and corporally but spiritually, receive and feed upon, Christ crucified, and all benefits of His death: the body and blood of Christ being then, not corporally or carnally, in, with, or under the bread and wine; yet, as really, but spiritually, present to the faith of believers in that ordinance, as the elements themselves are to their outward senses.[14]

VIII. Although ignorant and wicked men receive the outward elements in this sacrament; yet, they receive not the thing signified thereby; but, by their unworthy coming thereunto, are guilty of the body and blood of the Lord, to their own damnation. Wherefore, all ignorant and ungodly persons, as they are unfit to enjoy communion with Him, so are they unworthy of the Lord's table; and cannot, without great sin against Christ, while they remain such, partake of these holy mysteries,[15] or be admitted thereunto.[16]

Komünyon, Rabbin Sofrası

I. Rabbimiz İsa, ele verildiği gece kendi bedeninden ve kanından oluşan, Rab'bin Sofrası adı verilen, Kendini kurban olarak sunmasının ve ölümünün kalıcı olarak hatırlanması amacıyla dünyanın sonuna dek Kilisesi'nde uygulanması; bunun gerçek imanlılara getirdiği tüm yararların mühürlenmesi, onların ruhsal beslenmesi ve O'nda büyümesi, O'na borçlu oldukları tüm sorumluluklara daha kökten sarılmaları; O'nun mistik bedeninin üyeleri olarak O'nunla ve birbirleriyle olan paydaşlıklarının bağı ve andı olması için bu sakramenti verdi.

II. Bu sakramentte, Mesih ne Babasına sunulur; ne de dirilerin ve ölülerin günahlarının bağışlanması için gerçek bir kurban verilmektedir; fakat bu, Kendisini, Kendisi aracılığıyla, çarmıh üzerinde, tüm zamanlar için geçerli olmak üzere tek bir defa sunuşunun yalnızca anılmasıdır: Bu tören, Mesih'in kendisini herkesin uğruna çarmıhta tek bir kez sunmasının yalnızca

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

anılması ve Mesih'in tüm bu yaptıkları için Tanrı'ya ruhsal sunu olarak verilmesidir. bu nedenle papalığa ait olan Missa (onların deyişiyle) kefareti, Mesih'in tüm seçilmişleri uğruna tek bir kez kurban oluşunu derin bir şekilde zedelemektedir.

III. Rab İsa, bu sakramentte Kendi buyruğunu insanlara duyurması; dua edip, ekmek ve şarap öğelerini kutsaması, ve böylece onları günlük kullanıştan alıp, kutsal kullanış için ayrıması; ekmeği alıp bölmesi, kaseyi alıp (kendileri de dahil olmak üzere) o anda toplulukta bulunmayanlara değil fakat bu sofraya katılanlara her ikisini de vermesi amacıyla hizmetliler atamıştır.

IV. Yalnızca özel Missa ayinleri, ya da bu sakramenti yalnızca bir Rahip ya da başka bir şey aracılığıyla almak; Tanrı halkına vermeyi reddetmek, içindeki unsurlara tapınmak, yücelterek hayranlıkla ortalıkta gezdirmek, sahte dini kullanım için kullanmak gibi davranışların hepsi bu sakramentin doğasına ve Mesih'in buyruğuna tümüyle aykırıdır.

V. Bu sakramentin Mesih tarafından buyrulan amaca uygun olarak kullanılmak üzere ayrılan dışsal unsurları, çarmıha gerilmiş Mesih'le öyle bir ilişki içersindedir ki bazen, gerçekten ancak yalnızca sakramental olarak, temsil ettikleri gerçeklerin adıyla çağrılırlar, ki bunlara Mesih'in bedeni ve kanı denir; bununla birlikte, öz ve doğa olarak, halen daha önce oldukları gibi gerçekten ve yalnızca ekmek ve şarap olarak kalırlar.

VI. Ekmek ve şarabın, rahibin kutsamasıyla ya da başka herhangi bir şekilde Mesih'in bedenine ve kanına dönüştüğü öğretisi (buna madde dönüşümü adı verilmiştir), yalnızca Kutsal Yazıya aykırı değil, mantık ve sağduya bile terstir; ve bu sakramentin doğasını hiçe saymış; çeşitli batıl inançlara ve hatta putperestliğe neden olmuştur.

VII. Bu sakramentteki görsel unsurları dışsal olarak almış layık kişiler, böylece, çarmıha gerilmiş olan Mesih'ten ve O'nun ölümünün tüm yararlarından iman aracılığıyla içsel olarak, gerçekten, ancak dünyasal ya da bedensel olarak değil, ruhsal olarak alır ve beslenirler: Mesih'in bedeni

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

ve kanı, böylece, fiziksel ya da dünyasal olarak ekmek ve şarabın içinde, onlarla beraber ya da onların altında değildir; bunun yanında bu sakramente katılanların dışsal algılarının bu unsurları algılaması gibi, gerçekten ancak ruhsal olarak bu kişilerin imanlarına bu beden ve kan açık şekilde görünmektedir.

VIII. Ne yaptıklarının farkında olmayanlar ve kötü insanlar, bu sakramentteki dışsal unsurları alsalar bile, bunların simgeledikleri şeylere ortak olmamaktadırlar; ancak layık olmayarak bu sofraya geldiklerinden, Rab'bin bedenine karşı suç işlemekten suçludurlar ve kendi üzerlerine lanet getirirler. Bu nedenle tüm imansız ve tanrısızlar O'nunla paydaşlıktan tat alma konumunda olmadıklarından, Rab'bin sofrasına da layık değildirler; ve Mesih'e karşı büyük bir günah işlemeden, bu durumlarıyla bu kutsal gizlerden alamazlar, ya da katılmalarına izin verilmez.

Chapter XXXI

Of Synods and Councils

I. For the better government, and further edification of the Church, there ought to be such assemblies as are commonly called synods or councils.[1]

II. As magistrates may lawfully call a synod of ministers, and other fit persons, to consult and advise with, about matters of religion;[2] so, if magistrates be open enemies to the Church, the ministers of Christ, of themselves, by virtue of their office, or they, with other fit persons upon delegation from their Churches, may meet together in such assemblies.[3]

III. It belongs to synods and councils, ministerially to determine controversies of faith, and cases of conscience; to set down rules and directions for the better ordering of the public worship of God, and government of his Church; to receive complaints in cases of maladministration, and authoritatively to determine the same; which decrees and determinations, if consonant to the Word of God, are to be received

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

with reverence and submission; not only for their agreement with the Word, but also for teh power whereby they are made, as being an ordinance of God appointed thereunto in His Word.[4]

IV. All synods or councils, since the apostles' times, whether general or particular, may err; and many have erred. Therefore they are not to be made the rule of faith, or practice; but to be used as a help in both.[5]

IV. Synods and councils are to handle, or conclude nothing, but that which is ecclesiastical: and are not to intermeddle with civil affairs which concern the commonwealth, unless by way of humble petition in cases extraordinary; or, by way of advice, for satisfaction of conscience, if they be thereunto required by the civil magistrate.[6]

Sinodlar ve Konseyler

I. Kilisenin daha iyi yönetilmesi ve bina edilmesi için Sinodlar ya da Konseyler adı verilen kurullar oluşturulmalıdır; ve bulundukları konumdan ve Mesih'in onlara yıkmaları için değil bina etmeleri için verdiği yetkiden ötürü bu gibi kurulları belirlemek ve kilisenin iyiliği için gerekli olduğu sıklıkta kendilerinin de bu kurulun içinde olmak üzere toplanmak kiliselerin gözetmenleri ve diğer önderlerinin görevidir.

II. İman ve vicdan konusundaki sorunları karara bağlamak; toplu tapınışı daha düzenli hale getirmek ve Rab'bin Kilisesini daha iyi yönetmek için kullar koymak; yanlış yönetim konusundaki şikayetleri dinlemek, ve otoriter olarak karar vermek bu sinod ve konseylerin görevidir: ki eğer verilen karar Tanrı Sözü'ne uygunsa saygı ve itaatle kabul edilmelidir; ancak yalnızca Söze uyduğu için değil fakat aynı zamanda Tanrı'nın kendisi tarafından Sözü'nde verilmiş bir buyruk olmasından kaynaklanan yetkiyle bu karar verildiği için saygı ve itaatle kabul edilmelidir.

III. İster genel, isterse daha özel olsun bütün sinodlar ve konseyler, Elçisel dönemden itibaren hata yapabilir; ve birçoğu da yapmıştır. Bu

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

nedenle bunlar mutlak iman kuralları ya da uygulamalarına dönüştürülmemeli, fakat bu iki konuda da yardım bağlamında kullanılmalıdır.

IV. Sinodlar ve konseyler kiliseyi ilgilendirenler dışındaki hiçbir konuya el atmamalıdır ya da onun hakkında karar veremez: olağanüstü durumlarda alçakgönüllü yakarış; e hükümetlerce istendiğinde vicdan tatmini için öğüt verme yolu dışında toplum yararını ilgilendiren sivil konulara karışmamalıdır.

Chapter XXXII

Of the State of Men after Death, and of the Resurrection of the Dead

I. The bodies of men, after death, return to dust, and see corruption:[1] but their souls, which neither die nor sleep, having an immortal subsistence, immediately return to God who gave them:[2] the souls of the righteous, being then made perfect in holiness, are received into the highest heavens, where they behold the face of God, in light and glory, waiting for the full redemption of their bodies.[3] And the souls of the wicked are cast into hell, where they remain in torments and utter darkness, reserved to the judgment of the great day.[4] Beside these two places, for souls separated from their bodies, the Scripture acknowledges none.

II. At the last day, such as are found alive shall not die, but be changed:[5] and all the dead shall be raised up, with the selfsame bodies, and none other (although with different qualities), which shall be united again to their souls forever.[6]

III. The bodies of the unjust shall, by the power of Christ, be raised to dishonor: the bodies of the just, by His Spirit, unto honor; and be made conformable to His own glorious body.[7]

İnsanların Ölümden Sonraki Durumları ve Ölülerin Dirilişi

I. İnsanların bedenleri, ölümden sonra toprağa döner, bozularak çürür: ancak canları, ki ne ölür ne de uyur, ölümsüz bir öze sahip olarak

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

hemen kendilerini yaratan Tanrı'ya geri döner: doğru kişilerin canları, kutsallıkta mükemmel kılınmış olarak, en yüce göklere kabul edilir, öyle ki burada ışık ve görkem içersinde Tanrı'nın yüzünü görerek bedenlerinin kurtuluşunun tamamlanmasını beklerler. Kötülerin canları ise cehenneme atılır, ki orada işkence ve sonsuz karanlık içersinde kalarak büyük yargı gününü bekler. Kutsal Yazı, bedenlerinden ayrılan canlara ilişkin bu iki yerden başka bir yer tanımamaktadır.

II. Son gün, diri olanlar ölmeyecek, fakat değiştirilecektir: bütün ölüler kendi (ancak bu sefer farklı niteliklere sahip olan) bedenleriyle diriltilecek ve kendi canlarıyla sonsuzluk boyunca ayrılmamak üzere birleştirilecektir.

III. Aklanmamış olanların bedenleri, Mesih'in gücüyle utanç görmek üzere: aklanmışların bedenleri ise, Ruh'uyla, yücelik görmek üzere diriltilecektir, ve O'nun görkemli bedenine uygun olacak bir yapıya dönüştürülecektir.

Chapter XXXIII

Of the Last Judgment

I. God has appointed a day, wherein He will judge the world, in righteousness, by Jesus Christ,[1] to whom all power and judgment is given of the Father.[2] In which day, not only the apostate angels shall be judged,[3] but likewise all persons that have lived upon earth shall appear before the tribunal of Christ, to give an account of their thoughts, words, and deeds; and to receive according to what they have done in the body, whether good or evil.[4]

II. The end of God's appointing this day is for the manifestation of the glory of His mercy, in the eternal salvation of the elect; and of His justice, in the damnation of the reprobate, who are wicked and disobedient. For then shall the righteous go into everlasting life, and receive that fulness of joy and refreshing, which shall come from the presence of the Lord; but the wicked who know not God, and obey not the Gospel of Jesus Christ, shall

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

be cast into eternal torments, and be punished with everlasting destruction from the presence of the Lord, and from the glory of His power.[5]

III. As Christ would have us to be certainly persuaded that there shall be a day of judgment, both to deter all men from sin; and for the greater consolation of the godly in their adversity:[6] so will He have that day unknown to men, that they may shake off all carnal security, and be always watchful, because they know not at what hour the Lord will come; and may be ever prepared to say, Come Lord Jesus, come quickly, Amen.[7]

Son Yargı

I. Tanrı, tüm güç ve yargının Baba tarafından kendisine verildiği İsa Mesih aracılığıyla dünyayı doğrulukla yargılayacağı bir gün belirlemiştir. O günde yalnızca günah işlemiş olan melekler değil, fakat tüm zamanlar boyunca dünya yüzünde yaşamış olan her insan, düşüncelerinin, sözlerinin ve işlerinin hesabını vermek ve bedendeyken yaptıkları iyi ya da kötü işlerinin uygun karşılığı almak üzere Mesih'in yargı kürsüsü önünde duracaktır.

II. Tanrı'nın bu günü belirlemekteki amacı, seçilmişlerin sonsuz kurtuluşunda O'nun merhametinin görkeminin; ve reddedilmiş olanların lanetlenmesinde de Adaletinin segilenmesidir. O andan sonra, doğru kişiler sonsuz yaşama girer, ve Rab'bin varlığında olmaktan gelen sevinç ve tazeliği tüm doluluğuyla alırlar: ancak Tanrı'yı tanımayan ve İsa Mesih'in Müjdesine itaat etmeyen kötüler, sonsuz işkencelere atılarak, Rab'bin huzurundan ve gücünün yüceliğinden mahrum kalarak sonsuza dek mahvolacaktır.

III. Mesih, bütün insanların günah işlemekten caydırılması ve tanrısal olanların daha büyük bir teselli bulması için bir yargı günü olacağına şüphe duymadan inanmamızı istemektedir: bu nedenle Tanrı, tüm dünyasal güveni üzerlerinden atıp, Rab'bin ne zaman geleceğini bilmediklerinden her an ayık ve uyanık durmaları, ve tüm zamanlar boyunca "Gel Rab İsa, tez gel! Amin!" demeye hazır olmaları için o günün zamanını insanlardan saklı tutmaktadır.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

A Catechism, that is to say, An instruction in the principal [1]things which a Christian ought to know and believe to his soul's health,[1] to be learned by every person before he be brought to the Bp. to be confirmed by him.

2. Revised Draft.

Part I.—THE GENERAL TEACHING: Our Christian Calling.

Q. 1. What is your Christian Name?—*A.* (Each should give his full Christian Name.)

Q. 2. Who gave you this Name?—*A.* My [2]Godparents [3]named me[3] at my Baptism.

Q. 3. What did [4]God call you in your Baptism to be?—*A.* In my Baptism I was made a member of Christ, the child of God, and a [5]partaker of the Kingdom of heaven.

Q. 4. What did your Godparents do for you at your Baptism?—*A.* They promised three things in my name.

Q. 5. What was the first [6]thing you promised by them[6]?—*A.* I promised, first, that I should renounce the devil, with all hatred, pride, and deceit; the vainglory and greed of the godless world; and all the sinful desires of the flesh.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Q. 6. What does this promise of renunciation (or renouncing) mean?—*A.* It means that I must refuse to [7]follow or be led by the devil, the world, and the flesh,[7] and must [8]fight manfully against[8] all that is evil.

Q. 7. What was the second thing you promised by your Godparents?—*A.* I promised, secondly, that I should believe all the Articles of the Christian Faith.

Q. 8. What does this promise of Faith mean?—*A.* It means that I should believe in the great and good God as my Father, my Saviour, and my Guide.[9]

Q. 9. What was the third thing you promised by your Godparents?—*A.* I promised, thirdly, that I should obey God's holy commandments, and walk in his ways every day of my life.

Q. 10. What does this promise of Obedience mean?

—*A.* It means that I ought [10]always to do what is right in the sight of God.[10]

Q. 11. Do [11]you not think that you ought to believe and do as you promised by your Godparents?—*A.* Yes, verily.

Q. 12. Are you ready so to do?—*A.* By God's help I will believe and do, as they have promised for me.

Q. 13. What is the state of God's faithful and obedient children?—*A.* They are safe under his care and guidance, and I heartily thank our heavenly Father that he hath called me to this state of salvation through Jesus Christ our Saviour.

Q. 14. How do you hope to continue in this state?—*A.* I pray unto God to give me his grace, that I may continue in the same safe and happy state unto my life's end.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

EK: 7 Canterbury Baspiskoposları

104 Rowan Williams --

103 George Carey 2002

102 Robert Alexander Kennedy Runcie 1980
101 Frederick Donald Coggan 1974
100 Arthur Michael Ramsey 1961
99 Geoffrey Francis Fisher 1945
98 William Temple 1942
97 Cosmo Gordon Lang 1928
96 Randall Thomas Davidson 1903
95 Frederick Temple 1896
94 Edward White Benson 1883
93 Archibald Campbell Tait 1868
92 Charles Thomas Longley 1862
91 John Bird Sumner 1848
90 William Howley 1828
89 Charles Manners-Sutton 1805
88 John Moore 1783
87 Frederick Cornwallis 1768
86 Thomas Secker 1758
85 Matthew Hutton 1757
84 Thomas Herring 1747
83 John Potter 1737
82 William Wake 1716
81 Thomas Tenison 1695
80 John Tillotson 1691
79 William Sancroft 1678
78 Gilbert Sheldon 1663
77 William Juxon 1660
76 William Laud 1633
75 George Abbot 1611
74 Richard Bancroft 1604
73 John Whitgift 1583
72 Edmund Grindal 1576
71 Matthew Parker 1559
70 Reginald Pole 1556
69 Thomas Cranmer 1533
68 William Warham 1503
67 Henry Deane 1501
66 John Morton 1486
65 Thomas Bourchier 1454
64 John Kempe 1452
63 John Stafford 1443

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

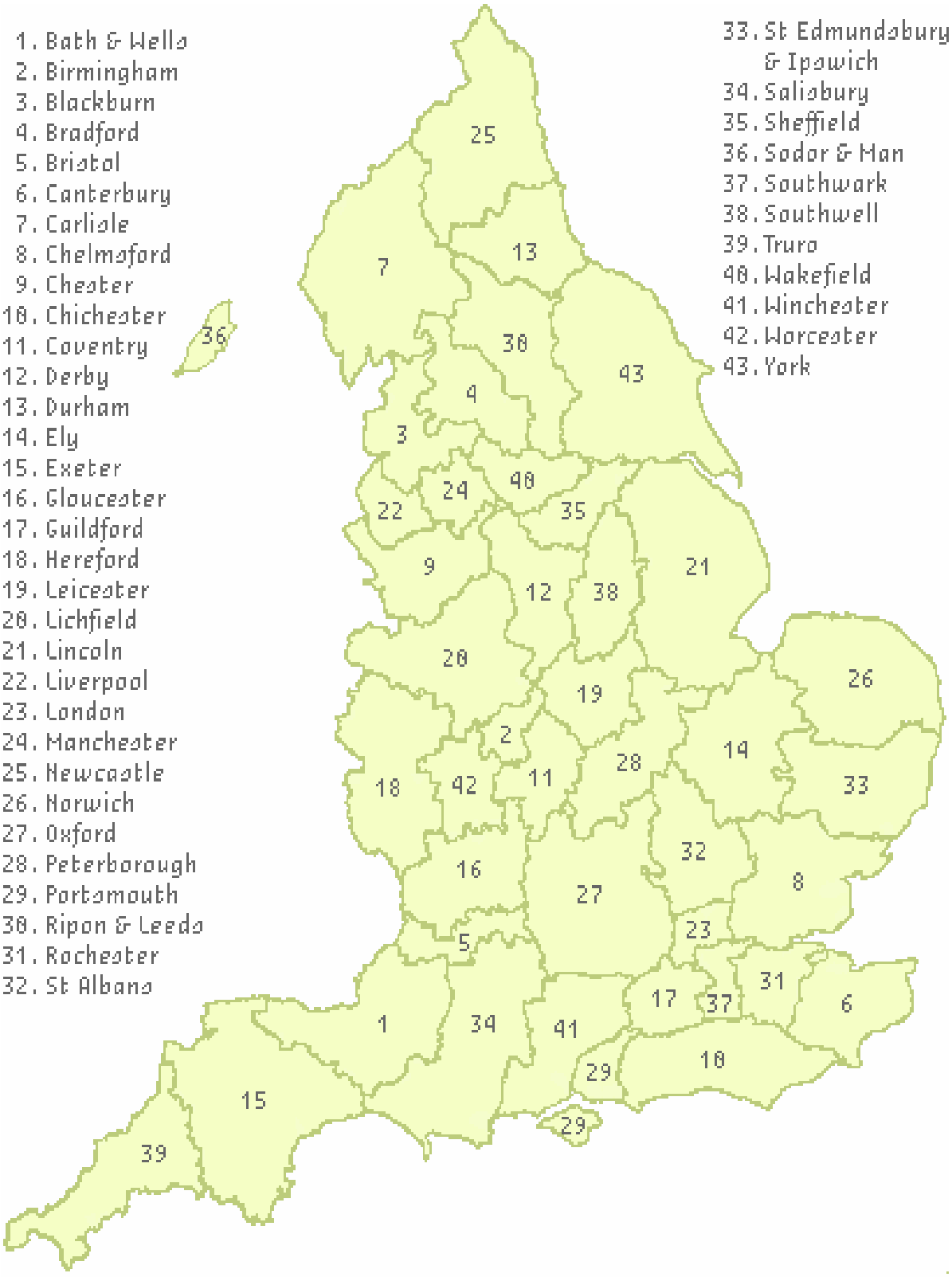
62 Henry Chichele 1414
60 Thomas Arundel restored 1399
61 Roger Walden 1398
60 Thomas Arundel 1396
59 William Courtenay 1381
58 Simon Sudbury 1375
57 William Whittlesey 1368
56 Simon Langham 1366
55 Thomas Bradwardine 1349
54 Simon Islip 1349
53 John de Stratford 1333
52 Simon Meopham 1328
51 Walter Reynolds 1313
50 Robert Winchelsey 1294
49 John Peckham 1279
48 Robert Kilwardby 1273
47 Boniface of Savoy 1245
46 Edmund of Abingdon 1234
45 Richard le Grant 1229
44 Stephen Langton 1207
43 Hubert Walter 1193
42 Baldwin 1184
41 Richard (of Dover) 1174
40 Thomas a Becket 1162
39 Theobald 1139
38 William de Corbeil 1123
37 Ralph d'Escures 1114
36 Anselm 1093
35 Lanfranc 1070
34 Stigand 1052
33 Robert of Jumieges 1051
32 Eadsige 1038
31 Ethelnoth 1020
30 Lyfing 1013
29 Alphege 1005
28 Aelfric 995
27 Sigeric 990
26 Ethelgar c988
25 Dunstan 960
24 Aelfsige 959
23 Brithelm 959
22 Oda 942
21 Wulfhelm 923
20 Athelm 914
19 Plegmund 890
18 Ethelred 870

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

17 Ceolnoth 833
16 Feologeld 832
15 Wulfred 805
14 Ethelhard 793
13 Jaenbert 765
12 Bregowine 761
11 Cuthbert 740
1 Nothelm 735
9 Tatwine 731
8 Berhtwald 693
7 Theodore 668
6 Deusdedit 655
5 Honorius 627
4 Justus 624
3 Mellitus 619
2 Laurentius 604
1 Augustine 597

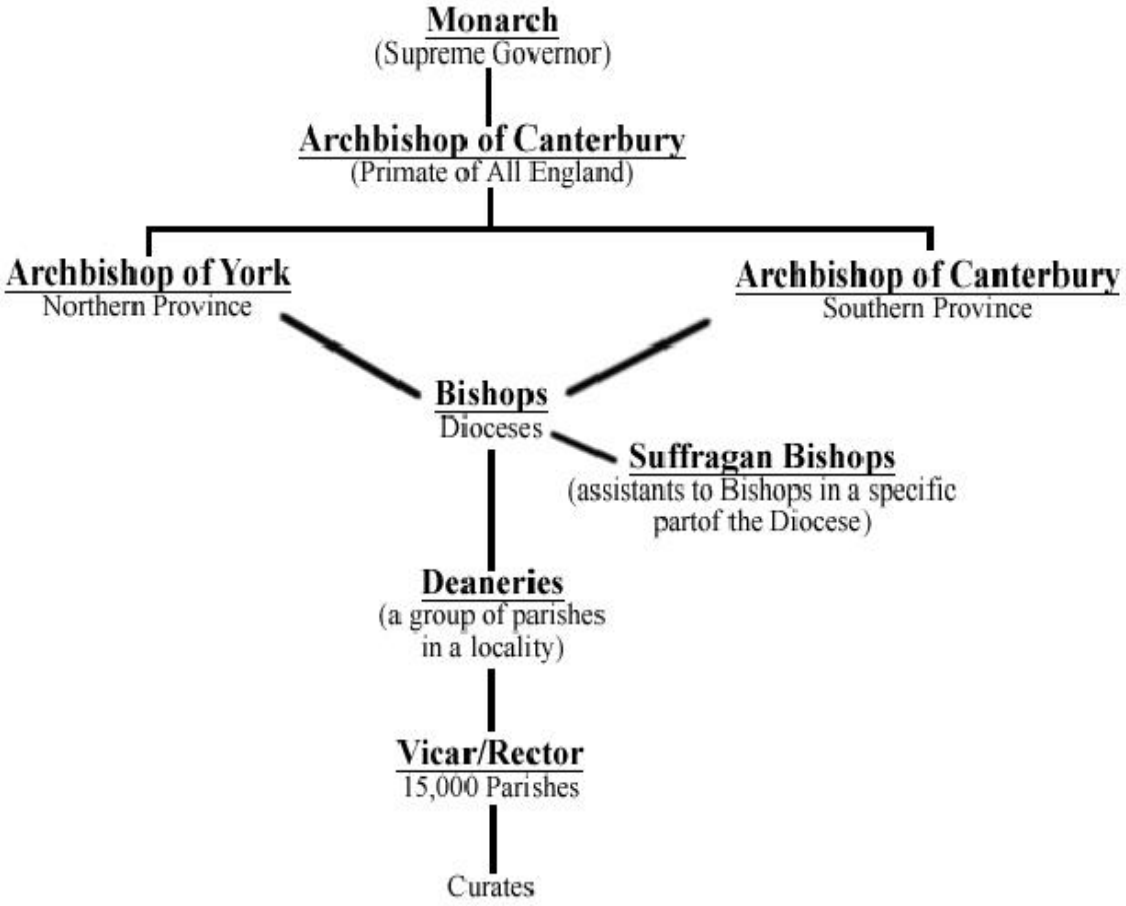
PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

EK: 8 Piskoposluk Bölgeleri

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

EK: 9[338] Hiyerarşik Şema

MONARK

CANTERBURY BAŞPİSKOPOSU

YORK BAŞPİSKOPOSU **CANTERBURY BAŞPİSKOPOSU**

PİSKOPOSLAR(ve bağlı Yardımcı Piskopos'lar)

BAŞ RAHİP'LİKLER

PAPAZ

PAPAZ YARDIMCILARI

338 Ek:9 da verdiğimiz şema çalışması Ulusal Singapur Üniversitesinden (*National University of Singapore*) Dr.Yew Kong'a aittir.

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

BİBLİYOĞRAFYA

Achtemeier, Paul — **Harper's Bible Dictionary Row Publishers San Francisco 1985**

Adıvar, Adnan — **Tarih Boyunca İlim ve Din, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1944**

Albert, Beebe White — **Source Problems in English History Harper and Brothers, New York, 1915**

Anderson, M.D. — **Looking for History in British Churches, Butler & Tanner Ltd., John Murray 50 Albermarle St. W. London, 1951**

Aydın, Mehmet Prof.Dr. — **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü, Din Bilimleri Yayınları, Konya 2006**

Aydın, Mehmet Prof.Dr. — **Batı ve Doğu Hırıstiyan'lığına Tarihi Bir Bakış, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi, Ankara, 1985, Cilt XXVII**

Aydın, Mehmet Prof.Dr. — **Hıristiyan Genel Konsilleri ve II.Vatikan Konsili, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1991**

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Bede — **A History of the English Church and People, ?731, (Çeviri: Leo Sherloy), Penguin Boks Ltd., Harmondsworth. Middlesex, England 1955**

Beeson, Trevor — **Westminster Abbey, FISA Ltd, 22 B, Wolsey Road, London UK. 2002**

Blair, Peter Hunter, — **An Introduction To Anglo-Saxon England, Cambridge University Pres, 1966, Bentley House 2000 Euston Road London.**

Carr, Wesley — **Westminster Abbey, Dean and Chapter of Westminster and Jarrold Publishing, London SW1P 3PA UK, 2004**

Cautley H. Munro, — **Suffolk Churches and Their Treasures, 1937**

Çetin, İsmail — **John Locke'da Tanrı Anlayışı, Vadi Yayınları, Ankara, 1995 s. 25**

Collins CoBuild — **Advanced English Dictionary Harpers Collins Publishers England 2006**

Cox, J.C. — **The Parish Registers of England, Halliwell Publications, 1954, London**

Cross, F.L. — **The Oxford Dictionary of the Christian Church, Oxford University Press, England, 1957**

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Davies, Horton — **The Communion of Saints, Prayers of the most Famous, Wm. B. Eerdmans Publishing Co. PO Box: 163 CB3 9PU U.K., 1996**

Deanesly, Margaret — **A History of the Medieval Church 590-1500, Methuen & Co Ltd., 11 New Fetter Lane, London EC4 UK, 1925**

Encyclopedie du protestantisme — **Editions du Cerf, Geneva 1995**

Edwards, Paul — **The Encyclopedia of Philosphy, 7 cilt, Macmillan Co., USA 1967**

Eliade, Mircae — **Dinler Tarihi Sözlüğü (Çev.:Ali Erbaş), İnsan Yayınları, İstanbul, 1997**

Eliade, Mircae (Ed.) — **M.H.Jr. Encyc. Of Religion, New York, London, 1987**

Erbaş, Dr. Ali, — **Hıristiyan Ayinleri, (Sakramentler), Nûn Yayıncılık, Istanbul, 1998**

Ferris, Paul — **The Church of England, Pelican Books, England, 1964**

Ford, David — **The Modern Theologians, Blackwell Publication Oxford, UK**

GAER, Joseph — **How the Great Religions Began, The American Library, New York, 1956**

Grant, Robert — **A Short Story of Interpretation, National Council of Churces, Chicago, ABD, 1946**

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Grudem, Wayne — **Systematic Theology, Inter-Varsity Press, 38 De Montfort Street, Leicester, England, 2000**

Hilton, Boyd. — **Evangelicalism on Social and Economic Thought, Clarendon Press, Oxford, England, 1988.**

Hinnels, John — **A handbook of Living Religions, Penguin Books, London, England, 1984 s.89.**

İncil — **Kral James Versiyonu'na (1611 tarihli) dayalı Günümüz İngilizcesi, Foundation Publication, California, 1995**

Jones, R.Tudur — **Anglicans and Dissenters, Church in Wales Publications, Cardiff, 1990**

Kellet, E.E. — **A Short History of Our Religion, Victor Gollancz Ltd., London, 1948**

Losch, Richard R. — **"Henry's Heirs" , The Anglican Digest Vol.42, No.2 (Ed: C.F.Barbee) ; The Society of the Arts and Knowledge; Arkansas A.B.D. ; 2000.**

McKenzie, John — **Dictionary of the Bible, McMillan Publishing Co. London, 1965, s.916**

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Moorman, J R H — **A History of the Church in England, MoreHouse Publishing, P.O. Box 1321 Harrisburg PA USA, 1963**

More, Sir Thomas — **Utopia, İlk Basım:1515–1516, (Editor: Paul Negri), Dover Thrift Editions, 31 East Street, Mineola, N.Y. 11501 USA, 1997**

New Encyclopædia Britannica, 31 cilt, ilk basımı 1768–1771, 15. basım, her yıl çıkar

Ökten, Kaan — **Reformasyon Dönemi Siyasal ve Dinsel Düşünce, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003**

Peterson, John — **The Anglican Communion, Anglican Consultative Council, 1994, London**

Pirenne, Jacques — **Büyük Dünya Tarihi, Çev.Nihat Önal, Beslan Cankat, Dünya Basın Yayın Ltd. Şt. Dört Cilt İstanbul**

The Prayer Book — **Dictionary, Editors: George Harford M.A., Morley Stevenson M.A., J.W. Tyrer M.A., Sir Isaac Pitman and Sons Ltd., London 1913 .**

Rahner, Karl — **Encylopedia of Theology, Crossroad, New york ABD 1989**

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Sarıkçıoğlu, Prof. Dr. Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Tuğra Ofset, III. Basım, Isparta, 2000, (s. 406).

Schimmel, Annamarie, Dinler Tarihine Giriş, Bahar Yayınları, Istanbul, 1999 s.199

SERVIER, Jean; Talmud'dan Reform'a, Çev. : Prof. Dr. Sadık KILIÇ, Atatürk Üniversitesi lâhiyat Fakültesi Dergisi, sayı: 22, Erzurum, 2004

Somerwell, D.C. A Short History of Our Religion, G.Bell Sons Ltd. London, 1928

Timuçin, Afşar Düşünce Tarihi 3 cilt Bulut Yayın Dağıtım, İstanbul, 1994, 2.cilt s.65

The Shepherd, M.H. Jr "Cranmer, Thomas", Encyc. Of Religion, C.Ix, 137–138 (Ed.M. Eliade), Newyork, London, 1987.

Thomas, Michel Hıristiyan TanrıBilimine Giriş, Ohan Yayınevi, İstanbul, 1992

Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi Kısıklı Cd. Bağlarbaşı, Üsküdar, İstanbul 17. cilt

UZUN, Ertuğrul, İngiliz Analitik Hukuk Teorisi ve John Austin, Anadolu Universitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2003, sayı:2

Walker, David A History of the Church in Wales, Qualitex Printing Ltd., Education and Communications

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

Center, Woodland Place, Penarth, South Glamorgan, Cardiff, UK, 1976

Walker, David — A Guide to the Church In Wales, Church in Wales Publications, Penarth, Glamorgan CF6 2EX,1991

Webber, Christopher L. — Welcome to Sunday, An Introduction to Worship in the Episcopal Church, MoreHouse Publishing, P.O. Box 1321 Harrisburg PA USA, 2003

Webber, Christopher L. — Welcome to the Episcopal Church, An Introduction to its History, Faith, and Worship, MoreHouse Publishing, P.O. Box 1321 Harrisburg PA USA, 2003

Williams, Peter — Archbishop, Meridian Broadcasting Ltd.

West Point, Larkfield, Aylesford, Kent ME20 6XX, 1997

Woodard, David — Our Seperated Brethren, Catholic Truth Society, London, 1968

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

İnternet Siteleri :

www.anglicancommunion.org/ -

www.anglican.org

www.anglicansonline.org

www.encylopedia.com

www.justus.anglican.org

www.cofe.anglican.org

www.americananglican.org/

www.sydneyanglicans.net

www.anglicanjournal.com

www.anglicancatholic.org

www.anglican-mainstream.net

www.anglicancommunion.org

www.topix.net/religion/anglican

www.newadvent.org

www.thinkinganglicans.org.uk

www.anglicanbookcentre.com

www.liverpoolcathedral.org.uk

www.anglican.ca

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

www.acn-us.org

www.anglicanprovince.org

www.churchmusic.org.uk

www.anglicanlibrary.org

www.toronto.anglican.ca

www.anglicanessentials.org

www.globalsouthanglican.org

www.anglicanmusicians.org

www.anglicanchurchsa.org

www.ecusa.anglican.org

www.melbourne.anglican.com.au

www.durham.anglican.org

www.ely.anglican.org

www.anglicanmissioninamerica.org

www.cathedral.ely.anglican.org

www.ireland.anglican.org

www.perth.anglican.org

www.niagara.anglican.ca

www.anglicanpck.org

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com

www.abmission.org

www.canberragoulburn.anglican.org

www.shrinkingthefootprint.cofe.anglican.org

www.anglicancentreinrome.org

www.anglicanplanet.net

www.scotland.anglican.org

www.london.anglican.org

www.blackburn.anglican.org

www.orders.anglican.org

generation.anglican.ca

canonlaw.anglican.org

www.anglican.fi

www.orthodoxanglican.net

www.anglicanaids.org

www.unitedanglicanchurch.org

www.aacblog.classicalanglican.net

www.victorianweb.org

www.ukcursillo.org

www.anglicandigest.org

PDF created with pdfFactory trial version www.pdffactory.com